

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПО РОБОТІ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ**

ПОЛОНІЙНА АКАДЕМІЯ В ЧЕНСТОХОВІ

**МІЖНАРОДНИЙ КЛАСИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПИЛИПА ОРЛИКА**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА**

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**ОДЕСЬКА РЕГІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ
СПІЛКИ ЖУРНАЛІСТІВ УКРАЇНИ**

II Міжнародна науково-практична конференція

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО ДІАЛОГУ: СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Частина 3

25–26 листопада 2022 року

м. Одеса, Україна

Львів – Торунь
Liha-Pres
2022

Організаційний комітет:

Руденко С.В. – голова оргкомітету, ректор ОНМУ, доктор технічних наук, професор; **Шумило О.М.** – проректор з науково-педагогічної роботи ОНМУ, кандидат технічних наук, професор ОНМУ; **Савельєва І.В.** – проректор з наукової роботи ОНМУ, доктор економічних наук, професор; **Гловацька С.М.** – декан факультету по роботі з іноземними студентами ОНМУ, кандидат технічних наук, доцент; **Анджей Криński** – ректор Полонійної академії в Ченстохові, професор, доктор філософії, доктор богослов'я, гоноріс кауза; **Сікорська В.Ю.** – заступник голови оргкомітету, завідувач кафедри довузівської підготовки ОНМУ, кандидат філологічних наук, доцент, член НСЖУ, член НТШ; **Дойков Д.М.** – професор кафедри довузівської підготовки ОНМУ, доктор фізико-математичних наук, професор; **Ненов І.В.** – доцент кафедри довузівської підготовки ОНМУ, кандидат політичних наук, доцент, заслужений журналіст України, член НСЖУ; **Шипотілова О.П.** – доцент кафедри довузівської підготовки ОНМУ, кандидат історичних наук, доцент, член Одеського відділення НСКУ; **Ніколасенко Н.О.** – завідувач кафедри адміністративного та конституційного права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, доктор політичних наук, професор; **Сікорська О.О.** – завідувач кафедри суспільних наук ОНМедУ, кандидат філологічних наук, доцент; **Крупник Л.О.** – головний спеціаліст відділу аналізу українського державотворення Управління наукового забезпечення політики національної пам'яті, кандидат історичних наук, доцент; **Стекольщикова В.А.** – завідувач кафедри журналістики та філології Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика, кандидат наук із соціальних комунікацій, член НСЖУ; **Кваша О.Ю.** – продюсер філії акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» «Одеська регіональна дирекція»; **Різнікова Я.О.** – заступник директора департаменту культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одеської обласної державної адміністрації; **Бірюкова І.О.** – генеральний директор ОННБ; **Работін Ю.А.** – голова Одеської регіональної організації Національної спілки журналістів України, кандидат економічних наук.

Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу:
М58 **стратегії розвитку** : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25–26 листопада 2022 р., м. Одеса. Ч. 3. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. – 364 с.

ISBN 978-966-397-281-7

У збірнику представлено матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку» (25–26 листопада 2022 року, м. Одеса).

УДК 316.77:303.446.2(063)

ЗМІСТ

ПАНЕЛЬ 1. МОВНА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Архіпова І. М.

Мовне втілення образу адресата в художньому тексті..... 11

Афанасьєв О. І., Василенко І. Л.

Наратив і комунікація..... 14

Бабій І. В., Бовкун Н. М.

Дослідження проблем мовної міжкультурної комунікації..... 18

Бабчук Ю. Й.

Вплив інформаційних технологій на процес навчання студентів..... 22

Боговик О. А.

Міжкультурна медіація як проблема перекладу: теоретичний аспект 25

Василишина Н. М.

Професійна англомовна комунікативна компетентність як невід’ємна складова ефективної міжкультурної взаємодії студентів ЗВО у процесі фахової підготовки..... 27

Vasina K. O.

English-Language Politically Correct Vocabulary as a Kind of Etiquette Reception of Communicants 31

Винар С. М.

Античний міф у площині художньої комунікації..... 35

Власенко Л. В., Тригуб І. П.

Загальна характеристика комунікативної компетенції у немовних вищих навчальних закладах..... 39

Грицевич Ю. В.

Старослов’янізми в мовній тканині роману Павла Загребельного «Диво»... 41

Гутарук Н., Беніковський М.

Цифрові форми реалізації міжкультурної комунікації в освіті: досвід реалізації проекту eTwinning «Ілюстрована книга народних пісень» 46

Давидченко І. Д.

Формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти як самостійний напрям лінгвістичних досліджень..... 49

Дзикович О. В., Бут А. С.

Про лінгвістичний інтерес до риторичних запитань..... 53

Дідур Л. С.

Мовні покручі в освітньому середовищі Півдня України 55

Karachova D. V.	
The translator`s mastery in the field of intercultural communication.....	58
Ковальчук О. Я., Мандзюк О. М.	
Емоційний компонент конотації у лексичному значенні слів за романом «Крадїйка книжок» Маркуса Зузака.....	61
Ковальчук О. Я., Тимків О. Ю.	
Структурні особливості фразеологізмів в англійській і українській мовах ..	65
Куцос О. І.	
Кластеризація визначень поняття «мовна свідомість».....	68
Lavryniuk I. M.	
Intercultural communication in the process of education	72
Lahoda L., Zadorozhnyi E.	
Practical implementation of intercultural skills in the sphere of information technologies.....	75
Лебедєва С. Л.	
Явище лексичного запозичення з англійської та італійської мов в контексті взаємодії культур	78
Матузкова О. П.	
Комунікація як соціокультурний феномен	82
Межуєва І. Ю.	
Використання ділової англійської для формування соціальної компетентності студентів.....	85
Мешкурова А. О.	
Іншомовна комунікація у романі «Володар перснів» Дж. Толкіна.....	88
Мигун М. Д.	
Етнонаціональний показник Одеської області та мовне питання політики регіону	91
Mykhailova H. M.	
Discourse interpretation in modern linguistic science.....	95
Михайлова Є. О.	
Проблематика перекладу каламбурів у комедійних фільмах на прикладі трилогії фільмів «Назад у майбутнє»	98
Potarenko L. V.	
Cross-cultural competence as a component of foreign language learning.....	102
Семенюк О. А.	
Роль антропологічної культури в процесі комунікації.....	105
Сібрук А. В., Коваленко А. В.	
Суржик як явище міжкультурної комунікації.....	109

Сокол Г. Р. Роль перекладача в міжкультурній комунікації у час війни.....	112
Тимків Н. М., Сахневич І. А. Міжнародна професійна комунікація інженерів у діалозі професійних і полілозі національних культур.....	114
Ткач Л. М. Білінгвізм як тенденція мовного розвитку української спільноти і вагома компонента професійної компетентності фахівців у сфері документно-інформаційної діяльності.....	118
Тkachenko N. D. New traditions or dehumanized society	122
Тomyshynets Yu. S. Language and intercultural communication	123
Tsaryk O. M., Rybina N. V. The role of an interpreter in cross-cultural communication	125
Чеглатонсва С. О. Міжкультурна комунікація як наука в сучасному світі.....	128
Cherenok Yu. Ye. English unites people all throughout the world	131
Черська Ж. Б. Міжкультурна комунікація в інтеграційних процесах (на матеріалі німецької публіцистики)	135
Shestakova A. S. Actualization of international communication as a driving force of socio-cultural life of society	137
Шийка С. В. Інтеграційні зв'язки українського антропоніма	140
ПАНЕЛЬ 2. МІЖКУЛЬТУРНІ ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ	
Верховцева І. Г. Мегатренди світового розвитку: місцеве самоврядування як глобальний ідейно-реформаторський полілог XIX – початку XXI ст.....	144
Phoshev K. M. The Philosophy of Dandyism in Oscar Wilde's fiction.....	149
Коваль О. Г. Єлисаветградська міська управа: конфлікт міського хіміка К. Белінського з фельдшером В. Маєвським літом 1903 року.....	153

Кушлакова Н. М. Науково-технічні товариства і технічна інтелігенція промислових регіонів України: професійна та міжкультурна комунікація (кінець XIX – початок XX т.)	157
Мерешко А. А. Національно-етнічна свідомість українців та її особливості	162
Михайлюк Н. В. Історія українсько-османських відносин	166
Рябушкіна О. В. Терор – ключовий засіб політики російської федерації	170
Свинаренко Н. О. Про допомогу українцям на початку російської збройної агресії у 2022 рр. (на прикладі діяльності польських гуманітарних місій)	173
ПАНЕЛЬ 3. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ	
Белоус Л. А. Парадокс свободи людини у сучасному світі	177
Білокобильський Ю. О. Культура скасування як фактор конструювання гендеру у політичному інтернет-дискурсі	179
Веремєнко М. Сучасна книжкова комунікація: вербальні і візуальні коди обкладинок (на прикладі видань про мистецтво і дизайн)	182
Верещака В. В., Бойко І. М. Медіаграмотність та міжкультурна комунікація учасників освітнього процесу через призму сучасних викликів	187
Hotsur O. I. Commentator and reviewer in the focus of broadcast journalism	189
Грищук А. Міжкультурна комунікація в умовах глобалізації	193
Гром Ю. В. Тип культури за дистанцією влади в міжкультурній взаємодії	195
Гуменюк І. М., Гуменюк Д. М. Інформаційно-комунікативна компетентність особистості в умовах глобалізації	199
Дейкун О. П. Універсальні та етноспецифічні моделі українського перекладу англійськомовних заголовків: позиція привернення уваги	201

Demyanchuk Yu. I. Russian – Ukrainian war and its presentation in Lithuanian media	205
Діма Ю. В. Інформаційний простір і міжкультурна комунікація	207
Ілляхова М. В. Формування креативного освітнього простору в умовах міжкультурної комунікації	210
Калужська Л. О. Лексичні особливості різдвяної англомовної реклами авіаліній	214
Каретна О. О., Яценко М. А. Трансформація міжкультурної комунікації у глобалізованому світі	218
Карпіцький М. М. Сучасні вайшнави на пострадянському просторі	220
Карпова О. О. Міжнародна діяльність викладача як ключовий фактор конкурентоспроможності на освітньому ринку праці	224
Ковальчук О. Я., Тимків С. О. Міжкультурна комунікація у фаховій підготовці майбутніх перекладачів	228
Кушнар'ов В. В. Інформаційна освіта України та кібербезпека в сучасному інформаційному просторі	232
Левченко Т. М. Стилістично знижена лексика у політичному дискурсі	236
Мельник С. М. Інфографіка та інтерактивна візуалізація даних як переконувальний стимул сучасного журналістського тексту	239
Перегида Ю. А. Формування інформаційно-комунікаційного простору підприємств тваринництва	245
Петрік Д. В. Міжкультурна комунікація в міжнародному бізнесі	249
Петрова Д. А. Аналіз фотоматеріалів репортажів під час війни	252
Потайчук Д. М. Менталітет як спосіб світобачення людини	256

Саракун Л. П. Міжкультурна комунікація в глобалізованому інформаційному просторі	259
Сарапій М. М. Форми медіатизації пам'яті в запорізькому інформаційному просторі	261
Сімкова І. О., Старікова С. Г., Міхнєва Ю. Р. Роль міжкультурної комунікації під час програм віртуального обміну	265
Скакальська І. Б., Касьянчук В. В. Комунікаційна діяльність музеїв освітнього закладу	267
Soroka T. V. Ways of acquiring soft skills by higher school students of humanitarian specialities	271
Ткач О. В. Плагіат у ЗМІ як порушення стандартів професійної діяльності	274
Хуторна Г. П. Специфіка перекладу англомовних кінотекстів через застосування техніки ліпсинк.....	277
Циватий В. Г. Міжкультурна комунікація в публічному інформаційному просторі XXI століття: міжнародно-політичний, глобалізаційний та освітньо-науковий аспекти	279
Штурма Н. В. Нові тенденції використання зображувальних елементів у маркетингових комунікаціях.....	283
ПАНЕЛЬ 4. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	
Бєлінська І. Д., Бек Г. М. Вивчення української мови як іноземної в реалізації завдань міжкультурної комунікації	287
Даниленко Л. В. Специфіка навчання української мови іноземних студентів спеціальності «Стоматологія»: на прикладі теми «З історії і медицини»	290
Карікова Н. М. Міжкультурна комунікація на заняттях з української мови як іноземної: практичний аспект	295
Пилипенко С. П. Філософський аспект міжкультурної комунікації.....	297

Подкупко Т. Л. Українські вечорниці в контексті міжкультурної комунікації студентів-іноземців в Одеському національному медичному університеті.....	301
Подпльота С. В. Іноземні студенти у міжкультурному просторі закладу вищої освіти.....	304
Pozdniakov O. V. Learning substandard vocabulary at developing intercultural communicative competence of hospitality students	307
Solovyova O. V. Intercultural communication in the process of foreign students teaching	310
Шкурко О. В. Специфіка міжкультурної комунікації в багатонаціональній іноземній аудиторії.....	311
ПАНЕЛЬ 5. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	
Бігич О. Б. Засоби реалізації технології навчання іспанської мови «Діалог культур»	316
Білоконенко Л. А. Редакторські професії та міжкультурна компетентність.....	320
Гоян В. В., Гоян О. Я. Журналістські стандарти Deutsche Welle в онлайн-медіапроектах студентів КНУ імені Тараса Шевченка	325
Дерев'янюк С. П. Академічні програми когнітивістики у Європі	329
Динікова Л. Ш. Міжетнічна комунікація як джерело взаємозбагачення культур	332
Ishchenko T., Nikitina I. Challenges of intercultural communication	335
Карпюк І. В., Гальчич І. П. Міжкультурна комунікація в соціальній сфері в процесі євроінтеграції.....	338
Ковальова Т. В. Реклама в соціальних мережах як чинник євроінтеграції українських брендів	341
Myhovysh R. Ya., Zapotichna R. A. Intercultural communication training of law enforcement officers in the USA	345

Погоріла А. І.	
Евфемізми у англомовному політичному дискурсі	347
Світлик Н. М.	
Міжкультурна комунікація на шляху євроінтеграції: досвід Закарпаття	351
Севрук І. І., Соколовська Ю. В., Чупрінова Н. Ю.	
«Рівність» як цінність та комунікативні практики у силових структурах України	355
Ткач А. А.	
Українське фольклорне мистецтво в умовах євроінтеграції.....	359

ПАНЕЛЬ 1. МОВНА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-1>

Архіпова І. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Горлівський інститут іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

МОВНЕ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ АДРЕСАТА В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Реалізація авторського задуму художнього тексту тісно пов'язана з образом того адресата, на якого цей текст спрямований. Більше того, сучасна поліваріантна комунікативна ситуація робить адресата тексту формою мислення його автора. Саме адресат з його типологічними характеристиками стає визначальним чинником для відбору мовних засобів і принципів текстотворення. Цим пояснюється той факт, що до образу адресата притягується уся більша увага дослідників сучасних текстів. Оскільки одним із способів реалізації образу адресата в художньому тексті є авторський відступ, ми вважаємо необхідним розглянути це питання.

Проблема адресації тексту в останні десятиліття активно вивчається в лінгвістиці: Ю.Д. Апресян, Н.Д. Арутюнова, Д.Н. Шмельов, Г.Я. Солганик, Л. В. Славгородская, Г. В. Степанов і багато інших.

У сучасній лінгвістиці теорія адресованості розробляється на перетині таких напрямів сучасного мовознавства, як: прагмалінгвістика (Т.В. Булигіна, П.А. Лекант, Ю.С. Степанов, А.Н. Баранов, В.В. Богданов, І.М. Кобозєва, Т.М. Ніколаєва, Н.І. Формановська); лінгвопоетика (Н.А. Ніколіна, Н. К. Оніпенко), наратологія (В. Шмід, Є.В. Падучева); крім того, залучаються дані таких суміжних дисциплін, як: теорія мовних актів (Д. Франк, Г.Г. Кларк, Т.Б. Карлсон, Н.І. Голубєва-Монаткіна); психолінгвістика і психологія (А.А. Леонтєв, Ю.А. Сорокін, Є.Я. Мелибруда).

У вітчизняній лінгвістиці активно розробляються питання адресата Ю.Д. Апресян, В. В. Богданов, Н.Д. Арутюнова, О.Л. Каменська, Н.І. Формановська, Є.В. Падучева, Г.В. Степанов. Одиницею аналізу служили комунікативні акти, що дозволило описати характеристики

реального мовленнєвого акту, виявити ролі: автор – говорить, а читач – слухає.

Не будучи у контакті з адресатом, адресант може тільки робити припущення про тих адресатів, для яких створена ця інформація.

О.Л. Каменська, говорячи про «комунікативний квазі-портрет потенційного реципієнта», вказує на те, що за допомогою суб'єктивних представлень автор намагається сформувати портрет адресата [3, с. 123]. Дослідник створює збірний образ, беручи за основу «складові» особистості адресата. Основний чинник, який впливає на побудову тексту – фактор адресата. На думку Н.І. Формановської, «одним з найістотніших чинників, що роблять прямий вплив на побудову тексту, є те, що ця інтерпретація здійснюється не лише для того, що самого мовця (йому самому це необхідно для осмислення подій), але і з обов'язковим урахуванням адресата. Абсолютно очевидно, що про одну і ту ж подію ми по-різному розповідаємо різним співрозмовникам» [6, с. 99].

Ю.М. Лотман звертав увагу дослідників на те, що композиційна побудова тексту, залежно від адресата, може бути різною [4].

Образ адресата – величина непостійна. Існує ряд ознак, які впливають на адресата: це і стиль твору, і індивідуальні особливості автора, і історичні чинники. У зв'язку з цим, кожна літературна епоху може характеризувати особлива роль читача, призначена йому автором.

Образ адресата – це «концентроване втілення суті твору, що об'єднує усю систему мовних структур, персонажів у їх співвідношенні з оповідачем-розповідачем або оповідачами і через них утворення того, що є ідейно-стилістичним осередком, фокусом цілого» [2, с. 118].

Є.В. Падучева розрізняє два типи адресата художнього твору: внутрішній адресат, яким є один з персонажів твору і зовнішній, – читач. Типовим для художнього прозового твору, за Є.В. Падучевою, є відсутність зовнішнього адресата (виняток становлять ліричні відступи). Тому семантика 2-ої особи й усіх мовних елементів, що припускають 2-у особу, при переході до мови художньої літератури піддається «найбільш радикальній трансформації» [5, с. 210]. Як особливу розповідну форму Є. В. Падучева виділяє «мовний акт, у якому оповідач – обов'язково першоосібний – спонукає свого читача уявити себе безпосереднім учасником описуваної ситуації, після цього ситуація описується через уявну участь у ній адресата» [5, с. 211]. Услід за Л. Р. Безуглою під мовним актом ми розуміємо процес дискурсивно-мовної взаємодії комунікантів на ґрунті комунікативної інтенції мовця [1, с. 33].

Коли адресантові необхідно певним чином організувати діяльність адресата, він виходить з уявлення про початковий стан світогляду адресата і формує текст так, щоб адресат самостійно дійшов до потрібних висновків. Авторський відступ у цьому сенсі відіграє певну роль.

Що стосується мовного втілення образу адресата в художніх текстах, то відзначимо, що текст може містити всілякі відсилання до адресата. Іноді це просто звернення до читача, оформлені у вигляді ввідних конструкцій, авторських відступів, іноді цілі уривки тексту, що припускають можливі реакції читача на ті або інші описувані автором твору події, характеристики читацької точки зору. Включення до тканини твору таких відсилань відзначалося ученими при дослідженні типів оповідей у тексті.

Треба відмітити, що роль авторських відступів у втіленні образу адресата велика. Основна функція будь-якого авторського відступу полягає у безпосередньому управлінні сприйняттям читача. Цей факт пояснюється тим, що авторський відступ характеризується прагматичною спрямованістю: він сприяє виникненню додаткових асоціацій у читача, допомагає в інтелектуальній та емоційній оцінці описуваного, доповнює або повідомляє певні відомості.

Образ адресата вводиться у текст твору у випадках, коли необхідно виразити ставлення до певного явища. Адресат у художньому тексті стає своєрідним посередником між автором і зображуваним ним світом. Автор, «пропускаючи дійсність через себе», організовує художній текст так, щоб він пробудив в адресатові ті ж думки і почуття, які відчуває сам, і тоді текст є чинником комунікації, зв'язком між автором і адресатом.

Список використаних джерел:

1. Безугла Л. Р. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі [монографія]. Харків: ФОП Лисенко І. Б., 2013. 182 с.
2. Виноградов В. В. О теории художественной речи. М.: Наука, 1971. 396 с.
3. Каменская О. Л. Текст и коммуникация. М.: Высшая школа, 1990. 152 с.
4. Лотман Ю. М. Семиосфера. С.-Петербург: Искусство 2004. 704с.
5. Падучева Е. В. Высказывание и его соотнесенность с действительностью. М.: Наука, 1985. 271 с.
6. Формановская Н. И. Коммуникативно-прагматические аспекты единиц общения. М.: Институт русского языка им. А. С. Пушкина, 1998. 291 с.

Афанасьєв О. І.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії, історії та політології,
Національний університет «Одеська політехніка»*

Василенко І. Л.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри журналістики, політології та соціальних комунікацій,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,
член національної спілки журналістів України*

НАРАТИВ І КОМУНІКАЦІЯ

Головною метою комунікації, в тому числі і міжкультурної, є взаєморозуміння. Існує багато структур, особливо у рамках діалогу, які треба враховувати, заради взаєморозуміння. Однією з них є наративна організація комунікативного процесу.

Наратив це своєрідна історія, але не одна-єдина і не просто розповідь. Наратив складається з великої кількості різноманітних історій, які учасники діалогу розповідають один одному, хоча мають на меті щось описати, пояснити, витлумачити, пожартувати чи обуритись. Але все це має вигляд розгорнутих або згорнутих історій з певною досить складною структурою. Ці розповіді доповнюють одна одну, іноді навіть суперечать одна одній, але загалом дають картину цілей, як головних, так і другорядних, засобів їх досягнення, послідовності дій тощо.

Серед структурних елементів наративу відзначають, по-перше, наявність кінцевої мети розповіді, з якої всі згадувані події отримують пояснення. По-друге, у наративному описі має місце добір найважливіших подій, що безпосередньо стосуються кінцевої мети. А все інше відкидається. По-третє, у наративі здійснюється впорядкування подій у певну часову послідовність, яка не відповідає дійсності. Кожна наступна подія, як правило, видається наслідком попередньої події. Крім того, в оформленій історії можуть міститися демаркаційні знаки, які дають змогу визначити початок і кінець історії: «жили-були...», «одного разу, у далекі часи...», «чи знаєте Ви про те...», «...ось і все», «...на цьому я закінчую». Завдяки використанню зазначених характеристик, надається сенс тій чи іншій послідовності подій і певному напрямку життя. По-четверте, наратив певним чином оформлений як стабільний, прогресивний або регресивний. Наприклад,

у стабільному наративі дійова особа, яка виступає лиходієм на початку, не може стати героєм наприкінці. У прогресивних і регресивних наративах можливі зміни характерів, але тоді в оповіданні має бути пояснення причин такої трансформації.

Наратив як оповідь, що підпорядковується певній меті, під яку вибудовується сюжет розповіді та відбираються факти і події, виступає непереборним елементом наших уявлень про світ. Хоча деякі елементи наукових текстів на кшталт дедуктивних висновків, класифікацій або історичних хронік не є наративними, часто структура наративу пронизує і наукові тексти, особливо гуманітарні, неявно зумовлюючи розстановку комунікативних акцентів.

Якщо не враховувати наративні структури, то усяка розповідь, будь яка історія виглядає закономірною послідовністю, яка ніби то саме так і відбувалась в реальності. Але це лише наївне враження. Реальність не зовсім така, а часто зовсім не така. І загалом дуже непросто віднайти більш-менш адекватний наратив. Заради взаєморозуміння всі учасники діалогу повинні налаштовуватись на такий пошук.

Слід наголосити, що наратив не є простим описом наявних речей і подій, що відбуваються, і, як правило, не є запланованим викривленням реальності. Історії розповідаються з певних позицій, у певному контексті, через що представляється далеко не вся реальність, та й то порізно. Водночас опис подій не є винятковим винаходом оповідачів, оскільки говорить про реальні речі та події. Прикладом можуть слугувати тексти в підручниках з історії, коли історичні події, що справді мали місце, вибудовуються в контекстах розвитку, прогресу чи навпаки – занепаду, не кажучи вже про ідеологічні інтерпретації.

У політологічних контекстах іноді виокремлюють стратегічний наратив. Стратегічним наративом загалом вважають загальнодержавні цілі, засоби їхнього досягнення, відповідні моральні, історичні економічні і інші аргументи, які пов'язані між собою у певну розгорнуту розповідь, що і робить усе це наративом. Вони також набувають вид лозунгів, символів, програм тощо, де можна вгледіти прихований, згорнутий наратив.

Звісно, стратегічні наративи тісно пов'язані з загальнонаціональними і культурними наративами, оскільки політичні складові завжди вбудовані в культурні структури. Стратегічні наративи можуть бути головними в культурі певного народу, особливо у той час, коли він прагне національного становлення, державного суверенітету, незалежності, і за це точиться боротьба. Тоді цей наратив обслуговує і філософія, і художня література, і музика, і живопис, і інші види культурної діяльності, іноді навіть і релігія.

Але подібне відношення не є загальним і обов'язковим. Коли державні стратегічні цілі загалом досягнені, політика не потребує національної і культурної консолідації навколо себе. Тоді культурні наративи можуть бути незалежними, орієнтуючись на «власні», або більш загальні цілі і потреби: свободу творчості, методи і засоби реалізації творчого потенціалу, екологічні чи інші загальнолюдські або особистісні цінності тощо.

В культурному контексті можуть виникати наративи, які відрізняються від державних і навіть протистоять їм, особливо коли більш-менш значна частина суспільства дотримується зовсім іншого наративу, протилежного задекларованого державою, наприклад дисидентського. Звісно і державні стратегічні наративи можуть відрізнитись від національних і культурних наративів, суперечити їм, хоча загалом потребують узгодження. Оскільки держава має великі важелі впливу, від законодавства до пропаганди, особливо в тоталітарному або авторитарному суспільстві, вона може підкоряти собі національні і культурні цінності, навіть видавати свої вузько-групові інтереси за загальнонаціональні або навіть загальнолюдські. Саме в такій ситуації формуються наративи, здобрені численними міфами. Ступінь неадекватності таких наративів є дуже високою. Але це можливо тільки тоді, коли пропаганда добре узгоджується з відповідною художньою літературою, живописом, музикою, театром, архітектурою, філософією і зокрема з наукою, особливо історією, літературознавством. Тут навіть потрібні не стільки владні вказівки і законодавство, скільки створені владою особливі соціальні умови, виражені у відповідних наративах. В цих умовах саме потрібні люди виявляються, визнаються, роблять політичну чи творчу кар'єру, і їхня творчість розвивається і розгортається, знаходячи широку підтримку і значний вплив. Так закріплюється той культурний контекст, який М.Фуко назвав дискурсом. Дискурс є чимось набагато більшим, ніж просто текст з наративною структурою. Радше, це є наратив разом із тією соціальною та культурною практикою, до якої він належить і яка багато в чому визначає життя наративу. В цьому дискурсі формуються відповідні владні і творчі еліти.

Вказаний дискурс і його наративи майже не рефлексуються, бо є засобом життя для більшості людей, тобто є їхньою реальністю. Усі політичні або культурні і навіть природні події, висловлювання і вчинки людей пояснюються, виходячи з цінностей, схем і навіть термінів даного наративу. Можна навіть сказати, що люди живуть не в природному чи соціально-культурному середовищі, а саме в наративах. Зрозуміло, коли культурні наративи не співпадають, представники різних культур не

розуміють один одного, не можуть оцінити поведінку інших, не можуть передбачити відповідні події чи вчинки. Така ситуація може мати місце і в рамках однієї культури, і навіть в рамках буденних, релігійних, наукових відносин, якщо відповідні наративи не співпадають. Побачити її з іншого боку можуть лише індивіди, здатні до глибокої рефлексії, або особи, знайомі з перевагами інших культурних контекстів. Саме тому люди часто не бачать, здавалось би, очевидного. Це породжує трагічні ситуації непорозуміння, яких так багато в сучасних подіях. Але розуміння загального механізму виникнення і закріплення будь якого наративу дає і надію на порозуміння.

Таке порозуміння починається з пошуку співпадаючих наративів, скажімо, побутових, наукових, релігійних, мистецьких, професійних. Цей майданчик може буди розширений пошуком не тільки співпадаючих, але і схожих наративів. Наступний дещо ризикований крок це зіставлення, порівняння і обговорення протилежних наративів. Дискусії стосовно їхнього виникнення і поширення можуть мати певний ефект порозуміння.

Більш радикальний шлях – це зміна самого культурного контексту, дискурсу, насамперед політично-ідеологічного з неадекватними стратегічними наративами. Це потребує зміни самого політичного режиму. Наслідком буде зміна стратегічного наративу і відповідних ідеологічних і політичних настанов. Це, звісно, змінить орієнтацію людей, багато з яких, так би мовити, прозріють. Але щоб змінити загальнокультурний контекст, який підживлював політико-ідеологічні наративи і формував відповідні еліти, потрібен буде значно більший час, мабуть кілька поколінь.

Бабій І. В.

*вища кваліфікаційна категорія,
викладач-методист,*

*Відокремлений структурний підрозділ
«Уманський фаховий коледж технологій і бізнесу
Уманського національного університету садівництва»*

Бовкун Н. М.

*вища кваліфікаційна категорія,
викладач-методист,*

*Відокремлений структурний підрозділ
«Уманський фаховий коледж технологій і бізнесу
Уманського національного університету садівництва»*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ МОВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У процесі міжкультурної комунікації повноцінне розуміння забезпечується елементами мовного етикету: звертання, знайомство, запрошення, комплімент і поздоровлення, через які виявляється соціокультурна специфіка партнера в акті комунікації. Мова є засобом пізнання світу, збереження і передачі інформації, а в контексті міжкультурної комунікації вона є засобом пізнання ментальних особливостей культур в діалозі культур, що виникає. Ми розглядаємо мову, насамперед, як ту частину культурного менталітету, що складає сферу духовності та цінностей.

Міжкультурне спілкування є моделлю будь-якого спілкування, умовами якого є наявність певної єдності, а також наявність розбіжностей, оскільки саме вона викликає потребу в спілкуванні чи обміні інформацією, почуттями, думками, що супроводжуються оцінкою співрозмовника і самооцінкою.

Важливо враховувати, що ефективність міжкультурної комунікації знаходиться у зв'язку з успіхом мовної взаємодії, що завжди відбувається в деякому соціальному і культурному контексті, який багато в чому визначає форму і зміст повідомлення, що зумовлені культурою в якій здійснюється процес комунікації. Мова являє собою закодовану сукупність знань людини, її уявлень про світ, її індивідуального життєвого досвіду, цілісної картини світу всього соціуму.

Зрозуміло, що в процесі міжкультурної комунікації діють загальні закони спілкування. До акту безпосереднього спілкування відбувається своєрідне «зчитування» або прогнозування змісту майбутньої комунікації. Окрім того, успіх мовної взаємодії між представниками різних культур багато в чому визначений не логічною аргументацією, а ступенем взаємної симпатії та довіри.

У результаті вже першого знайомства складається психологічна установка, у рамках якої відбуватиметься спілкування. При спілкуванні між представниками різних культур цих правил не завжди дотримуються, особливо якщо вони різні. Наприклад, у різних культурах прийнято додержуватися різних дистанцій між співрозмовниками. Мінімальна дистанція у арабів і латиноамериканців, максимальна – у північноамериканців. Тому для латиноамериканця спілкування на дистанції, до якої звиклі їхні північні сусіди, здається надто холодним і надто офіційним, а для північно-американця зона спілкування латиноамериканців здаватиметься надто нав'язливою, агресивною і небезпечною. Офіційна зона спілкування в українців та росіян визначається звичайно довжиною двох рук, простягнутих для рукостискання, а зона дружня – довжиною двох зігнутих у лікті рук [1].

Під час міжкультурних зустрічей існує ймовірність виникнення конфліктної ситуації, причиною яких може бути відсутність можливості послати або прийняти сигнали однозначним чином (оскільки учасники комунікації з різних культур звикли це робити під час внутрішньокультурних комунікацій по різному). За таких умов міжкультурна комунікація вимагатиме додаткових зусиль, а саме обминання «каменів спотикання», що ми розглянемо нижче.

Щоб уникнути конфліктних ситуацій в процесі міжкультурної комунікації і зробити її ефективною крім гармонійного використання елементів вербальної та невербальної модальності, слід пам'ятати та ухилитися від шести основних перешкод, або «каменів спотикання», виділених Варною [3], що стоять на заваді ефективної міжкультурної комунікації:

а) Допущення подібностей. Ступінь допущення людьми того, що інші їм подібні, варіює для різних культур, і являє собою культурну змінну.

б) Мовні відмінності. В процесі спілкування мовою, яка є для людини не рідною, вона часто вважає, що слово, фраза або речення мають одне й тільки одне значення – те, яке вона має намір передати. Це припущення ігнорує всі інші можливі джерела сигналів та повідомлень, включаючи невербальну експресію, інтонацію голосу, позу, жести і дії тощо.

в) Помилкові невербальні інтерпретації. У будь-якій культурі невербальне поведінка становить більшу частину комунікативних повідомлень. Але дуже важко повністю розуміти невербальну мову

культури, яка не є вашою власною. г) Упередження та стереотипи. Зайва опора на стереотипи може перешкодити нам об'єктивно подивитися на інших людей та їх повідомлення і знайти підказки, які допоможуть інтерпретувати ці повідомлення в тому ключі, в якому нам мали намір його передати.

д) Прагнення оцінювати. Культурні цінності також впливають на наші атрибуції щодо інших людей і оточуючого нас світу. Різні цінності можуть викликати негативні оцінки, які стають ще одним каменем спотикання на шляху до ефективної міжкультурної комунікації.

е) Підвищена тривога або напруга. Епізоди міжкультурної комунікації часто пов'язані з більшою тривогою і стресом, ніж знайомі ситуації внутрішньокультурної комунікації.

Результатом нових політико-економічних відносин стало збільшення прямих контактів між людьми на міжособистістому рівні, в побуті, в неформальних стосунках. Стаючи учасниками будь-якого виду міжкультурних контактів, люди взаємодіють із представниками інших культур, що найчастіше істотно відрізняються один від одного. Відмінності в мовах, національній кухні, одязі, нормах суспільної поведінки, відношення до виконуваної роботи найчастіше роблять ці контакти важкими, інколи неможливими. Але це лише поодинокі проблеми міжкультурних контактів. Основні причини їхніх невдач знаходяться поза межами видимих розбіжностей. Вони – у різному у світовідчутті, тобто іншому відношенні до світу і до інших людей. Головна перешкода, що заважає успішному вирішенню цієї проблеми, полягає в тому, що ми сприймаємо інші культури крізь призму своєї власної, тому наші спостереження і висновки обмежені її рамками. На жаль, ми не розуміємо значення слів, вчинків, дій, що не характерні для нас самих. Наш етноцентризм не тільки заважає міжкультурній комунікації, але його ще і важко розпізнати, тому що це несвідомий процес. Звідси напрошується висновок, що ефективна міжкультурна комунікація не може виникнути сама по собі, їй необхідно цілеспрямовано навчатися.

У дослідженнях міжкультурної комунікації можна виділити психологічні, соціологічні і лінгвістичні напрямки. Цей розподіл залежить як від об'єкта дослідження, так і від застосовуваних методик.

Ближче усього до психології з розроблених лінгвістичних тем знаходиться вивчення різних комунікативних стилів у їхньому використанні всередині і за межами своєї групи. Психологічне поняття акомодатії застосовується до таких параметрів комунікації, як темп мови, вибір відповідної лексики, спрощена або ускладнена граматична структура.

Другий важливий напрямок лінгвістичних досліджень пов'язаний з вивченням дискурсу як певного інтегрального процесу, центрального для комунікативної діяльності. Подолання мовного бар'єру недостатньо

для забезпечення ефективності спілкування між представниками різних культур. Мова – дзеркало культури, в ній відображається не тільки реальний світ, що оточує людину, не тільки реальні умови його життя, але і суспільна самосвідомість народу, його менталітет, національний характер, спосіб життя, традиції, звичаї, мораль, система цінностей, світовідчуття, бачення світу. Мова – знаряддя, інструмент культури. Вона формує особистість людини, носія мови, через нав'язані йому мовою і закладені в мові бачення світу, менталітет, відношення до людей тощо, тобто через культуру народу, що користується даною мовою як засобом спілкування. Мова не існує поза культурою як соціально успадкованої сукупності практичних навичок і ідей, що характеризують наш спосіб життя. Як один з видів людської діяльності, мова виявляється складовою частиною культури, обумовленою як сукупність результатів людської діяльності в різних сферах життя людини: виробничої, суспільної, духовної. Мова в першу чергу сприяє тому, що культура може бути як засобом спілкування, так і засобом роз'єднання людей. Мова – це знак належності його носіїв до визначеного соціуму [2].

Усі тонкості і вся глибина проблем міжмовної і міжкультурної комунікації стають особливо наочними, а іноді і просто усвідомлюваними, при зіставленні іноземних мов з рідними, чужими культурами зі своєю рідною, звичною. Ось чому без знання світу досліджуваної мови неможливо вивчити мову як засіб спілкування. Її можна вивчити як скарбничку, спосіб збереження і передачі культури, тобто як мертву мову. Жива мова живе у світі її носіїв, і вивчення її без знання цього світу позбавляє можливості користуватися цією мовою як засобом спілкування. Вивчення світу носіїв мови спрямоване на те, щоб допомогти зрозуміти особливості мововживання, додаткові значеннєві навантаження, політичні, культурні, історичні реалії, так-як в основі будь-якої комунікації, тобто в основі мовного спілкування лежить «обопільний код», взаємне знання реалій, знання предмета комунікації між учасниками спілкування.

Список використаних джерел:

1. Петрухінцев М.М. XX лекцій з історії світової культури: Навч посібник для студ. Вищих навчальних закладів. – Київ, 2001.
2. Тер-Мінасова С.Г. Мова і міжкультурна комунікація.– Київ, 2000
3. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури – 2004. – № 43 – 13, 25 др. арк.

Бабчук Ю. Й.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов природничих факультетів,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРОЦЕС НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Поширення сучасних інформаційних технологій, гаджетів, та інших жанрів віртуальної комунікації створюють умови створення таких технологій та програм шляхом запуску різних проектів і кампаній, наприклад, Endangered Languages Project (Google), The Endangered Language Fund, European Language Diversity For All Program [1].

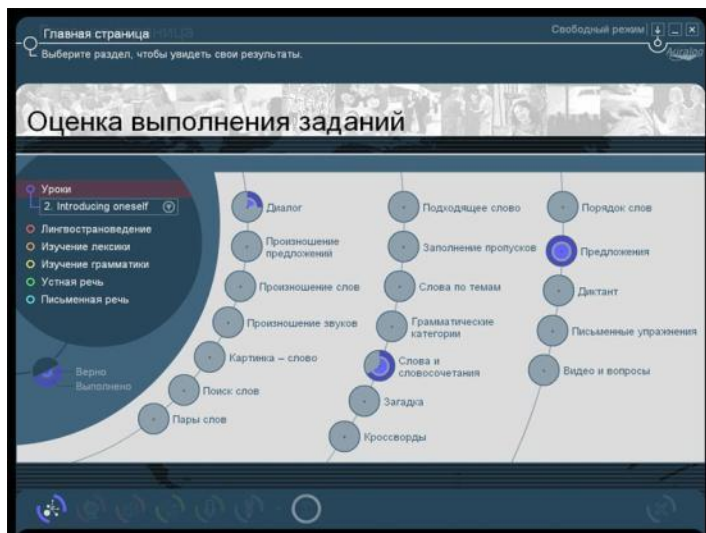
У зв'язку з цим збільшуються перспективи таких галузей науки, як сучасна фонетика, зокрема в прикладному аспекті. Удосконалення та розробка нових педагогічних технологій вимагає результатів досліджень у сфері аналізу та синтезу мовлення. У сучасних підручниках для вивчення іноземних мов з метою корекції вимови, для ведення діалогу з комп'ютером використовуються фонетичні розробки з цього напрямку. Все більше залучаються програми синтезу та розпізнавання мовлення, що сприяють створенню своєрідних мовленнєвих тренажерів для ефективного вивчення мов. У сфері штучного інтелекту використовуються програми синтезу та розпізнавання мовлення. Багато зарубіжних досліджень у сфері просодії проводяться з метою вдосконалення комп'ютерних програм різного виду мовлення [4; 5].

Сучасні програми дають можливість дослідити як групі так і індивідуальні особливості реалізацій мовленнєвих одиниць, включаючи різні параметри: перцептивні, артикуляційні та акустичні, визначити та верифікувати особу за голосом, визначити емоційний стан мовця за мовленням [2, с. 128].

Одними з найбільших досягнень зарубіжних фонетистів можна є створення адаптивних автоматичних транскрипторів, формування машинних мовленнєвих фондів та баз даних, орфоепічних словників, аудіовізуалізацію мовлення, розробку мовленнєвих комп'ютерних діалогових систем, систем синтезу «текст-мовлення» [1, с. 15].

Багато сучасних перерахованих вище технологій використовуються у вищих навчальних закладах під час створення навчальних інтерактивних курсів з різних дисциплін. Tell me More є однією з таких інтерактивних комп'ютерних систем [3].

Важливою складовою програми є можливість перевірки ходу виконання кожного завдання та його оцінювання за допомогою інтерактивного графіка (див. рис. 1). Викладач або користувач, які вивчають мову самостійно, можуть бачити якість виконання завдань, робити аналіз над помилками, повторно виконувати завдання для закріплення пройденого матеріалу.

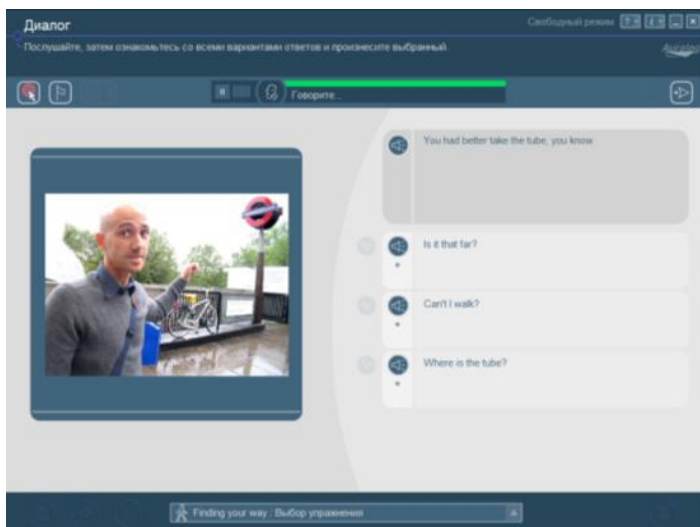

Рис. 2. Меню програми з оцінюванням виконаних завдань окремих тем

За допомогою даної програми можна розвивати комунікативні здібності студентів, так як в основі завдань для вивчення тем представлені інтерактивні багаторівневі діалоги, які демонструють поширені ситуації побутового та ділового спілкування (див. рис. 2).

Вправи з цього курсу розвивають мовленнєві навички та значно розширюють словниковий запас. За допомогою цієї програми можливо вести вільний діалог з комп'ютером, який може збільшуватись або зменшуватись залежно від відповідей.

Програма Tell me More представлена різними новітніми технологіями, такими як система розпізнавання, синтезу мовлення, візуалізація вимови, тривимірна анімація роботи органів мовлення, фіксована система виявлення помилок усного мовлення.

Рис. 2. Інтерактивний діалог між комп'ютером та студентом

Створення та залучення різноманітних інформаційних технологій вимагають активної участі висококваліфікованих аудиторів, лінгвістів, викладачів які мають здійснювати контроль за транскрипцією мовлення навіть в умовах застосування програм автоматичного розпізнавання і синтезу мовлення.

Список використаних джерел:

1. Ю.М Захарова «Діалог з комп'ютером: використання сучасних комп'ютерних технологій у навчанні іншомовній комунікації» на міжфакультетських науково-методичних семінарах. Використання сучасних мультимедійних технологій у методиці викладання іноземних мов, Київ, с. 42-50, 2010.
2. Л.С Златоустова, С.А Крейчи «Акустические параметры эмоциональной речи в реальных речевых ситуациях» на XI сессии Российского акустического общества. Акустика речи. Медицинская и биологическая акустика. Москва, с. 128-134, 2001.
3. Програма Tell Me More. [Електронний ресурс]. Доступно: www.tellmemorestore.com/Learn-English-with-TELL-MEMORE-s/65.htm. Дата звернення Трав. 05, 2019.
4. Pallier Ch., Cutler A. Prosodic Structure and Phonetic Processing. 2011. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://cogprints.esc.soton.ac.uk/archive/00000931/00a0288>. Дата звернення Жовт. 05., 2019.

5. Zaki A. Generation automatique de l'intonation de la langue arabe standart. – Quatriemes rencontres Jeunes Chercheurs en Parole, Mons, 11-14 Sept, p. 6, 2001.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-5>

Боговик О. А.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології та перекладу,
Український державний університет науки і технологій*

МІЖКУЛЬТУРНА МЕДІАЦІЯ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У загальнозрозумілому найпростішому трактуванні переклад розуміється як діяльність, що спрямована на створення вторинного тексту з первинного іншою мовою, аби зробити його доступним для нової аудиторії. Перекладач виконує роль медіатора, який перетворює смисли на такі, що стають доступними і зрозумілими іншомовній аудиторії. Одним з найскладніших завдань, яке постає перед перекладачем, – глумачення культурних контекстів носіїв однієї мови іншомовним адресантам. Для простого відтворення, аби донести основний зміст повідомлення, подекуди достатньо використання електронного перекладача, але у цьому разі сенси і відтінки значень залишаються поза повним розумінням тексту. Натомість, адекватний переклад включає повторне формулювання тексту для нової аудиторії, а перекладач стає автором вихідного продукту.

Зазвичай діяльність перекладача вкладається у формулу *автор повідомлення* → *перекладач* → *реципієнт повідомлення*, але може деталізуватися та уточнюватися в залежності від ракурсу, під яким розглядається процес перекладу, із врахуванням задач, які стоять перед перекладачем. В контексті зазначеної теми, яка стосується перетину мовних та культурних кордонів, формула зазнає розширення і отримує вигляд: *автор повідомлення* + *культурна композиція* → *перекладач* + *фонова інформація* + *фонові знання* → *реципієнт повідомлення*.

Варто зазначити, що фонова інформація – це незалежна від рівня обізнаності перекладача система понять, що міститься в основі кожного конкретного тексту. Натомість фонові знання – це засвоєна автором перекладу інформація [1, с. 62].

Очевидно, що фонові знання дозволяють перекладачеві більш глибоко зануритися в «чужий» іншомовний культурний простір і здійснити

адекватний переклад, зрозумілий для адресанта, не обізнаного з культурою та яка не вкладається в його / її культурний простір. Таке розуміння ролі перекладача знаходимо у мовознавця О.Каде, який використав ідею лінгвістичного посередництва (*Sprachmittlung*) як спосіб концептуалізації сфери вивчення письмового та усного перекладу [4].

Науковець Ю. Фріас постулює думку про існування *паратексту*, тобто контексту у тексті [2, с. 287], який є центральним для розуміння та здійснення перекладу. Таким чином будь-який переклад, який не враховує паратекст, неминуче стає зразком невдалої міжкультурної комунікації. Зосередження уваги на культурі як складовій частині тексту, а, отже і перекладі, значною мірою розвинулося з розуміння перекладу як акту міжкультурної, а не просто міжмовної комунікації.

Роль перекладача, як лінгвістичного медіатора, вбачається як канал за посередництва якого здійснюється спілкування. Насправді, такий посередник відтворює низку дій і розглядається як агент міжкультурної комунікації, а посередництво розуміється як свідоме, цілеспрямоване втручання в акт спілкування та позначає складну взаємодію тлумачення сенсів різних мов і культур [5, сс. 84–91]. Вихідний продукт може містити різний ступінь зміни інформації, аж до внесення у повідомлення свого власного розуміння та переконань [3]. Таке «спотворення» інформації, на нашу думку, в основному формується завдяки упередженням або переконанням інтерпретатора. Вочевидь, що такого втручання подекуди складно уникнути, адже посередництво – це когнітивний процес, який впливає на розуміння, сприйняття та інтерпретацію повідомлюваного.

Проте, погоджуємося з думкою, що текст у його цілісності представляє для перекладача і мету, і засіб, а тому не може зазнавати радикальних змін, позбавляючись чи навпаки забезпечуючись тими чи іншими істотними рисами. Ключовим у цьому контексті є здатність перекладача до розуміння, уміння чітко і цілеспрямовано проводити герменевтичні операції, спочатку пояснюючи текст самому собі, а потім аудиторії.

Перекладач, як посередник між культурами, включаючи ідеологію, моральні цінності та соціально-політичні аспекти, прагне подолати певні невідповідності, які існують у двох мовах, шляхом передачі значення. У цьому сенсі перекладачу можна пробачити його втручання у текст, яке здійснюється для досягнення змістовної комунікації.

Перекладач, який здійснює посередництво між мовами, свідомо чи ні, але вочевидь відіграє роль міжкультурного медіатора. Він не лише тлумачить зміст та комунікативну інтенцію адресата, а й оцінює їх очима носія іншої мови, іншої культури. За його фундаментальної участі відбувається зближення мов і культур, де остання набуває чи реартикулює значення іншою мовою. [5]. Таким чином, відбувається

зміщення акцентів щодо сприйняття ролі перекладача: від мовного посередника, до міжкультурного інтерпретатора.

Список використаних джерел:

1. Боговик О. А. Соціолінгвістичні та прагматичні проблеми перекладу. Навчальний посібник для студентів VI курсу спеціальності «Філологія». Дніпро : ПП Кулик В.В., 2020. 155 с.

2. Frías Y. J. Au seuil de la traduction: *Event or Incident. Événement ou incident. On the role of translation in the dynamics of cultural exchange. Du rôle des traductions dans les processus d'échanges culturels*. 2010. pp. 287–316.

3. Hatim B., Mason I. *The Translator as Communicator*. London-New York: Routledge, 1997. 244 p.

4. Kade O. Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung. Leipzig: Verl. Enzyklopädie, 1968. 128 S.

5. Katan D. Cultural mediation. *Handbook of translation studies*. 2013. Vol. 4, pp. 84–91.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-6>

Василишина Н. М.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов та перекладу,
Національний авіаційний університет*

ПРОФЕСІЙНА АНГЛОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ ЗВО У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Мовна компетентність є однією з найголовніших умов успішного працевлаштування та побудови кар'єри. Мовна політика Європейського Союзу свідчить про надзвичайну важливість вивчення мов в інтеграційних процесах. Зростання ваги мовної політики позначилося й на структурі Єврокомісії. Якщо раніше вона перебувала у сфері відповідальності комісара ЄС із освіти, тренінгів, культури та мультимедіуму, то 1 січня 2007 року створено окрему посаду комісара ЄС з мультимедіуму. Зараз її обіймає Леонар Орбан з Румунії. Він очолює генеральний директорат Єврокомісії з письмових перекладів, генеральний директорат з усних перекладів та офіс офіційних публікацій

Європейських спільнот. Орбан керує також відділом політики мультилінгвізму в генеральному директораті з освіти та культури. У його підпорядкуванні перебувають 3400 службовців, що становить 15% усього персоналу Європейської комісії [7; 8].

Сприяння вивченню іноземних мов уже давно стало окремим напрямом діяльності Єврокомісії, що має назву Language Learning Policies. Українською мовою це можна перекласти як «політика у сфері навчання іноземних мов». Першою всеосяжною програмою, спрямованою на це, була Lingua, запроваджена в 1989 році. Відтоді, як підкреслює Єврокомісія, «вивчення іноземних мов перебуває у серці європейських освітніх програм». Актуалізував мовну проблематику Європейський рік мов, що пройшов 2001 року. По його завершенні Європейський парламент і Європейська рада ухвалили резолюції, які закликали Європейську комісію розробити й запровадити низку заходів, спрямованих на сприяння вивченню іноземних мов. За даними євробарометра, 67% європейців вважають що, викладання іноземних мов має стати політичним пріоритетом, ще 29% абсолютно впевнені у цьому. Загалом 84% європейців вважають, що кожен громадянин у ЄС повинен володіти, щонайменше, однією мовою, крім своєї рідної [2; 3; 8].

На сучасному етапі становлення закладів вищої освіти актуальності набуває його інтегрування до міжнародної системи освіти, в тому числі й формування іншомовної комунікативної компетентності через активне вивчення іноземних мов. Окремі дослідники вказують на важливість зв'язку іншомовної комунікативної компетентності з професійною і доводять, що ефективність роботи фахівця значною мірою залежить від того, наскільки у загальній структурі його предметно-технологічної підготовки інтегровано мовленнєву компоненту, а процес формування іншомовної професійної компетентності передбачає «накладання» іншомовних навичок на предметний зміст професії під час виконання професійних завдань. Тому в сучасних умовах модернізації вищої освіти України стратегічною метою у підготовці конкурентоспроможних фахівців науковці вважають формування іншомовної професійної компетентності [4; 5; 7].

В умовах активного розвитку міжкультурних контактів, сьогодні однією з обов'язкових вимог до кваліфікації сучасних професіоналів є вміння здійснювати професійно орієнтоване спілкування іноземною мовою. Кожен професіонал має володіти не лише фаховими знаннями, а й вибудовувати стратегію іншомовної комунікації з метою передачі співрозмовнику інформації, описувати явища, пояснювати факти та наводити аргументи для отримання бажаного ефекту. Практичною

метою у навчанні іноземної мови визначається формування іншомовної комунікативної компетентності, тобто розвиток здатності здійснювати відповідну мовленнєву діяльність, психологічна структура якої включає низку компонентів, що варто враховувати при розробці вправ для формування іншомовних навичок. До них відносяться мотиви (комунікативно-пізнавальні потреби); цілі (конкретний очікуваний результат); предмет (форма відображення зв'язків предметів та явищ реальної дійсності); засоби і способи (знання, навички і вміння формування і формулювання думки, де засобом є мова, а способом – мовлення) [2; 6; 7].

В комунікативній компетентності можна виділити лінгвістичні, психологічні та соціальні субкомпетентності:

– *лінгвістична субкомпетентність комунікативної компетентності* утворюють рівні мовленнєвої компетентності, мовленнєва активність, сформованість аналітичних вмінь, лексичний запас, мовна та стилістична грамотність;

– *психологічна субкомпетентність комунікативної компетентності* становить компетентність в оцінці зовнішніх психічних проявів та поведінки партнера у спілкуванні, наявність мотивації до розвитку своїх індивідуальних здібностей, до комунікації та прагнення до самореалізації;

соціальна субкомпетентність комунікативної компетентності виступають у вигляді наявності соціальної активності, адекватного сприйняття ситуації спілкування, соціальної адаптації [1; 2; 5; 6].

В межах теорії поетапного формування процес оволодіння мовленнєвими діями тлумачиться як такий, що включає п'ять етапів:

– *орієнтувальний*, на якому ті, хто навчаються, сприймають дію, здійснюючи орієнтування у діяльності;

– *предметний етап*, де зовнішня дія виконується відповідно до згаданих орієнтирів і відбувається оволодіння студентами її матеріалізованою формою;

– *етап мовлення вголос*, що супроводжується промовлянням без опори на зовнішні орієнтири;

– *етап промовляння про себе*, на якому дія формується у внутрішньому мовленні без опори як на зовнішні об'єкти, так і на розгорнене мовлення; етап виключно розумової дії, коли завершується її становлення. Ефективний контроль у вигляді зворотного зв'язку за допомогою матеріалізованих типів навчальної інформації забезпечується безпосередньо в процесі виконавчої фази формування розумової дії [2; 7].

Іншомовна комунікативна компетентність є багатокомпонентним утворенням. Відтак існує чимало поглядів науковців на структуру цього новоутворення. У Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти виокремлено такі його складники – компетенції лінгвістична, соціолінгвістична і прагматична. Чимало науковців трактують іншомовну комунікативну компетентність як результат професійної підготовки майбутніх фахівців і в її структурі виокремлюють прикладну компоненту [2; 4; 7].

Таким чином, професійно-орієнтована іншомовна підготовка студентів ЗВО спрямована на:

- взаємодію викладачів і студентів у процесі навчання іноземної мови, що є джерелом інтенсивного саморозвитку студентів;
- інтеграцію процесів оволодіння професійно-орієнтованою іноземною мовою з розвитком особистісних якостей студентів, знанням культури країни носіїв мови, що вивчається та набуттям спеціальних навичок, які базуються на професійних і лінгвістичних знаннях; мотивацію навчання студентів;
- індивідуалізацію іншомовної підготовки студентів;
- впровадження інформаційно-комунікаційних технологій; використання міжпредметних зв'язків, автентичних матеріалів та моделювання комунікативних ситуацій, наближених до реальних;
- рентацію навчального процесу на активну самостійну роботу, що формує автономію студентів, створює умови для їхнього самовираження та саморозвитку.

Список використаних джерел:

1. Боса В. П. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2018. 23 с.
2. Боярчук Н. К. Модель формування професійної компетентності майбутніх економістів. *Педагогічні науки*. 2013. № 1(57). С. 85–94.
3. Брик Р. С. Формування професійної компетентності майбутніх працівників сфери туризму в професійно-технічних навчальних закладах засобами інформаційних технологій: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. К., 2011. 20 с.
4. Василюшина Н.М., Скирда, Т.С. Переклад як міжкультурна комунікація: англійська ↔ українська мови. Практикум для студентів денної форми навчання галузі знань 0302 «Міжнародні відносини». *Навчальний посібник*. 2020. К. 176 с.

5. Василюшина Н.М. Професійні компетентності майбутніх фахівців сфери туризму в крос-культурному середовищі. *Наукові записки: зб. наук. праць. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова*. 2020. Вип. 147. С. 14 – 19.

6. Вороніна Д. А. Зміст та структура іншомовної комунікативної компетентності сучасних фахівців: web-site. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/19532/1/Voronina.pdf>.

7. Вплив глобалізації на розвиток сучасного світу: веб-сайт. URL: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua>.

8. Вступ до права Європейського Союзу: навч. посіб. / Р.А. Петров, З.Й. Опейда, Д.Е. Федорчук, А.О. Вакуленко. Донецьк, 2001. 150 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-7>

Vasina K. O.

*fifth-year student at the Faculty of Foreign Languages,
Izmail State University of Humanities*

ENGLISH-LANGUAGE POLITICALLY CORRECT VOCABULARY AS A KIND OF ETIQUETTE RECEPTION OF COMMUNICANTS

From a linguistic point of view, the practice of so-called «political correctness» seems to be rooted in the desire to eliminate the alienation of various identity groups based on the use of language. According to Sapir-Whorf, our perception of reality is determined by our thought processes, which are influenced by the language we use. In this way, language shapes our reality and tells us how to think about this reality and react to it [3]. In addition, language not only reveals, but also promotes our biases.

The terms «political correctness», «politically correct» entered the language thanks to the United States' feminist and other leftist movements of the 1970s and were intended to mean «inclusive». It referred to the use of language that would not cause an individual of any demographic, social or cultural group to feel excluded, insulted or humiliated.

The earliest printed mention explicitly using the term «politically correct» in its current generally accepted sense is Tony Cade's «Black Woman», 1970: «... a man cannot be politically correct and a [male] chauvinist, too» [1, c. 99].

After that, the use of «politically correct» language quickly spread to other parts of the industrialized world. So, what is political correctness?

Political Correctness (PC) is a term used to refer to language that seems intended to give the least amount of offense, especially when describing

groups identified by external markers such as race, gender, culture, or sexual orientation [3].

In other words, «political correctness» means avoiding statements and actions that offend, exclude or harm people who are already experiencing unfavorable conditions and discrimination.

On the contrary, the term «politically incorrect» is used to refer to offensive language or ideas that are not restricted by orthodoxy.

Politically correct language consists of polite words and phrases that are used to replace potentially derogatory or offensive expressions so that we can talk about something negative or controversial without causing offense [2, c. 91].

There are two types of politically correct language:

1. Extremely politically correct language. These are extreme or silly-sounding phrases that we don't use very often in everyday life. For example: My little Milly is not fat. She is just big-boned.

The purpose of extremely politically correct language is to try to see positive features in something negative. But taken to the extreme, political correctness can become a bit of a joke, and can lead people to cry out in despair that political correctness has gone mad.

2. Everyday politically correct language. We really need to use these phrases in everyday life to avoid insulting or stigmatizing other people, especially people belonging to minority groups. For instance: They are planning a special lunch for senior citizens next Friday. The phrase «old people» is politically incorrect in this sentence. Thus, more respectful or neutral phrases replace more rude, potentially insensitive, offensive or alienating vocabulary.

If you don't want to offend someone who belongs to a minority group or want to draw attention to something with humor or irony, you can say: Alex doesn't have a big nose. No. Anyway, he is nasally gifted!

Politically correct language is closely related to the concept of euphemism, which can be defined as a word or phrase that replaces part of a sentence which is considered offensive or taboo [2, c. 91].

There are 10 groups of politically correct euphemisms that help us avoid discrimination against other people based on: a) age, b) appearance, c) gender, d) health, e) personality, f) race, g) relationship status, h) religion, i) social status, and j) work.

a) The first group is politically correct euphemisms based on age. As mentioned earlier, you should replace the rude, insensitive and alienating expression «the elderly/ old people» with a more respectful and neutral phrase «senior citizens».

b) The next group is politically correct euphemisms based on appearance. It is better to avoid using harsh expressions about the appearance of others such as «bald, fat, short, thin, ugly», or not to focus on it at all. For example: Look, I didn't mind that Alex grew bald; Tom was born short. This is wrong because we are all different. Therefore, it is better to correct the interlocutor in this way: This is not new for me. Sometimes people become follically challenged. The interlocutor can comment on the second statement as follows: Despite the fact that Tom is a vertically challenged person, this does not prevent him from living a full life.

c) Speaking of politically correct euphemisms based on gender, replace gender specific words like «ladies and gentlemen», «men / women», «mankind», «manpower» with «everybody», «people», «humankind» and «workforce» when referring to all human beings. You should use «Ms. « when unsure of a woman's marital status or if she is unmarried and prefers to be dressed with a marital-status neutral title.

d) When we talk about politically correct euphemisms based on health, it is very important to be aware of such socially accepted terms. Avoid figurative metaphorical or negativistic terms that imply restriction (for example, not «confined to a wheelchair» but «wheelchair user»), excessive and negative labels (for instance, not «drug addict» but «person with a chemical dependency»), and insults (for example, not «*the disabled*» but «*disabled people*»). In a nutshell, avoid reducing people with disabilities to a «bundle of deficiencies.»

e) Speaking of politically correct euphemisms based on personality, try to replace politically incorrect words like «boring», «clumsy», «to lie» with euphemisms like «differently interesting», «uniquely coordinated», «to be economical with the truth».

f) Politically correct euphemisms based on race. You should be politically correct on the issue of race. It's better to say not «English» but «UK citizen», not «illegal aliens / illegal», «Third World» but «undocumented workers» and «developing Nations».

g) Politically correct euphemisms based on relationship status. It's more preferable to say «Alex has two siblings» than «Alex has a brother and a sister» when we talk about relationship status. Likewise, don't say «Mary is single» but «Mary is flying solo».

h) Politically correct euphemisms based on religion. Religion is also very important and specific in this matter. If you don't know, what religion a person is, then it's better to ask «What's your first name? « and not «What's your Christian name? «

The United Kingdom is populated by a diverse range of people. This means that cultural holidays and other religious traditions also occur during

the December holidays. Because of this, many UK citizens prefer to say «Happy Holidays» instead of «Merry Christmas» in order not to leave anyone out.

i) When talking about politically correct euphemisms based social status, try to replace offensive phrases such as «homeless», «housewife», «unemployed» with more respectful and neutral ones, such as «residentially flexible», «homemaker / stay-at-home mum», and «involuntarily leisured person».

j) Politically correct euphemisms based on work. Focusing on work, there are a lot of politically correct euphemisms. Substitute with more impressive job titles like «cleanliness technician», «person in color», «pariah», «facility manager», «be part of a restructuring» instead of basic-sounding positions like «bin man», «black person», «black sheep», «cleaner» and «get the sack».

Although these are currently generally accepted, politically correct terms, their relevance is likely to change over time. Initially, it was socially acceptable to use terms such as «retard», «policeman», «black», «mother tongue». However, over time, values change, society progresses, and what was considered socially acceptable at some point becomes politically incorrect as further neutral terms are normalized. Thus, such substitutions as «differently abled», «police officer», «African American» and «native language» are formed. As society develops further, these phrases will become obsolete and replaced with new, more socially acceptable terms.

Based on the above, it can be concluded that it is very important for every person to be politically correct and culturally sensitive towards other people. You should be careful when addressing groups or talking about others, using the language that would not make any person feel excluded, belittled or devalued. Therefore, learn to respect every individual's right to choose the language and words that best describe their race, class, gender, sexual orientation or physical abilities.

References:

1. Bozek R. Political Correctness: Current Controversies. – New York: Greenhaven Publishing, 2018. – C. 99.
2. Purland M. Talk a Lot: Intermediate Book 1. – Ostroda, Poland, 2011. – C. 91.
3. Roper C. Political Correctness. URL: <https://www.britannica.com/topic/political-correctness>

Винар С. М.

старший викладач,

Український католицький університет

АНТИЧНИЙ МІФ У ПЛОЩИНІ ХУДОЖНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ

В античній літературі було опрацьовано велику кількість міфічних сюжетів, які в наступні епохи використовувалися як у вигляді імітацій, близьких до своїх прототипів, так і у своєрідній, самобутній формі. Багато міфічних сюжетів були суттєво змінені вже в межах самої античної літератури: змінювалися перипетії долі того чи іншого героя, оцінка його характеру. Показовим прикладом у цьому випадку, наприклад, може бути образ Прометея. За рядом джерел, Прометей, що створив перших людей із глини і води (Apolloclod. I 7,1; Ovid. Met. I 81-88),¹ розглядається як символ людської цивілізації (Plat. Prot. 320d–321e), «всі мистецтва у людей від Прометея» (Aesch. Prom. 506). Однак в інших джерелах про роль Прометея в культурному розвитку людства навіть не згадується (Soph. Antig. 332–375), або ж надається їй значно менше значення, ніж ролі Зевса (Hes. Theog. 96). Більше того, в античності існувала традиція осудливого зображення Прометея, переважно у римських авторів. Так, для Горація Прометей здійснив «злий обман», принісши вогонь, що призвело до згубних наслідків (Carm. I 3,27-33): створюючи людину, він клав у неї «злобу» і «безумство» лева (Carm. I, 16, 13-16); Прометей піклувався тільки про тіло, і звідси всі лиха людського життя та ворожість серед людей (Propert. III 5,7-12).

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує також вивчення античного міфу у площині комунікації, дослідження його найважливіших як структурних, так і семантичних комунікативних чинників, що дало б змогу з'ясувати феномен його актуалізації в європейській літературі наступних поколінь. У нашій розвідці зупинимось на комунікативному аспекті функціонування міфу про Іфігенію у драмах Еврипіда [5] та пов'язаних з ним мотивах жертвовності й вибору.

Нагадаємо, що у міфі про Іфігенію (Ἰφιγένεια) – дочку Агамемнона та Клітемнестри відобразилися напластування різних періодів суспільної свідомості і стадій розвитку грецької релігії. Відомості про цю легенду по-різному опрацьовані в міфологічних переказах Р. Грейвса

---

¹ У статті використовуємо загальноприйняті наукові посилання на античних авторів.

[4], М. Куна [6], Я. Парандовського [7]. Сцену жертвоприношення відображено, зокрема, на відомій фресці із дому Трагічного поета в Помпеях, що датується I століттям нашої ери. За переказами, в момент жертвоприношення сама богиня несподівано рятує дівчину, підмінивши її на жертovníку ланню; за іншою версією – ведмедицею. Сама ж Іфігенія була перенесена богинею далеко від Греції, в Тавриду, і там вона стає жрицею в її храмі. Тут вона повинна приносити в жертву всіх чужинців, які прибували до берегів Тавриди. Мешканці Тавриди, мабуть, ще й в історичні часи приносили богам у жертву спійманих на узбережжі чужоземців. Геродот, повідомляючи про існування у скіфів у Тавриді культу богині Діви (місцева паралель до грецької Артеміді), додає, що вони називають цю богиню Іфігенією, дочкою Агамемнона. Він пише так про звичаї таврів: «Вони приносять у жертву Діві тих, хто зазнав катастрофи на морі і всіх еллінів, яких вони беруть у полон... Божество, якому вони приносять жертви, самі таври називають Іфігенією, дочкою Агамемнона» [2, с. 103].

Іфігенія продовжувала служити Артеміді в її храмі в аттічному поселенні в Бравроні. Як зауважує В.Н. Ярхо [8], тут уже в пізніші часи показували могилу Іфігенії, а в сусідньому поселенні, Галах Арафенідських, дерев'яну статую Артеміді, нібито привезену з Тавриди. Таким чином зводились воедино дані культу і міфу про Іфігенію, складеного в Греції на протязі VII-VI ст. до н.е. і поширеного далеко за її межами.

У Гомера місце Іфігенії серед дочок Агамемнона займає Іфіанасса [3], можливо, з моменту її заміни і переміщення в Тавриду. Міф про принесення у жертву Іфігенії згодом відображено у Гесіода в його «Каталозі жінок» (фрагмент 23а, 17-26), далі – у хоровій ліриці (Стесіхор, Піндар) і в афінських драматургів V ст. до н.е. Від трагедій «Іфігенія» Есхіла та «Іфігенія» Софокла дійшли лише незначні фрагменти. Однак міф про Іфігенію Есхіл згадує також у своїх «Агамемноні» та «Орестей». Міф про повернення Іфігенії з Тавриди був опрацьований також в трагедіях Софокла «Хріс» та «Алет», які не збереглися до наших днів.

Повністю збереглися «Іфігенія в Авліді» та «Іфігенія в Тавриді» Еврипіда, який, будуючи свої драми на цьому міфічному матеріалі, виступає не лише продовжувачем, але й новатором у розвитку трагедійного жанру. Він змінив характер самої трагедії як за змістом, так і за формою. За відомим свідченням Аристотеля («Поетика») [1], Еврипід змальовує людей такими, як вони є, на відміну від Софокла, який змальовує їх такими, якими вони повинні бути. У трагедіях Еврипіда бачимо відмінні від традиційного міфологічного тлумачення

комунікативні аспекти міфологічного сюжету. У всіх його попередників, які зверталися до відомого давнього міфу (Гесіод – «Каталог жінок», Піндар і Стесіхор – хорова лірика, Есхіл та Софокл в трагедіях «Іфігенія»), жертвоприношення аргоської царівни мало піднесено-патріотичне трактування. У Еврипіда міфологічна традиція із об'єкту поклоніння стає предметом критики. У нього спостерігається тенденція дегероїзації відомого міфічного сюжету – Троянської війни, ідеалізованого греками. «Іфігенія в Авліді», з одного боку, завершує ту героїко-патріотичну лінію, початок якої було покладено Есхілом і яка продовжувалася самим Еврипідом (Макарія в «Гераклідах», Менекей в «Фінікіянках»). Одночасно ж Еврипід у цій трагедії порушує важливе питання, до якого його спонукали події тодішнього суспільства, – про доцільність жертви, тим більше юного людського життя, в ім'я яких би то не було вищих інтересів.

Якщо для Есхіла і Софокла, для яких міф був невід'ємною складовою їх світогляду, які брали до уваги лише події міфологічного сюжету, не заглиблюючись у внутрішній світ діючих осіб, самопожертва аргоської царівни була подвигом, то Еврипід бачить все це зовсім інакше: у нього Іфігенія – жертва слабкості оточуючих її людей. Таким чином, вже у межах античного художнього світу відбувається «комунікативний злам» усталеної рецептивної установки міфологічного образу.

У Еврипіда немає образів легендарних мужів троянського часу, що наділені величавими, надлюдськими рисами характеру, про яких говорив Гомер, а є заплутані в протиріччях життя люди. Критично ставлячись до будь-яких усталених норм – від міфологічних до суспільних, не вважаючи міфи каноном, він сміливо йде на деякі зміни в них, модифікує легенду так, щоб у центрі її поставити людину, як найчіткіше змалювати її душу. Еврипіда цікавить діалектика почуттів: людина в його п'єсах завжди перебуває між протилежними пориваннями. Таким є його Агамемнон («Іфігенія в Авліді»), душу якого розривають суперечливі емоції – з одного боку, батьківські почуття, а з іншого – амбітність володаря, проводиря війська. Такою є Іфігенія, що перебуває на роздоріжжі між правом вибору і почуттям обов'язку, між слабкістю і героїзмом. Трагедійний конфлікт поет переносить у душу героя. Це вже не протиборство двох героїв, а внутрішній конфлікт одного персонажа, психологічний конфлікт. Образи від цього ставали драматичнішими. Можливо, через те Аристотель і вважав Еврипіда найтрагічнішим із поетів.

Прагнення поета розкрити глибини людської натури впливає і на композицію Еврипідових драм. Для підсилення внутрішнього трагізму героя Еврипід часто вдається до такого художнього засобу як контраст.

З особливою виразністю це відображено в пролозі («Іфігенія в Авліді») – повна вагань і сум'яття душа Агамемнона і спокійне зоряне небо, божественна тиша навколо: *Ні звуку доквіл. Не скрикне птах./ Ані море хлюпнеться. Мовчить Евріп.../ Яка божественна тиша! Або сцена зустрічі Агамемнона з дочкою. Радість Іфігенії боляче ранить його: адже це він заманив у пастку власну дочку: **Іфігенія**. *Казав, що радий стрічі, а журба в очах... Агамемнон*. *Ну ось, я вже веселий... в міру сил моїх... Іфігенія*. *Веселий, а в очах он – це сльоза бринить*.*

Оскільки на перший план висувається особистість, значну увагу автор приділяє монодії – сольному співу, в якому той чи інший персонаж висловлює свої почуття. Натомість зменшується роль хору, який майже не бере участі у розвитку сюжету.

Сюжет відомого міфу, опрацьований у трагедіях Евріпіда, привертав до себе увагу і драматургів Європи. Перше самостійне драматургічне втілення міфу в новий час – «Іфігенія в Авліді» Расіна. Та й потім, століттям пізніше, Евріпідова «Іфігенія в Тавриді» відгукнеться однойменною драмою Гете. В 19-20 ст. було створено біля 50 трагедій на сюжеті міфа про Іфігенію (самостійні інтерпретації, обробки творів Евріпіда і т.д.). Найзначніші серед них – «Іфігенія в Дельфах» і «Іфігенія в Авліді» Г. Гауптмана. Зрозуміло, що у літературі нового часу трактування міфологічних сюжетів, їх проблематика та комунікативна поетика настільки відрізняються від першоджерела, що це може бути проблемою подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Аристотель. Поетика. Київ : Мистецтво, 1967. 129 с.
2. Геродот. Історії в дев'яти книгах. Київ : Наукова думка, 1993, 576 с.
3. Гомер. Іліада. Київ : Фоліо, 2013. 414 с.
4. Грейвс Р. Мифы Древней Греции. М. : Прогресс, 1992. 624 с.
5. Еврипид. Трагедії. Київ : Основи, 1996. 448 с.
6. Кун М.А. Легенди і міфи Стародавньої Греції. Київ : Мистецтво, 1996. 476 с.
7. Парандовський Я. Міфологія. Київ : Молодь, 1977. 126 с.
8. Ярхо В.Н. Ифигения // Мифы народов мира: В 2 т. Т.1. М. : Сов. энциклопедия, 1980. С. 592-593.

Власенко Л. В.

*старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу,
Київський національний торгово-економічний університет*

Тригуб І. П.

*старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу,
Київський національний торгово-економічний університет*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Актуальним питанням у контексті вищої освіти є міжкультурна комунікація, яка сприяє формуванню професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців. На даний час суспільство значною мірою залежить від ознайомлення із культурою, яка відмінна від їхньої рідної, адже не секрет, що багато українців від'їжджають закордон: на роботу, на навчання, в бізнес відрядження.

Під час вивчення іноземної мови закладаються сприятливі можливості для професійної підготовки фахівців, особливо спеціалістів у галузі готельно-ресторанного бізнесу та туризму. Незважаючи на те, що іноземна мова є засобом набуття знань, формування вмінь та навичок, вивчення іноземної мови на високому рівні може слугувати для розширення загального світогляду, отримання додаткової наукової і професійно-значущої інформації та поглиблення професійних знань, а відтак статус іноземної мови значно зростає.

Одним із основних завдань у процесі навчання іноземної мови є формування та розвиток у майбутнього спеціаліста навичок говоріння і комунікативної компетентції, тобто здатності та готовності здійснювати міжособистісне, міжкультурне та професійне спілкування з представниками інших культур, носіями мови. Таким чином, говоріння як вид мовленнєвої діяльності є одним із найважливіших напрямків навчання іноземної мови у навчальних закладах. Ефективність діяльності будь-якого професіонала визначається за наявності комунікативних умінь і навичок, що дають можливість правильно планувати і здійснювати систему комунікації в умовах навчального, виховного, економічного процесу дуже швидко змінюються. Незважаючи на сучасні вимоги сьогодення, не всі студенти можуть вільно спілкуватись іноземною мовою в іншомовному середовищі, хоча і

кількість годин на тиждень це дозволяє. І все частіше ми стикаємося з проблемою соціалізації і розвитку комунікативних навичок. Невміння правильно спілкуватися сильно ускладнює життя як в особистих відносинах, так і в спробах будувати кар'єру або вести власний бізнес.

Тому майбутні фахівці повинні володіти навичками та вміннями як важливими аспектами професійної діяльності. Значення іноземної мови в суспільстві збільшується також у зв'язку зі зміною діяльності підприємств, впровадженням міжнародних зв'язків. Для цього потрібно мати висококваліфікованих спеціалістів, здатних не лише читати літературу за спеціальністю, але й спілкуватися хоча б однією іноземною мовою. Майбутні роботодавці сподіваються найняти на роботу працівника, який:

- вміє самостійно вирішувати різноманітні проблеми, тобто застосовувати знання, здобуті в процесі навчання;
- вміє та може творчо та креативно мислити;
- володіє словниковим запасом, який здатний застосовувати залежно від ситуації;
- вміє здобувати нові знання, здатний до самоосвіти [2, 202].

Ученими зроблено багато спроб описати комунікативні вміння та навички, виділити головні, подати їх у певній системі, з'ясувати критерії, показники і рівні їх сформованості. На думку О.О. Леонтьєва, комунікативне вміння-це здатність диференційовано використовувати різні навички або їх поєднання для досягнення різних комунікативних цілей. Учений виділяє такі комунікативні вміння: керувати своєю поведінкою; спостережливість, гнучкість; умінні читати за обличчям, розуміти, а не лише бачити, адекватно моделювати особистість співрозмовника; уміння оптимально будувати своє мовлення в психологічному плані; уміння усвідомлювати, систематизувати й переносити інформацію. На думку Л. Савенкової, комунікативні вміння розподіляються на три блоки: проектування спілкування, організація спілкування, регулювання спілкування [4]. На думку М. Васильєвої, учасники спілкування мають навчитися стратегії поведінки в етикетній ситуації; зіставляти норму з етикетним правилом; входити в етикетну ситуацію, орієнтуватися в ній, урахувати індивідуальні особливості партнера; вибирати й використовувати вербальні й невербальні засоби комунікації; орієнтуватись у нестандартних ситуаціях тощо [1]. Психологічні аспекти проблеми формування мовленнєвої компетенції відображені в працях Л. Щерби, Л. Виготського, М. Жинкіна, І. Синиці. Серед вчителів-методистів, які займалися розробкою цих проблем є І. Верещагіна, Г. Рогова, Є. Соловйова, Ш. Амонашвілі та інші.

Таким чином, комунікація дає змогу людям спілкуватися між собою, обмінюватися своїми думками, досвідом, але, навіть, у співрозмовників, які добре знають один одного часто виникають конфлікти та непорозуміння.

Отже, спілкування – це мистецтво, якого ми потребуємо. Навчившись плідному і гармонійному спілкуванню іноземній мові, ми зуміємо отримувати користь від щоденних розмов з людьми. А самостійне вивчення іноземної мови є одним із найвагоміших аспектів вивчення іноземної мови. Тільки ваше бажання допоможе вам прийти до цілі.

Список використаних джерел:

1. Васильева М.П. Формирование коммуникативных умений как компонента педагогической культуры будущего учителя : дис.канд.пед.наук: 13.00.01 / Марина Петровна Васильева: Харьк. гос. пед. ун-т им. Г.С.Сковороды. – Харьков, 1996. – 181 с.

2. Власенко Л.В, Мірочник В.В. Розвиток навичок говоріння у студентів нефілологічних спеціальностей. / Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Філологічні науки. № 12 (12) 2016. Дніпропетровськ, 2016.– С. 201-204.

3. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра. – Міністерство освіти і науки України. – К., 2002. – 51 с.

4. Савенкова Л.О. Педагогічне спілкування : навч.посіб. / Л.О. Савенкова. – К. : КДЕУ, 1997. – 140 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-10>

Грицевич Ю. В.

*кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри історії та культури української мови,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

СТАРΟΣЛОВ'ЯНИЗМИ В МОВНІЙ ТКАНИНІ РОМАНУ ПАВЛА ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «ДИВО»

Творчість романіста Павла Загребельного (1924-2009) – непересічне явище в українській літературі ХХ ст. «Залежно від проблематики творів, – пише авторитетна українська фахівчиня в галузі лінгвостилістики С. Я. Єрмоленко, – П. Загребельний влучно добирає відповідні мовні засоби, використовуючи величезний лексичний масив

давньої та сучасної української літературної мови, якою він досконало володів, створював не лише традиційні художні тропи та стилістичні фігури, а й наповнював естетичним змістом безобразні мовні елементи, перетворюючи їх у систему художньо-мовного бачення світу» [2, с. 301]. Як відзначав сам автор, «письменник не вчений. Наука дає літературі незмірно більше, ніж може їй дати література. Письменник може створити той чи інший настрій. Пишучи історичний роман, ти вихоплюєш з мороку забуття окремі слова, жести, риси обличчя, постаті, образи людей або лише їхні тіні, та й це вже так багато в нашому впертому і безнадійному змаганні з вічністю» [3, с. 489]. Такими «окремими словами», що дали можливість правдоподібно відтворити в романі «Диво» (1968) (до речі, саме історичні романи, зокрема цикл творів про Київську Русь «Диво», «Смерть у Києві», «Первоміст» і «Євпраксія» принесли авторові найбільшу популярність) неповторний колорит життя Київської Русі і киян-русичів епохи правління князя Ярослава Мудрого, а також будівництва «рожевого кам'яного дива», небаченої краси храму – собору Софії, стали запозичення з першої літературно-писемної мови наших предків-слов'ян – старослов'янськи. Старослов'янські лексеми, які органічно вплетені в мовну тканину тексту поряд із сучасною українською лексикою, в романі стилістично виправдані, адже «в художніх творах на історичні, філософські теми актуалізується застаріла лексика, що сприяє правдивому відтворенню зображуваної історичної епохи, створенню певного колориту, передачі настрою автора, його емоцій, ставлення до висловленого» [1, с. 150]. «Стилістика ж, – як відзначає відома українська мовознавиця Л. І. Мацько, – виділяє в лексичному складі мови ту частину, яка за протиставленням до нейтральних слів набуває стилістичної значимості. Завдяки останньому старослов'янськи через свої фонетичні та морфологічні ознаки зберігають асоціативні зв'язки зі своєю системою високого, урочистого стилю (колориту) мовлення або зниженого, просторічного; мейоративної чи пейоративної оцінки; позитивних чи негативних емоцій тощо» [цит. за: 5, с. 557].

У тексті історичного роману «Диво» засвідчено чималу кількість старослов'янської лексики. Це, зокрема:

а) власне лексичні старослов'янськи: «*Пришелепуватий трохи отрок, – чмихнула Ягода, – здоровий, як тур, а бурмоче про якусь глину...*» [4], «*І мій муж не вернувся з пуці...*» [4], «*Він знов кинувся розкладати товар, діставав зброю, посуд, причандалля, хрестики з твердого, лискучого дерева, маленькі іконки на мотузочках і тонких верижках*» [4], «*...а майстри грецькі зиждили і зсередини прикрасили іконами, хрестами, сосудами*» [4], «*– Не суть то боги, – терпляче*

правив своє чорний з хрестом, – но глина, **скудель**» [4], «Вже наступного разу він хитро мружився, виставляючи з дуб'яного коша простенькі **скудельні збани**» [4], «Але що каже їм цей чоловік, який має на собі **хламиду** слуги божого?» [4], «**Днесь є, а наутро зогниє**» [4], «А йому, – він тицьнув рукою, в якій тримав недогризок копченини, на Сивоока, – йому **ліпота** потрібна» [4];

б) лексико-фонетичні старослов'янізми, яким властиві:

1) неповноголосі звукосполуки [ra], [la], [re]: «Здається, викопав її дев'ятсот з чимось літ тому перший печерський інок Антоній, <...>, а вже ченці тільки створили їй **сладу**, проголосивши, що вода в криниці має цілющі властивості» [4], «Хай буде мир твоєму **владичеству**» [4], «... а тепер читав або ж слухав розповіді Герона про птицю Фенікс, самотню, як сонце, сонячну птицю, що живе п'ятсот літ, а потім заглиблюється **в древа** ліванські» [4], «Даєте їм їдво й питво, а вони ж не їдять, говорите до них, а вони не чують, ждете від них мови, а вони ж не мовлять, бо суть роблені руками **в дереві**» [4], «Зроблений з двох грубих дубових брусів, скріплених намертво хитрим дерев'яним замком, він був закопаний, певно, ще глибше, ніж **прах** небіжчика» [4], «Один поперед одного прагнули якомога закрутішіше проголосити **здравицю** на його честь» [4];

2) звукосполука [ra] на початку слова перед наступним приголосним відповідно до східнослов'янського [ro]: «А ще сказав: «Хто не прийде під нову віру – багатий, чи вбогий, чи нищий, **чи раб**, – ворогом моїм буде»» [4];

3) звукосполука [жд] на місці праслов'янської *dj: «В самому Києві і по той бік валів цілі ночі світилися тепер корчемниці, де пропивано денні заробки, оті **нужденні** ногати, виплачувані землекопам і носіям каменю та плінфів» [4], «Мабуть, він **страждав** од тої розпусної слабості» [4], «Смальту варили довго, багато людей перепробував Сивоок на тому ділі, йшли до нього охочі, босі, без шапок, бідні, обідрані, несміливі, він учив їх, працював разом з ними, жив з ними **в нужді** й клопотах, розповідали вони йому **про нужду** ще більшу» [4], «Бо хіба ж не надягали задовго до нього багряної мантії і не взували пурпурових сандалій люди такі, як він сам, або й ще упослідженіші і **нужденніші?**» [4];

4) звукосполука је на початку слів: «– **Єдиноземець?** – не підходячи ближче, баском спитав той. – Звідки ж?» [4];

в) лексико-словотвірні старослов'янізми:

1) з префіксами воз-, со-, все-: «І хай дарує тобі необориму силу рука Всевишнього, бо ти **возлюбив** істинне ім'я його і підняв руку на його ворогів» [4], «Митрополит правив молебень, слава і хвала **возносились**

до бога» [4], «Настала мить, коли князь перестав бути владцею, став простим смертним для того, щоб у короткім часі **возвеличитися** ще більше, прибрати ймення нове, ще й не чуване на Русі» [4], «**Возлюб**и мовчання, живи в печерах, як святі отці-печерники, або в дуплах дерев, як іноки-дєндрити, хто й на Стовпі стояв, як Симеон-стовпник, і ніякі зваби землі не змусили його спуститися звідти» [4], «Вранці **чиститель** требища обряще в попелі черв'яка, який на третій день **возлетить** птицею в прообразі Спаса» [4], «Жіночка невеличка, та ласа до чоловічих пестоців, здається, **возлежить** оце зараз з одним варягом, відомим усім своїми походеньками у новгородських жєн» [4], «Годилося б **сотворити** молитву, якби належав до богомільних» [4], «Лапка ж не може бути досконалістю, отож уникай всього, що поза хвалою **Всевишньому**» [4], «Бог знає **всевидячий і всезнаючий**» [4];

2) суфіксальні форманти -знь, -тель, -иц(я), -ств(о), -ець, -тв(а), -а(я)нин: «Володіючи неабияким досвідом крутняви посеред розмаїтого люду, Ситник досить легко вловлював **неприятнь** до себе» [4], «Християни ховають своїх голими та убогими, бо ж вони йдуть у **царство** небесне, де їх і зодягнуть, і нагодують, і напоють» [4], «Йшов до відвойованих для себе туриць, заводив їх до вподобаних місць і творив там велике **тайнство**, яким починався новий турячий рід» [4], «...поволі впізнаючи **блаженство** ходити по землі власними ногами, Лучук знічев'я зачепив двома пальцями край паволоки» [4], «Видно, була то **святиня** цих захованих од білого світу людей, **святиня**, вибудувана хтозна й коли і хтозна й ким» [4], «Він сам себе приніс у **жертву**, а їм, видно, конче потрібна була **жертва**» [4], «Хай буде проклят їхній рід до останнього коліна, хай не поможе їм **молитва**» [4], «Ще сто років – і вже останній великий будівничий і **прикрашатель** собору митрополит Рафаїл Заборовський наставив у Софії ось цей різьблений визолочений іконостас, зроблений карпатськими дуборізами» [4], «Вранці **чиститель** требища обряще в попелі черв'яка» [4], «І навіть **Спаситель** наш перетворював воду на вино, щоб принести втіху на учті» [4], «...невелика **горниця** виповнилася тяжким пахом мокрого хутра» [4], «В Трикліні на підвищенні критому **багрянцями**, поставлено великий трон імператора Феофіла» [4], «Митрополит міг тільки радуватися, що цей незбагнений **слов'янин**, якого давно про себе прозвав **не украшателем, а сквернителем** храму, нарешті втомився в своїх нестримних вигадках» [4], «Чи згинув, чи народився під хрестом – все **християнин**» [4], «**Корсунянин** Настас пустив до князя стрілу» [4], «**Купець** осушив ковша, крекнув, витер вуса» [4], «...але на князівському суді повинен бути **посланець** од віча» [4];

3) дісприкметникові суфікси -ущ, -ящ: «Хай прокляне їх всяк **входящий і виходящий!**» [4], «...до кутка, де зберігалося дороге Родимові його працюю, вмінням, надто ж – вірою, успадкованою від предків, які ще й з могил керували всіма **живущими**, направляли їхні дії і душі» [4];

4) складні слова з першими компонентами благо-, перво-, славо-: «Зустрічалися часто їм люди, і ніхто не дивувався, мовби Какора й Сивоок жили тут **спервовіку**» [4], «...тільки сліпі могли не помітити цього **благословенного** шматка землі, неначе кинутого богами поміж Пропонтидою, Босфором і Золотим Рогом!» [4], «Мовби незрима сила підняла його над усіма людьми, що виповнювали простори храму, над прибраними в золоті шати священиками, над співом і казанням на честь бога, що, явивши колись хлопцеві свою жорстокість, тепер вражав **благоліпністю**» [4], «І, врешті, остання велика мозаїка – **благовіщення** на стовпах тріумфальної арки, що веде до вітаря» [4], «...а з обох боків спальні – галереї, що виводять у сад, сповнений **благоухань** і пташиного щебету» [4], «...кожен князь, мудрий чи дурний, щедрий чи скупий, прагнув виказати свою **благочестивість** і збагачував собор дорогоцінним посудом, коштовними ризами і рідкісними книгами» [4], «І смердів Агапіт, попри всі натирання **благовонною** корою й сандаловим маслом, чи то старим цапом, чи немитим бараном» [4], «Ларивон проказав молитву, **благословляючи** князя, **благаючи** бога, щоб поміг щасливо царствувати Ярославі, а владця аби послушний був **божій волі**» [4], «Всі, хто сидів ближче до князя, підхоплювали **славослов'я**» [4].

Отже, письменник-енциклопедист Павло Загребельний віртуозно залучив у мовну канву тексту історичного роману «Диво» старослов'янськи з метою стилістичного увиразнення авторської думки, реалістичної й достовірної передачі подій епохи зведення Софії Київської, особливого колориту життя Києва і киян XI століття, а також для підсилення урочистості, пафосу зображуваного, своєрідної сакральності.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук К. С. Функції і способи презентації спеціальної лексики в українській художній літературі (на матеріалі романів Павла Загребельного). *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2020. № 2 (20). С. 150–158.

2. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). Київ: Довіра, 1999. 431 с.

3. Загребельний П. А. Неложними устами: статті, есе, нариси. Київ, 1981. 479 с.

4. Загребельний П. А. Диво. [Електронний ресурс]. URL: royallib.com

5. Корнієнко С. І. Стилiстична багатобарвнiсть старослов'янiзмiв у рiзних жанрах художньої лiтератури. *Актуальнi проблеми слов'янської фiлологiї*. 2010. Вип. XXIII. С. 556–564.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-11>

Гузарук Н.

*старший викладач кафедри фiлософiї та суспiльно-гуманiтарних наук,
КЗ «Запорiзький обласний iнститут пiслядипломної педагогiчної
освiти» Запорiзької обласної ради*

Бенiковський М.

*доктор фiлософiї, завідувач вiддiлу суспiльних наук,
Бiлiнгвальна гiмназiя, м. Жилiна, Словаччина*

ЦИФРОВІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТІ: ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ ETWINNING «ЛЮСТРОВАНА КНИГА НАРОДНИХ ПІСЕНЬ»

Пандемія суттєво змінила систему освіти як в Україні, так і в інших країнах світу. Змішаний формат навчання та сучасні технології значно розширили можливості освітян в контексті створення індивідуальної освітньої траєкторії для кожного із здобувачів освіти. Важливу роль в цьому процесі відіграла й англійська мова, яка стала певним дієвим інструментом, що сприяла створенню зв'язків взаєморозуміння та взаємодії між представниками різних лінгвоетноспільнот та відкрила доступ до багатьох навчальних матеріалів. Вільний доступ до лекцій та практичних занять англійською мовою виступив надзвичайно потужним мотиваційним фактором до опанування іноземної мови. В свою чергу, це спровокувало необхідність формування у студентів здатності бути і учасниками ефективної міжкультурної комунікації, тобто фактично використовувати іноземну мову для як для здобуття певної інформації, так і для формування т.з «м'яких навичок».

В умовах глобалізації тема міжкультурної комунікації взагалі, та її окремі аспекти привертає увагу великої кількості вітчизняних та

зарубіжних науковців. Зокрема, структура та зміст комунікативної компетентності розкриті у працях Ф. Епперта, Р. Джонсона та В. Штраусса та ін. Процес міжкультурного спілкування провокує суттєве переосмислення змісту навчання іноземної мови. Як слушно зазначає Н. Гальскова, для здійснення міжкультурного спілкування учні повинні опанувати такі вміння як: «...вживати іноземну мову (в усіх її проявах) у автентичних ситуаціях міжкультурного спілкування (процес формування умінь і навичок); пояснювати і засвоювати (на певному рівні) інший спосіб життя/ поведінки (процеси пізнання); розширювати індивідуальну картину світу за рахунок залучення до мовної картини світу носіїв мови, що вивчається (процеси розвитку) [2, с. 4]. Найбільш повно ці вміння реалізуються в процесі міжнародної проектної діяльності, що стає можливою в тому числі і завдяки платформі eTwinning.

Навчальна програма eTwinning, ініційована Європейським союзом 2013 р, наразі охоплює тисячі освітян із різних країн, що мають можливість співпрацювати на єдиній платформі (European School Education Platform) з метою реалізації спільних проектів, обміну досвідом та створення безпечного інклюзивного середовища. Унікальною особливістю цієї програми є доступ до розроблених фахівцями із різних країн т.з. 'project kits' – «проектних заготовок», методичних рекомендацій та практичних прикладів вже реалізованих успішних проектів, що надихають навіть освітян без досвіду долучитися до процесу міжкультурної комунікації.

Проект «Ілюстрована книга народних пісень», що реалізовувався учнями української та словацької шкіл на закритій платформі Twin Space, протягом березня-травня 2022 р. співпав із початком активних воєнних дій в Україні. Якщо спочатку, на етапі планування акцент був зроблений на розвиток креативності та вдосконалення навичок культурної дипломатії (учням потрібно було обрати шість пісень українською та словацькою мовами; дослідити їх, слідуючи створеному разом алгоритму; створити ілюстрації до кожної із пісень, відтворивши, або переосмисливши культурні коди), то в процесі втілення акцент був суттєво зміщений на розвиток навичок критичного мислення та медіаграмотності. Причиною такої зміни була не тільки високий рівень емоційної інтегрованості учасників у події, що відбуваються в Україні, а й необхідність правильного тлумачення автентичних метафор, символів та культурних кодів, представлених у народних піснях.

В процесі спільної дослідницької роботи учасники мали змогу пересвідчитися, що українська та словацька культури мають дуже багато спільного, проте вони не ідентичні, тож створення ілюстрації до народної пісні має ґрунтуватися на глибинному дослідженні, а не

поверхневих образах та сюжетній лінії. Щоб досягти належного тлумачення та розуміння кожної із пісень, учні проводили міні-дослідження на текстовому рівні, залучаючи к критичну літературу так і твори мистецтва тогочася та музичний супровід. Актуалізація народної пісні відбувалася також у формі аналізу та узагальнення інформації в медіа світі. Учні досягли абстрактних моделей мислення через творчу фазу роботи над ілюстраціями, оскільки їм обов'язково потрібна була вигадана ідея для створення ліній, кольорів, композицій чи форм.

Цікавим є той факт, що на відміну від проєктів, що реалізовувалися в часи до пандемії, «Ілюстрована книга народних пісень» є репрезентацією того, що цифрові форми реалізації міжкультурної комунікації були вибрані виключно учнями. Це сприяло не тільки досягненню безпосередніх цілей проєкту, а ще й підсиленню виховного впливу цифрового простору на учнів. Результати соціологічного опитування, проведеного серед учасників після завершення проєкту, демонструють той факт, що соціалізуючий вплив спровокував і подальшу продуктивну участь у житті громади. Учасники відзначили що проєкт сприяв розвитку впевненості та якості взаємодії у цифровому світі. Спільна робота в міжнародних командах виробила вміння почути та сприймати критику, дати певний зворотній зв'язок, що залишає простір для росту. Активна взаємодія та атмосфера доброзичливості підсилило корисні звички учнів: вміння зробити вибір на нести за нього відповідальність, надавати позитивний зворотній зв'язок та здійснювати взаємопідтримку на різних етапах співпраці. Підсумовуючи, варто зазначити, що самим цінним досягненням на думку учнів було формування уміння знаходити спільну мову зі своїми ровесниками із інших країн та не відчувати при цьому цивілізаційних, соціальних, мовних чи культурних бар'єрів, а навпаки, бути культурними дипломатами, що сприяють промоції культурних цінностей та національної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Воронова Н. С., Гаврілова Л. Г. Цифрова культура як феномен сучасного інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць, 2017. Вип. 48. С. 5–18.
2. Гальскова Н. Д. Межкультурное обучение: проблема целей и содержания обучения иностранным языкам. Иностранные языки в школе. 2004. No 1. С. 3-8.

Давидченко І. Д.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання,*

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК САМОСТІЙНИЙ НАПРЯМ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На рубежі тисячоліть на стику лінгвістики й культурології виникає нова наука – лінгвокультурологія, предметом дослідження якої стають ознаки культури народу, які відбилися і закріпились у мові.

Термін «лінгвокультурологія» став уживатися в останнє десятиліття в працях фразеологічної школи, очолюваної В. Телії, зокрема праць А. Арутюнової, В. Воробйова, В. Маслової, В. Кононенка, О. Селіванової, Ю. Степанова, В. Шаклеїна та інших. На сьогодні розуміння цього терміна не можна вважати усталеним із огляду на те, що цей напрям лінгвістики не виокремився в міждисциплінарну науку [1].

Лінгвокультурологія є одним із перспективних та цікавих освітніх компонентів сучасної науки про мову. У безпосередній взаємодії з антропологією, філософією та психологією він одночасно вивчає і сферу мови, і культуру. Перед освітнім компонентом ставиться завдання виявлення особливостей концептуалізації та категоризації навколишнього середовища у свідомості етносу за допомогою аналізу мовних даних, котрі надають доступ до процесів та явищ у ментальному світі людини.

Отже, не можемо не погодитися з В. Кононенко, який вважає, що українська лінгвокультурологія орієнтована на вивчення національно-культурної складової, мовної картину світу, мовної особистості з її компетенційними можливостями, отож постає потреба опрацювання проблематики національного психотипу, ментефактів, бачення рідної культури в собі в цій культурі [3].

Лінгвокультурологію можна розглядати як взаємодію кількох наук: лінгвістики, етнографії, культурології, філософії. Питання про освітній компонент, який б міг надати цілісне уявлення про зв'язки мови і культури, вирішується по-різному. Автори вважають, що проблему «мова і культура» можна віднести до компетенції філології

(Є. Д. Поліванов), етнолінгвістики (О. С. Герд), етнолінгвістики і лінгвофольклористики як складової її частини (М. І. Толстой), лінгвокультурознавства (Ю. В. Рождественський).

Лінгвокультурологія вивчає фіксацію в мові, етнотекстах і дискурсивній практиці духовної й матеріальної культури народу, тобто культурно значущої інформації збережених у колективній пам'яті народу символічних способів матеріального й духовного усвідомлення світу певним етносом, відтворених у його ідеях, схемах мислення й поведінки, системі етичних й естетичних цінностей, нормах, звичаях, обрядах, міфах, віруваннях, забобонах, побуті [4].

Феномен «лінгвокультурологічна компетентність» є складним і багатоаспектним явищем у системі життєдіяльності людини, її соціалізації, освіти, навчанні, вихованні. Визначення суті досліджуваного феномена насамперед передбачає уточнення змісту таких споріднених понять як «культура», «компетентність», «лінгвокультурологія» й, на основі цього, – розкриття суті поняття «лінгвокультурологічна компетентність» [1].

Лінгвокультурологічна компетентність реалізується у знанні матеріальної та духовної культури, історичного розвитку українського народу, фольклору, традицій, звичаїв та обрядів рідного народу, а також умінні використовувати культурні знання у професійній діяльності. Важливо виробити вміння характеризувати феномен української культури, історію її розвитку, визначати місце в системі світової культури, поцінювати досягнення культури на основі знання історичного контексту їх створення, бути спроможним до діалогу культур, уміти висловлювати й обґрунтовувати власну позицію до питань, що стосуються ціннісного ставлення до історичної минувшини [1].

Для формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти необхідними є три взапов'язаних складники: 1) культура, відображена в мові; 2) мовленнєва діяльність (міжкультурна комунікація); 3) мовна особистість як користувач мовою. Цими складниками визначаються компоненти структури лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти та зумовлюється її зміст [1].

Отже, під лінгвокультурологічною компетентністю здобувачів вищої освіти ми розуміємо якість мовної особистості, виражену лінгвокультурологічними знаннями, спеціальними вміннями й особистісними якостями, що сприяє інтегруванню у світову культуру та участі в міжкультурній комунікації, уникаючи міжмовних та міжкультурних конфліктів. Пізнати культуру неможливо без знання

відповідної мови, яка є не лише матеріальним складником культури, завдяки якому вирішуються комунікативні завдання, а і спроба проникнення в спосіб мислення народу, спроба подивитися на світ очима носія відповідної культури.

На сьогоднішній день лінгвокультурологія є одним із провідних напрямів лінгвістичних досліджень. Сплеск уваги до лінгвокультурології на сучасному етапі розвитку мовознавства обумовлений наступними чинниками: зміною теоретичних настанов: від пріоритету універсального, глобального – до домінування специфічного; від констатації структурної детермінованості до розуміння дисипативного характеру мови; виявленням величезного неоднорідного фонду конкретних суміжних явищ і фактів, які раніше не привертали до себе пильної уваги, в той же час були свідченням високого ступеня складності і багатогранності мовного матеріалу, який аналізується, і який не вписується в традиційну лінгвістичну парадигму; аналітичними можливостями нових парадигм всередині лінгвістики, які дозволяють розглядати відоме під новим кутом зору, мають великий аналітичний і моделюючий потенціал; лінгвістика не має монополії на конструювання загальної мовної моделі; стрімкою глобалізацією світових проблем, необхідністю враховувати універсальні і специфічні характеристики поведінки і спілкування різних народів у вирішенні самих різноманітних питань, потребою заздалегідь знати ті ситуації, в яких велика вірогідність міжкультурного непорозуміння, важливістю визначення і точного позначення тих культурних цінностей, які лежать в основі комунікативної діяльності; об'єктивною інтегративною тенденцією розвитку гуманітарних наук, необхідністю освоєння лінгвістами результатів, отриманих представниками суміжних галузей знання (психологією, соціологією, етнографією, культурологією, політологією і т. д.); прикладною стороною лінгвістичного знання, розумінням мови як засобу концентрованого усвідомлення колективного досвіду, який закодовано у всьому багатстві значення слів, фразеологічних одиниць, загальновідомих текстів і т.п., а цей досвід складає суть іноземної мови, що вивчається; зміною погляду на дослідницьку процедуру – від домінування формального підходу до визнання інтуїції, мовного чуття та інтроспекції; розвитком, розширенням, поглибленням розуміння мови: як вічної роботи духу, як системи і живої стихії (В. фон Гумбольдт), як «дому духу», «дому філософствування» (Ю.С. Степанов) у порівнянні з її інтерпретацією як фіксованої системи мовних знаків. Як правило, поява нових наукових напрямів і відповідних їм термінів тягне за собою певні принципові розбіжності і різночитання в науковому середовищі. Проте, лінгвокультурологію можна назвати винятком з

погляду її концептуальної сутності. Порівнявши численні дефініції лінгвокультурології, можна сказати, що майже всі дослідники одностайні в тому, що в основі визначення поняття «лінгвокультурологія» є діада – «мова – культура» [2].

Актуальність пошуку шляхів розв'язання проблеми формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти посилюється необхідністю подолання виявлених суперечностей між: актуалізацією потреби сучасного суспільства в оптимальному рівні міжкультурної взаємодії та недостатністю наукових досліджень, що закладають теоретичні основи лінгвокультурологічної компетентності педагогів; значним потенціалом змісту освітнього процесу закладу вищої освіти щодо підготовки здобувачів вищої освіти та недостатнім науково-методичним забезпеченням процесу формування лінгвокультурологічної компетентності здобувачів вищої освіти; необхідністю застосування сучасних інноваційних форм, методів і технологій підвищення готовності фахівців освіти до професійної діяльності й недостатнім інформаційним та технологічним забезпеченням зазначеного процесу.

Список використаних джерел:

1. Давидченко І. Д. Формування лінгвокультурологічної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Слов'янськ, 2018. 359 с.
2. Дорда С. В. Лінгвокультурологія як самостійний напрям лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. № 3 (352). Луцьк, 2017. С. 411 – 417.
3. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія : навчальний посібник. К. : Вища школа, 2008. 327 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Київ ; Полтава : Довкілля, 2008. 712 с.

Дзикович О. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Бут А. С.

студентка 3 курсу факультету лінгвістики,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРО ЛІНГВІСТИЧНИЙ ІНТЕРЕС ДО РИТОРИЧНИХ ЗАПИТАНЬ

«У повсякденному розумінні існує багато можливих вживань слова *запитання*, отже те, що розуміється під цим поняттям не може бути чітко дефінійованим», – таку загальну оцінку дає Дітер Вундерліх лінгвістичному явищу, про яке йде мова» (3, с. 181). Якщо абстрагуватися від цієї сутності і наділити це поняття прикметником *риторичний*, то ясності щодо того, що конкретно мається на увазі під риторичним запитанням, стане ще менше. Поняття риторичного запитання – ще більш розмите, ніж поняття запитання. Термінологічне визначення риторичного запитання передбачає і помилково припускає, що воно є окремим, вузько окресленим і чітко визначеним видом питання. Така термінологічна неточність призводить до відповідної невірної оцінки риторичних запитань. Риторичне запитання не утворює окремих типів питального речення, воно принципово відрізняється від типів питальних речень, у яких функція та обсяг чітко визначені.

Марсель Перенек прямо вказує на стан речей: «Той факт, що риторична цінність питального речення залежить здебільшого від мовленнєво-ситуативних параметрів, робить проблематичною його лінгвістичну репрезентацію [...]. Крім того, існує інша проблема: риторичність не є бінарною, це означає, що запитання не можуть бути класифіковані як риторичні та нериторичні (2, с. 112).

Вище сказане можна проілюструвати на прикладі: Чітко визначено, що класичне альтернативне запитання завжди обумовлює відповідь у вигляді полярної схеми *так/ні* і, таким чином, є семантично однозначно детермінованим (1, с. 223).

Питання «Сьогодні вівторок?» може мати однозначну відповідь «так» або «ні» і в будь-якому випадку спрямоване на отримання інформації в діалогічному мовленні. Відповідь «ні» буде в тому випадку, якщо сьогодні, дійсно, не вівторок. Це ж саме запитання може бути риторичним, натомість, і може бути реалізоване по-іншому в системі координат мовця; відповідно, воно не є детермінованим і не матиме чіткої схеми відповіді *так/ні*. Таким чином, запитання «Сьогодні вівторок?» може бути висловлене риторично, якщо в конкретному ситуативному контексті розмови з боку мовця А і слухача В зрозуміло, що сьогодні не вівторок. Риторичність буде допущена у постановці цього питання, якщо, наприклад, А і В є батьком і сином, і дитина вимагає чогось (подія X) в понеділок, що зазвичай виконується тільки у вівторок. У цьому випадку необхідно розцінювати цю ситуацію як колективне знання про те, що А і В знають, що а) сьогодні не вівторок і б) подія X за домовленістю відбувається тільки по вівторках. Цей простий приклад демонструє, що риторичні запитання не існують, як самостійний тип запитань, а є складним явищем, яке, залежно від контексту, складається з усіх можливих типів запитань. Цей приклад також показує, що риторичні запитання мають розмиті межі, які встановлюються ситуативним контекстом; існування такого поняття, як «риторичне запитання» обмежується континуумом від «умовно контрольованих» запитань до повністю риторичних запитань (2, с. 112).

Термін *риторичне запитання* є настільки ж загальнозживаним, наскільки й малопоширеним. У розумінні більшості ораторів усі риторичні запитання об'єднує те, що їх висловлення не спрямоване на те, щоб адресат дав відповідь. Таким чином, як питальні дії вони не спрямовані на вирішення питальної ситуації. Відповідно до повсякденного сприйняття, риторичні запитання не є справжніми інтерогативами. Вони не вимагають відповіді. Скоріше, вони припускають, що відповідь вже прихована в самому запитанні. Більшість граматик визначають риторичне запитання як несправжнє питання саме за цією дуже широкою і розпливчастою схемою, не з'ясовуючи комунікативного значення такого несправжнього запитання.

Розглянемо інший приклад: «Хіба це не гарна машина?» Це питання – формально альтернативне – спрямоване не на відповідь у сенсі отримання інформації за принципом полярності *так/ні*, а на досягнення згоди і таким чином виконує певну комунікативну функцію, яку не виконало б адекватне висловлювання у формі констатації/ствердження «Гарна машина!»

Як перше, так і друге висловлювання про машину виражають одну й ту саму пропозицію, але виконують різні комунікативні функції. Таким

чином, риторичні запитання – це лінгвістичні висловлювання, які мають зовнішню форму запитання, але виконують мовленнєву дію, відмінну від питальної. Отже, вони можуть бути лінгвістично інтегровані в поняття мовленнєвої дії. Однією з можливих концепцій є розуміння риторичних запитань як непрямих мовленнєвих актів та їх опис і визначення у такий спосіб. Перспективність таких досліджень полягатиме у визначення риторичного запитання як імпліцитного ствердження.

Список використаних джерел:

1. Bußmann, Hadumod (Hrsg.) (2002): Lexikon der Sprachwissenschaft. 3., aktualisierte und erweiterte Auflage. Stuttgart. 223
2. Pèrennec Marcel: Partikeln und rhetorische Fragesätze. In: Schecker, Michael (Hrsg.) (1995): Fragen und Fragesätze im Deutschen. Tübingen. 112.
3. Wunderlich Dieter (1976): Studien zur Sprechakttheorie. 1. Auflage. Frankfurt am Main. 181.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-14>

Дідур Л. С.

*викладач кафедри суспільних наук,
Одеський національний медичний університет*

МОВНІ ПОКРУЧІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Освіта належить до найважливіших напрямів державної політики України. Позиціонуванням демократичної держави, інтелектуальним портретом українського народу, його душі є стовідсоткове функціонування державної мови, зокрема у закладах вищої освіти. Україна потребує не лише кваліфікованих фахівців, а й освічених людей, які на високому рівні володіють державною мовою, знаннями з історії і культури України; людей, які є носіями загального культурного багажу. Адже, молодіжна спільнота є фундаментом, основою майбутнього країни, її ідентичності та незалежності. Ми ж в свою чергу вбачаємо розроблення шляхів підвищення комунікативної потужності української мови та утвердження її державних позицій в освітньому просторі.

Термін «мовна ситуація» [2, с. 8] є одним з ключових у соціолінгвістиці й одночасно предметом її вивчення. Описом мовної

ситуації України займалися Я. Радевич-Винницький, В. Білецький, І. Дзюба, Л. Масенко, В. Радчук, Т. Ковальова та ін., праці яких містять визначення актуальних питань мовної політики, спрямованих на захист і підтримку української мови як державної. Також, Т. Бурда, Г. Залізник, А. Загнітко та І. Кудрейко, С. Соколова, О. Тараненко, І. Фаріон, О. Шульган та ін. дослідники своїми соціолінгвістичними дослідженнями наголосили на значущості проблеми сучасної мовної ситуації в Україні. Розвідки В. Демченка, Т. Кузнецової, Ю. Сапліна присвячені регіональним соціолінгвістичним дослідженням. Зокрема, питання державної мови у вищій школі України висвітлена у працях О. Куця, Л. Мацько, М. Пентилюк і тощо. Однак у вказаних дослідженнях недостатньо висвітлені питання формування мовленнєвої компетентності особистості для подальшої комунікаційної діяльності в тій чи іншій галузі життєдіяльності української держави, особливо після одержання вищої освіти.

З огляду на сьогоденню мовну ситуацію в закладах вищої освіти Одещини дорочним є розкрити зміст поняттю «мовної політики». З цього приводу слушно зауважує к.і.н., доцент Н. Терес: «Мовна політика – це сукупність ідеологічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мовної системи у певному напрямку. В державах з багатоетнічним складом населення мовна політика є складовою національної політики, має ідеологічне спрямування» [3, с. 174]. Ми погоджуємося з твердженням дослідниці, що «мова є самодостатнім явищем, проте її розвиток залежить від ідеологічного впливу, особливо, якщо він має спрямовану довготривалу дію».

Утвердження і розвиток української мови як базового елементу української державності є пріоритетом мовної політики України. Правовим підґрунтям утілення державної мовної політики в Україні є Конституція України; Рішення Конституційного Суду України від 14.12.1999 р. № 10-рп/1999 щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її в навчальному процесі в навчальних закладах України; Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» від 15.05.2003 р. № 802-IV; Рішення Конституційного Суду України від 28.02.2018 р. № 2-п/2018 щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики»; Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII.

За роки Незалежності України дійсно було досягнуто значних успіхів в укріпленні української у статусі державної мови. Межа її

розповсюдження в рази збільшилася, це – і адміністрація, і освіта та наука, і преса, з'явилися більше україномовних видань, наукових підручників, у закладах вищої освіти було впроваджено обов'язковий іспит з української мови і обов'язковий курс ділового українського мовлення.

Загальновідомий факт, що одномовних та мононаціональних країн не існує, Україна не є винятком, – а є державою з поширеним явищем мовної асиміляції. Сучасна Одещина характеризується існуванням феномену двомовності, або, як це явище ще називають мовознавці, білінгвізмом. У латинській мові слово «білінгвізм» мало декілька значень, першими з яких були два: 1) двомовний, той, який говорить двома мовами; 2) той, що змішує дві різні мови, тобто спотворює, калічить мову. Науковиця О. Ахманова білінгвізм у своїх працях розглядає, як однаково вільне користування двома різними мовами [1, с. 120].

В. Сікорської у праці «Сучасний український білінгвізм як один із проявів міжкультурної комунікації робить висновок що: «...білінгвізм, будучи особливим явищем у сучасному суспільно-політичному житті країни, має як позитивні, так і негативні наслідки. А відтак, зважаючи на запити часу, слід використовувати іноземні мови для полегшення комунікативних процесів, але там, де доречно; тяжіти до чистоти рідної мови, яка має статус єдиної державної мови. Державна мова закріплена законом, про це свідчать сфери використання її в суспільному житті України. Однак зберегти процес впровадження української державної мови в усіх сферах суспільства буває вкрай складно при білінгвальній ситуації в державі...» [4, с. 29].

Саме тому, актуальністю нашого дослідження є функціонування державної мови в навчальному процесі вищої школи Одещини, з відображенням та роз'ясненням причин сучасного положення. Вивчення курсу «Ділової української мови» та «Українська мова за професійним спрямуванням» у закладах вищої освіти, є не стільки потребою, скільки необхідністю забезпечення професійної мовної підготовки майбутнього фахівця для повноцінного функціонування державної мови в різних сферах його майбутньої професійної діяльності, зокрема у державному управлінні. На жаль, дійсне мовне середовище у сфері вищої освіти здебільшого є двомовним. Специфіка існування української та інших мов у вишівській практиці потребує особливої уваги, оскільки молодь визначатиме мовну ситуацію в майбутньому. За роки Незалежності ми, все рівно, спостерігаємо двомовність освітнього простору в Україні, особливо в Одеській області.

Дивлячись на те, як сьогодні позиціонує престижність вживання та використання української мови в освітянському просторі, а також аналізуючи сучасний стан мовної політики у сфері освіти та мовне

Законодавство України про освіту, яке встановлює державні гарантії щодо автономії закладів освіти, – ми впевнено можемо стверджувати, що мовні практики та мовну поведінку учасників навчального процесу значною мірою можна регулювати на свій розсуд, оскільки освітня сфера виявляє у мовному питанні певну самостійність. Тому, настановою є для кожного здобувача освіти, навчально-педагогічного працівника та керівника закладу освіти – збереження, розвиток та утвердження державної мови як національної ідентичності в системі української вищої школи, відіграє особливу роль у здобутті якісної освіти.

Список використаних джерел:

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва, 1968. 608 с.
2. Масенко Л.Т. Мовна ситуація України. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. 2004. № 35. С. 8-19.
3. Терес Н.В. Мовна політика в Україні в умовах парламентських виборів 2012 року. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K – Politologia Vol 21*. 2014. No1. S. 173-186.
4. Sikorska V. Yu. MODERN UKRAINIAN BILINGUALISM AS ONE OF THE MANIFESTATIONS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION. 2021. *Monographic series «European Science»*. Book 4. Part 8. S. 21-30.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-15>

Karachova D. V.

Candidate of Science in Philology, Associate Professor at the Department of Business Foreign Language and Translation, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

THE TRANSLATOR'S MASTERY IN THE FIELD OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Problem statement. In the field of intercultural language exchange, various factors are involved to contribute to the understanding of interlocutors and the ideological and aesthetic wealth of the country/culture from which they originate. In real-time dialogue, such as international conferences, negotiations, meetings, etc., the skill of the translator is to stay one step ahead of the speaker's communicative intentions. To master this, he acquires

knowledge not only in the field of a foreign language but also deals with the mentality of the interlocutor's country, to be aware of the difference in the verbal and non-verbal behavior of speakers. Culture determines the channels and means of transmitting and receiving information at every stage of society's development which specifies the relevance of our research.

The outline of the main research material. From our experience with Ukrainian and foreign students, we state that to achieve the goal of effective feedback within international groups, participants should be taught how to apply different skills obtained through various approaches aimed to promote intercultural competence. Tomozeiu, Koskinen, D'Arcangelo accent 4 stages of the process of translation as the interaction between the translator's cognition and the origin source of the message and define the skills that must be obtained for its implementation:

Stage 1. Translation job acceptance. Skills: competence in initial interpersonal engagement with a potential client.

Stage 2. Textual analysis. Skills: orientation in comparative studies, systematization of obtained results.

Stage 3. Considering strategies to be applied on a textual level. Skills: theoretical analysis and awareness of the consequences of the decisions made.

Stage 4. The interpersonal engagement with the end-users (through the translated text or direct contact). Skills: adaptability, clear consciousness towards the mediating activity, intercultural communicative competence (1, p. 256).

Within the current higher education discourse and in translator training curricula, the mentioned skills are developed through:

a) General language training. The language barrier is usually the biggest challenge that arises in a multicultural environment so training and language training classes should involve those who come into contact with native speakers of a different language and culture. It prevents learners from fossilized errors and the prevalence of interlanguage mistakes in their spoken/written performance. It also will help them to pass the stage of foreign language plateau when they achieve the intermediate or upper-intermediate level of language mastery;

b) Escaping errors and plateau consequences. Both notions (foreign language plateau and interlanguage) are mutually interconnected since the lack of success and consequently, lack of motivation increase the level of errors and mistakes made both not intentionally or due to the absence of knowledge. To overcome this obstacle, students shall be aware of how to start and finish conversation not badly affecting their multicultural space participants, they should master interruption means and turn-taking techniques;

c) Cultural training. Individuals who interact within the framework of cross-cultural communication must recognize and know about the existence of differences between values, beliefs, ways of interpersonal exchange, and principles of perception in different communities. Students should be provided with intensive cultural training to help them understand the above differences. Within university academic society, this experience is obtained through varied webinars, conferences, and meetings where learners develop a tolerance for ambiguity. «Understanding and defining what exactly should be assessed still needs to be properly discussed to avoid, for instance, assessing curiosity and adaptability as personality traits rather than as potential individual competencies to be developed and on which to build an intercultural approach» (1, p. 253–254);

d) Applying the policy of mutual benefit. Communication between representatives of different cultures and nations should bring mutual benefits to all participants in the situation of interaction. It makes the conversation between all the parties possible. In university courses, accent is sometimes not placed on the danger of that students` communities that are more acquainted with their own culture than interculturally oriented. Moreover, this element is often overlooked thought implicated in training curricula. And here the teacher should choose such a strategy, which involves deepening knowledge about the language, material, and spiritual culture of other nations, religions, value orientations, moral attitudes, and worldviews since this will determine the model of communication partners` behavior.

Conclusion. In a situation of intercultural communication, when people from different cultures interact with each other, a dialogue must be effective in order to achieve a common goal which implies an application of the policy of mutual benefit. Therefore, it is extremely important not only to adapt to the influence of other cultures but also to cooperate with them in a productive and professional way.

References:

1. Tomozeiu D., Koskinen K., Adele D'Arcangelo (2016). Teaching intercultural competence in translator training. *The Interpreter and Translator Trainer*. № 10:3. Pp. 251–267.

Ковальчук О. Я.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри філології та перекладу,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Мандзюк О. М.

студентка,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ЕМОЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ КОНОТАЦІЇ У ЛЕКСИЧНОМУ ЗНАЧЕННІ СЛІВ ЗА РОМАНОМ «КРАДІЙКА КНИЖОК» МАРКУСА ЗУЗАКА

Конотація є провідним атрибутом художнього стилю, оскільки йдеться про важливі чинники сприйняття реципієнта певного твору. Саме в художньому мовленні чітко проступають денотативна та конотативна функції. Тому визначення емотивно-експресивно-оцінних засобів конотації у художньому творі є істотним для його інтерпретації, а також для розкриття внутрішньомовних закономірностей.

Мета роботи полягає у тому, щоб проаналізувати лексичні засоби вираження емоційного компоненту конотації на основі роману Маркуса Зузака «Крадійка книжок».

У сучасній лінгвістиці А. В. Філіппов, А. С. Стадній, В. Г. Гак, В. Д. Сліпецька, В. І. Говердовський, В. І. Ільченко, В. І. Шаховський, В. Л. Іващенко, Г. Б. Мінчак, І. А. Стернін, К. О. Ердман, Л. В. Мельник, Н. О. Бойченко, Т. А. Туліна, Ш. Баллі та інші достатньо дослідили теоретичний аспект понять «оцінності», «емоційності» та «експресивності» конотації та лексичних засобів їх вираження.

Виклад основного матеріалу. Лексика з конотативним компонентом слугує джерелом експресивного, емотивного та оцінного забарвлення, які присутні у її значенні. У конотацію зазвичай включають емотивний, експресивний, оцінний (емоційний) та функціонально-стилістичний компоненти. Всі чотири компоненти конотації можуть виступати разом в різних комбінаціях. Ми розглянемо емоційний компонент конотації, який співвідноситься з висловленням почуттів, настрою, суб'єктивного ставлення.

У літературі із поняттям «емоційність» традиційно пов'язують поняття оцінки, адже емоційність виникає у разі, коли оцінка проявляється як безпосередня реакція на події. Емоційна лексика

охоплює пласт слів, що мають, крім предметно-логічного значення ще й оцінювальний компонент. Емоційна оцінка завжди супроводжується певними переживаннями. Емоційна оцінка, що виражається у слові, – це здатність лексичної одиниці виразити емоційне ставлення до предмета мовлення, яке демонструє мовець [3, 150]. За класифікацією Миколи Гончарука реалізація кожного емоційного концепту здійснюється такими лінгвістичними способами, як: **пряма номінація емоцій** (наприклад, за допомогою іменників гнів, ненависть, страх в українській мові; anger, hatred, fear в мові англійській) та **безпосереднє вираження мовними засобами** (вигуки, брутальна лексика).

Прямі номінації емоцій страху, гніву, ненависті у романі сучасного австралійського письменника Маркуса Зузака «Крадійка книжок» охоплюють **три лексико-граматичні класи** [2, 226]:

а) **іменники**: fear (fright, terror, violence, shock); anger (annoyance, rage, fury, wrath, indignation, irritation, resentment, tantrum, outbursts); worry, paranoia, excitement, despair, hatred (loathing, abhorrence) у першотворі; страх (переляк, страхіття, жах, паніка, побоювання, переполох), гнів (злоба, лють), тривога, хвилювання, відчай, ненависть відповідно в українському перекладі, наприклад: *I did not see Frau Holtzapfel laid out flat on Himmel Street, her arms out wide, her screaming face in total despair. Я не бачив пані Гольцапфель, що розпласталася на Небесній вулиці, широко розкинувши руки, зі страшиним відчаєм на лементуючому обличчі.*

Пряма номінація гніву, ненависті, страху показує весь спектр сильних емоцій з негативною конотацією, які переважають у творі, де розповідається про війну. Негативна конотація у значенні емоції страху виявляється набагато ширше й різноманітніше, ніж позитивна. Страх може тримати людину в постійному напруженні, породжувати невпевненість у собі й не давати змоги особистості зреалізуватися найповніше. Він сковує активність людини, а в особливих випадках буквально паралізує її. Тому слова з негативною конотацією переважають у романі.

б) **прикметники**, що вживаються найчастіше з інфінітивом to be в оригіналі: angry (annoyed, resentful); fearful (fearsome, terrible, horrible), alert, appalled; переляканий, стривожений, засмучений, переляканий, стривожений, приголомшений, боягузливий, загрозливий, пронизливий в українському тексті, наприклад: *Papa, alert and appalled, stepped closer. Тато, переляканий і стривожений, підійшов ближче.*

в) **дієслова**: to fear, to concern, to seethe, to dread; нажахати, настрашити, наприклад: *Liesel heard the words she dreaded. Лізель почула слова, які її нажахали.*

Безпосереднє вираження мовними засобами проявляється за допомогою вигуків та брутальної лексики, яка в загальному підкреслює негативну рису особи, висвітлює її недоліки або емоції – боягузтво, слабохарактерність, гнів. Проаналізувавши роман, ми змогли виділити такі слова, як: *Saumensch* (пер. *сволоч*), *Saukerl* (пер. *зівнюк*). Наприклад: «*Saumensch!*» *Liesel's foster mother shouted. – Saumensch! – сварилась мама того вечора.*

«*Who asked you, Saukerl?*» *Quickly, she turned back to face the vomiting Saumensch. «Well? What is it? What is it, you filthy pig?» – Тебе хтось питає, Saukerl? – А тоді швиденько обернулася до малої Saumensch, яку знову вирвало. – Ну? Що таке? Що таке, брудна свинючко?*

Бачимо, що в романі деякі слова, що відносяться до брутальної лексики, не перекладають. Автор запозичує слова з німецької мови та епохи, яка описана у творі. Події відбуваються під час Другої світової війни у Німеччині, отож саме *Saumensch* та *Saukerl* передають емоції, поведінку та стан людей.

Вигуки яскраво висвітлюють почуття. У романі вони вживаються у прямій мові, щоб під час розмови передати емоційний стан персонажів. Цю функцію виконують наступні вигуки: «*Hey!*» he called in. He pointed with his whip. «*Hey, girl, what are you doing? Get out of there.*» – Агов! – крикнув у натовп євреїв. І вказав на неї своєю нагайкою. – Агов, дівчино, що це ти робиш? Ану геть звідси!, «*Dummkopf!*» he admonished himself, smacking his ear. He looked down shamefully at the sullen sight of Liesel's socks. «*Idiot!*» It didn't take him long to decide on making it right.*Dummkopf!* – вилаяв сам себе Руді, ляснувши рукою по вусі. Присоромлено опустил очі на шкарпетки Лізель, що так йому і докоряли. – Недоумок! – І, недовго ламаючи голову, він придумав, як усе виправити.

Модерне мовознавство фіксує класифікації більшої кількості емоцій та їхніх відтінків. У дієсловах, де автор роману висловлює емоційну характеристику вчинкам людей, переважають такі слова:

– з емоційно-негативною оцінкою: **кричати, верзти, розп'якати, бовкнути, голосити, хникати, лягнути, бідкатися та інші**; *He'd have cried and turned and smiled if only he could have seen the book thief on her hands and knees, next to his decimated body. Він би скрикнув, обернувся і засміявся, якби побачив, що крадійка книжок опустилась на коліна біля його знищеного тіла.*

– з емоційно-позитивною оцінкою: **теревенити, базарити, базікати**. Наприклад: *Rudy talked most of the time, about the last soccer match on Himmel Street, working in his father's shop, and whatever else came to mind. Майже всю дорогу він базікав – про останній футбольний матч*

на Небесній вулиці, про роботу в татовій кравецькій крамниці, і ще про різну всячину, що спадала йому на думку.

Грубі та вульгарно-оцінні слова мають також сильний емоційний заряд: **сичати, ревіти, верещати, волати, голосити**; вони виникли внаслідок метафоричних переносів образу тварини на людину. В англійській мові ці слова мають негативне забарвлення також: *roar, yell, scream*. Наприклад: «*You little slut!*» he **roared** at her. Ти, мала шльондра! – **ревів** він.

For all you know, the mayor's wife is now completely reformed after you yelled and screamed at her. Напевно, мерова дружина дуже змінилася після того, як ти так верещала і кричала на неї.

Зазначені дієслова мають денотативне значення «говорити, сваритися», в той час як конотативне значення виражає «злість, незадоволення чимось, лють». Люди шиплять, ревуть, гавкають, сичать, коли перебувають під впливом сильних емоцій. Емоційний компонент у наведених вище дієсловах висловлюється настільки яскраво, що денотативний макрокомпонент відходить на другий план. Бачимо, що конотативний компонент у поданих дієсловах відрізняється та передає негативну та позитивну емоційність, залежно від їхнього сприйняття.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що реалізація кожного емоційного концепту у романі М. Зузака «Крадійка книжок» здійснюється таким лінгвістичним способом, як пряма номінація емоцій та безпосереднє вираження мовними засобами (вигуки, брутальна лексика). Прямі номінації емоцій страху, гніву, ненависті охоплюють три лексико-граматичні класи: іменники, прикметники та дієслова. У дієсловах, де висловлюється емоційна характеристика вчинкам людей, переважають слова з емоційно-негативною та емоційно-позитивною оцінкою. Вжиті грубі та вульгарно-оцінні слова мають також сильний емоційний заряд. Усі використані у творі лексичні засоби конотації виконують певну функцію: номінативну, оцінну, емотивну, експресивну, зображувально-описову. Вони передають широкий спектр емоцій, які відчувають головні герої у період війни. Проте у романі зображена не лише лексика з негативною конотацією, а також присутнє світло, яке герої зуміли зберегти в собі. Усе це висловлюється за допомогою лексичних засобів.

Список використаних джерел:

1. Markus Zusak. The Book Thief. URL: https://cdn5-ss3.sharpschool.com/UserFiles/Servers/Server_4204286/Image/Grade9GT--TheBookThiefMarkusZusak.pdf

2. Зузак М. Крадійка книжок: роман. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2021. 414 с.

3. Сліпецька В. Д. Вербалізація негативних емоцій в пареміях. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Випуск 30. С. 225-227.

4. Сліпецька В. Д. Взаємозв'язок понять емоційність, оцінка, експресивність – актуальна проблема лінгвістичної теорії емоцій. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*. Vol. IV. 2016. Pp. 149-153.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-17>

Ковальчук О. Я.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри філології та перекладу,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Тимків О. Ю.

студентка,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Мовні одиниці на позначення живої чи неживої природи (включаючи фразеологізми) є обов'язковими елементами кожної мови, вони є універсальними і надзвичайно важливими для людства. Фразеологізми, за понад столітню історію їх дослідження, стали об'єктом активних наукових пошуків у ХХ столітті. Більшість робіт концентрується на вивченні ФО з певним компонентом в їхньому складі або за принципом номінації окремих фрагментів.

До вивчення фразеології та фразеологічних одиниць зверталися такі дослідники як В. Л. Архангельський, А. С. Денисова, Р. П. Зорівчак, Д. Є. Ігнатенко, Ю. В. Ковалюк, І. І. Коломієць, Л. О. Лисенко, К. І. Мізін, О. А. Пономарьова, О. О. Селіванова, В. Фляйшер, М. М. Шанський та інші, досліджуючи різноманітні аспекти аналізованих утворень та розглядаючи їх з різних позицій. Найменування об'єктів неживої природи як складника лексичних парадигм української та англійської мов є маловивченим предметом наукових пошуків.

Більшість із нас щодня використовує у мовленні фразеологізми і навіть не помічає цього. Однак людям, які не є носіями мови, ці вирази

можуть здатись дуже дивними, незрозумілими, тому і перекладати їх доволі складно. Фразеологія як наука продовжує розвиватись і привертати увагу все ширшого кола дослідників. Тому зараз надзвичайно важливим питанням є фразеологічні одиниці у різних мовах, їх схожі риси і відмінності.

1. Теоретичний аспект

Фразеологічною одиницею або фразеологізмом називається стійке сполучення слів, граматично організованих за моделлю словосполучення або речення. Фразеологізми характеризуються семантичною злитістю компонентів, цілісністю значення й автоматичним відтворенням у мовленні [2, с. 164].

Фразеологічні одиниці як особливі елементи мови здавна привертали увагу дослідників, адже вони відрізняються від слів та вільних словосполучень своєю унікальністю як за структурою, так і за значенням.

Не існує також єдиного, погодженого всіма науковцями, визначення фразеологізму, а також уніфікованого терміну на позначуване ним утворення. У спеціалізованій літературі широко використовуються такі лексеми як *ідіома*, *фразеологізм*, *фразеологічна одиниця*, *фразеологічний зворот* та *фразема* на позначення мовних одиниць, що належать до домену фразеології з різним ступенем їх спорідненості і встановленням різних взаємозв'язків [4, с. 278].

Фразеологізми відрізняються від вільних словосполучень, оскільки функціонують у мовленні у фіксованому вигляді [3, с. 381]. Їх вживання незмінно відповідає граматичним правилам мови, у якій вони вживаються, зокрема у способах сполучуваності як компонентів у межах фразеологізму, так і з «зовнішніми» елементами – вільними словами, що є частиною речення, в якому вжита ФО.

2. Практичне використання

За твердженням М. Ф. Алефіренка «оскільки ... фразиemi співвідносяться з лексико-граматичними класами слів, то їх можна згрупувати умовно в такі семантико-граматичні розряди: субстантивні, ад'єктивні, дієслівні, адвербіальні та інтер'єктивні» [1, с. 46]. Саме така класифікація ФО стала головною і не викликає сумнівів; її також будемо використовувати для подальшої класифікації аналізованих одиниць. Розглянемо на прикладах:

– **V + N / NP**

англ. *to take(V) a bundle (NP)* 'заробити купу грошей',

укр. *гребти (V) золото лопатою (NP)* 'швидко багатіти'.

Ця група є численною, оскільки такі фразеологізми досить компактні структурно та легко відтворюються в мовленні.

– **V + Prep. +N / NP**

англ. *To be afraid (V) of (Prep.) one`s own shadow (NP)* ‘боятися своєї власної тіні’,

укр. *втонтати (V) в (Prep.) багно (N)* ‘зганьбити когось’

Це друга за продуктивністю група в обох аналізованих мовах. Аналізована структурна модель актуалізує вживання дієслова з непрямым додатком, що притаманно обом мовам.

V + (N / NP) + Part. / Part.P

англ. *to hit (V) no stone (NP) unturned (Part.)* ‘використати всі способи задля досягнення цілей’

укр. *лізти (V) у воду (NP) не знаючи броду (Part. P)* ‘робити щось без попереднього обмірковування, зважання’.

Ця модель вирізняється від інших груп тим, що має у складі дієприкметник чи дієприслівник.

V + (Prep.) + Adv.

англ. *to go (V) loose-tongued (Adv.)* ‘мати довгий язик’,

укр. *дати (V) на-гора (Adv.)* ‘піднімати на поверхню (з шахти)’.

Четверту групу найрідше використовують в обох мовах, адже вона вирізняється з-поміж інших тим, що у її складі наявний прислівник.

Завдяки аналізу вибірки із фразеологічних словників [5], [6] ми можемо сказати, що найчастіше в обох мовах використовується структура **V + N / NP**, через те, що вона проста, легко запам’ятовується і зручна у використанні. Найрідше вживається структурна модель **V + (Prep.) + Adv.**

Висновки. Порівняння фразеологізмів в англійській та українській мовах – дуже важлива і надзвичайно цікава наука. Проведене зіставне дослідження фразеологізмів із компонентом на позначення неживої природи дає змогу сказати, що найпродуктивнішими в них є фразеологізми з компонентом на позначення неживої природи рівня словосполучення. Це допомогло нам встановити спільні та відмінні характеристики структури обраних ФО. У всіх фразеологізмах аналізованих мов присутнє дієслово, і такі вирази є найбільш уживаними. Найчастіше використовують сполучення дієслово та іменник. Також часто вживаються сполучення дієслово, іменник і дієприкметник або дієприслівник.

Перспективою подальших досліджень є поглиблене вивчення сучасних української та англійської мов у зіставному аспекті.

Список використаних джерел:

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вища школа, 1987. 135 с.

2. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. М. : URSS, 2013. 216 с.
3. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. М.: Высш. шк., Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. 381 с.
4. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. К. : Наукова думка, 1973. 278 с.
5. Словник фразеологізмів української мови [уклад. В.М. Білоноженко, І.С. Гнатюк, В.В. Дятчук та ін.]. К. : Наукова думка, 2003. 1104 с.
6. Cambridge International Dictionary of Idioms. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 587 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-18>

Куцос О. І.

*кандидат філософських наук,
докторант кафедри слов'янських мов,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ВИЗНАЧЕНЬ ПОНЯТТЯ «МОВНА СВІДОМІСТЬ»

Мовна свідомість є феноменом, що входить у сферу інтересів різних гуманітарних дисциплін, але перш за все – мовознавства та психології. Відповідно, найактивніше дослідження мовної свідомості здійснюється у межах цих двох наук. Огляд наукових джерел дозволяє стверджувати, що наявні тлумачення мовної свідомості є досить різноманітними. Отже, необхідною є систематизація цих визначень, що дозволить, у свою чергу, ґрунтувати подальші лінгвістичні дослідження на чітко визначених вихідних поняттях.

На наш погляд, найбільш адекватну класифікацію визначень поняття «мовна свідомість» можна створити за допомогою кластерного аналізу. Алгоритм дій передбачає наступні кроки: 1) добір існуючих визначень поняття мовної свідомості із різнотипних наукових та навчально-наукових джерел; 2) виділення основних смислових компонентів у межах дібраних дефініцій; 3) опис визначень як таких, що містять або не містять кожний зі смислових компонентів; 4) здійснення кластерного аналізу дефініцій; 5) опис сформованих кластерів.

Для реалізації задуму методом суцільної вибірки було дібрано та проаналізовано 100 дефініцій із навчальних та навчально-наукових

українсько- та російськомовних видань, серед яких 22 наукові статті, 14 монографій, 54 дисертації та автореферати, 3 словники та енциклопедії, 7 підручників та посібників. В рамках здійсненого аналізу було виділено 8 смислових компонентів, що так чи інакше характеризують сутність поняття «мовна свідомість»: 1) когнітивний; 2) лінгвістичний; 3) комунікативний; 4) культурний; 5) етнічний; 6) історичний; 7) соціальний; 8) психологічний.

Когнітивний компонент представлений такими характеристиками, як: 1) частина свідомості; 2) процеси розуміння, зберігання та породження мовленнєвих витворів; 3) психічний процес оволодіння значеннями слів; 4) знання людини про світ; 5) образи свідомості, що формуються та втілюються за допомогою мовних засобів; 6) сукупність перцептивних та концептуальних знань про об'єкт реального світу; 7) когнітивний феномен та концептуальний простір; 8) знання, що використовуються при конструюванні, сприйнятті та зберіганні мовних повідомлень; 9) відображення у психіці предметного світу; 10) специфіка світосприйняття та світорозуміння тощо.

Лінгвістичний компонент відображується у таких визначеннях: 1) механізми мовної (мовленнєвої) діяльності; 2) процес номінації; 3) взаємодія мовних одиниць; 4) використання слів національної мови у мовній діяльності; 5) специфічні риси мови; 6) словесні асоціації респондентів; 7) мовна оформленість образів, уявлень та розумових структур; 8) реалізація суспільної свідомості в усній та письмовій мовній практиці; 9) втілення образів свідомості в інваріантних та варіативних мовних знаках; 10) опосередкований мовою образ світу тощо.

Комунікативний компонент описується за допомогою наступних параметрів: 1) процес комунікації; 2) міжособистісна комунікація; 3) інтерактивна взаємодія людей; 4) фундамент ефективної комунікації; 5) мовна поведінка, що визначається комунікативною ситуацією; 6) вдосконалення навичок комунікації у різних сферах; 7) вибір та використання мовних засобів у процесі комунікації тощо.

Культурний компонент міститься у таких характеристиках: 1) особливості культури людського колективу; 2) система зв'язку слів у свідомості, яка визначається національною культурою; 3) просторово-часовий вимір національної культури; 4) знання носія культури; 5) мовленнєва поведінка, що визначається культурним статусом; 6) рівень мислення, що зберігає відомості про особливості культури; 7) обумовленість культурою, тобто. способом життя, видом та способом діяльності; 8) культурно зумовлений інваріантний образ світу; 9) знання, що формуються під впливом культури; 10) культурні цінності та домінанти тощо.

Етнічний компонент втілюється у наступних визначеннях: 1) національна самоідентифікація особистості; 2) універсальний спосіб єднання етносу; 3) етнічно детермінований взаємовплив мови, культури та мислення; 4) моделі мислення різних народів; 5) етнічна детермінованість свідомості; 6) особливості національної культури та національної психології; 7) національний образ світу; 8) об'єднання в етнічну спільноту через концепти; 9) етнічний досвід пізнання; 10) формування національної (само)свідомості людини та соціуму тощо.

Історичний компонент представлений такими характеристиками, як: 1) відображення історичного досвіду; 2) динамічне явище, що змінюється з часом від одного покоління до іншого; 3) історична обумовленість образів свідомості; 4) належність мовних знаків певній епосі тощо.

Соціальний компонент відображується у наступних визначеннях: 1) відображення соціального досвіду; 2) особливості суспільного життя людського колективу; 3) вплив засобів масової інформації; 4) вплив соціальних та політичних перетворень у суспільстві; 5) цілісна соціальна свідомість; 6) соціальна детермінованість свідомості; 7) мовленнєва поведінка, що визначається соціальною приналежністю; 8) груповий досвід пізнання; 9) схема освоєння соціальної реальності; 10) формування суспільної (само)свідомості людини та соціуму тощо.

Психологічний компонент втілюється у таких визначеннях: 1) установки, інтенції, емоції, бажання людей; 2) емоційно-експресивні механізми породження, розуміння та збереження мови у свідомості; 3) діяльність механізмів рефлексії; 4) чуттєві знання, отримані від органів чуття у предметній діяльності; 5) мовленнєва поведінка, що визначається психологічним типом; 6) емоційно-оціночне та наукове осмислення (рефлексія); 7) активізація уваги, мислення, пам'яті, уяви та волі; 8) стереотипи поведінки; 9) індивідуальний досвід пізнання; 10) психологічна реальність виявлених фактів тощо.

Кожне зі 100 визначень ми розглянули як таке, що містить або не містить виділені 8 компонентів, після чого здійснили кластерний аналіз. Дослідження виявило, що сукупність дефініцій концепту може бути розподілена за двома кластерами.

Так, перший кластер охоплює 75% визначень. Їхня особливість полягає в тому, що основними складовими феномена мовної свідомості є два компоненти – когнітивний та лінгвістичний. Наприклад, Т.С. Бойко пропонує таку дефініцію: «Мовна свідомість – образи свідомості, що втілюються мовними засобами – окремими лексемами, словосполученнями, фразеологізмами, текстами, асоціативними полями як сукупність цих полів» [2, с. 9]. На думку П.О. Селігея, «мовна

свідомість – форма свідомості, яка обіймає знання, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності» [3, с. 13].

Другий кластер включає 25% визначень поняття «мовна свідомість». Їхня найважливіша особливість полягає в тому, що провідними визнаються три компоненти – когнітивний, лінгвістичний та культурний. Таким чином, у чверті наявних дефініцій аналізованій феномен базується не тільки на психічному фундаменті, що по суті своїй є первинним, але й на соціально-культурному, вторинному по відношенню до когнітивної сфери. Інакше кажучи, мовна свідомість, яка є породженням людської психіки, збагачується в контексті суспільної та культурної специфіки конкретної мовної спільноти. Так, Ф.С. Бацевич вважає, що «мовна свідомість – рівень свідомості учасників міжособистісної і міжкультурної комунікації, на якому образи, уявлення, мисленнєві структури отримують мовне оформлення, тобто поєднуються з елементами мовного коду» [1, с. 151]. На думку Н.В. Уфимцевої, «мовна свідомість – засіб пізнання чужої культури у її предметній, діяльнісній та ментальній формах, а також засіб пізнання своєї культури» [4, с. 103].

На нашу думку, мовна свідомість є чимось більшим, ніж певна частина когнітивної свідомості, що функціонує за допомогою мовних засобів. Точніше, це твердження потребує уточнення: мовне оформлення когнітивних структур здійснюється не прямо, а опосередковано, при цьому проміжною ланкою виступає загальнокультурна складова етносу. Таким чином, авторське визначення формулюється наступним чином: мовна свідомість – це опосередкована культурною когнітивна свідомість, що забезпечує механізми оперування мовленням. Ми вважаємо, що отримані результати дозволять у подальшому викристалізувати визначення поняття мовної свідомості з урахуванням ступеня вираженості того чи іншого компоненту.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.
2. Бойко Т. С. Ситуация тактильного восприятия: способы представления в системе русского языка и в языковом сознании: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Омск, 2006. 22 с.
3. Селігей П. О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. К.: Києво-Могилянська академія, 2012. 118 с.
4. Уфимцева Н. В. Языковое сознание как отображение этносоциокультурной реальности. *Вопросы психолингвистики*. 2003. № 1. С. 102–110.

Lavryniuk I. M.

*Teacher of foreign language,
«Technical Applied College of Lutsk National Technical University»*

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE PROCESS OF EDUCATION

Nowadays, the rapid globalization of all processes of life in society and the convergence of language cultures of different peoples has significantly accelerated the interest of many linguists and researchers precisely to the problems of intercultural communication. In many linguistic studies, language is considered not only as a means of exchanging of information, but also as a means of categorizing of the experience of a certain ethnic group, its social and cultural interaction, which are a reflection of its original culture and conceptualization of the surrounding world.

Intercultural communication means the process of interconnection and interaction between representatives of different communities, during which an exchange of information, experience, and spiritual values of different types of cultures take place. It deals with understanding, which means: understanding someone else and at the same time being understood when communicating in a foreign language with person [2].

Intercultural communication should be considered as a multifunctional phenomenon, which includes, firstly, knowledge of norms and principles of communicative behavior in another sociocultural environment; secondly, formation of specific qualities; capacity to empathy and self-esteem. Above all, education is considered as the foundation for the formation of the ability of social subjects to intercultural interaction based on the principles of democracy, equal rights and opportunities. One of the important factors of multiculturalism is the individual's ability to intercultural communication, to dialogue of cultures with the help of linguistic means, in particular.

The problems of intercultural communication were studied by researchers among them should be mentioned N. Aliyeva, M. Barrett, O. Hryva, L. Kuznetsova, A. Polupan, O. Konstantinova, S. Horylchyna, E. Vereshchagina, V. Kostomarov, V. Furmanova, G. Tomakhin, Z. Hasanova, T. Petrova, I. Kalysetska, I. Kriazh, N. Markovu, D. Deardorff, M. Rost-Roth. According to them, intercultural communication is considered as a necessary condition for successful integration into the political society, which allows effective participation in the process of interethical

communication in the realities of globalization. It should be noted that, attention to this topic has increased significantly [3].

Language is an effective factor in personality's development in a multicultural space. As a phenomenon of the spiritual life of humanity, it plays important role in contribution to the process of communication, socialization, professionalization and social adaptation. Socialization, as a process of social formation of an individual, assimilation by an individual of values, norms, attitudes, patterns of behavior as characterization of a given society or social group, cannot be imagined outside the context of language.

Every foreign language lesson is a «crossroad» of cultures, it is a practice of intercultural communication, because every foreign word reflects a foreign culture and behind every word there is an imagination of the world determined by national consciousness. The direct connection between learning a foreign language and culture today does not cause objections either in the linguistic or in the pedagogical spheres. It has moved into the political sphere: as a result of migration and the emergence of multicultural societies. Today, foreign language is one of the main tool for the teaching of a linguistically educated personality with global thinking, capable to adapt to the modern level and style of professional and personal communication.

This provides the implementation of various forms of communication using creative and innovative technologies, which contributes to the development of the ability to define situations and the purpose of communication with their planned implementation, the expansion of the creative and scientific potential of students in the context of intercultural communication. Interactive activity includes the organization and development of dialogic speech aimed at mutual understanding, interaction, solving problems important for each of the participants in the educational process. It should be noted such of them as: information and communication technologies, project technologies, learning in cooperation (work in small groups, pairs), situational learning, language portfolio technologies, game activities, preparation of presentations, mind mapping, etc. Such technologies rise students' motivation to acquisition of the necessary competencies, a significant activation of the educational process also happens [1].

In such a way, students expand their individual picture of the world by involving speakers of this language to the linguistic picture of the world, to their spiritual heritage, nationally specific ways of achieving intercultural understanding. At the same time in student's consciousness synthesis of knowledges about the specifics of native and foreign culture takes place. Precisely at the expense of critical understanding of someone else way of life, they expand their linguistic knowledges. In such a way, the process of enriching the picture of the world and understanding of another culture.

A high level of intercultural communication involves mastering of one's emotions, showing attention to other people. Relationships in the process of intercultural communication involve high development of ethnopological thinking, feelings, needs, tolerant attitude to other cultures, to national customs, traditions.

Thus, intercultural communication involves overcoming not only a language barrier, but also, a cultural one. Formation of intercultural communication is an important task caused by global world processes and language education is designed to fulfill this important mission. Educational activity should be aimed at a deeper study of the culture of native speakers, their manner of life, national character and mentality.

Список використаних джерел:

1. Іалько І. М. Міжкультурна комунікація як чинник формування міжкультурної толерантності. URL: http://eprints.zu.edu.ua/5402/1/стаття_4.PDF (accessed on October, 26)

2. Воротняк Л. І. Моделювання ситуацій міжкультурної комунікації в процесі навчання іноземної мови магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах. 2010. URL: http://www.nbu.gov.ua/ejournals/Vnads/20103/10_vlipnz.pdf. (accessed on October, 22)

3. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України. К.: Юрінком Інтер, 2008.1040 с. URL: http://www.nbu.gov.ua/ejournals/Vnads/20103/10_vlipnz.pdf. (accessed on October, 22)

4. M. Rost-Roth, Martina. Deutsch als Fremdsprache und interkulturelle Kommunikation. Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht. 1(1). 37 p. URL: http://www.spz.tudarmstadt.de/projekt_ejournal/jg_01_1/beitrag/rost11.htm (accessed on October, 23)

Lahoda L.

*Undergraduate student,
Cherkasy State Business-College*

Zadorozhnii E.

*Undergraduate student,
Cherkasy State Business-College
Scientific supervisor:*

Ivanova I.

*PhD in Pedagogics, Associate Professor of the Department
of Economics, Entrepreneurship and Marketing,
Cherkasy State Business-College*

PRACTICAL IMPLEMENTATION OF INTERCULTURAL SKILLS IN THE SPHERE OF INFORMATION TECHNOLOGIES

Professional environments are expanding. In most companies, employers count different languages, religions and customs nowadays. Moreover, customers and suppliers are increasingly scattered geographically. Foreign language competence is of a high practical value for successful competition on the labor market, is an urgent need to obtain information and is an important component of a professional image [1, p.169]. Employers expect their staff to conduct harmonious and well-coordinated working partnerships across different cultures. Ideally, they should be familiar with their own and interlocutor's culture, consider it critically and understand what impact the difference between them has on the process of their contact. Intercultural competence is a key to the success of both internationalization and the success of personal and professional relations in the globalized world [6].

Being engaged in international IT companies, we aim our investigation at highlighting the most essential practical steps and working out the guidelines that may help applicants improve their intercultural communication skills getting more chances to be employed for the desired position. We classify them as preparation, the very communication and reflection. We also agree that culturological competence includes affective (empathy and tolerance), cognitive (specific cultural knowledge) and process elements (strategies, which are used in the situations of intercultural contacts and are aimed at effective communicative interaction by finding similar cultural elements and showing readiness for mutual understanding) [4, p. 20].

Before start, it is expedient to do research and find out whom you will be dealing with. This preparation step will help you understand what you can or cannot expect the outcome of the conversation to be. Obvious things for you may seem strange for your interlocutor.

Give your business partner or colleague respect by simply learning to say «Hello» in their native language. This will show how much you appreciate them and their culture.

During the conversation, listen carefully and look at their behavior. Pay particular attention to how they respond to different transmission styles, and look for similarities to your own culture.

Forget the stereotypes you may have had about your interlocutor's culture. Each person is an individual with his or her preferences.

Make sure you are on the same page with your collocutor and help yourself by asking clarifying questions to avoid misunderstanding.

After the conversation, it is a good idea to reflect on strengths and weaknesses, analyze what should be done to prevent misunderstandings and make communication more effective.

Currently, there is a lot of collaboration with the representatives of IT companies who are of Indian origin. The first impression of our practical experience was that it was difficult at first to understand exactly what the employees from India were saying. The situation changed with the flow of time giving grounds to realize that they think differently, speak quickly, and can ask a lot of questions that are not important or superfluous, but they are used to this way of communication. It serves as an example of some stages of intercultural communication offered by M.J. Bennet [3]. Our intercultural sensitivity have gone through denial, acceptance and adaptation. It was also interesting to note that their voices absolutely don't match their age. One may imagine speaking with 20-25 year old people until you see them and realize that they are around 40. One of the most striking observations is that they speak very fast and change topics so quickly that it is necessary to keep in mind the original thought – the reason for the call or deal. In this case, some time was spent on getting used to the Indian culture of fast-changing topics during the conversation. We are sure to state that preparation with a little research would decrease the time of adaptation.

One may jump into a false conclusion that native speakers understand all accents. We witnessed the situation when Americans had trouble understanding the Irish accent and even could not identify that it was actually English.

Latin American developers are increasingly frequent partners in software projects as technology is a growing industry there. Latin Americans have unique dialogue styles that can have different meanings in different contexts

and their communication strategies include nonverbal cues, power dynamics, and informal speech. Latin Americans are taking into account using nonverbal conversation making the ability to recognize nonverbal cues particularly important within software development teams.

For instance, Latin Americans find it offensive to make eye contact with a person in authority but in North America, eye contact is a sign of honesty and friendliness. If a Latin American stares into someone's eyes it may be a sign of disrespect, in North America it could be taken as flirting. The work culture in Latin America is collaborative, respects authority, is family-friendly, entrepreneurial, innovative, and emphasizes quality. Some things Latin Americans find disrespectful in the workplace are lateness, flakiness, interrupting others, making sarcastic remarks, and dressing inappropriately [5].

It is worth mentioning that intercultural companies employ strategies that foster communication, collaboration, and mutual respect such as language classes and cultural training. An intercultural company may also have policies that support employees from other countries such as mentorship programs, flexible work arrangements, and equal opportunity practices [5].

The analysis of various online sources as well as our practical experience have enabled us to outline three basic rules that will be useful during international communication:

- KISS – the best, easiest and the most universal rule. The abbreviation stands for «Keep it simple and stupid». Never complicate the things, which can be simple. Do not use unnecessary words from C2 level of English; it can only cause misunderstanding.

- BLUF – rule needs to be remembered each time you try to explain or ask something. Bottom line up front is the practice of beginning a message with its key information (the «bottom line»). This provides the interlocutor with the most important information first [2].

- SUCCESS is a rule set for business relationships. Each letter stands for a certain word: simplify, unify, condense, check, express, say, structure. Follow these steps in your speech to make it as clear as possible.

Information technologies are rapidly developing as global business going beyond domestic markets. They tend to be faced with various issues of diversity: cultural, geographical, religious, ethnical, etc. Much work should be done to be a good fit for an international team. It is a sign of high level of cultural intelligence and professionalism. Never stop improving your intercultural skills and the best opportunities will come your way.

References:

1. Потапенко Л. В. Взаємопов'язане навчання продуктивних та рецептивних видів мовленнєвої діяльності в іншомовній підготовці

студентів економічних спеціальностей *Науково-практичний журнал «Одеський лінгвістичний вісник»*. Одеса, 2017. Випуск № 9. Т. 3 186 с. С. 169-173

2. BLUF (communication) URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/BLUF_\(communication\)](https://en.wikipedia.org/wiki/BLUF_(communication))

3. Bennett, M. J. (2017). Development model of intercultural sensitivity. In Kim, Y. (Ed.), *International Encyclopedia of Intercultural Communication*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

4. Ivanova I. V. TEACHING COGNITIVE ASPECTS OF PROFESSIONAL CULTUROLOGICAL COMPETENCE *Матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції «Суспільні науки в Україні та світі»*. Вінниця: ФОП Корзун ДЮ, 2017. С. 20.

5. The Importance of Intercultural Communication in Software Development. URL: <https://u.osu.edu/techblog/2022/09/10/the-importance-of-intercultural-communication-in-software-development/>

6. Six future work skills you should be developing now URL: <https://www.londonschool.com/corporate-english-training/corporate-blog/6-future-work-skills-you-should-be-developing-now/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-21>

Лебедева С. Л.

*старший викладач кафедри філології та перекладу,
Київський національний університет
технологій та дизайну*

ЯВИЩЕ ЛЕКСИЧНОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ ТА ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ КУЛЬТУР

Мультикультурний характер сучасного суспільства і розвиток цифрових технологій впливають на спосіб спілкування між представниками різних культурних реалій. Разом із фонаційними, оптико-кінетичними, проксемічними та іншими екстралінгвістичними способами взаємодії мовне спілкування є одним із найважливіших аспектів міжкультурних контактів. Побудова комунікативної сторони взаємин представників різних лінгвокультурних спільнот є значущим чинником міжнародної взаємодії. «Кожен культурний світ діє відповідно до власної внутрішньої динаміки, власних принципів і власних законів – писаних і неписаних» [5, с. 3]. Люди є частиною багатогранних історико-культурних та соціальних реалій. В

різних культурах логіка сприйняття світу та уявлення про нього можуть не збігатися. Це знаходить свій відбиток в їхніх лінгвістичних системах. В сучасний період активних мовних контактів, у тому числі за допомогою інтернету, учасники комунікації мають враховувати не лише власне мовну систему, до якої належать партнери зі спілкування, а і їхнє культурне оточення, соціолінгвістичний простір, звичні моделі спілкування. На комунікаційні лінгвістичні інтерпретації впливає спосіб мислення і цивілізаційні цінності. Крім того, кожен з нас діє на тлі індивідуального досвіду, контексту походження, ступеня емпатії та емоційного інтелекту. Лінгвістична компетенція учасників спілкування поєднується з компетенцією соціокультурною [4, с. 2]. Лексичні засоби вираження є частиною міжособистісних мовних інтеракцій. Значущим феноменом спілкування людей, що належать до різних лінгвокультурних просторів є спільні слова, які вони використовують в процесі міжкультурної комунікації [1]. Слова, запозичені з інших мов, займають помітне місце, коли йдеться про розвиток вербальних засобів міжкультурної комунікації. Запозичення – природний процес збагачення мови внаслідок спілкування представників різних лінгвокультурних спільнот, важливий інструмент розв'язання задачі лексичного оформлення думки. Вони є джерелом збагачення словникового складу мови, що допомагає удосконалювати її як спосіб соціальної комунікації, обміну інформацією та емоційного впливу. З другого боку іноземні слова допомагають краще опановувати лексику мов, з яких вони прийшли.

Взаємовплив мов, що має прояв в запозиченні іноземних слів – тривалий, нерівномірний і складний історичний процес, що залежить від соціально-політичних, економічних та культурних обставин. Швидкість та інтенсивність проникнення іншомовних лексем різна у різні періоди часу. Поряд із безпосередніми запозиченнями існують слова, які увійшли через інші мови. Яскравим прикладом слугують латинізми, що приходили в українську мову в певні історичні моменти з англійської, польської, французької та німецької після того, як латина вже не мала етносу-носія.

У сучасному суспільстві лінгвокультурний вплив англійської мови важко переоцінити. Як *lingua franca* в наші дні вона відіграє особливу роль, як з точки зору кількості тих, хто на ній розмовляє, так і як стандарт спілкування в економічній, науково-технічній, культурній та інших областях.

«Значення мови передусім залежить від успіхів народу, зокрема в спеціальних, пріоритетних галузях науки і техніки, що сприяють економічному прогресу.» [3, с. 631]

Процес запозичення живить лексичний склад мови і може мати різні цілі. Це і безеквівалентна лексика, що позначає незнайомі явища та заповнює комунікативні лакуни у мові-реципієнті. Наприклад, лайв (англ. live), паста (італ. pasta).

Багаторазове збільшення кола учасників спілкування у цифрову еру комунікації стимулює також набуття словами нового значення. Наприклад, навігація – система орієнтування на сайті, телефоні, у соціальних мережах (англ. navigation), репліка – копія, репродукція (італ. replica).

Специфічні запозичення, які використовуються у різних професійних сферах, утворюють особливі термінологічні лексичні пласти, часто зрозумілі лише певній групі людей. Наприклад, стоматологічний термін вінір (англ. veneer), музичний термін анданте (італ. andante).

Інтернаціоналізація спілкування в диджиталізованому середовищі сприяє використанню вузькоспеціальних слів у повсякденному мовленні. Особливо це помітно в сучасному спілкуванні молоді. Наприклад, конектити (англ. to connect), лате макіато (італ. latte macchiato)

Поповнення вокабуляру новими синонімами до певної міри відображує сучасну мовну моду. Наявність багатого синонімічного ряду, особливо якщо до нього входять лексичні одиниці, що вживаються одночасно в кількох мовах, наприклад, інтернаціоналізми, може полегшити вибір слова на початкових етапах вивчення мови або підібрати більш відповідну за змістом та нюансами значення лексему. У деяких випадках нові синоніми є експресивнішими, виражають емоції, які неможливо висловити наявними лексичними засобами. Наприклад, стоянка, місце паркування, паркінг (англ. parking), солістка, діва, примадонна (італ. prima donna)

Запозичені іншомовні слова можуть передаватися по-різному. Спосіб транскрипції має на увазі буквальну передачу звучання іноземного слова за допомогою алфавіту мови-реципієнта. Наприклад, геймер (англ. gamer), акаунт (англ. account), панетоне (італ. panettone), дольче віта (італ. dolce vita). При цьому оригінальний наголос не завжди зберігається. Наприклад, портал (англ. portal), тенор (італ. tenore). Трапляються випадки транскрипції зі зміною послідовності частин у складних словах. Наприклад, фортепіано (італ. pianoforte)

У разі транслітерації написання слова з мови-донора передається максимально точно за допомогою засобів алфавіту мови, що приймає. Наприклад, профіль (англ. profile), непотизм (італ. nepotismo)

При калькуванні здійснюється повний або частковий переклад слова чи поєднання слів. Наприклад, чорна п'ятниця (англ. black friday),

штучний інтелект (англ. artificial intelligence), цвітна капуста (італ. cavolfiore або cavolo fiore)

Деякі запозичення приходять в українську мову в результаті комбінування перерахованих вище способів. Наприклад, кіберспорт (англ. cybersport), кібербезпека (англ. cyber security),

Разом із внутрішніми ресурсами мови, явище запозичення є важливим елементом її еволюції, пов'язаним з міжособистісним спілкуванням представників різних культурних контекстів. З появою та розвитком сучасних інформаційно-комунікативних технологій, а також під впливом екстралінгвістичних чинників цей феномен отримав новий поштовх в комунікаційному просторі, що глобалізується.

Список використаних джерел:

1. Balboni P.E. La comunicazione interculturale e l'approccio comunicativo: dall'idea allo strumento. EL.LE. 2015. Vol. 4, 1. P. 1– 5.

2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. – 344 с.

3. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / ред. кол. : О.С. Мельничук (головний ред.) та ін. ; АН Української РСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6.

4. Hall E.T. and Hall M.R. Hidden Differences: Doing Business with the Japanese. New York : Anchor, 1990. 192 p.

5. Hall E.T. and Hall M.R. Understanding Cultural Differences: Germans, French and Americans. Boston : Intercultural Press, Yarmouth, 1990. 196 p.

6. Infantino M.G. La comunicazione non violenta. Dialogare in armonia. Milano : Xenia, 2007. 125 p.

7. La cultura Italiana – Vocabolario on line – Treccani [Електронний ресурс] : URL: https://www.treccani.it/enciclopedia/elenco-opere/Vocabolario_on_line

8. Лебедева С.Л. Соціолінгвістичні особливості проникнення слів латинського походження в українську, англійську та італійську мови. Закарпатські філологічні студії. Видавничий дім «Гельветика». 2022. Вип. 21. Том 1. С. 206-211.

9. Русанівський В.М. Історія української літературної мови : підручник. Київ : АртЕк, 2001. 392 с.

Матузкова О. П.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри теорії та практики перекладу,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

КОМУНІКАЦІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Знаковість, семіотичність є загальною категоріальною властивістю мови і культури як систем. Знак у якості «двостороннього ідеально-матеріального утворення» виступає як заступник явищ ментальної і предметної сфер у процесі комунікації» [3, с. 31]. Тому сполучення мови і культури неможливо без комунікації. Більше того, якщо мова впливає на наше мислення й погляди на світ і є основним інструментом, зберігачем, передавачем і т.п. культури, а культура впливає на мову й реально втілюється в ній, то саме комунікативна діяльність, на переконання багатьох учених, є тією ланкою, у якій перетинаються і взаємодіють мова і культура. Для цих дослідників очевидним є той факт, що учасники комунікації виступають як інтерпретатори культурних і мовних знаків, які використовуються в різних соціальних контекстах – суб'єкт комунікації завжди є суб'єкт мови і суб'єкт культури (М. Бахтін; В. Зінченко; В. Красних; В. Маслово; Ч. Морріс; О. Селіванова; В. Теля; А. Уфимцева та багато ін.).

Цей постулат вважаємо одним з фундаментальних для сучасної міжкультурної комунікації як наукової дисципліни і як феномена. *Homo Loquens* (людина, що говорить) уявляється як єдність *Homo Sapiens* (людина розумна, представник людського роду) і «*Homo Litteratus* (людина культурна)» [8, с. 62].

Термін «комунікація», що з'явився в науковій літературі на початку ХХ століття і практично відразу ж набув соціокультурного сенсу, зв'язаний зі специфікою обміну інформацією в соціумі. Саме тому комунікація в сучасній науковій літературі досліджується як соціокультурний феномен, автори все частіше оперують поняттям *соціокультурна комунікація* (В. Борботько; В. Борев; І. Колегаєва; В. Красних; Г. Почепцов; А. Прилуцька; Ю. Хабермас; А. Шоц та багато ін.). Вони ґрунтуються на тому, що в певному плані кожна соціальна дія може бути розглянута як комунікативна, як така, що містить і виражає певну культурну інформацію.

Різні науково-критичні інтерпретації як поняття «комунікація», так і поняття «соціокультурна комунікація» засновані на різних науково-

методологічних парадигмах, і акцентують суть з погляду різних підходів (про це докладно див. [3]).

Усі особливості комунікації, її типів і видів, заслуговують окремого розгляду. Ми обмежимося визначенням, методологічно важливим для міжкультурної комунікації, що у найбільш повному, на нашу думку, вигляді, відбиває сутність цього поняття. *Соціокультурну комунікацію* ми розглядаємо як «процес взаємодії між суб'єктами соціокультурної діяльності з метою передачі або обміну інформацією за допомогою прийнятих у певній культурі знакових систем (мов), прийомів і засобів їх використання» [1, с. 959].

Серед усіх умовно виділених типів спілкування (напр., ритуальна комунікація, монологічна комунікація, діалогічна комунікація [3, с. 21-23], або моделей комунікації (напр., інформаційно-кодова, інференційна, інтеракційна, важливою для міжкультурної комунікації є саме *діалогічна комунікація*, що розуміється як взаємодія «говорючої свідомості комунікантів» [3, с. 23]. Теоретико-методологічною підставою для такого розгляду є теорія діалогу культур і принципи діалогізму М. Бахтіна, а також культурологічна концепція Ю. Лотмана.

Для того, щоб соціокультурна комунікація стала можливою, необхідно перетинання індивідуальних/колективних культурних і, отже, когнітивних просторів комунікантів. Чим більшою є зона такого перетинання, тим успішнішою є комунікація. У нормальному людському спілкуванні й, більше того, у нормальному функціонуванні мови закладено припущення про вихідну ідентичність мовця і слухача. У цих умовах нормальною стає ситуація перетинання мовного простору мовця і слухача... У ситуації неперетинання спілкування здається неможливим, повне перетинання... робить спілкування беззмисловим .

Діалогічність комунікації – це не просто «урахування присутності Іншого» [4, с. 416], а його «постійне запитання, що рятує комунікацію від манії Одного» [6, с. 110]. Підкреслимо, що діалог у цьому плані розуміється не просто як те, що адресант робить на власний розсуд, щоб представити свою точку зору, а найбільше припускає, що він (адресант, суб'єкт) постає перед Іншим як перед феноменом, відмінним від самого себе: Інший – це об'єкт, з яким ми вступаємо в діалог, тобто на який звертаємо нашу увагу й даємо можливість розкритися перед нами. Тим самим образ такого Іншого проявляється в наших діях і, відповідно, у формуванні нашого власного образу, тобто нашої самоідентичності.

Будь-яка комунікативна дія припускає інтерпретацію. У зв'язку з цим І. Клюканов вводить поняття комунікативної навігації [5], яке вважаємо одним із ключових в теорії міжкультурної комунікації. Розуміння Іншого шляхом його інтерпретації суб'єкт здійснює наближаючись до

нього й, відповідно, віддаляючись від себе; і, навпаки, віддаляючись від Іншого й наближаючись до себе. Кожний подібний рух, – це комунікативна подія, метою якої є знаходження суб'єктом найкращої дистанції між собою та Іншим на лінії, на кінцях якої вони самі перебувають. І основна проблема такої комунікативної навігації, на нашу думку, полягає в тому, щоб знайти, й, головне, не втратити при цьому себе, свою ідентичність.

Список використаних джерел:

1. Быховская И.М., Флиер А.Я. Коммуникация // Культурология. Энциклопедия. В 2-х т. Том 1. / Главный редактор и автор проекта С.Я. Левит. М.: РОССПЭН, 2007. С. 959-960.
2. Гудков Д. Теория и практика межкультурной коммуникации. М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. 288 с.
3. Зинченко В.Г. Словарь по межкультурной коммуникации: Понятие и персоналии / В.Г. Зинченко, В.Г. Зусман, З.И. Кирнозе, Г.П. Рябов. М.: Флинта: Наука, 2010. 136 с.
4. Касавин И.Т. Текст. Дискурс. Контекст. Введение в социальную эпистемологию языка. М.: «Канон +», РООИ «Реабилитация», 2008. 437 с.
5. Клюканов И.Э. Языковая навигация: природа и перспективы исследования // Теория языка и межкультурная коммуникация. Вып. 4. Курск: Курский гос. ун-т, 2005.
6. Клюканов И.Э. О диалогичности коммуникации//Вопросы психолингвистики. М.: ИЯ РАН, 2009. № 2 (10). С. 110-114.
7. Колегаева І.М. Текст і мегатекст як члени єдиної комунікативної родини // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи / НАН України, Центр наукових досліджень і викладання іноземних мов; редкол.: А.Д. Белова (голов. ред.) та ін. К., 2012. С. 170-178.
8. Красных В.В. Система координат лингвокультуры сквозь призму НОМО LOQUENS // Язык. Культура. Сознание. 2005. С. 61-69.
9. Почепцов Г. Г. (мол.) Теорія комунікації. К.: Наукова думка, 1996. 175 с.
10. Прилущька А.Є., Корабльова Є.М. Культурологія. Модульний курс: навч. посібник. Х.: Торсінг плюс, 2009. 288 с.
11. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

Межуєва І. Ю.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри перекладу,

Державний вищий навчальний заклад

«Приазовський державний технічний університет»

ВИКОРИСТАННЯ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Прийнято вважати, що студент – це вже сформована особистість, якій не потрібно стільки педагогічної уваги, скільки відводиться у вузівській програмі професійної підготовки. Подання це помилково. Не може з'явитися справжній професіонал без формування зрілої особистості. Незалежно від виду професійної діяльності будь-який фахівець існує в соціумі, тому завжди на передній план висувається соціальна компетентність, що дозволяє особистості адаптуватися і професійно розкритися насамперед в колективі. Конкурентоспроможний фахівець повинен мати такі професійні і особистісні якості, які дадуть йому певні переваги перед іншими кандидатами при прийомі на роботу – активність, прагнення увійти в професійне середовище, готовність вирішувати професійні завдання, застосовуючи знання та навички і т. ін. Формування і розвиток необхідного комплексу компетентностей вважається в даний час пріоритетним завданням освіти [3, с. 65].

Викладання ділової англійської мови студентам немовних вузів може служити ефективним механізмом формування соціальної і професійної компетентностей майбутніх фахівців. Спираючись на зростаючу самостійність і активність студентів в освітньому процесі, на їх прагнення застосувати отримані знання та навички в практичній діяльності, програма ділової англійської мови орієнтує студента не тільки на рішення професійної проблеми за допомогою знання предмета, а й базуючись на вміннях ефективно вирішувати питання соціального плану.

Однак проблема системного об'єднання напрацьованих наукових результатів в конкретну модель іншомовної підготовки, спрямовану на формування професійної та соціальної компетентностей студентів немовних вузів, залишається недостатньо розробленою, що і послужило підставою для вибору теми роботи.

Питання професійної компетентності розглядаються в роботах і зарубіжних вчених. Сучасні підходи і трактування професійної

компетентності досить різні: «як поглиблені знання», «стан адекватного виконання завдання», «здібності до актуального виконання діяльності» (G. K. Britell, R. M. Jueger, W. E. Blank).

Ідея впливу викладання ділової англійської мови у вищій школі на формування соціальної компетентності майбутніх спеціалістів, не отримала ще теоретичного осмислення в аспекті вивчення можливостей ділової англійської мови [6, с. 78].

У дослідженнях компетентності (як професійної, так і соціальної) ще рідкісні зусилля, спрямовані на пошук шляхів її формування, на виявлення інтегративних чинників її становлення. Разом з тим знання про механізми і фактори становлення компетентності є необхідними для роботи з компетентністю, для управління нею.

Сучасний фахівець повинен вміти не тільки спілкуватися із зарубіжними партнерами, а й використовувати в роботі міжнародний професійний і культурний досвід. За дослідженнями соціологів «найзатребуванішими» вміннями в сучасному світі є здатність до саморозвитку, до прийняття творчого рішення в процесі діалогу.

Саме тому підготовка компетентних фахівців, здатних до професійної та соціальної мобільності, – одна з найважливіших проблем сучасної освіти.

Професійна компетентність означає відповідність знань, здібностей і умінь працівника його професійним і посадовим обов'язкам і правам. Але працівник за межами своєї професії має і інші соціальні статуси в залежності від приналежності до тієї чи іншої спільноти, будь то сім'я, коло родичів і друзів, громадські організації, нація і ін. Такі статуси важливі для особистості не менш професії. Соціальна компетентність є необхідною складовою частиною ефективної професійної підготовки кадрів.

Соціальна компетенція забезпечує культурно-ціннісні та світоглядні установки особистості, вміння орієнтуватися в екологічних, економічних, політичних, цивільно-правових та інших соціальних проблемах сучасного життя. Вона передбачає знання ідеологічних, моральних цінностей суспільства і держави і вміння дотримуватися їх. За своєю суттю соціальна компетенція є метапрофесійною, що визначає особистість фахівця будь-якого профілю [4, с. 21].

Одним із ефективних засобів іноземної мови, що сприяють формуванню розглянутих компетентностей у студентів немовних вузів є ділова англійська мова, що має високий освітній потенціал. Особливість викладання ділової англійської мови полягає в інтеграції процесів формування іншомовної та соціальної компетентностей студентів немовних вузів. Акцент в навчанні ділової англійської мови робиться не на рівень володіння мовою, а на ефективність її використання у

професійній діяльності майбутнього фахівця. Ділова англійська стає інструментом для вирішення задач соціально-побутового, соціокультурного та соціально-політичного плану, що є дієвим механізмом вироблення соціальної компетенції [1, с. 231].

В ході вивчення курсу ділової англійської мови студент отримує можливість вирішувати типові комунікативні завдання виробничого спілкування; здійснювати пошук необхідної професійно значимої інформації, використовуючи сучасні комп'ютерні технології і засоби телекомунікації; отримати первинні навички наукових досліджень.

Викладання іноземної мови, засноване на потенціалі ділової англійської мови з його націленістю на розвиток навичок ефективної соціальної взаємодії, надає можливості формування соціальної компетенції майбутнього фахівця. Розгляд реальних ситуацій сучасного ділового спілкування в англійськомовних країнах, тренування монологічного мовлення на іноземній мові в поєднанні з полілогічним обговоренням випадків з практики, цілеспрямоване вивчення різних випадків комунікативних невдач і конфліктів у сфері бізнесу та професійної діяльності в ході навчання ділової англійської мови сприяють формуванню і розвитку даної компетенції.

Список використаних джерел:

1. Гришкова Р. О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей: монографія. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 424 с.

2. Дідо Н. До проблеми викладання ділової англійської мови для студентів немовних факультетів ВНЗ. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2015. Вип. 35. С. 62-65.

3. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2008. Вип. 40. С. 63-68.

4. Майєр Н. В. Вимоги до сучасного викладача іноземних мов вищого навчального закладу. 2013. № 3. С. 19-24.

5. Петрушенко О. О. Комунікативні аспекти вивчення ділової іноземної мови у вищих навчальних закладах економічного профілю. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна».* 2011. № 4. С. 131-136.

6. Рудь М. Компетентнісний підхід в освіті. *Вісник Львів. ун-ту. Серія: Педагогіка.* 2006. Вип. 21. Ч. 1. С. 73-82.

Мешкурова А. О.

аспірант,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ІНШОМОВНА КОМУНІКАЦІЯ У РОМАНІ «ВОЛОДАР ПЕРСНІВ» ДЖ. ТОЛКІНА

Дана розвідка присвячена аналізу зображеної іншомовної комунікації в англослов'янській художній літературі. Матеріалом дослідження слугував роман «фентезі» «Володар Перснів» англійського письменника Дж. Толкіна.

Актуальність даного дослідження обумовлена тим, що спроби визначити своєрідність науково-фантастичної літератури та існування в ній паралельних світів не припиняються більш ніж півтора століття. Недостатньо вивченою є проблема зображення іншомовної комунікації між персонажами-землянами і істотами з іншого всесвіту. Це не може не викликати жвавий науковий інтерес серед дослідників.

Слід зауважити, що Дж. Толкін був не лише письменником, а й ученим-філологом та професором Оксфордського університету. Він підкреслював, що його твори мають філологічний характер і зазначив: «Ніхто не вірить мені, коли я кажу, що моя величезна книга – це спроба створити світ, у якому мова, яка відповідає моїм особистим естетичним уподобанням, могла б здаватися справжньою. Але це правда» [1, с. 502].

У аналізованому романі «Володар Перснів» Дж. Толкін продемонстрував «справу свого творчого життя» – вигадану ним ельфійську мову. Вперше письменник почав займатися створенням іншомовної комунікації ще у 1910 році, а згодом у 1915 році дав назву вигаданій мові фантазійного світу Середзем'я – *Квенья*. Упродовж життя він активно розвивав історію та граматику ельфійської мови.

В досліджуваному романі було ретельно проаналізовано 10 текстових фрагментів, в яких зафіксовано використання ельфійської мови.

Відправним пунктом дослідження є факт того, що одним із центральних елементів комунікації в художньому тексті є персонажне мовлення. Саме герої оповіді є носіями або навпаки противниками ідей автора та провідниками духу того часу.

Загальновідомо, що комунікація – це процес обміну інформацією, певними фактами, ідеями, поглядами, емоціями, тощо. Тож слід відмитити, що неможливо зберегти достовірність мовлення, яке

присутнє у художньому творі, без його головних характеристик, таких як: емоційність, спонтанність, ситуативність та інші.

Аналіз фрагментів персонажного мовлення засвідчив, що важливу роль в ньому відіграє пунктуація. Більша частина досліджених висловлювань мають емоційне забарвлення. При цьому автор не називає це безпосередньо через номінації відчуттів, емоцій та не описує їх. Навпаки персонажі розкривають свої почуття опосередковано, через емоційно забарвлену інтонацію, тому в репліку вводяться окличні конструкції та вигуки. Наприклад:

1. Посеред ночі головних героїв Фродо, Гімлі, Піпіна, Леголаса, Арагорна та Боромира атакували варги. Варгами називають великих вовків, які співпрацюють з орками. Саме тому вогняне заклинання Гендальфа пролунало, аби усі стали на захист і запалили вогонь. «*Naur an edraith ammen! Naur dan i ngaurhoth!*» – «Нехай вогонь порятує нас! Вогонь проти воїна-перевертня!» [2, с.299]. Даний фрагмент не дублюється англійською мовою, але читач розуміє значення речень через контекст. Це стає очевидним тому, що далі автор описує полум'я, дим, світло, попел та іскри.

2. Заклинання Гендальфа перед брамами Морії: «*Annon edhellen, edro hi ammen! Fennas nogothrim, lasto beth lammen!*» – «Ельфійська брама, відкрийся для нас зараз! Двері народу гномів, прислухайтесь до мого слова!» [2, с. 307], але вони не відчинилися відразу. Він повторював ці слова в різному порядку змінюючи темп та пробуючи інші заклинання. Контекст допомагає зрозуміти читачу данні вирази, але досконалий переклад репрезентований у власному словнику Дж. Толкіна в кінці оригінальної книги. Письменник висвітлює не тільки тлумачення слів, а є й опис фонетичного та граматичного аспектів ельфійської мови. Слід зазначити, що детально продемонстровано сімейні зв'язки, хронологія подій та календарі.

3. Гендальф знову підійшов до стіни, вдарив посохом і наказовим тоном заговорив: «*Edro, edro!*» – «Відчиняй, відчиняй!» [2, с. 307]. Читач зорієнтований тому, що даний фрагмент трансформований в англійську мову.

4. З тіні дерев почувся голос, який наказав: «*Daro!*» – «Стій!» [2, с. 342]. Леголас від здивування та страху впав на землю та притиснувся до стовбура дерева. Читач з легкістю сприймає даний вираз завдяки тому, що герой відтворив репліку англійською мовою.

5. Фродо побачив ельфа, який прошепотів: «*Yrch!*» – «Орки!» [2, с.345, 386]. Герой художнього твору відчув небезпеку дивлячись в темряву затамувавши подих. Це було попередження. Дана назва

фантастичних істот репрезентована у словнику ельфійської мови, а також дублюється англійською.

6. Біля підніжжя пагорба Фродо побачив, як Арагорн стояв з золотою квіткою в руках оповитий спогадами і сказав: «*Arwen vanimelda, nama'rie!*!» – «Прекрасна Арвене, прощай!» [2, с. 352]. Даний вираз є відсилкою до минулого Арагорна, тому стає зрозумілий контекст цього фрагменту, який репрезентований у тлумачних словниках ельфійської мови.

7. Ельфи співали: «*Mithrandir, Mithrandir!*!» – «Гендальф!» (інші назви цього персонажу налічують майже десяток імен: Gandalf the Grey, Greyhame, Grey Pilgrim, Grey Wanderer, Gandalf the White, the Wise, White Rider, Leader of the Company) [2, с. 359, 494, 541]. Ім'я одного з головних героїв продемонстровано у тлумаченнях імен та назв в кінці книги.

8. Звернення Глорфінделя до його коня: «*Noro lim, noro lim, Asfaloth!*!» – «Скачи швидко, скачи швидко, Асфалоте!» [2, с. 213]. Читач спочатку читає заклик англійською, а потім – інтерпретацію ельфійською.

9. Фродо почув, як ельфи співали: «*A Elbereth Gilthoniel!*!» – «О Елберете, Запалювачка Зірок!» [2, с. 79], але розумів не всі слова з пісні. Читач може ознайомитися з іменами у розділі тлумачення імен, який був створений Дж.Толкіном.

Аналізуючи вищезазначені приклади ельфійської, мови стає очевидним і те, що в деяких прикладах одиниці загальноживаного стилістичного рівня та полісемічні слова насичують лексичний склад діалогу. Дане явище дає змогу використовувати невелику кількість лексем, щоб описати найрізноманітніші ситуації. В контексті діалогу герої чітко та однозначно сприймають предану інформацію. Наприклад:

10. Ельронд розповів, що Голлум володів пернем тривалий час. Гендальф зазначив, якщо перстень попаде в полум'я можливо буде прочитати: «*Ash nazg durbatulu'k, ash nazg gimbatul, ash nazg thrakatulu'k agh burzum-ishi krimpatul*» – «Один перстень, щоб керувати ними всіма; один перстень, щоб знайти їх; один перстень, щоб привести їх усіх і зв'язати їх у темряві.» [2, с. 254].

Читач має змогу побачити продубльований фрагмент англійською мовою.

Таким чином з проаналізованої вибірки можна зробити висновок, що іншомовна комунікація між різними істотами в науково-фантастичній літературі базується на спрощених, повторюваних лексемах. Герої демонструють розуміння емоційного підґрунтя завдяки інтонації, яка виражена окличними формами та вигуками у художньому

творі. Не менш важливим є контекст, оскільки однією з головних ознак мовлення є ситуативність.

Іншомовна комунікація в художньому тексті зрозуміла читачу з деяких причин. Автор репрезентував фрагменти «чужої» мови у власному словнику, в якому продемонстровано усі аспекти. При цьому контекст відіграє значну роль і у деяких випадках надмірні тлумачення можуть стати зайвими. Для покращення візуального сприйняття читачем іншомовну комунікацію одразу відтворено англійською мовою.

Список використаних джерел:

1. Кухаренко В. А. Интерпретация текста. Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз.». 2-е изд., перераб. М.: Просвещение, 1988. 192 с.
2. Carpenter H. J.R.R. Tolkien: A Biography. William Morrow; Reprint edition, 2000. 304 p.
3. The Letters of J. R. R. Tolkien / ed. H. Carpenter, C. Tolkien. – L.: HarperCollins, 2006. – 502 p.
4. Tolkien J.R.R. The Lord of the Rings. London. HarperCollins Publishers, 2005. 1210 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-25>

Мигун М. Д.

*аспірант кафедри політичних наук і права,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА МОВНЕ ПИТАННЯ ПОЛІТИКИ РЕГІОНУ

Обумовленість розгляду етнонаціональної політики Одеського регіону пояснюється відразу декількома факторами: починаючи від адміністративного значення області, закінчуючи потужним міжнародним торговельним зв'язком з багатьма регіонами світу. Історичний розвиток та розташування області на лінії перетину міжнародних комунікацій дали можливість на існування своєрідного етнонаціонального складу області. У сенсі цього слова існують свої пояснення: Одещина – найбільший прикордонний регіон, який по суші межує з Молдовою та Румунією, завжди славився багатством на населення національних меншин та дислокації етнічних груп. Метою

праці є спроба надати конструктивні рекомендації у процесі формування регіональної політики Одеського регіону. Для цього проаналізуємо етнонаціональний склад регіону на основі перепису населення 1989 року [4], Всеукраїнського перепису населення 2001 року [2] та статистикою Міністерства фінансів 2020 року [3]; сформуємо оцінку на використання рідної мови спільнотами у їх співвідношенні.

За даними проведеного дослідження Міністерства фінансів України у 2020 році, динаміка населення області у 2022 році зазнала суттєвих змін по відношенню припустимо до 2003 року. Періодом на 01.01.2022 р. дані складають – 2 351, 4 тис. чол., а вже на 01.02.2022 показник є ще меншин – 2 349, 7 тис. чол. Станом на 01.01.2003 населення Одеської області становило 2 448, 2 тис. чол. У січні-лютому 2022 року відчувуються значні похибки, які лише за місяць пішли на спад, не говорячи вже про національний склад регіону.

Оскільки дані по складу національного населення на 2022 рік не опубліковані, будемо оперувати тими, які є офіційно визнаними 1989 та 2001 рр. До числа населення області найбільша питома вага за чисельністю належить українцям – 62,8%. Кількість українців Одеського регіону за даними 1989 та 2001 рр. зросла на 7,6%, а питома вага – на 8,2%. Українці здебільшого переважають у Савранському – 95,0%, Кодимському – 94,8%, Миколаївському – 91,8%, Любашівському – 90,6%. Проголошення незалежності України у 1991 році стало передвісником і демографічних змін: частка українців значно зросла в Тетлодарі – 24,0%, Одесі – 16,1%, а найбільших змін зазнав Чорноморськ, там частка українців зросла на 93,9%. Навпаки зменшення відсотку українців відбулось в Балтському – 12,2% та Ананьївському – 17,8% районах.

Росіяни – одна з найбільших національних меншин регіону, яка посідає друге місце після українців за чисельністю в Одеській області. У період 1989 – 2001 рр. частка росіян зменшилася на 29,3%, а питома вага області – понад 6,7%. Найбільша частка росіян належить таким містам, як Ізмаїл – 43,7%, Одеса – 29,0%, Чорноморськ – 29,0%.

Болгарська діаспора стала третьою серед населення Одещини і складає 150 тис. осіб. Частка болгар у 2001 році становила 6,1%. З 1989 року їх кількість зменшилась на 0,2%. Болгари компактно зосереджені на південному заході – Болградському районі – 60,8%, Арцизькому – 39,0%, Тарутинському – 37,5%, Ізмаїльському – 25,7% та Саратському – 20% районах.

Четверта позиція віднесена молдаванам. Їх кількість у 1989 та 2001 рр. значно зменшилась на 14,4%, питома вага – на 0,5%. Молдавани здебільшого переважають на півночі та півдні області – у

Ізмаїльському – 27,6%, Ренійському – 49,0%, Подільському – 25,9% та Саратовському – 19,0% районах. Скорочення молдаван є більш помітним у Кодимському – 45,5%, Чорноморському – 42,9%, Миколаївському – 41,7%, Любашівському – 39,4%, Тарутинському – 31,2% районах.

Етнічна група гагаузів становить 1,1% від населення Одеського регіону. Кількість гагаузів за даними переписів 1989 та 2001 року зросла на 0,9%, а питома вага – на 0,1%. Дана ланка представників етнічної групи зосереджена на півдні та південному заході області. Найбільша їх частка складає у Болградському районі – 18,7%, Ренійському – 7,9%, Тарутинському – 6,0%, Кілійському – 3,8% та Арцизькому – 1,8%.

Якщо говорити про етнонаціональну складову Одещини, то варто зазначити про дислокацію інших громад, серед яких вірмени, євреї, білоруси, роми, поляки. Їх кількість не є значною, однак за даними перепису 2001 року значно скоротилась кількість євреїв – 80,6%, татар – 29,5% та поляків – 40,5%.

Аналізуючи дані етнічного складу населення Одещини, немає сумнівів, що при формуванні політики регіону регулярно виникатимуть конфлікти, пов'язані з поліетнічністю області. Не винятком є і мовне питання.

Всеукраїнський перепис населення 2001 року [2] показує, що 78,98% мешканців Одеської області вказали на вільне володіння українською мовою, а 81,47% – російською мовою. 92,60% населення вказали вільне володіння мовою своєї національності. Не дивлячись на все, неоднозначною мовна ситуація залишається в Буджаку [1]. На рівні України частка мов етнічних груп незначна, але на рівні Одеської області мовні групи складають суттєву частку, що в контексті державної територіальної цілісності не повинно залишатися поза увагою. В регіоні функціонують школи національних меншин: 238 шкіл з російськомовною мовою навчання, 11 – з молдовською (румунською). Гагаузька, болгарська, єврейська школи також діють в Одеській області. Порівняння переписів свідчить, що частка болгар, які визнають рідну мову болгарську у 1989-2001 рр. скоротилася з 69,5% до 64,2%.

Сьогодні українсько-російська двомовність регіону є дійсно актуальним питанням. Своєрідна конкуренція двох мов, які рівні за статусом, веде до втрат для вузькостатусних. Постійно виникає низка протиріч у контексті неможливості забезпечення належних прав і свобод національним меншинами Одещини. Причиною тому може бути недосконалість законодавства України щодо питань етнонаціональної політики держави. У Законі України «Про національні меншини в Україні» лише в ст. 6 згадується про значення рідної мови для національних меншин «держава гарантує всім національним меншинам

права на національно-культурну автономію: користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій» [5]. Та чи дійсно на практиці працює вищезазначене, тут ще треба розібратись.

Відсутність єдиного законодавчого механізму щодо питання статусу національних меншин в Україні, породжує значну кількість болючих протиріч, які у наш час мають місце, особливо, це видно у південно-західній частині регіону. На фоні політичного конфлікту статус регіональних мов Одеського області також залишається невирішеним. Ураховуючи вагомий відсоток – 22,2% національних меншин в області, відкладати мовне питання не має сенсу. Раніше були спроби запровадження регіональної мови в Одесі. Проте на сесії Одеської міської ради у квітні 2018 року був скасований закон про статус російської мови, як регіональної мови. Визначено, що при реалізації повноважень радою обов'язковим засобом для спілкування буде вважатися українська мова, яка офіційно має статус державної.

Таким чином, дослідження попередніх років показують своєрідну динаміку етнонаціональної складової Одеського регіону; існуючі проблеми мовної приналежності; загрози для вузькостатусних мов. Прагнучи до європейської інтеграції, важливо зволікати на речі, які, по суті, можуть призвести до етнонаціонального конфлікту в середині регіону. Навколо Одеської області тільки і точаться дискусії щодо прав національних меншин. Залишається відкритим питання у рівності мов національних меншин та готовності влади у його вирішенні. Не так давно Україні надано статус кандидата у члени Європейського Союзу, поміж наступних кроків реформування у законодавстві є етап прийняття закону щодо національних меншин. Новоприйнятий закон буде основою для розвитку регіональної політики області і, опираючись на європейський досвід в етнонаціональній політиці, відкриє нові можливості для етнічного регіону.

Список використаних джерел:

1. Болгарська мова в Україні. URL: <http://surl.li/dspbv> (дата звернення: 14.11.2022)
2. Всеукраїнський перепис населення 2001 р.: веб-сайт. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/odesa/> (дата звернення: 14.11.2022)
3. Мінфін. Чисельність населення України станом на 2022 рік. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/> (дата звернення: 15.11.2022)

4. Перепис населення УРСР 1989. URL: <http://surl.li/dspcg> (дата звернення: 14.11.2022)

5. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 р. № 2494-ХІІ: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12#Text> (дата звернення: 15.11.2022)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-26>

Mykhailova H. M.

*fifth-year student at the Faculty of Foreign Languages,
Izmail State University of Humanities*

DISCOURSE INTERPRETATION IN MODERN LINGUISTIC SCIENCE

The theory of discourse as a pragmatized form of the text originates from the concept of E. Benvenist, who distinguished between the plan of discourse – speech that is appropriated by the person speaking and the plan of the recit. By discourse, E. Benvenist understands «every statement that determines the presence of communicants: the addressee, the addresser, as well as the intention of the addresser to influence his interlocutor in a certain way» [3, p. 276-279].

In modern linguistics, the concept of discourse is interpreted ambiguously. To define our understanding of discourse, all existing approaches can be reduced to the following.

1. Discourse is defined through text or text through discourse.
2. Discourse is understood as a cognitive process associated with the creation of speech behavior [7].
3. Discourse is considered as a sequence of interconnected statements united by the commonality of the target task [9].
4. Discourse is defined as a means of conversation and thinking, which, like genres, can become ritualized.
5. Discourse is interpreted as a speech formation, a unit of a higher level than a sentence [13].
6. Discourse is considered as a form of speech communication, which involves the relationship between the speaker and the listener, as an interpersonal activity.
7. Discourse is understood as a complex communicative event [2; 5].

8. Discourse is interpreted as a sociolinguistic structure created by the addressee in specific communicative, social and pragmatic situations [10].

In the first approach, the attempt to define text through discourse or discourse through text leads to the determination of text/discourse primacy.

So, A.I. Artemenko understands discourse as an elementary unit of the text, that is, a complex whole or meaningful unity that differs at the language level and, as a rule, is implemented in the form of sentences interconnected by semantic links [1, p. 17].

One of the worthy attention of the features of the text is that its interpretation is carried out through sentences, whereby sentences are considered as members of discourse. The presence of a meaningful superstructure capable of connecting separate sentences into a single whole and leads to the formation of a coherent text or discourse. The semantic interpretation of discourse coherence is the reason for the text's unfolding scheme.

G. Vezhbitskaya argues that the text is a unit of speech, a phenomenon of the communication system, that is, a phenomenon of the socio-speech level. In fact, the text is identified with the discourse and is considered as a communicative unit, where language elements and structures are used to realize certain communicative goals, tasks and attitudes [4, p. 40].

E.S. Kubryakova made an attempt to look at discourse from the point of view of cognitive structures that underlie linguistic competence. The text, in her opinion, is «an elementary (i.e., basic, minimal and main) unit of discourse» – a phenomenon not only linguistic, but also extralinguistic. The text has a formal content structure that helps to isolate it in the discourse. The text is a product of both speech and thinking, a product that first appears at the moment of generation by its author and can experience subsequent rebirths when it is perceived by the recipient. The formation of the text concept is influenced by two factors: the situation and the individual language space of the author [8].

O.T. Ishmuratov equates discourse with a certain type of text. Thus, discourse is a text containing considerations, that is, a text in which a certain train of thought is fixed, and communicative discourse is a text containing interconnected judgments of some subjects [6, p. 171].

Discourse is interpreted as a complex communicative phenomenon that includes the social context, information about the participants in communication, knowledge of the process of production and perception of texts. According to T. van Dijk, discourse is a complex communicative event, «an essential component of sociocultural interaction, the characteristic features of which are interests, goals and styles» [5].

N.D. Arutyunova defines discourse as «a coherent text combined with extralinguistic, sociocultural, pragmatic, psychological factors; this is a text taken in the aspect of events; speech, considered as a purposeful social

phenomenon, action as a component that takes part in the interaction between people and the mechanisms of their consciousness. Discourse is speech immersed in life» [2].

Discourse is also understood as a text «presented in the form of a special social given» [11, p. 44] and «formed as a result of the speech activity of representatives of a certain linguistic and cultural community, which is considered in the totality of its linguistic parameters and socio-cultural context» [12, p. 262].

So, analyzing all of the above, we can draw the following conclusion: although the theory of discourse has been developed and studied by linguists for quite a long time, there is still no generally accepted approach and universal definition of the concept of «discourse». It (the concept) is considered from the point of view of various aspects: both as a communicative process, and as a text, and as a system, and as a communicative event.

But, despite the fact that all these approaches are based on various features and characteristics, they are not mutually exclusive. Therefore, on the basis of the above information, we consider it expedient to try to give a generalized definition of discourse. Discourse is a communicative event that is determined by the relationship between the speaker and the listener and is predicted by the speech behavior of the latter.

References:

1. Артеменко А.І. Питання-перепити в прагмалінгвістичному аспекті // Наукові записки. Серія філологічні науки (мовознавство). – Вип. 22, част. І. – Кіровоград: Кіров. держ. пед. ун-т, 2002. – С. 14-23.
2. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. – М.: Наука, 1988. – 341 с.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика. / Пер. С фр. – М.: Прогресс, 1975. – 447 с.
4. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – М.: Русские словари, 1996. – 411 с.
5. Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989. – С. 270-312.
6. Ишмуратов А.Т. Логико-когнитивный анализ онтологии дискурса / Рациональность и семиотика дискурса. Сб. Трудов // АНУ Институт ф-и. – К.: Наук. Думка, 1994. – 252 с.
7. Кубрякова Е.С. Номинативный аспект речевой деятельности. – М.: Наука, 1986. – 158 с.
8. Кубрякова Е.С., Шахнарович А.М., Сахарный Л.В. Человеческий фактор в языке. Язык и порождение речи. – М.: Наука, 2001. – 237 с.

9. Мороховский А.И. К проблеме текста и его категорий. // Текст и его категориальные признаки: Сб. науч. Тр. / КГПИИЯ. К., 1986. – С. 3-8.

10. Почепцов Г.Г. Теория и практика коммуникации. – М.: Из-во «Центр», 1998. – 352 с.

11. Степанов Г.В. Язык. Литература. Поэтика. – М.: Наука, 1988. – 120 с.

12. Ушакова Т.А., Павлова Н.Д., Заясова И.А. Роль человека в общении. – М.: Наука, 1989. – 192 с.

13. Palek B. Reference and Text. // Grammars and Descriptions. / Ed by T.A. van Dijk and J. Petofi. – B.; N.Y.: de Gruyter, 1987. – P. 70-95.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-27>

Михайлова Є. О.

студентка 4 курсу,

Навчально-науковий центр гуманітарної освіти

Українського державного університету залізничного транспорту

Науковий керівник:

Березний В. М.

старший викладач кафедри іноземних мов,

Український державний університет залізничного транспорту

**ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ КАЛАМБУРІВ
У КОМЕДІЙНИХ ФІЛЬМАХ НА ПРИКЛАДІ ТРИЛОГІЇ
ФІЛЬМІВ «НАЗАД У МАЙБУТНЄ»**

І.І. Коломієць у своїй роботі «Основні лінгвостилістичні поняття та категорії» вказав, що «каламбур – це стилістичний зворот, в основі якого лежить використання різних значень одного слова (омонімів), повторів слів та їхніх комбінацій, модифікацій із подібним звучанням (паронімів) й багатозначністю (полісемією) для комічного обігрування ситуації.» [1. с. 54]. Каламбур вважається одним з найскладніших елементів мови для перекладу. В більшості наукових робіт виділяють три основні прийоми для перекладу каламбурів:

- Калькування;
- Компенсація;
- Опущення.

Калькування – переклад побудований на точному (прямому) перекладі лексичної одиниці значимою частиною чи запозиченням окремих значень слів. Цим способом перекладу користуються рідко, так

як у мові оригіналу та мові перекладу різні мовні норми та культурні реалії. Хоча бувають випадки, коли фраза та еквівалент перекладу збігаються.

Як приклад, протягом усіх фільмів «Назад у майбутнє», можна простежити ряд каламбурів, які пов'язані зі словом «майбутнє». Дорослі часто казали Марті під час його подорожей у часі, «*be careful in the future*». У цьому випадку чітко простежується лексичний каламбур, заснований на полісемії слова «*future*». Дорослі радять Марті бути більш наполегливим та серйозним, щоб у майбутньому він міг добитися висот, не знаючи, що Марті подорожує у часі. Для Мак-Флая ці слова мають трохи інший сенс, тому що він весь час думає про майбутнє та як виправити свої помилки. Ці каламбури у фільмах було перекладено за допомогою калькування, що є влучним, тому що у українській і англійській мовах ці значення співпадають.

В інших випадках прийом калькування не працює так добре. Наприклад, сцена з «Назад у майбутнє 2», коли головний антагоніст Біфф хотів запросити маму Марті – Лорейн на танці:

Biff «I'll give you the honour of going with the best-looking guy in school.»

Lorraine «I'm busy.»

Biff «Doing what?»

Lorraine «Washing my hair.»

Biff «That's about as funny as a screen door on a battleship.»

Marty «It's screen door on a submarine, you dork»

Цей каламбур – чудовий приклад фразеологічного каламбуру. «*A screen door on a submarine*» – це вираз, який використовували в 1950-х роках, що означало «марна дія», так як сітка не захищає підводний човен від затоплення. Біфф, як і зазвичай, перекрутив стійкий вислів, замінивши підводний човен на лінкор (лінійний військовий корабель):

Біфф «Я дарую тобі честь піти з найгарнішим хлопцем в школі»

Лорейн «Я буду зайнята»

Біфф «Чим це?»

Лорейн «Голову митиму»

Біфф «Це так смішно як москітна сітка на крейсері»

Марті «Сітка на субмарині, йолоп»

Перекладачі вирішили вдатися до калькування. Але в перекладі втрачено гумор каламбуру. Більш доречно було б знайти еквівалент в українській мові, тобто застосувати прийом компенсації, наприклад, «товкти воду в ступі», що означає марну дію. Тоді цей каламбур був би смішний для українського глядача.

Біфф «Я дарую тобі честь піти з найгарнішим хлопцем в школі»

Лорейн «Я буду зайнята»

Біфф «Чим це?»

Лорейн «Голову митиму»

Біфф «Це так смішно як товкти воду в мисці»

Марті «Товкти воду в ступі, йолоп»

Таким чином, основним способом перекладу каламбурів, на мою думку, є компенсація. Компенсація – це прийом у перекладознавстві, коли оригінальний елемент замінюється аналогічним або інакшим елементом у мові перекладу, завдяки чому відбувається заповнення втрати інформації та надання аналогічного впливу на читача (глядача, слухача).

Розглянемо сцену з першого фільму, коли Док та Марті стоять у коридорі в школі, де навчаються батьки Марті, та розуміють, що мати Марті – Лорейн, закохалась не в свого майбутнього чоловіка – Джорджа, а в свого майбутнього сина.

Marty: «Are you trying to tell me that my mother has got the hots for me?»

Doc: «Precisely»

Marty: «Whoa. This is heavy»

Doc: «There's that word again «Heavy». Why are things so heavy in the future? Is there a problem with the Earth's gravitational pull?»

Марті вживає слово «heavy», що з англійської, саме у цьому випадку, перекладається сленговим неологізмом «капець», що означає якесь здивування, вигук вираження емоцій і безліч схожих за змістом значень. Також у слова «heavy» є інше значення «важкий», саме це значення розуміє Док. Це є лексичним каламбуром, побудованим на полісемії слів.

В українському дубляжі цю сцену переклали так:

Марті «Хочете сказати, що моя рідна мама захопилася мною?»

Док «Саме так»

Марті «Вона на мене запала.»

Док «На кого це ти кажеш вона впала... У вас у майбутньому всі так кажуть? Тоді що зміниться сила тяжіння?»

Перекладачі вирішили скористатися способом компенсації. Вони змогли підібрати схожий еквівалент в українській мові, не втрачаючи при цьому каламбур, використавши сленгове слово «запала» та співзвучне до нього слово «впала», що автоматично змінило тип каламбура з лексичного на фонетичний.

Прийом опущення використовується тоді, коли в мові перекладу немає еквіваленту, або коли перекладач не хоче створювати смислове навантаження. Наприклад, в перекладі ідіом, де в мові перекладу є лексична надмірність. Зокрема, в англійській мові є ідіома «dot the I's and cross the T's». В українській мові є вираз «поставити крапки над і», тому при перекладі англійської ідіоми опускається «cross the t's». На мою думку, опущення не може вважатися основним способом

перекладу, тому що іноді перекладачі використовують його, коли не можуть перекласти каламбур калькуванням та компенсацією. В процесі перекладу каламбурів опущення нерідко є лише недопрацюванням перекладача.

Наприклад, у першому фільмі, коли Марті забігає в кав'ярню, його зацікавлює вивіска:

«OUR COFFEE 5 C «URNS» HIGH PRAISE»

Цей слоган показує нам фонетичний каламбур. Адже «urn» – кавник співзвучне зі словом «earn», що в цьому випадку перекладається як заслуговувати. В українському дубляжі слоган було опущено, так як за звуковим хронометражем він перекликається зі словами бармена. Як альтернатива, можна було пустити титри для розкриття цього каламбуру:

«НАША КАВА ЗВАРЕНА З ЛЮБОВ'Ю»

Я переклала цей каламбур за допомогою компенсації та змінила вид каламбуру з фонетичного на фразеологічний. Основою каламбуру є стійкий вислів «зроблено з любов'ю», який я зв'язала з кофейною тематикою, змінивши «зроблено» на «зварено».

Підводячи підсумки, можна зазначити, що каламбур вважається одним із найскладніших аспектів мови для перекладу, тому що потребує особливої уваги та фантазії від перекладача. Також можна зробити висновок, що завдяки різним культурним та історичним особливостям, різним мовним нормам далеко не завжди можливо використовувати метод калькування при перекладі, і тоді на перший план виходить компенсація. Дуже важливо вміти знаходити образи та конструкції, за допомогою яких можна було б зробити переклад каламбуру вдалим, гумористичним та зрозумілим.

Список використаних джерел:

1. Коломієць І. І. Словник-довідник філолога «Основні лінгвостилістичні поняття та категорії». Умань : Візаві, 2015. 203 с.
2. Сценарії фільмів «Назад у майбутнє» в оригіналі та в перекладі українською мовою телеканалом НЛО-TV

Potapenko L. V.

*PhD in Philology, Associate Professor,
Teacher of Foreign Languages Cycle Commission,
Cherkasy State Business College*

CROSS-CULTURAL COMPETENCE AS A COMPONENT OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING

The intensification of international relations in the context of integration and globalization of modern world is increasing interest to foreign languages, especially to English as a traditionally important means of international communication. In this regard, the system of higher education receives new challenges connected with training a free, responsible, communicatively active person who realizes his/her right to choose and is able to make this choice, acting consciously and responsibly. Our century has changed the sociocultural context of the attitude towards the study of foreign languages. Their educational function and professional importance on the labour market have increased the motivation to study English as a language of international communication.

Qualitative preparation of students for the communication in a foreign language involves studying not only a language itself (its main vocabulary, idioms, spelling, syntax, etc.), but also an understanding of cultural identity and heritage, traditions and customs of its native speakers.

One of the main goals of teaching a foreign language is to develop students' communicative competences in the language they learn. It includes language competence (phonetic, grammatical, lexical and spelling), linguistic competence (listening, speaking, reading and writing) and cross-cultural competence. Cross-cultural competence consists of country studies and linguistic-ethnographic competencies.

Cross-cultural competence is a complex phenomenon. It includes the following components:

- Linguistic-cultural component – knowledge of lexical items with the socio-cultural semantics (e.g. greeting, forms of address and farewell in oral and written speech);
- Sociolinguistic component – knowledge of the language features of social classes, different generations, genders, social groups;
- Cultural component – knowledge of cultural peculiarities of English-speaking countries, their habits, traditions, standards of behaviour, etiquette and the ability to understand and use it appropriately in the communication process.

Cross-cultural competence is the ability to apply a set of multicultural knowledge, skills and qualities in the process of intercultural communication in the specific conditions of life and tolerance towards people of different nationalities.

The development of cross-cultural competence aims to familiarize those who study a language with the national and cultural peculiarities of speech behaviour and form their ability to use the elements of the sociocultural context for native speakers to understand them. These elements are not only geographical, cultural or historical realities, but also so-called «background knowledge» familiar to all native speakers. They include certain customs, rules, norms, social settings, conventions, rituals, stereotypes, as well as a set of nonverbal means, such as gestures or facial expressions. [3, c. 170]. This information enables an alien to join foreign culture, to comprehend it and to realize it, and often to experience it «from inside».

Cultural teaching of foreign language communication aims only to convey specific information. First of all, it is about the development of the ability to perceive others, to be aware of common features and differences between different cultures, as well as about the formation of knowledge, abilities and skills to communicate with other cultures and societies [1, c. 47].

Cross-cultural competence creates favourable conditions for successful survival and functioning in contemporary labour market.

Formation and development of students' cross-cultural competence presupposes:

- Understanding of the fact that all people show culturally conditioned behaviour;
- Realization that social differences (age, sex, social class, place of living, etc.) greatly influence the way people speak and behave;
- Formation of tolerant attitude to other cultures;
- Familiarization with conventional behaviour of representatives of different cultures in various situations;
- Realization of one's own cultural behaviour and acquiring skills to analyse it;
- Development of the ability to recognize cultural connotations and decode them;
- Improvement of students' ability to define how their own socio-cultural belonging influences their behaviour and teach them to correct their own acts according to situations.

All components of cross-cultural competence are interconnected through the concept of cultural and social contexts, and need comprehensive and complex training. The context of culture involves knowledge of realities common to all the native speakers, and the social context is knowledge of the specific social conditions of communication used in the country of the language. Therefore, cross-cultural competence is the ability of a person to

take into account knowledge of the social and cultural contexts of the country in the process of foreign language communication [3].

Language training procedure for the students of no-linguistic specialties should include several basic components:

- language units that form the language competence;
- roles, stereotypes, strategies, and tactics of communication, which constitute the pragmatic competence;
- speech material presented in the form of monological and dialogical texts in oral and written form and intended to develop the speech competence;
- as well as the obligatory country-specific material that represents the features of communication in a given culture or subculture.

Authenticity should be one of the main principles for selecting materials for reading and listening. Michael McCarthy believes that keeping the norms of linguistic communication adopted by native speakers, as well as the naturalness of the context in which language communication is conducted, contributes to more successful learning [4, с. 102].

Therefore, in modern world competence in the sphere of communication has become one of the main components of a high-level professional expertise. A modern specialist has to efficiently interact with a large variety of people and act promptly, registering the ever-changing information. That is why great importance should be given to the development of the socio-cultural competence among students in foreign language classes.

References:

1. Іванова І.В. Соціально-педагогічні передумови становлення та розвитку культурологічного підходу. *«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»: журнал.* 2021. № 3(3) 2021. С. 46-56.
2. Ларіонова О. І. Особливості формування соціокультурної компетенції у немовному вузі на матеріалі іноземної мови [Електронний ресурс] // підсумки конференції «Ключові проблеми сучасної науки – 2009» // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/Page_ru.htm
3. Потапенко Л. В. Взаємопов'язане навчання продуктивних та рецептивних видів мовленнєвої діяльності в іншомовній підготовці студентів економічних спеціальностей. *Науково-практичний журнал «Одеський лінгвістичний вісник».* 2017. № 9. Т. 3. С. 169-173
4. McCarthy Michael. *Discourse Analysis for Language Teachers.* Cambridge : Cambridge University Press. 1991. 213 p.

Семенюк О. А.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри міжнародної журналістики
Київський університет імені Бориса Грінченка*

РОЛЬ АНТРОПОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ

Досвід викладання навчальних дисциплін, пов'язаних із комунікацією, дозволяє нам наголошувати на важливості тем, що дають змогу вразно проілюструвати студентам поліаспектність міжкультурного діалогу, вказати на необхідність урахування багатьох чинників у його межах. Про це говорять у своїх працях українські науковці, зокрема: О.І. Голубовська, О.В. Городецька, Т.О. Космеда, В.Ю. Парашук та ін. Однією з таких тем є ознайомлення з *антропологічною культурою*, під якою розуміють систему символів, героїв, ритуалів, цінностей певної національної чи етнічної спільноти. Цьому питанню присвячено увагу і в наших посібниках для студентів [1, с. 167-176; 2, с. 154-158].

При вивченні, наприклад, основ мовної комунікації, важливо наголосити, що кожна окрема культура виявляється у символах, героях, звичаях та традиціях, нормах, правилах поведінки і цінностях. Ключовий компонент культури – це цінності, тобто найбільш фундаментальні характеристики культури, вищі орієнтири поведінки людей. Цінності зберігаються в національномовній свідомості у вигляді концептів, під якими розуміють абстраговані ідеї про щось, наприклад, концепти «воля», «доля», «лихо» в українській лінгвокультурі, концепти «домашнього вогнища», «приватності», «здорового глузду», «стриманості», «чесної гри» у британській лінгвокультурі; концепти «свобода», «приватність», «рівність усіх перед законом», «справедливість», «демократія», «удача» в американській лінгвокультурі.

Культурні відмінності у системах цінностей різних лінгвокультур складають їхню своєрідність і можуть бути описані за допомогою операційних параметрів впливу культури на діяльність членів відповідної спільноти. Американські антропологи Ф. Клухон, Ф. Шродбек, Едвард Холл, нідерландський соціолог та психолог Гірта Хофштеде у своїх працях наголошували на таких характеристиках (або – вимірах): 1. Індивідуалізм або колективізм; 2. Низькоконтекстуальність або висококонтекстуальність; 3. Дистанція влади; 4. Уникнення

невизначеності. Опис культурних відмінностей потребує значного ступеня узагальнення, адже індивідуальні характеристики окремого носія культури можуть і не відповідати «середньостатистичному» культурному стереотипу. Відтак, усі наступні спостереження формулюються в термінах «стандартних випадків» або «тенденцій».

1. Вимір «індивідуалізм або колективізм»: усі культури умовно поділяються на індивідуалістські та колективістські згідно з тим, що цінується більше – інтереси індивіда чи інтереси групи. Групи, до яких може належати індивід, охоплюють сім'ю, друзів, школу, робочий колектив, партію, церковну громаду тощо. Культури, в яких інтереси групи ставляться вище інтересів індивіда називаються колективістськими (КК), а культури, в яких важливіші інтереси індивіда, – індивідуалістськими (ІК). Індивідуалізм – це ступінь згоди носіїв лінгвокультури з тим, що погляди та вчинки окремої особистості/індивіда можуть бути незалежними від колективних переконань та вчинків. Успіх кожного члена ІК формулюється в термінах особистих досягнень, підкреслюється індивідуальна відповідальність за вчинки. Колективізм – це залежність вчинків та поглядів окремих індивідуумів від групи (сім'ї, партії, релігії тощо). Більша частина людей планети належать до КК.

У колективістських культурах сім'ї зазвичай складаються з декількох поколінь родичів. Діти у процесі своєї соціалізації вчаться сприймати себе як частину «своєї» групи – яка слугує джерелом створення ідентичності індивіда. Від членів КК вимагається демонстрація лояльності «своєї» групі, порушення якої вважається тяжкою провинною. Вплив КК на комунікацію виявляється у тому, що у її представників відсутня «особиста думка», вони уникають прямої конфронтації з іншими, слово «Ні» вживається рідше, замість нього переважають фрази «Ми подумаємо», «Можливо», «Ви маєте рацію». Етика базується на взаємовідносинах, а не на твердих принципах і правилах. До колективістських культур відносять країни Південно-Східної Азії, Пакистан, Корею, Японію, країни Латинської Америки тощо.

Менша частина людей планети належить до ІК, вони проживають, як правило, у високорозвинених країнах. Сім'ї тут переважно нуклеарного типу, тобто складаються з батьків та дітей. Діти вчаться сприймати себе окремо від інших людей, в основі класифікації яких лежать особистісні характеристики та досягнення, а не досягнення групи. Мета виховання – зробити індивіда незалежним, зокрема батьків. Вона вважається зrealізованою, коли діти досягають повноліття та покидають батьківський дім, після чого контакти між батьками та дітьми можуть зводитися до

мінімуму. До індивідуалістських культур належать, наприклад, США, Велика Британія, Канада, Німеччина, країни Північної Європи.

У комунікації представники ІК звикли висловлювати особисту думку, виявляти ініціативу, відповідати за свої слова і швидко приймати рішення. Індивідуалізм переживає своєрідну еволюцію у США. У 60–70-х роках минулого століття філософія індивідуалізму виражалась у найбільш повній реалізації потенцій, бажань індивіда – соціально успішна людина повинна мати все: *Якщо я хочу цього, і це не є незаконним, чому б мені цього не мати?* У кінці минулого століття американське суспільство відмовляється від доктрини: *Якщо мені це потрібно, я маю на це право* – на користь концепції, згідно з якою індивід має не тільки права, а й обов'язки. Акцент переноситься з «Я/воно стосунків» (ставлення до іншого як засобу реалізації власних потреб) на «Я/ти стосунки» (ставлення до іншого як до самоцінності).

2. Вимір «низькоконтекстуальність або висококонтекстуальність» описує кількість інформації, що вкладається мовцями у вербальний та невербальний компонент повідомлення. Культури, в яких для розуміння повідомлення достатньо вербальної форми й контексту не надається вирішального значення, називаються низькоконтекстуальними (НК). У висококонтекстуальних культурах (ВК) для правильної інтерпретації недостатньо вербальної частини повідомлення, необхідно знати у якій ситуації, ким, кому, з якою метою це повідомлення передавалося. Приклад висококонтекстуального повідомлення – репліка у бесіді між двома близько знайомими співрозмовниками: «Як ти можеш про це так говорити?». Приклад низькоконтекстуального – інструкція про те, як знайти предмет, якого ви ніколи не бачили. У стандартному висловленні НК інформація, яка потрібна для правильної інтерпретації повідомлення, вміщується у максимально вербалізованому вигляді. Висловлення у ВК культурах не можуть бути зрозумілими повністю лише на основі мовних знаків, з яких вони складаються, тут є необхідним знання широкого культурного контексту. Стриманість у словах, двозначність – важливі риси ВК культур. Те, що вимовляється, і те, що насправді думає мовець, часто не збігаються, шанобливість важливіша правдивості. Логічність, чіткість, ясність – важливі риси низькоконтекстуальних культур, до яких належать північноамериканські, європейські (британська, німецька, швейцарська) тощо. До висококонтекстуальних культур відносять японську, китайську, корейську. На рівні побутової європейської свідомості японську бесіду можна описати як гру недомовок. У той самий час спілкування європейців може трактуватися носіями ВК культур як занадто пряме й нетактовне.

3. Вимір «дистанція влади» визначає, яке значення культура надає владним стосункам та закріпленню нерівності між людьми. Влада може мати фундаментальну основу в культурах з високою дистанцією влади (ВДВ), у яких носіям владних повноважень – батькам, начальникам, старшим за віком, слід висловлювати повагу, демонструвати слухняність. Відкрита конфронтація, критика зазвичай уникаються, між начальниками та підлеглими існує сильна залежність. У межах культур із ВДВ функціонують складні системи лінгвістичної ввічливості: уживаються різні форми звертання, граматично означені форми ввічливості до носіїв різних владних повноважень. Прикладами культур із високою дистанцією влади вважаються азійські культури. У культурах із низькою дистанцією влади – влада визнається, але робиться багато зусиль для мінімізації негативних наслідків нерівності. У міжособистісному спілкуванні, яке є менш формальним, акцентується рівність, емоційна дистанція між начальником і підлеглим – менша. Відкрите висловлення незгоди, активне заперечення вважаються комунікативними нормами. Найяскравішим зразком культури з низькою дистанцією влади вважається американська культура. Більшість скандинавських культур також належать до культур цього типу.

4. Вимір «уникнення невизначеності» визначає ставлення культур до визнання чи обмеження невизначеності та описує специфічні стратегії її подолання. Типовими механізмами подолання невизначеності вважаються релігія, закон та наукові технології. Культури, у яких їхні носії почуваються невпевнено у невизначених, попередньо неструктурованих ситуаціях, і намагаються їх уникати, виробляючи правила, формули, ритуали, називаються культурами з високим ступенем уникнення невизначеності. У таких культурах особливо деталізовані закони, інструкції, які регламентують поведінку людей; демонструється менше толерантності до поведінки з відхиленнями від загальноприйнятих стандартів. Представники культур з низьким ступенем уникнення невизначеності більш схильні до ризику в незнайомих ситуаціях, відмінні риси комунікативної поведінки більш прийнятні, існує менше її ритуалізованих моделей. Більшість англомовних культур виявляють низький ступінь уникнення невизначеності.

Таким чином, урахування зазначених вище параметрів дає змогу укласти ціннісноорієнтаційний профіль культури. Наприклад, американська лінгвокультура вважається індивідуалістською, низькоконтекстуальною, з низькою дистанцією влади та низьким ступенем уникнення невизначеності. Усі ці риси зумовлюють специфіку

в усіх сферах діяльності її носіїв, у першу чергу, в комунікативній діяльності та комунікативній поведінці.

Список використаних джерел:

1. Семенюк О.А. Паращук В.Ю. Основи теорії мовної комунікації. Навчальний посібник для студ. вищих навч. закл. Київ: Ін Юре, 2009. 276 с.
2. Семенюк О.А. Паращук В.Ю. Основи теорії мовної комунікації. Навч. посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 240 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-30>

Сібрुक А. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та культури,
Національний авіаційний університет*

Коваленко А. В.

*студент 4 курсу,
Національний авіаційний університет*

СУРЖИК ЯК ЯВИЩЕ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Чистота мовлення як одна з його комунікативних ознак досягається тоді, коли мовлення нормативне і всі його елементи (фонетико-орфоепічні, лексичні, фразеологічні, граматичні, стилістичні) є літературними. Крім лінгвістичних параметрів, ознак мовленнєвої чистоти, важливими є і позамовні чинники (духовний стан людини, її розумово-почуттєва діяльність, рівень виховання).

Суржик – одна з найголовніших проблем чистоти сучасної української мови, її гамартія, те, що її руйнує. На жаль, він є частиною сьогоденної реальності, але кожному з нас потрібно уникати його застосування. Це явище потрібно трактувати як хворобу, яку треба лікувати. Ця хвороба виникла внаслідок довгої міжкультурної комунікації між Україною та росією.

Під час проведення дослідження ми проаналізували історію та походження суржику в Україні, спробували дослідити причини складності викорінення суржику з сучасної буденності української мови, розглянули конкретні приклади найчастіших проявів суржику,

сформували основні методи для боротьби та подолання суржику в українській мові.

Образна мотивація лінгвістичного терміна доволі прозора та прозаїчна: суржик – суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса тощо; борошно з такої суміші; елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно. Така ж змістово безбарвна мотивація суржикової посестри – білоруської трасянки: «суміш сіна з соломомою для годування худоби». Проте зовсім не зерново-борошняний фактор визначив біографію цього слова-поняття, а людський. Він перебуває на периферії й негайно при вимовлянні слова вголос у свідомості не спливає, але відзначений у Бориса Грінченка: «Человек смешанной расы. *Се суржик: батько був циган, а мати дівка з нашого села*» (2). Так, саме антропоморфна семантика дала відчутний імпульс для метафоричних парадигм і оцінок, що в той чи інший спосіб здатні модифікувати поняття «нечиста мова». Існування в Україні прізвища Суржик (потомок шлюбу представників різних рас) – переконливе свідчення стійкості людського, а отже емоційного фактора в побутуванні слова.

Ті, хто більш-менш прихильно ставиться до суржикової мови, схильні вважати її територіальним діалектом. Хто ці прихильники кровозмісного покруча? Ті, для кого показова психологія «тутешніх»: у нас так говорять, а отже, це припустимо і правильно. Цілком імовірно, що людина весь вік прожила у суржиковому мовному світі, проговорювала цією мовою своє життя та емоційний досвід. Це тонко помітив Тарас Возняк: «Звичайно, суржики не визнаються за справжні у традиційному сенсі мови. ... Однак, о-мовлюючи для їх носіїв світ, у чомусь вони є з ними рівні. Звичайно, суржик існує ніби у тіні мови, у чомусь є несамодостатнім, однак онтологічно він виконує функцію аналогічну – є основою світу людини. ... Принаймні навіть з чисто гуманних міркувань ми не маємо права відмахуватися від них і не бачити за ними проблем мільонів людей, їх інакшого, у чомусь, можливо, збідненого, але для багатьох актуального і, можливо, єдиного світу» (1, с. 260–261).

Для багатьох людей середнього та старшого покоління у селах і малих містечках України суржик є органічною і по суті основною мовою, і ці суржикомовці чинитимуть опір будь-яким нападам на неї. Відмовитися від суржику на користь української не дозволяє мовна лінгвістика, не виробленість питомого розмовно-ужиткового варіанта української мови, небажання позбутися російського елемента. Суржикомовна людина мусить розірвати шкаралуцу свого звичного світу, оточення й увійти в інший мовний світ.

Звідки родом кровозмісне дитя? З міста чи з села? Абсолютна більшість дослідників схильна вважати, що суржик – скалічена мова українських селян, виникає внаслідок міжкультурної комунікації, зросійщення в умовах міської комунікації з усім комплексом супровідних психічних і духовно-ментальних деструкцій особистості, яка пристосовує рідну говірку до «городської», престижної мови. Формування міської субкультури в Україні як російськомовної – явище історичне, добре відоме всім.

Іронічне вживання русизмів як елемент мовної гри – це реальність мовної ситуації 20-х років ХХ століття, яка на сьогодні мало змінилася. Так само дається взнаки й брак міського сленгу. Заміщення міського сленгу суржиком по суті прирікає українську мову, про що Ю. Шевельов писав у праці «Так нас навчали правильних проізношень»: «Але тоді, як міський сленг націлений у майбуття мови, прогнози щодо суржику могли б бути протилежного характеру» (3). Для продукування сленгу необхідні неабиякі лінгвокреативні здібності мовця, що перетворюють, розвивають і удосконалюють мовний матеріал.

Найсприятливіші умови для побутування суржику створює звичайно ж сімейна комунікація, яка є природним диханням людини. Саме сімейні мови законсервували цей гібрид, що може використовуватися й несвідомо як основний і навіть єдиний засіб спілкування, й свідомо як засіб мовної гри. Неусвідомлюваний сімейний мовний консерватизм і є власне суржиком: це переважно мова вихідців із села у першому та наступних поколіннях, ідеальним виявом якої є сімейний тандем суржикового чоловіка та дружини.

Проте зараз кожен свідомий громадянин України розуміє, що маємо шанувати і популяризувати власну історію, культуру й мову. Тільки за такої умови ми отримаємо повагу інших народів, оскільки твоя мова – твоє обличчя. Завданням кожного українця є робота над чистотою мовлення, адже суржик – це явище, спричинене довготривалим засміченням української мови, зросійщенням української лексики.

Список використаних джерел:

1. Тарас Возняк. Тексти та переклади. Харків : Фоліо, 1998, с. 260–261.
2. Гринченко Б.Д. Словарь української мови : зібраний редакцією журналу «Киевская старина» / редакував, с доб. собствених материалов Б.Д. Гринченко. Киев : [друк. акційного товариства Н.Т. Корчак-Новицького]. Режим доступу: <http://hrinchenko.com>
3. Шерех Ю. Поза книжками і з книжок. Київ : Вид-во «Час», 1998. 456 с.)

Сокол Г. Р.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

РОЛЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ У ЧАС ВІЙНИ

Важко переоцінити роль перекладачів у налагодженні фінансової, політичної, гуманітарної та військової підтримки міжнародною спільнотою нашої держави: «На політичних перемовинах у режимі «вічна-віч» колосальну роль відіграє «людина за кулісами» – перекладач. Останній повинен володіти, поряд з блискучими знаннями чужоземної та державної мов, такими енциклопедичними знаннями, які стосуються багатогранних тем предмета перемовин» [2, с. 10]. Слід розрізняти два види перекладу – усний та письмовий, хоча обидва зараз дуже затребувані. Фахівці, які займаються письмовими перекладами, часто спеціалізуються на певній фаховій діяльності чи галузі. В час війни виникла гостра потреба в перекладах та перекладачах з різних мов та в багатьох галузях, у тих сферах діяльності, де ми зіткнулись з неочікуваними викликами та проблемами, які принесла з собою війна.

Про важливість, а також складнощі й особливості праці перекладача писала І. Терехова: «У будь-якому разі, перекладацькі спеціальності не є легкими. Вони вимагають від майбутніх професіоналів водночас і фізичної загартованості, і відмінних перекладацьких й мовних знань, вмінь, навичок, і знань основ психології людини, дипломатії тощо» [6, с. 41]. Ці якості потрібні всім фахівцям на ниві перекладу, незважаючи на те, в якій галузі чи сфері здійснюють вони свою діяльність.

Ситуація в нашій країні та в Європі різко змінилась 24-го лютого, в час важких випробувань громадян України порозкидала доля та біда по цілому світу. Важко зараз віднайти країну, де не було б наших співгромадян в якості біженців. Переважна більшість втікачів опинилась в європейських країнах. Хто знав хоч якусь іноземну мову, намагався обрати ту країну, де виникало б найменше проблем зі спілкуванням, когось прихистили родичі чи знайомі, але переважна більшість просто їхали подалі від бомбардувань, вибухів та від лінії фронту щоб врятувати себе та своїх дітей. В такій ситуації багато наших співгромадян опинились в країнах, мова яких виявилась для них зовсім незнайомою. Саме перекладач приходиться на допомогу в такій ситуації, він «наводить

містки між культурами, наукою, політикою різних народів, що результують взаємозбагачення» [2, с. 10].

Попри важкі виклики війни не згасає інтерес до перекладу літературних творів, ба навіть більше, деякі перекладачі відзначають, що зацікавленість у їхній праці значно зросла. Наскільки важлива діяльність перекладача та донесення інформації до суспільства за кордоном демонструє й той факт, що попри масштабне військове вторгнення цього року в жовтні вручають премію *Drahomán Prize*, якою відзначають роботу перекладачів з української мови на мови світу. Ірина Дмитришин, номінована на премію з перекладом книги Юрія Андруховича «Лексикон інтимних міст» говорить: «Зміни, що сталися від 24 лютого, кардинальні. Раніше я ходила до видавців, пропонувала книжки, мене могли не слухати, не відповідати, а тепер навпаки – видавці ходять і звертаються до нас» [4].

Але кожен переживає період випробувань війною по своєму, хтось з головою занурюється в роботу, а іншого така ситуація повністю вибиває з налагодженої системи праці. Підстав для такого стану – вдосталь. Цікаву думку висловлює поет, перекладач та літературознавець Остап Сливинський: «Я можу написати якийсь свій текст тоді, коли хтось дуже наполягає – тоді вдається зібрати до купи якісь слова. Дуже важко описувати реальність, у якій ми зараз опинилися, звичайними словами, тими, які ми випрацювали, з якими ми освоїлися вже. А нових слів ще немає» [5].

Спілкуючись зі студентами, багато з яких зараз також перебувають за кордоном та продовжують дистанційно навчатись в українських вишах, довідуємось багато деталей про їхнє сьогодення. Завдяки знанням іноземної мови вони виявились тією категорією біженців, котрі швидше ніж інші знайшли себе в чужині. Поряд з дистанційним навчанням у своєму навчальному закладі, українські студенти відвідують курси з вивчення мови країни, в якій перебувають, долучаються, по можливості, до волонтерської діяльності та допомагають іншим біженцям у спілкуванні, здійснюючи, таким чином, перші пробні кроки на обраному ними професійному шляху. Їхні перші переклади – це усний переклад, що дає змогу нашим співгромадянам порозумітися з мешканцями та установами тих країн, в яких вони одержали прихисток. Сподіваємось, що саме досвід, набутий сьогодні за кордоном, збагатить їхній світогляд та допоможе їм в майбутньому здобути вершин у царині перекладу.

Тож аналізуючи сьогоденню ситуацію, можемо узагальнити, що фах перекладача актуальний сьогодні як ніколи. Всі ще раз усвідомили як важливо вивчати іноземні мови та здобути хороші знання, а дехто, лише перебуваючи за кордоном зрозумів, нарешті, що соромно не знати власної державної мови, просити прихистку, тікаючи від загарбників, та

водночас спілкуватись виключно мовою агресора. Сподіваємось, що всі ми винесемо з цих випробувань правильний досвід й добре засвоїмо нинішні виклики долі.

Список використаних джерел:

1. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько– український напрям). Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008. 543 с.
2. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : підручник. Вінниця : Нова книга, 2006. 592 с.
3. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства : підручник. Вінниця: Нова Книга, 2008. 512 с.
4. Расулова Оксана Переклад під час війни. Кому цього річ вручають премію Drahoman Prize. <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/10/17/250878/> (дата звернення : 01.11.2022)
5. Сливинський Остап У нас є все, щоб бути однією з найцікавіших культур у світі. <https://suspilne.media/262624-ostap-slivinskij-u-nas-e-vse-sob-buti-odnieu-z-najcikavishih-kultur-u-sviti/> (дата звернення: 01.11.2022)
6. Терехова С. І. Вступ до перекладознавства : навч. посібник. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2002. 163 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-32>

Тимків Н. М.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської мови,*

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Сахневич І. А.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської мови,*

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

МІЖНАРОДНА ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ІНЖЕНЕРІВ У ДІАЛОЗІ ПРОФЕСІЙНИХ І ПОЛІЛОЗІ НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР

На початку ХХІ століття процеси міжкультурної взаємодії набули планетарного масштабу. В умовах сучасного інформаційного суспільства, глобалізації, інтеграції і розвитку орієнтація на розуміння

інших культур в контексті міжкультурної парадигми розглядається як основна цінність. При цьому досягнення порозуміння між людьми уможливується тільки завдяки діалогу [7, с. 11]. У зв'язку з цим стратегічною метою навчання іноземних мов проголошено формування міжкультурної компетенції як здатності і готовності бути ефективним учасником діалогу культур [8].

Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті навчання англійської мови як мови міжнародної професійної комунікації. Поза всяким сумнівом, це складне, гібридне, багатоаспектне явище, «плавильний котел» різних ідентичностей, які можуть проявлятися в тих чи інших ситуаціях спілкування: начальник, підлеглий, колега, друг, член команди, людина як особистість, представник організації, чоловічої або жіночої статі, вікової групи, соціального класу, релігійної конфесії, національної культури тощо [7, с. 23].

Як відомо, поняття «діалог культур» як основоположну філософську категорію ХХІ ст. запропонував В. Біблер [2]. Діалог культур – це діалог «свого» і «чужого», який може мати внутрішній та зовнішній прояви [2, с. 32], тобто бути прямим і непрямим. Зовні діалог культур виявляється у вигляді дискурсу (усного або письмового) у безпосередньому спілкуванні окремих індивідів як представників різних культур. Внутрішній діалог культур відбувається в конфліктному зіткненні з елементами іншої матеріальної або духовної культури і реально відбувається в свідомості носія конкретної культури, в його внутрішньому мовленні.

Під час вивчення англійської мови стає об'єктивною потребою зіставлення української та англійської професійних мов і культур. З'являється можливість передбачати як заходи попередження міжмовної і міжкультурної інтерференції, так і можливість максимально використовувати позитивне перенесення, що виникає на основі подібності систем двох культур і полегшує процес оволодіння іноземною мовою. У цьому контексті цікавими є наукові положення, згідно з якими культурна компетентність особистості як явище свідомості має дві базові складові: інтракультурну компетентність, що передбачає знання норм, правил і традицій власної культурної спільності, та інтеркультурну (власне міжкультурну) – знання загальних культурних норм, правил і традицій іншої культурної спільності [1; 4]. В іншомовній культурній компетентності інженера дослідники виокремлюють інтракультурну та інтеркультурну складові.

Діалог професійних культур – це діалог смислів, тому головним у формуванні іншомовної культурної компетентності майбутнього інженера вважаємо навчання розумінню смислів і смисловираження.

Сенс привносять одиниці мови, а в професійній комунікації основними носіями спеціальної смислової інформації є терміни, які є ядром мови для спеціальних цілей [10]. Згідно з висновками дослідників сучасного термінознавства, логічний зміст терміносистем «є однаковим для всіх національних мов, а мовна форма – план вираження – має суто національний характер і залежить від словотвірних, лексико-семантичних, морфологічних, синтаксичних, метафоричних та інших моделей конкретної мови» [5, с. 14]. Навчання в діалозі професійних культур зумовлює необхідність зіставлення термінів і концептів, які втілені у змісті термінів рідної мови й мови, що вивчається.

Розглядаючи спеціалізовані культури, «варто враховувати переплетіння міжнародних характеристик і національну специфіку» [10, с. 114]. Ось чому важливим завданням мовної освіти є оволодіння студентами системою концептуальних знань про своєрідні й універсальні ознаки культур, що контактують і взаємодіють.

Єдність професійної діяльності означає, що в національних професійних картинах світу є багато спільного, а це дуже важливо для досягнення взаєморозуміння під час діалогу професійних культур. Ці «базові значення, риси, способи розуміння світу, які виявляються в окремих культурах», прийнято називати універсалиями культури [9, с. 176]. У контексті професійної комунікації існує поняття «професійна картина світу» [9, с. 182], що об'єднує представників різних країн. Володіння іншомовною культурною компетентністю інженера передбачає як знання універсалий англомовних та україномовних професійних культур своєї сфери, так і відмінностей між ними.

Володіння поняттєво-термінологічним апаратом відповідної галузі знань однозначно вважається основною необхідною якістю «носіїв (споживачів) спеціальної мови», ознакою професіоналізму [7, с. 24]. Для інженерів, які мають справу з технікою, де комунікативні неточності можуть призводити до технічних збоїв і технологічних проблем з найважчими наслідками, нормативність і точність у вживанні професійної термінології має особливу важливість. У зв'язку з цим у методиці постає питання про необхідність системного вивчення мови спеціальності, підкреслюється важливість мовного аспекту створення фрагментів наукової картини світу у студентів закладів вищої технічної освіти і формування у них термінологічної компетентності.

На нашу думку, термінологічну компетенцію доцільно розглядати в контексті складової іншомовної культурної компетентності інженера, де інтракультурна складова прирівнюється до знання україномовної термінології галузі, а інтеркультурна – міжнародної англомовної. Наголосимо, що для ефективного діалогу професійних культур

необхідно порівнювати професійні терміни однієї мови з їх еквівалентами іншої.

Термінологічна компетенція забезпечує фахівцеві здатність розуміти закодований у термінах сенс іншомовного професійного дискурсу, інтерпретувати, грамотно користуючись термінологією, іншомовні тексти – рідною мовою, а україномовні – іноземною; створювати власні мовні блоки іноземною мовою, використовуючи термінологію як засіб точного, лаконічного й однозначного вираження специфічного професійного змісту.

Спеціальну тематичну компетенцію ми вважаємо частиною іншомовної культурної компетентності інженера. Розглядаємо її як комплекс лінгвістичних і екстралінгвістичних знань, що забезпечують володіння на концептуальному і лінгвістичному рівні сукупністю тем широкої професійної спрямованості, а також умінь і навичок підтримки спілкування в контексті тем, набір яких визначається з урахуванням результатів аналізу майбутніх професійних потреб студентів. Визначаючи тематику занять в діалозі професійних культур, необхідно також передбачати інтра- і інтеркультурний компоненти професійних тем і добирати матеріали, що стосуються обох інженерних культур – як української, так і зарубіжної.

Отже, професійні культури можуть об'єднувати представників різних країн і розглядатися глобальними професійними співтовариствами. Англійська мова є об'єднувальним чинником для міжнародної спільноти інженерів і перетворює її в єдину міжнародну лінгвокультурну спільноту, яка має колективний когнітивний простір як сукупність загальних лінгвістичних і екстралінгвістичних знань, що регулюють мовленнєву діяльність і комунікативну поведінку фахівців галузі в ситуаціях міжнародної комунікації. Взаєморозуміння представників цієї спільноти досягається завдяки користуванню єдиним тезаурусом, що становить систематизований набір знань професійної культури англійською мовою, а саме: а) спеціальних знань нафтогазової галузі, б) професійно важливих фонових знань, що охоплюють знання професійних реалій і прецедентних феноменів соціокультурного характеру, які є цінними у професійному контексті.

Список використаних джерел:

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація. Київ: Видавн. дім Дмитра Бураго, 2013. 460 с.
2. Библер В. С. Культура. Диалог культур (опыт определения). *Вопросы философии*. 1989. № 6. С. 31–45.

3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
4. Ковальчук І. В. Іншомовне спілкування та розвиток іншомовної комунікативної культури особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2012. № 15. С. 275–285.
5. Козлакова, Г., Копил, Г. (2004). Сучасні аспекти європейської політики вивчення іноземних мов в університетах. *Вища освіта України*. № 2. С. 3–17.
6. Костицька С. І., Зуєнок І. І. Іншомовна підготовка майбутніх фахівців нового тисячоліття: тенденції, інновації та перспективи. *Економічний вісник*. 2013. № 1. С. 151–160.
7. Тимків Н. М. Міжнародна професійна комунікація інженерів-нафтовиків: навчально-методичний посібник; за наук. ред. акад. Н. Г. Ничкало. Київ: Видавництво ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 256 с.
8. Criteria for accreditation engineering programs. (2014). Baltimore, ABET. URL:<http://www.abet.org/wp-content/uploads/2015/05/E001-15-16-EAC-Criteria-03-10-15.pdf>
9. Knapp K. English as an international lingua franca and the teaching of intercultural communication. *Journal of English as a Lingua Franca*. 2015. № 4 (1). Pp. 173–189.
10. Professional Communication across Languages and Cultures. Edited by Stanca Măda and Răzvan Săftoiu. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co, 2012. 284 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-33>

Ткач Л. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
Українська академія друкарства*

**БЛІНГВІЗМ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ МОВНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ І ВАГОМА КОМПОНЕНТА
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ
У СФЕРІ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Процес політичних і культурних трансформацій в Україні, поява сучасних трендів, новітніх інформаційних технологій, вихід країни на

світовий ринок суттєво впливають на якісні зміни в суспільстві, зокрема в освітньому середовищі. Незважаючи на реалії України, в яких війна руйнує вітчизняний ринок праці, організаційна діяльність закладів вищої освіти продовжує своє спрямування на якісну підготовку фахівців, на вироблення у студентів необхідних професійних компетентностей.

Зростання можливостей доступу до європейського ринку праці спонукає і мотивує українське студентство до вивчення іноземних мов як однієї з обов'язкових характеристик фахівця XXI ст., зокрема у сфері документно-інформаційної діяльності. Володіння іноземною мовою є вкрай необхідним при майбутньому працевлаштуванні, оскільки більшість компаній спрямовують свою діяльність на міжнародне співробітництво, тому перевага віддається тим фахівцям, які мають знання з іноземної мови на високому рівні. Секретар РНБО Олексій Данилов заявив, що англійська повинна стати другою мовою в Україні як запорука незалежності держави. *Така мова повинна використовуватися з дитячого садка і школи... Її не потрібно вчити, її потрібно знати [1].* Тому можна очікувати, що найближчим часом англійська мова буде закріплена на законодавчому рівні в Україні як міжнародна мова.

Враховуючи сучасні реалії, іноземна мова стала важливою компонентою трудової діяльності молодих фахівців. Українська спільнота активно змінюється на вимоги, виклики XXI ст. Розвиток відкритого інформаційного простору створює передумови й умови для поширення двомовності чи білінгвізму як провідної тенденції мовного розвитку сучасної спільноти. Зауважимо, що новітні інформаційно-технологічні процеси також впливають на мовну ситуацію в Україні. Тому значення такого соціокультурного явища, як білінгвізм (від англ. *Bilingualism* – явище володіння двома мовами як рідними), є незаперечним, оскільки двомовність сприяє відкритості, зближенню, кращому розумінню традицій і звичаїв інших країн. У цьому контексті білінгвізм як тенденція мовного розвитку дає українській спільноті можливість усвідомити своє місце й культуру в діалозі культур і цивілізацій у процесі тісної співпраці та взаємодії. Білінгвізм як соціальний феномен продовжує розвиватися під впливом багатьох чинників: бажання досягти загальноєвропейського рівня володіння іноземними мовами, потреба в білінгвальному навчанні як засобі професійної підготовки (це дає майбутнім фахівцям можливість реалізувати свій потенціал й активно працювати на світовому ринку), суттєве збільшення обмінів міжпрофесійного характеру, розширення світового інформаційного простору, стрімке поширення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій та ін.

Нині білінгвізм, головним чином, зумовлює конкурентоспроможність на ринку праці, забезпечуючи ефективне спілкування на різних соціальних рівнях. Не дивно, що у всіх розвинених країнах професійна компетентність тісно пов'язується з вивченням іноземних мов. Білінгвальна освіта засобами вивчення рідної та іноземної мов є важливою складовою модернізації системи освіти у країнах Європи (включно з Україною). В умовах економічної інтеграції та створення єдиного європейського ринку праці одним із завдань є забезпечення підготовки фахівців європейського рівня, здатних працювати в масштабах загальноєвропейського ринку праці і ставати активним суб'єктом сучасного суспільства. Потреба в білінгвальному навчанні як засобі професійної підготовки фахівців є вагомим чинником міжнародної співпраці країн, одним із напрямків якого є створення умов для вільного переміщення студентів з метою визнання і оцінки їх роботи в країнах Європи.

Білінгвізм можна розглядати як важливий атрибут інформаційного суспільства. Він сприяє формуванню нової інформаційної культури або ж її вдосконаленню, зокрема у фахівців документно-інформаційної діяльності. Ми часто ставимо питання про те, якими ж необхідними знаннями і навичками повинні володіти спеціалісти в цій сфері в сучасних умовах? На вимоги до професійної підготовки впливають і змінні процеси в сучасній документно-інформаційній діяльності. Як слушно зауважують дослідники, технологічна революція призвела до того, що зникли професії, які були раніше невід'ємною частиною управління документами. Практика показує, що керівні посади дедалі частіше обіймають фахівці з технічною освітою і на них важко «пробитися» випускникам, зокрема діловодам, які володіють необхідними знаннями і сучасними навичками на необхідному рівні.

Сьогодні роботодавцям потрібні т.зв. синтетичні фахівці, які володіють і технікою, і технологіями роботи з документною інформацією. Причому основними вимогами до представників цієї сфери діяльності є унікальні й затребувані нині знання та вміння, а в умовах жорсткої конкуренції – швидка перебудова навичок. На вимоги до професійної підготовки впливають і самі змінні процеси в сучасній документно-інформаційній діяльності, наприклад, у діловодстві, у референтній та офісній діяльності та ін. Зауважимо, що освітній ринок відстає від вимог бізнес-середовища, а практична підготовка сучасного випускника не завжди викликає задоволення в роботодавців та перекладає на їх плечі необхідність трудової адаптації або навіть перекваліфікації молодого фахівця. Також для замовників-роботодавців недостатньо високого рівня виконавчої дисципліни молодого

спеціаліста, ґрунтовної теоретичної бази знань, зразкового виконання професійних обов'язків. Їм потрібні комунікабельні, творчі особистості, здатні вступати в ділові контакти, проводити ділові зустрічі, володіти, насамперед, сучасними технологіями та іноземною мовою, а також мобільно реагувати на запити ринку, підвищувати свій професійний рівень. Тому очевидно, що нині роботодавці потребують спеціалістів із більш «сучасною» базою знань.

Знання іноземної мови є обов'язковою характеристикою фахівця у сфері документно-інформаційної діяльності, оскільки сучасні європейські мови, насамперед англійська, є мовами комунікації та засобами професійного спілкування. Іноземні мови є важливою складовою професійної підготовки майбутніх працівників, оскільки через посередництво іноземних мов студенти отримують додаткову інформацію зі спеціальності, знайомляться з фаховою термінологією. Та треба визнати, що фактичний рівень володіння іноземною мовою випускників закладів освіти лише частково відповідає вимогам сучасної освітньої концепції, запитам ринку праці. Тому в навчальному процесі доцільно активно застосовувати новітні технології, готувати публічні виступи з низки фахових питань із використанням відповідних засобів вербальної комунікації й форми ведення дискусій і дебатів, поповнювати лексичний запас необхідною іншомовною термінологією, укладати професійні тексти і документи іноземною мовою з низки фахових питань, писати ділові листи, перекладати англомовні тексти ділових паперів рідною мовою. Важливим у навчанні є оволодіння студентами писемною та усною професійною мовою для міжнародного співробітництва (враховуючи особливості спілкування в межах потреб відповідного фаху), уміння використовувати вузькоспеціалізовану лексику з акцентом на базових потребах ведення документообігу, ділової переписки та виробничих переговорів іноземною мовою. Отже, питання потреби в білінгвальному навчанні як засобі професійної підготовки фахівців у сфері документно-інформаційної діяльності все ще на часі.

Список використаних джерел:

1. Сененко Т. Англійська мова повинна стати другою обов'язковою в Україні – Секретар РНБО. URL: <https://bigkyiv.com.ua/anglijska-mova-povynna-staty-drugoyu-obovyazkovoyu-v-ukrayini-sekretar-rnbo/>

Tkachenko N. D.

Candidate of Philological Sciences

NEW TRADITIONS OR DEHUMANIZED SOCIETY

The chosen object is communication culture in Ukraine in its verbal and nonverbal representations. The aim is to reflect degradation of the formerly model human relations appraised in the whole world. Methods applied were the in-vivo communication observation, its sociolinguistic analysis, comparison with the human norms and conclusions.

Historically two cultures existed in the whole world – those of the rich and of the poor and the difference between them reminded abyss. The rich despised and ridiculed the poor. The rich had power bought or won and the poor were too timid in the severe competition with the rich.

It is truth that the social defines the national, so playing the national card we should not forget about the social burden of influence produced by the rich. The result is observed around us in brutal behavior with women, rude words, silence in answer to the question, standing across the way, in the doors, unclean toilet behavior, etc. It seems as if communication traditions – good will, politeness, care, honesty, modesty have never existed in society. Immoral upbringing, never corrected by education, unfriendly attitude, violence, pornography became the weapons in enslaving the Slavic nations.

At the same time the suppressed Slavs are rare in mental professions, practically absent among businessmen, politicians, and professors. The former ethnic slaves were disappearing in mixing. There is nothing to do about restoring them under the immense propaganda and psychological press they experience. Their remnants are afraid to communicate with their nation, and even think against their new relatives, and the mixed population is felt free of all traditions, morals and obligations to other people, egotism became the modern moral drawn from the wild feudal times.

Absence of thinking, dependence on the rich and powerful annihilates nations, their suppressed talents and universal moral values and traditions. What is left are national attributes – language, objects, embroidery, rituals, despised by the coming generations devoid of behavior, honesty, consciousness and respect for other nations.

Egotistic traditions are revealed in phraseology: in the opposition «we and they», «he who's not with us is against us»; «you will not ride us – where you mount, there you dismount»; «he is guilty who obeys», etc.

Bad example is contagious. It seems that people destroying national culture are generously paid for annihilation of everything human, reminding of betrayals and provocations. Forbidding Russian language is provocation playing for the Russian aggressors. Another disgraceful proposal is the official stamp of low quality on the children born to keep their mothers. Can the aim to retain a husband be better reason for births? Human people know what to proclaim and what to say in whisper. To sum up to win the war of independence we must fight for the souls, moral values and human behavior.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-35>

Tomshynets Yu. S.

Higher Education Applicant, 1st year student,

State University of Trade and Economics

Scientific adviser:

Yuvkovetska Yu.

Docent, PhD in Philosophical Sciences,

State University of Trade and Economics

LANGUAGE AND INTERCULTURAL COMMUNICATION

This is the first study guide in Ukraine, in which the basic concepts of intercultural communication – a leading interdisciplinary field of knowledge and one of the most popular academic subjects in universities around the world – are outlined at the level of modern achievements [1].

Special attention is paid to intercultural differences, which are reflected in different linguistic pictures of the world. Ukrainian and English were chosen as the main linguistic cultures of comparison. A wide range of other languages and cultures widespread in the world are also involved, which are examined through the prism of the Ukrainian national worldview [1].

A relaxed accessible style, a variety of interesting examples, a system of tasks and questions, a short glossary of terms will contribute to better learning of the material [3].

For students of higher educational institutions of various specialties (foreign languages, social communications, management, international relations, tourism, social psychology, history, cultural studies, etc.), all who need knowledge and practical improvement in the field of intercultural and international contacts [2].

The world is constantly changing, and so are we, adapting our lives to modern standards of education, work, recreation, and simply being. Communication permeates all types of human activity and is one of the most important components of human life. This was well understood in antiquity, paying special attention to the art of communication, discussions, and rhetoric. «Speak so I can see you» is one of the postulates attributed to Socrates.

The essence of human communication does not change. It is an exchange of ideas and information with the ultimate goal of achieving mutual understanding, harmony of relations in all spheres and at all levels of our existence, from interpersonal to international relations [1].

However, the forms, means and methods of human communication are constantly changing. In a relatively short historical time, humanity has gone from horse mail, which was used as early as the 19th century, to telecommunications, mobile communications, and the Internet. The era of globalization has begun [2].

With the progress of globalization, the spread of international contacts and the globalization of society in general, the ways of our communication are also changing.

Establishing business and friendly contacts with foreigners is a common phenomenon today. Therefore, the need to learn foreign languages is growing rapidly in various countries of the world. Knowing a foreign language is great, but it is not enough, as evidenced by the practice of international and international communication. This is an area that significantly expands our knowledge about the cultures and peoples inhabiting our planet, studies the peculiarities of their communication, establishes business and friendly relations between them [1].

Who needs this discipline? To everyone who in one way or another has (plans to have) dealings with foreigners, who wants to achieve the necessary professional and personal contacts with speakers of other languages, cultures, religions, that is, with people who perceive the world and their life in the world differently than we do. The areas of application of knowledge of intercultural communication are endless: from diplomatic activities, learning foreign languages, international exchanges and international cooperation to migration and military operations. I would like the latter to remain outside the scope of human activity [3].

All people who have a common way of thinking, the same capabilities of perception, etc., how little they differ from each other.

Ignorance of interethnic and intercultural differences can become a serious professional obstacle. It is not by chance that intercultural competence has become a requirement not only for diplomats, journalists, foreign language specialists, but al

So for representatives of many other professions. Typical, for example, is the announcement of a competition for the position of top managers with the requirement of knowledge in intercultural communication and skills in cross-cultural perception. Even in ordinary tourist trips, which are now open to everyone, information about the peculiarities of speech etiquette, customs, behavior, ethical values and other national-ethnic features of different peoples becomes important and necessary [1].

This is where the greatest danger lies: it is difficult to convince a person that he lives with distorted ideas about the world in the eyes of other people. It is like the movement of different planets in the coordinates of certain orbits, but within the same system. The collision of planets is an exception that leads to catastrophes. The clash of cultures is an everyday occurrence, and avoiding disasters depends on the people themselves [2].

References:

1. Intercultural communication as a science and educational discipline. URL: <https://studfile.net/preview/9008838> (Дата звернення: 21.11.2022)

2. Intercultural communication in foreign language learning in modern higher education. URL: https://revolution.allbest.ru/languages/00944148_0.html (Дата звернення: 21.11.2022)

3. Language in the context of intercultural communication. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-na-temu-mova-v-konteksti-mizhkulturno-komunikaci-39651.html> (Дата звернення: 21.11.2022)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-36>

Tsaryk O. M.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
West Ukrainian National University*

Rybina N. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate professor,
West Ukrainian National University*

THE ROLE OF AN INTERPRETER IN CROSS-CULTURAL COMMUNICATION

The development of world civilization at the current stage has led to the growth of communication and, first of all, language communication.

Linguistic cultures are converging and their role in the process of foreign language communicative activity is increasing. The modern world is a dynamic world of communications, which requires a language of communication that brings different cultures together for active activity. The processes associated with the phenomenon of globalization involve regular contacts in various spheres between representatives of different cultures. Cross-cultural contacts become more frequent, longer, and in their context, practical activities take place. Such a situation requires solving the set practical tasks and issues of cultural adaptation at the same time. The growth of integration processes in the modern world, associated with the expansion of economic, health and cultural contacts, the possibility of studying abroad, the activation of foreign tourism and many other factors, have made the problems of cross-cultural interaction and communication more urgent. Scientists agree that the phenomenon of communication is extremely complex and requires a deep interdisciplinary and intercultural research approach.

In modern translation studies, there is an opinion that the basis of translation as a type of interlingual, interliterary, and intercultural communication is the production of a text that adequately replaces the original text in another culture, another language, and another communicative situation. It is on this path that there is a way to achieve equivalence, which assumes not the complete identity of two texts, but sufficient commonality of their content for the purposes of communication in specific conditions. Therefore, translation is no longer a simple change of one language structure into another, but a complex process of content transmission, defined as the result of the interaction of linguistic meanings and cognitive additions corresponding to this text. These cognitive additions are part of the translator's cognitive knowledge, i.e. the totality of his encyclopedic (linguistic and extralinguistic) knowledge stored in his memory. They are also part of his cognitive context, i.e. knowledge known to the translator from previous parts of the text and used by him to convey the content of the following parts.

Translation, as one of the important types of communicative activity, focuses primarily on the complete and adequate transmission of the original language, which contains all the implications of linguistic, social and cultural spaces. Naturally, with such a target instruction, adequacy can be achieved when translating not isolated units or parts of the text, but more specific factors of its structural organization: metaphoricality and rhythm and melody, mythopoetics and archetypes, symbols, etc. «The translator must «decompose» the original text into separate elements, and then «fold» it again into a new structural unity, but in such a way that the readers of the translation have images and associations commensurate with the images and associations that arise in the readers of the original work» [1, p. 81]. The difficulties of

translation are, in fact, not related to the knowledge of languages, but to the ability of the translator to find in language systems those linguistic and epistemological regularities that dictate the only contextual possibility of adequate transmission of the content of the text. In fact, the translation implements the general principle of the unified organization of all specific languages, which is based on the very essence of language as a form of reflection of reality. Therefore, we consider translation as a link of interactions and mutual influences of cultures, literatures and languages.

If communicators are separated by socio-cultural barriers when communicating, then language, cultural and time barriers are added when translating data. Translation is complicated in case of significant differences between the cultures of the original text and the translated text. Therefore, in order to ensure intercultural communication, «the translator's creative activity should be aimed at reconciling two conflicting tendencies: preserving the language norm of the receptive culture in the translation, on the one hand, and harmonizing it with the norm of the original as a phenomenon of the source culture, on the other» [2, p. 116]. The translator's explanatory activity is manifested at all levels of the text structure, especially at the lexical level. The translator's individuality is expressed, as a rule, in the amplification of the perceived nymphoid signals, which leads to an increase in the number of expressive and stylistically colored units in the text. Having decoded the image for himself, he recodes it for others with the obligatory inclusion of his own perception in the transformed image. Therefore, extracting information from the text is not only associated with a minimal amount of loss, but also with some increase in this information, which is based on personal, general cultural, socio-historical, aesthetic experience of the reader.

The problem of translation of realities is considered one of the most important and most difficult in the intercultural aspect of translation and research on the national-cultural specificity of language and speech activity [2]. If linguistic and cultural diversity is today defined as the wealth of civilization, then translation works to preserve it. Translation acts as a means of protecting national languages and cultures, providing impulses for their self-development and at the same time protecting them from excessive foreign language influence. False associations among economics students who work with the original also cause pseudo-internationalisms such as officer, magazine, obligation, speculation, control, accurate, etc. That is why it is worth paying special attention to adequate command of the language code. This is the key to communicative success, and therefore to understanding between the participants of the contact.

Therefore, intercultural aspects of translation form the development of sociocultural competence in students, which helps them navigate the different

types of cultures and civilizations whose languages are being studied, correlate communicative norms and forms of communication with them, and also help in choosing culturally accessible forms of interaction with people in the conditions of modern intercultural communication.

References:

1. Чередник Л.А. Роль перекладу в крос-культурній комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2021. № 51, том 3. С. 78-81.

2. Translation and Cultural Identity: Selected Essays on Translation and Cross-Cultural Communication. Edited by Micaela Munoz-Calvo and Carmen Buesas-Gomes. Cambridge scholars Publishing, 2010. 179 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-37>

Чеглатонєва С. О.

студентка 3-го курсу філології,

Науковий керівник:

Назаренко О. М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК НАУКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

На сучасному етапі в умовах глобалізаційного діалогу соціально-економічні, політичні та соціокультурні трансформації істотно змінили образ сучасного світу та вплинули на життєдіяльність практично всіх людей на Землі. Розширення економічних, торговельних і культурних контактів, зростання зарубіжного туризму, здобування освіти за кордоном, міжнародні студентські обміни, організація закордонних стажувань та багато інших явищ і фактів стрімко актуалізували проблеми міжетнічного та міжкультурного спілкування та взаємодії, що й увиразнює актуальність дослідження.

Виникнення міжкультурної комунікації зумовлене потребами суспільства. Її практична сфера бере початок із давніх часів, коли люди встановлювали різні контакти з чужинцями, що вимагало толерантності та знань про міжкультурні відмінності. Із появою дипломатичних відносин інформація про національно-культурні особливості різних

країн стала складником професійної міжнародної діяльності. Особливої актуальності набули навички у сфері міжкультурного спілкування в часи бурхливого розвитку міжнародних контактів, які розпочалися в 70-ті роки ХХ ст.

У 1946 р. у США було створено Інститут служби за кордоном (Foreign Service Institute), який очолив Едвард Холл. Він залучив до своєї команди психологів, етнологів, антропологів, соціологів, культурологів. Цей заклад мав готувати дипломатів, розвідників, волонтерів Корпусу миру, міжнародних військових та інших фахівців для роботи за кордоном, сприяти усуненню міжрасових та міжетнічних конфліктів [8, с. 20]. На початку 1970-х років відбулося становлення міжкультурної комунікації як самостійної науки.

Можливість взаєморозуміння пов'язана з тим, що кожна людина повинна володіти певними прийомами спілкування, схемами стандартизації як людей, так і навколишнього соціального середовища, способами обміну посланнями і т.д. Все це створює можливість комунікації і показує, що процес комунікації є надзвичайно складним, що включає в себе причини, форми, види, типи і результати комунікації [9, с. 5].

Комунікація – це цілеспрямований процес інформаційного обміну між двома сутностями за допомогою певної семіотичної системи [7, с. 274]. Науковці включають до цього поняття її цілеспрямованість, прагматичну настанову, семантико-символічну взаємодію, вивчення функцій комунікантів та повідомлення як учасників комунікативного акту [5, с. 155]. Все це дозволяє виділити різні види комунікації, які здійснюються за кількома підставами, тому їх кількість в різних джерелах досить значно відрізняється. Виокремлюють такі види комунікації: міжетнічну, ділову, соціальну, міжнародну, міжособистісну, масову, міжкультурну [3, с. 19].

У сучасному світі людина в комунікації з навколишнім світом перебуває на межі культур, взаємодія з якими вимагає від нього вміння розуміти чужі культури, поважати їх традиції, досягати згоди у вирішенні життєво важливих проблем. В контексті даних вимог міжкультурної комунікації виступає як об'єктивна необхідність виживання людини, оскільки забезпечує інформаційний зв'язок між культурами окремих народів, робить можливим накопичення і передачу їх соціокультурного досвіду, організовує координацію спільної діяльності людей, трансляцію ідей, знань і цінностей. Незважаючи на постійно розширювані міжкультурні контакти, партнерам не завжди вдається досягти згоди через різні культурні традиції, звички, розбіжності в інтерпретації будь-яких подій.

Кожна людина реагує на зовнішній світ відповідно до особливостей своєї культури, причому часто не усвідомлює культурні норми, оскільки вони складають частину його особистості [6, с. 150]. Усвідомлення особливостей власної культури відбувається при контакті з людьми, які в своїй поведінці керуються іншими культурними нормами. Слід зазначити, що такого роду взаємодія часто пов'язана з дискомфортом або породжує конфлікти. Механізм сприйняття іншої культури є зіткнення звичного й незвичного.

Залежно від поєднання різних способів, прийомів і стилів спілкування в комунікативістиці прийнято виділяти три основні форми міжкультурної комунікації: 1) вербальну, 2) невербальну, 3) пара-вербальну.

Вербальна – комунікація за допомогою засобів природної людської мови або ж мовне спілкування, що виражається в обміні думками, інформацією, емоційними переживаннями. Найчастіше вона виражається у формі діалогу [4, с. 375]. або монологу. Діалог детермінується такими соціальними характеристиками учасників, як соціальний статус, роль, професія, етнічна приналежність, вік [1, с. 15].

Невербальна комунікація – це система способів спілкування та обміну інформацією, які здійснюються без допомоги мови [3, с. 206]. Вона є найдавнішою формою спілкування людей, яка сформувалась до виникнення мовлення й виявилася стійкою та ефективною на початкових функціях.

Засвоєння чужої культури потрібно розпочати з розвитку у людини міжкультурної чуйності або чуттєвого сприйняття й тлумачення культурних відмінностей. Людям важливо усвідомити не схожість між собою, а відмінності, тому що всі труднощі виникають саме через неприйняття міжкультурних відмінностей [3, с. 44].

Отже, міжкультурна комунікація вимагає осмислення, оновлення та творчого підходу з боку індивідів сучасного суспільства. Кожна людина повинна адекватно сприймати різні культурні цінності, бачити в чужих культурах не тільки загальні, але й спільні риси, емпатійно розглядати різні культурні явища й представників інших культур.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики.К.: Академія, 2004. 343 с.
2. Галицька М.М. Мовленнєвий етикет як елемент культури іншомовного спілкування менеджерів туризму. *Іноземні мови в навчальних закладах*. К, 2004. С. 134-140.

3. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. К.: Видавничий центр «Академія», 2012. 286 с.
4. Назаренко О. М. Діалогічна взаємодія в мас-медійному інтерв'ю *Слов'янський збірник: Збірник наукових праць*. Київ: В. д. Д. Бурого, Вип. 17. Ч.1. 2012. С. 371-376.
5. Nazarenko O. M. Communication and pragmatic aspect of modern Ukrainian text. Communicative-pragmatic, normative and functional parameters of the professional discourse. Collective monograph. Lviv-Torun: Liha-Pres, 2021. С. 155-171.
6. Назаренко О. М., Лазаренко С. В. Фольклорне походження прецедентних газетних заголовкових комплексів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Вип. 49 Одеса, 2021. С. 149-152.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля – К. С. 844.
8. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб.К.: ВЦ «Академія», 2010. 240 с.
9. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 312 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-38>

Cherenok Yu. Ye.

Student,

State University of Trade and Economics

ENGLISH UNITES PEOPLE ALL THROUGHOUT THE WORLD

The term 'Intercultural Communication' is used in at least three distinct ways in the literature. We follow Scollon and Scollon (2000, 2001) in referring to these as «cross-cultural communication», «intercultural communication» and «interdiscourse communication». Studies in «cross-cultural communication» start from an assumption of distinct cultural groups and investigate aspects of their communicative practices comparatively. Studies in «Intercultural Communication» also start from an assumption of cultural differences between distinct cultural groups but study their communicative practices in interaction with each other [3].

Language learning is an important part of intercultural communication. It is fundamentally a socio-cultural experience. In the last few decades,

Information and Communications Technology (ICT) integration and applications have shaped how language is taught and learned.

Due to the rapid development of information technology, not every teacher is ready to integrate computer technology and other multimedia tools into the process of learning foreign languages. This problem is especially true for older teachers, who sometimes find it very difficult to adapt to rapidly evolving technologies.

A necessary prerequisite for the introduction of information technology in the learning process is that every teacher is aware of the fact that the computer is not a mechanical teacher, but is a means to improve and enhance the learning process [4].

It should also be noted that at the current level of development, the computer can take on a large amount of routine work of the teacher, giving him time for creative activity [5].

There are criteria that determine the suitability of technical means of teaching and control for use in English classes:

- there must be a process of increasing productivity and efficiency of the whole learning process;
- management and monitoring of correctness of educational actions of each student;
- increase interest in language learning;
- providing prompt feedback and control of the actions of all students during their studies;

The introduction of computer technology greatly influences the development of textbooks for teachers, as the latest opportunities in the field of graphics will significantly diversify the number and types of exercises. The same applies to presentations prepared by teachers or students. But films have the best effect on students.

Language teachers have been using films in their classes for decades, and there are a number of reasons why film is an excellent teaching and learning tool [2].

1) Learning from films is motivating and enjoyable.

Motivation is one of the most important factors in determining successful second-language acquisition. Films and TV shows are an integral part of students' lives so it makes perfect sense to bring them into the language classroom. Film, as a motivator, also makes the language learning process more entertaining and enjoyable.

2) Film provides authentic and varied language.

Another benefit of using film is that it provides a source of authentic and varied language. Film provides students with examples of English used in 'real' situations outside the classroom, particularly interactive language – the language of real-life conversation. Film exposes students to natural

expressions and the natural flow of speech. If they are not living in an English-speaking environment, perhaps only film and television can provide learners with this real-life language input.

3) Film gives a visual context.

The visuality of film makes it an invaluable language teaching tool, enabling learners to understand more by interpreting the language in a full visual context. Film assists the learners' comprehension by enabling them to listen to language exchanges and see such visual supports as facial expressions and gestures simultaneously. These visual clues support the verbal message and provide a focus of attention.

4) Variety and flexibility.

Film can bring variety and flexibility to the language classroom by extending the range of teaching techniques and resources, helping students to develop all four communicative skills. For example, a whole film or sequence can be used to practice listening and reading, and as a model for speaking and writing. Film can also act as a springboard for follow-up tasks such as discussions, debates on social issues, role plays, reconstructing a dialogue or summarizing. It is also possible to bring further variety to the language learning classroom by screening different types of film: feature-length films, short sequences of films, short films, and adverts.

Given the benefits of using film in the language learning classroom, it is not surprising that many teachers are keen to use film with their students, and an increasing number of them are successfully integrating film into the language-learning syllabus. Until quite recently it was difficult to find pedagogically sound film material to help students improve their language through watching film, and teachers had to spend many hours creating their own materials. However, with the advent of the internet there is now a wealth of online resources for both language teachers and their students. With so many resources, it's sometimes difficult for teachers to see the wood for the trees.

5) Lesson plans.

There are many websites and blogs which provide detailed and well-structured lesson plans based on film and television clips, short films and viral videos, which save the busy teacher a lot of time.

This research has given us insights into the benefits when using films in education. The findings demonstrate that there are extensive benefits with the use of films as an educational instrument in a multimodal teaching approach.

Apart from films, there are a lot of international programs that help youth communicate throughout the world and learn English. One of them is ENGIN Program. It is online English program is free speaking practice and cultural exchange for Ukrainians age 10-35. Here are some facts about ENGIN:

- ENGIN was launched in March 2020;

- There are over 8,000 active volunteer participants in program from 80+ countries and 9,000 students from 24 Ukrainian regions;
- Has 86 Ukrainian partners and 65 US partners;
- In 3 months, 85% of students significantly improved English, their average improvement being by 8%;
- In April, ENGIN expanded its program to students aged 13 to 35 and volunteers of any age over 14 [1].

The ENGIN program connects English speakers with Ukrainian students or those who are refugees. Kate Manoff, who is the founder of this program says that a lot of Ukrainians want to learn English for job interviews as many of them have been displaced. «It's just very accessible and universal, so anyone can plug in and form this very close bond one-on-one relationships and really see tangibly the help and impact that they're making», she says.

There are more than 30 online communities on Telegram! Among new communities you will find Poetry Club, Ukrainian Culture, Parenting. Moreover, the ENGIN team has started monthly challenges on Instagram to give students a chance to show off their English skills and win prizes. In addition to that there are a lot of useful webinars.

Both films and programs are amusing to strengthen knowledge and help the youth gain confidence in speaking and broaden their limits. And what is important – make new friends throughout the world and learn something new about different countries!

References:

1. ENGIN Instagram page. URL: <https://www.instagram.com/enginprogram/>
2. How can film help you teach or learn English? URL: <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/how-can-film-help-you-teach-or-learn-english>;
3. Linguistics and Intercultural Communication by Ingrid Piller. URL: https://www.languageonthemove.com/downloads/PDF/piller_2007_intercultural%20communication.pdf;
4. Nosenko E.L. The use of IT in education. Kropyvnytskyi, 2004. p. 14
5. Tsvetkova L. A. The use of a computer in teaching vocabulary in primary school. Kropyvnytskyi, 2002. p. 150.

Черська Ж. Б.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ)

В умовах сьогодення особливо актуальним постає спілкування представників різних культур у суспільстві. Безперечно, об'єднуючим елементом та важливим фактором успішного вербального порозуміння між цими представниками було і залишається володіння найбільш поширеною у даному соціумі мовою, у нашому дослідженні – німецькою. За допомогою мови і пізнається іншомовна культура, яка включає, передусім, писемні надбання – пам'ятки, літературні твори, історичні хроніки, спогади очевидців, актуальні публіцистичні джерела. Тому об'єктом для опису сучасних інтеграційних процесів ми обрали публіцистичні тексти газети «Die Welt» загальним обсягом суцільної вибірки 30 тис. слововживань.

Окрім мовних особливостей значний вплив здійснюють вияви менталітету представників іншомовної культури. Як відомо, в інтеграційному процесі вступають у взаємодію уявлення представників різних культурних спільнот про важливі для цих суспільних формацій цінності. Ціннісні орієнтації створюють своєрідний фундамент для розуміння концептів – одиниць узагальненого мовно-ментального ресурсу з етно-національними чи культурно-зумовленими уявленнями людини про дійсність [2, с. 178]. Ключовими з-поміж різночастинномовних засобів вербалізації [1] для концепту «ЕГОЇЗМ» на позначення негативних рис людини стали прикметники зі значеннями «еґоїстичний», які у межах досліджуваної вибірки складають 226 випадків слововживань.

Виявлені характеристики людської діяльності на позначення «ЕГОЇЗМУ» охоплюють широкий спектр сфер суспільного життя: політики, як зовнішньої, так і внутрішньої, до культури та дозвілля.

Як показує аналіз публіцистичних текстів, політична сфера знаходиться під впливом актуальних подій у світі, зокрема, воєнних дій на території України. Питання «еґоїстичних інтересів» постає гостро у контексті допомоги чи підтримки, а також просто реакції на людську поведінку та ставлення цілих держав. Здебільшого словосполучення

egoistische Interessen (еґоїстичні інтереси), яке налічує 74,3 % усіх зафіксованих прикладів, виражає негативну оцінку людських дій, які ґрунтуються на корисливості та одержанні зиску. Німецьке суспільство болюче переживає енергетичну кризу, зумовлену війною, що не може не позначитися на формуванні ціннісних орієнтацій, на інтеграційних процесах у німецькому суспільстві та у європейському просторі. Такою ж болісною є реакція німецьких журналістів на напрямки подолання енергетичної кризи Європою, які, безперечно, мають у своїй основі певні еґоїстичні мотиви та інтереси, однак часто сфокусовані на негативні характеристики щодо німецьких політичних діячів:

«Die Ampel-Koalition hat so lange mit sich um ihren «Doppelwumms» gerungen, dass keine Zeit dafür blieb, in Europa gut Wetter zu machen. Das Versäumnis bringt Scholz nun in die Position des egoistischen Deutschen. Undankbar, weil seine Kanzlerschaft in Europa mit großen Hoffnungen verbunden war.» [3, Welt: 7.10.22]

Щодо інтеграційних процесів у німецькому суспільстві, важливим є західно-європейське розуміння так званого «здорового еґоїзму», позитивної оцінки людської діяльності, яка у своїй основі має підґрунтя раціональної турботи про самого себе, свою родину, свої власні інтереси. На перший погляд, така поведінка видається вкрай негативною, особливо тоді, коли мова йде про планування подій, організацію вільного часу, бажання чи небажання присвятити час знайомим, сусідам, друзям. Щоб зрозуміти мотивацію представників німецького суспільства необхідно враховувати їхнє прагнення раціонального використання ресурсів загалом, продуманого до дрібниць планування будь-якої діяльності та орієнтації на досягнення успіху. Одним із найбільш популярних висловлювань цього напрямку стало твердження:

«Es ist nicht egoistisch für sich selbst zu sorgen» [3, Welt: 25.03.22]

Така турбота про себе і свої потреби розглядається як необхідність в умовах напруженого буденного життя задля упередження емоційного та фізичного вигорання. Турбота про власні потреби та інтереси не має нічого спільного із «поганим еґоїзмом» як виявом корисливості та еґоцентризму, а є ознакою «доброго еґоїзму», який покликаний зробити життя членів суспільства більш раціональним та успішним.

З огляду на такі характеристики та вербальні позначення «ЕґОЇЗМУ», варто зазначити, що обізнаність із особливостями менталітету, прагнення усвідомити мотиваційне підґрунтя та вміння враховувати культурні особливості певного суспільства з одного боку, та не втратити своєї автентичності з іншого, дозволяють брати участь в інтеграційних процесах та успішно інтегруватися.

У перспективі доцільно проаналізувати особливості вербального вияву протиставленого концепту «АЛЬТРУЇЗМ» у німецьких публіцистичних текстах на матеріалі однакової суцільної вибірки з метою порівняльного опису інтеграційних процесів у німецькому суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Огуй О.Д., Мельник Р. М. Становлення концептосистеми «СТАРАННІСТЬ, ПРАЦЬОВИТІСТЬ»: новий аспект дослідження // Актуальні проблеми германської філології: матеріали III. Міжнар. наук. конф., присвяченої 70-річчю від дня народження проф., д.філол. н. В.В. Левицького (10 – 12 квітня 2008 р.). Чернівці: Книги – XXI, 2008. С. 198–201.

2. Черська Ж.Б. Вербалізація концепту «ЕГОЇЗМ» у художній літературі першої половини ХХ ст. // Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»: збірник наук.праць. Острог: Вид-во Націон. ун-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 42. С. 178–181.

3. Welt: Die Welt. 2021 – 2022. Режим доступу: <http://www.welt.de>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-40>

Shestakova A. S.

Higher Education Applicant, 3rd year student,

State University of Trade and Economics

Scientific adviser:

Yuvkovetska Yu.

Docent, PhD in Philosophical Sciences,

State University of Trade and Economics

ACTUALIZATION OF INTERNATIONAL COMMUNICATION AS A DRIVING FORCE OF SOCIO-CULTURAL LIFE OF SOCIETY

Intercultural communication is the main trend of modern human development, so let's discuss what international communication is. Intercultural communication is communication between representatives of different cultures and peoples, the main task of which is the expansion of cultural contacts in the conditions of cultural globalization. This is a dynamic and multifunctional state, which is an indicator of the development of culture

in society. Its phenomenon consists of the fact that international communication is completely open to the perception of foreign cultural elements and is capable of generating new ones, as well as transmitting its values to other cultures. In the process of intercultural communication, the sociocultural experience of an individual is transferred and gained, interacting subjects change, and new personal qualities are formed.

At the same time, intercultural communication is an «interaction of consciousness», which gives rise to various problems of acculturation:

1) assimilation (a person fully accepts the norms and values of a foreign culture);

2) separation (negation of another's culture while maintaining identification only with one's own culture);

3) marginalization (loss of identity with one's own culture and lack of identification with the majority culture);

4) integration (identification both with one's own culture and with the new culture).

Studies dealing with the issue of intercultural differences indicate three approaches to the analysis of intercultural communication:

1) the first approach is based on the classic positivist methodology of subject-object relations, which is represented by the concept of structural functionalism, the system method, and the concept of the information society.

2) the second approach is based on the methodological approach which is based on the cognitive model of subject-object relations, in which the sphere of communication stands out as a special ontological object.

3) the third (post-classical) approach says that society is considered as a network of communications; communications create an opportunity for self-description of society and its self-reproduction and appear as an active self-organized environment [1].

Modern conditions of globalization give rise to many problems of intercultural communication in modern society in the conditions of cultural globalization, which are caused by contradictions between the global and the local, the contradiction between the universal and the individual. This is explained by a number of reasons: the social environment is becoming tighter, cultural self-awareness is increasing, different peoples need dialogue. An important phenomenon exists – cultural adaptation – a process that ensures the protection of the individual in the situation of the information space; the influence of the sociocultural environment on the individual in the conditions of constant change in society. Cultural adaptation occurs in the context of a certain ethnic group, which is a type of cultural community determined by historical and symbolic-cultural attributes of ethnic identity.

As a result of the process of cultural adaptation, there are opportunities for cultural acculturation, cultural changes that occur as a result of contact with other ethnic persons. In the process of adaptation, a person acquires the ability to see the foreign world, the same way of its systematization and identification thanks to which they have the same means of interpreting the natural social world, their ethnic similarity [2].

Moreover, we want to discuss an equally important issue: foreign language as a means of international communication.

The process of adaptation in a new socio-cultural environment is associated with overcoming the language barrier, getting to know the norms of the international team. The first step to the further education of students is linguistic adaptation. The success of international communication largely depends on ethno psychological (due to the mental characteristics of national cultures), behavioral (due to the national-cultural specificity of communicative behavior) and national-cultural language characteristics.

One of the most effective ways of learning a foreign language is the total immersion of an individual in an English-speaking environment, because in practice we can see that Ukrainian students, going to study abroad, are in the same group with native speakers. In addition to live communication, there are also applications on the Internet. The most popular apps are: «Language. DNA of the nation», «Learn vocabulary», «FunEasyLearn», «Learn and play», «Simply Learn Ukrainian», «LanguageTool» and others. Another way to «immerse yourself» in another linguistic system is to use online courses, various Internet platforms, YouTube channels, pages in social networks, Internet forums etc [3].

To sum up, intercultural communication in the development of human civilization acts as a kind of connector of the existence of cultures themselves. The result of international communication is long-term adaptation to life in a foreign country, which develops in the following forms:

- 1) socio psychological,
- 2) socio-communicative
- 3) economic.

The main function of international communication is to achieve social and cultural identity while preserving the individuality of each of its elements.

References:

1. Language and intercultural communication. Collective monograph, 2014; веб-сайт. URL: dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/8113/1/Льченко%20А.М.%20Монографія%20Мова%20і%20Міжкультурна%20комунікація.pdf. (дата звернення: 11.11.2022)

2. Analysis of the problem of intercultural communication in the conditions of cultural globalization, 2011.: с. 97-98; с. 240; веб-сайт. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/VISNIK_45_128.pdf (дата звернення: 11.11.2022)

3. Інтернет-комунікація у житті індивіда: веб-сайт. URL: <https://sites.google.com/view/bezpecnyj-internet/можливості-інтернету/навчання-за-допомогою-мережі-інтернет> (дата звернення: 11.11.2022)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-41>

Шийка С. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики та українознавства,
Національний університет водного господарства та
природокористування*

ІНТЕГРАЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНСЬКОГО АНТРОПОНІМА

Дослідження особливостей взаємозв'язку «власна особова назва – носій особового імені» в синхронічному та діахронічному вимірах і формування, на цій основі, окремих антропонімних лексико-семантичних груп або фреймів виступає важливим фактором формування цілісної національної наукової антропонімної системи і є проявом сучасних узагальнених, скоординованих і синергетичних європейських та світових інтеграційних процесів в українській історичній антропоніміці. Методика такого аналізу передбачає фіксацію пари «ім'я – особа, яка називається цим ім'ям» у певний історичний період, вивчення мотивації виникнення і використання особової назви, синхронізацію її з іншими лінгвістичними одиницями, а також з іменниками інших земель та соціально-історичних епох [9, с. 42; 10, с. 87]. Розглянемо з цих позицій ім'я Великої княгині Київської Ольги.

Давньоруську княгиню *Ольгу*, д.-рус. *Ольга* [5, с. 43] / *Солга* [5, с. 49] / *Олга* [6, с. 28] з династії Рюриковичів літописні джерела пов'язують з древлянською землею: *поимемъ жену его (Игора) Солгу за князь свои Маль* [5, с. 43]. Київська версія народження «праматері князів руських», висловлена І. Мицько, видається нам найбільш вірогідною [3, с. 8]. Інші, зокрема галицька та болгарська версії, мотивовані географічною назвою українського населеного пункту ймовірного місця народження правительки – с. Пліснеськ [4].

Антропонім *Ольга* традиційно в українському мовознавстві розглядається як жіноча форма чоловічого імені *Олег*, д.-рус. *Єлегъ / Олегъ*. В етимологічному словнику української мови зазначається, що особова назва *Ольга* походить від давньоскандинавського *Helga* [1, с. 183], утвореного від онімізації загального *helgi* ‘присвячений, священний, святий’. Піддаючи критичному аналізу норманське походження досліджуваного особового імені (пор. також *Олегъ, Игорь, Гьльбъ*), польський лінгвіст С. Роспанд не виключає можливість його індоевропейсько-славистичної структурної інтерпретації. Дослідник вважає, що д.-рус. *Ольга* належить до двочленної слов’янської структури: *indeclinabile + nomen*, тобто: *O-lъgъ, в якій другою частиною виступає субстантивований прикметник *lъgъ ‘легкий’ [7, с. 14]. Достовірність подібних етимологічних суджень, на нашу думку, підтверджується широким спектром використання імені на слов’янському мовному обширі, пор. білоруське *Вольга*, болгарське, македонське і сербо-хорватське *Олга*, польське, чеське і словенське *Olga*, російське *Ольга*, словацьке *Ol’ga* [1, с. 183]. Для повноти розгляду версій походження особової назви варто згадати і про можливі балтські витоки антропоніма < *aldas* ‘винагорода’ (пор. литовські імена *Ольгерд, Ольгимунт*) [4].

Зазначена семантика імені княгині *Ольга* – ‘свята’, ‘легка’, ‘винагорода’ символічно передає суспільну значимість особи-носія в давньоруській державі і «мотивує» її подальші дії, зокрема щодо запровадження християнства у Київській Русі. Із поширенням християнства актуалізується проблематика вибору другого особового імені особи за ознаками його суспільної значимості, моди і християнського заступництва. Другим іменем княгині Ольги було християнське ім’я *Олена*, д.-рус. *Єлена*: *бъ же има еи нарече^но въ крещении Єлена* [5, с. 49] / *бо имя ей наречево въ крещении Елена* [5, с. 29] і свідчило про покровительство святої цариці Олени. Етимологічно особова назва *Олена* походить від грецького *Helena*, утвореного ймовірно шляхом онімізації апелатива *helē* ‘сонячне світло’, *helenē* ‘смолоскип, світоч’ [8, с. 106].

Великій княгині Київській були притаманні мужність, сила і незламність. Рішучість і стійкість, а також мирна дипломатія дозволяли їй півтора десятиліття тримати владу в своїх руках. За силу, розум і намір запровадження християнства у 1547 році вона була канонізована до лику святих [2].

Вшанування княгині Ольги на давніх українських землях, як зазначає український історик І. Мицько, розпочалось вже за часів її онука Володимира Святославовича, «який переніс поховання баби до

збудованої ним Десятинної церкви». Ярослав Мудрий присвятив славі прабабі «цикл фресок на сходових вежах збудованого ним київського Софійського собору» [3, с. 3].

Поширенню переказів про княгиню Ольгу в Європі сприяли доньки Ярослава Мудрого та їх нащадки. У тамтешніх аналогах українських легенд фігурують антропоніми, які виникли не на основі імені батька святої – Гельгі, а на пізніших давньоруських літописних та епічних варіантах: Олег, Вольга, Ілля. Тому-то, «скандинавський герой це – Odd, Holger, німецький – Helias, французький – Ogier» [3, с. 4].

З огляду на суспільну значимість Великої княгині Київської впродовж історичного розвитку як носія особового імені дописемний антропонімний релікт *Ольга* і тепер широко використовується в українському, європейському і світовому мовному середовищі. Він, зокрема, відбитий в українських назвах вулиць: Ольгинська вулиця у Києві, вулиця Княгині Ольги у Львові, Рівному, Шепетівці та ін., храмів святих Володимира і Ольги у Львові та Чикаго, пам'ятників княгині Ользі у Києві та Коростені, у фалеристиці України – «Орден княгині Ольги», у нумізматиці – «срібна монета Ольга номіналом 10 гривень», у слов'янських топонімах Ologast, Wolegast, Wolgast, назві литовської ріки Олег та ін. [4]. На честь княгині Ольги названо затоку Ольги Японського моря. 24 липня православна церква відзначає День святої Ольги (княгині Київської), а в Соборі святого Петра у Ватикані біля вівтаря розміщено мозаїчне зображення княгині Ольги.

Підсумовуючи зауважимо, що біективна ономастична пара: особова назва Ольга та носій назви Велика княгиня Київська проявляють лінгвістичну активність в українському, європейському і світовому мовному просторі, етимологічні та семантичні різночитання, що є мотивом до подальших фахових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / Р. В. Болдирев та ін.; за ред. О. С. Мельничука. Київ: Наук. думка, 2003. Т. 4: Н – П. 656 с.
2. Княгиня Ольга / Моя Україна. URL: <https://myukraine.org.ua/knyaginya-olga/> (дата звернення: 08.11.2022).
3. Мицько Ігор. До історії поширення у Європі переказів про княгиню Ольгу. *П'яті «Ольжині читання»*. Пліснеськ, 7 травня 2010 року. Львів, Броди, 2011. С. 3–12.
4. Ольга (княгиня). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Ольга_\(княгиня\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Ольга_(княгиня)) (дата звернення: 08.11.2022).

5. Полное собрание русских летописей. Т. 2: Ипатьевская летопись. Москва: Изд-во вост. лит., 1962. 938 с.

6. Полное собрание русских летописей. Т. 9: VIII. Летописный сборник, именуемый Патриаршею или Никоновскою летописью. Санкт-Петербург: Типография Эдуарда Праца, 1862. 256 с.

7. Роспонд С. Структура и классификация древневосточнославянских антропонимов (имена). *Вопросы языкознания*. 1965. № 3. С. 3–21.

8. Шийка С. В. Особливості давньоруського жіночого іменника історичної Ровенщини. *Теоретичні й прикладні проблеми сучасної філології* : збірник наукових праць. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. Вип. 10. Частина I. С. 102–108.

9. Шийка С. В. Структурні особливості давньоруських особових назв історичної Ровенщини. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Т. 30 (69). № 4. С. 42–47. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-1/09>

10. Світлана Шийка. Особливості походження, семантики і поширення давньоруського імені Ярослав / Ёрославъ. *Сучасні проблеми україністики та журналістики* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції м. Рівне, НУВГП, 20–21 травня 2021 р. Рівне : НУВГП, 2021. С. 87–91.

ПАНЕЛЬ 2. МІЖКУЛЬТУРНІ ІСТОРИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-42>

Верховцева І. Г.

доктор історичних наук, доцент

МЕГАТРЕНДИ СВІТОВОГО РОЗВИТКУ: МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ГЛОБАЛЬНИЙ ІДЕЙНО-РЕФОРМАТОРСЬКИЙ ПОЛІЛОГ XIX – ПОЧАТКУ XXI СТ.

Аналізуючи стан гуманітарної діяльності в рамках відповідних програм ООН, професорка Джорджтаунського університету (США) Елізабет Ферріс відзначає, що однією із сучасних світових мегатенденцій (мегатрендів) є зростання ролі муніципальних властей та своєрідний «запит» на локальну демократію. Широкі маси інтенсивно залучаються до вирішення місцевих проблем, відбувається «посилення місцевого потенціалу», що, на думку вченої, зумовлюється, крім іншого, й політичною необхідністю глобального характеру, оскільки саме муніципальні власті здатні давати найбільш адекватні відповіді на такі виклики, як біженство, продовольча безпека, стихійні лиха, технологічні загрози тощо [12, с. 21–23].

Позиція науковиці, яка бере активну участь в аналізі й розробці міжнародних гуманітарних програм під егідою ООН, доводить: як і понад двома попередніми століттями, нині місцеве самоврядування залишається потужним чинником соціально-політичного поступу, одним із провідних мегатрендів світового розвитку XIX – початку XXI століть.

Поняття мегатренду увійшло в соціально-політичний дискурс завдяки Джону Нейсбіту – американському соціологу, в 1960-х рр. – помічнику секретаря з питань освіти при Дж. Кеннеді та раднику Л. Джонсона. У своїй праці «Мегатренди» (1982), послуговуючись методом контент-аналіза, Д. Нейсбіт дослідив соціальні зміни, що визначають сутність і обличчя нового суспільства – інформаційного [11]. Резюмуючи, що «майбутнє присутнє в сьогодні», Д. Нейсбіт дав імпульс осмисленню дослідниками процесів глобалізації явищ минулого і сучасності в контексті виокремлення масштабних тенденцій (мегатрендів), завдяки яким сформувався сучасний світ, що наприкінці

XX ст. вступив у стадію пришвидшеної глобалізації. Безумовно, таке осмислення глобалізації та макросоціальних процесів триватиме й надалі – власне не так давно воно розпочалося. «Відшукуючи» впливи та взаємообумовленості, які визначили конфігурації макроявищ сьогодення, дослідники «відкривають» нові «іпостасі» того, що увійшло в соціальну практику останніми століттями, але не розглядалося в ракурсі процесів глобалізації. Саме до таких явищ належить інститут місцевого самоврядування.

Місьцеве самоврядування – окрема форма реалізації народом належної йому влади (форма публічної влади) та окремий складник механізму управління суспільством і державою. Завдяки участі в місцевому самоврядуванні громадяни вчаться діяти політично, а суб'єкти місцевого самоврядування – територіальні громади управляють країною своїми місцевостями. У сучасному світі конституційне закріплення за народом – сувереном державної влади права управляти своєю країною в розрізі її регіонів на засадах самоврядування є свідченням демократичного поступу держави, її залучення до прогресивних соціокультурних процесів планетарного масштабу. М. Баймуратов і М. Юрченко, акцентуючи на тому, що місцеве самоврядування є загальною історичною спадщиною людства, відзначають: за умов глобалізації з її інтернаціоналізацією конституційного правопорядку держав та конституціоналізацією міжнародного публічного права права людини та муніципальні права людини є «альфою і омегою» сучасного державного розвитку та основоположним ідеалом побудови глобалізованого світу [1; 2, с. 5].

Натомість атрибутом сучасної демократії місцеве самоврядування стало не водночас. Ідеї наділення самоврядних громад функціями з місцевого управління та перетворення їх на носіїв державної влади перш, ніж стати світовим мегатрендом, понад два останні століття кристалізувалися в рамках інтенсивного міжнародного ідейно-реформаторського полілогу в аспекті модернізації місцевого управління.

До теоретичної розробки цього питання долучилися, зокрема, М. Баймуратов та М. Юрченко [1; 2], В. Григорьев [8], І. Верховцева [4; 6], О. Євтушенко та І. Моспаненко [9]. Однак окремі науковці, нехтуючи фактами, що свідчать про вказаний полілог, продовжують помилково ототожнювати модерне місцеве самоврядування із традиційним самоврядуванням, яке функціонувало в аграрних соціумах з їх диктатом колективу-корпорації всередині спільнот і нехтуванням правами й свободами індивідууму [10]. Залишаючи за рамками даної розвідки аналіз відмінностей між традиційним самоврядуванням та модерним місцевим самоврядуванням, наголосимо: останнє має суто

територіальний характер і насамперед характеризується демократизацією відносин всередині спільноти з повагою до прав кожного її члена, відповідно, рівністю прав співгромадян – «атомів» територіальних громад. Такі взаємини всередині локальних спільнот окреслює термін «локальна демократія», що ним позначають комплексний соціальний, політичний, культурний і правовий феномен, який характеризується активізацією участі жителів у місцевій спільноті, ефективним діалогом між різними групами інтересу, «усвідомленою» партисипацією громадян, їх контролем за діями уряду та висококваліфікованим і високоякісним «виконанням доброго врядування» [3, с. 75].

Перші ідеї щодо подібних моделей організації місцевої влади як складника місцевого управління держав було висловлено на рубежі XVIII–XIX ст. мислителями Франції, Німеччини, США. Спроби практичного втілення мали місце у першій третині XIX ст. Зокрема, в Пруссії законом 19 листопада 1808 р. міська громада була оголошена «політичною істотою». Закріплювалися подібні положення і в Конституції Бельгії 1831 р. Окремий імпульс реформаторським пошукам дали висловлені французом А. де Токвілем та австрійцем Л. ф. Штайном пропозиції з управлінської модернізації країн. Перший наголосив на іманентності демократичних самоврядних практик у традиційних громадах. Другий, будучи учнем Г. Гегеля, в роботі «Соціалізм і комунізм у сучасній Франції» (1842) окреслив плани розбудови справедливої соціальної організації та політики державного соціалізму, які слід було реалізовувати, не очікуючи, коли того вимагатимуть революційно налаштовані маси, залучивши до управління територіальними структурами обраних за майновими принципами представників місцевого соціуму [6, с. 114–115; 9, с. 52].

З часом у країнах Європи набула поширення теорія вільної громади (К.-Ф. Гербер, Г. Аренс, О. Лабанд, Э. Мейер тощо), яка акцентувала на правах місцевої громади на опікування власними справами як на природних й таких, що не можуть бути відчужені, порівнюючи їх з природними та невідчужуваними правами людини. Вільну громаду оголосили первинною стосовно держави, остання мала поважати свободу громадського самоврядування, відтак, поряд із законодавчою, виконавчою і судовою владою, визнавалася четверта – місцева / муніципальна / громадська. Поступово на цій базі було сформульовано господарську, а потім громадську, теорії місцевого самоврядування (Р. Моль, О. Ресслер, О. Гірке тощо), які протиставили останнє державному управлінню. З часом у цьому контексті постав комплекс ідей, що склав базу відповідної державницької теорії: за нею, на місцеве

самоврядування покладалися обов'язки з державного управління місцевостями (Л.ф. Штайн, Р.ф. Гнейст). Згідно поглядів європейських мислителів, місцеве самоврядування мало сприяти формуванню бази локальної демократії, привчати населення до управління країною на засадах представництва й інших буржуазно-демократичних цінностей. Відповідно, запровадження місцевого самоврядування стало розглядатися як засіб не тільки управлінського, а й соціального та політичного оновлення країн.

Особливим етапом світових реформаторських пошуків у сфері місцевого самоврядування стало опанування тогочасними європейськими управлінськими трендами ліберальною бюрократією Російської імперії. Упорядковуючи соціальний та управлінський простір своєї країни, імперські реформатори вдалися до синкретизації модерних управлінських технологій із самоврядними традиційними практиками руського миру, поступаючись тиску традиціоналістів, прагнучи подолати сепаратизм регіональних еліт та зберегти цілісність «єдиної і неділимої». Практики руського миру було поширено на весь імперський простір під час Великої реформи сільського самоврядування 1861–1871 рр. та подальших реформаторських заходів на її базі. Це уявлялося російським діячам тою основою, на фундаменті котрої поступово мало постати модерне місцеве самоврядування [6, с. 102, 114–116]. Однак, корелюючи європейські проекти місцевого самоврядування відповідно до потреб збереження цілісності імперського простору, реформатори відкинули принципові аспекти, пов'язані з демократизацією державно-правового простору, нав'язуючи соціокультурно строкатому імперському селу великоруські самоврядні практики з їх відчутним «тоталітарним» присмаком та абсолютним підпорядкуванням індивідуума колективному диктату самоврядної громади. Російський імперський досвід розбудови місцевого самоврядування, попри спроби реалізувати його в містах і на рівні земств у поєднанні із сільськими самоврядними практиками, став антиприкладом того, як нехтування правами і свободами людини у розбудові локальної демократії зумовило формування соціокультурної бази фашизму – після початку 24.02.2002 р. повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України це «проросло» російським фашизмом та акціями геноциду українців [5, с. 126].

Запозичення та обмін реформаторським досвідом у сфері місцевого самоврядування продовжуються нині в умовах постбіполярного світу. Європейські традиції в сфері місцевого самоврядування, закріплені відповідною хартією 1985 р., в умовах цифризації та діджиталізації вдосконалюються технологіями електронної демократії. Інтегруючись у

європейський простір, Україна продовжує розбудову власного місцевого самоврядування, користуючись напрацюваннями європейців [7]. Це доводить, що становлення інституту місцевого самоврядування останніми понад двома століттями стало глобальним ідейно-реформаторським полілогом, який сприяв та сприяє інтеграції й співпраці народів і країн у розробленні засад конституціоналізму, базових форм локальної демократії, оформленню міжнародного публічного простору.

Список використаних джерел:

1. Баймуратов М.О. Місцеве самоврядування як загальний спадок людської цивілізації та важливий феномен сучасного світового конституціоналізму. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. 2011. № 1. С. 57–65.
2. Баймуратов М.О., Юрченко М.М. Інститут місцевого самоврядування в умовах глобалізації: до визначення доктринальних та нормативних підходів. *Правова система: теорія і практика*. 2019. № 4. Ч. 2. С. 3–8.
3. Була С., Гнатюк В. Локальна демократія як фундаментальна категорія в актуалізації проявів інституціонально-правових модусів місцевого самоврядування: кореляція, формалізація та схематизація основних понять. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2015. Вип. 6. С. 76–88.
4. Верховцева І.Г. Мегатренди світового розвитку XIX–XXI століть: самоврядні територіальні громади як носії державної влади (кейс «Російська імперія»). *Вісник Львівського університету*. Серія: філософсько-політологічні студії. 2022. № 42. С. 170–181.
5. Верховцева І.Г. Руський мир як традиційні соціальні практики «довгого XIX ст.»: до витоків російського фашизму. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: *Історичні науки*. 2022. Т. 33(72). № 3. С. 117–127.
6. Верховцева І.Г. Селянське самоврядування в Російській імперії (друга половина XIX – початок XX ст.): дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2019. 701 с.
7. Віннічук О. Перспективи електронного урядування: естонський досвід та українські реалії. *Вісник Прикарпатського університету*. Політологія. 2019. Вип. 13. С. 78-75.
8. Григорьев В.А. Эволюция местного самоуправления. Отечественная и зарубежная практика: монография. К.: Истина, 2005. 424 с.

9. Євтушенко О.Н., Моспаненко І.В. Місцеве самоврядування у поглядах Л. Штейна. *Наукові праці: Політологія*. 2010. Т. 131. Вип. 118. С. 50-53.

10. Камінська Н.В. *Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз: навч. посіб.* К.: КНТ, 2010. 232 с.

11. Нейсбит Д. Мегатренды. М.: АСТ «Ермак», 2003. 380 с.

12. Феррис Э. Мегатенденции и будущее гуманитарной деятельности. *Международный журнал Красного креста*. С. 5-34. URL: <https://www.icrc.org/ru/doc/assets/files/review/2011/irrc-rus-ferris.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-43>

Ihoshev K. M.

*Lecturer at the Department of Germanic-Romance Philology
and Translation,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

THE PHILOSOPHY OF DANDYISM IN OSCAR WILDE'S FICTION

At the end of the XIXth century, decadent trends began to appear in England. Characteristic for that time are aesthetic and naturalistic directions (symbolists, Pre-Raphaelites, aesthetes). The most popular direction in literature of that time becomes aestheticism, primarily thanks to the most famous representative of it – Oscar Wilde. He is one of the most controversial figures in the world literature and provokes constant interest in both his own work and his personal life. According to Alexander Grinstein, for this writer aestheticism became a rebellion against Victorian morality. The pose of the esthete had to be to oppose generally accepted tastes, conventions, and this is exactly what he expressed a kind of protest against the dominance of practicality and common sense: «This [«The Picture of Dorian Gray»] was Wilde's only novel and brought him considerable notoriety as the British public was incensed by the implied immorality in the work» [1, p. 126].

The main principles of aestheticism can be summarized as follows: beauty is above morality, art is above reality, pleasure is above all else. Aestheticism gave a new impetus to the flourishing of dandyism, which arose in England in XVIII – at the beginning of the XIX century as a reaction and a countermeasure of sorts to the growing role in the social and cultural life of the rich bourgeois: «The dandy, who despised the vulgarity and false morality of the newly emergent bourgeoisie, placed particular importance on

nonchalant appearance, refined language, banter and cynicism, which manifested the contradiction between spirit and material, aristocracy and vulgarity, art and nature» [2, p. 24].

The relevance of this work is determined by the consideration of aspects of the philosophy of dandyism in Oscar Wilde's writings and its development from Lord Goring (comedy «An Ideal Husband») to Dorian Gray and Lord Henry («The Picture of Dorian Gray»). This work is devoted to the analysis of the concept of life «philosophy of unreal» by O. Wilde on the examples of his dandy characters.

There are three main periods of development European dandyism. Initially, dandyism was considered a phenomenon of a fashionable society. Its first classic representative and prototype for all dandies of the 19th century was one George Bryan Brummell, a fop and a trendsetter of fashion and cultural preferences for the whole of Europe. Dandyism of the first period was implemented at the level of social practice, where the main attention was paid to the style of the costume, appearance and manners. The literary canon of dandyism began to take shape when a series of «fashionable novels» were published where the main characters were dandies. These the novels were perceived as textbooks of social manners and were a great success. Under the influence of translations of «fashionable novels» and general Anglomania, European dandyism began to develop in France. Its characteristic features are becoming intellectuality, modernism, rationality. The dandy develops traits of a bohemian artist and the model of gentlemanly behavior as a result becomes more democratic.

The third period of the development of dandyism is associated with the development of European decadence. At this time the literary canon of dandyism is continued by the novels «À rebours» by J.-K. Huysmans, «The Picture of Dorian Gray» by O. Wilde and «Zuleika Dobson» by M. Beerbom. In these novels, the dandy turns into a sophisticated aesthete who is characterized by its own ideology, rejection of the vulgar, his personality is carefully hidden behind a mask. Oscar Wilde portrays a dandy as a cultural-aristocratic individual who is opposed to society due to his aesthetic sophistication and exclusivity. Principles and ideas of the «philosophy of unreal» are set forth by the writer in his treatises, letters, essays, but they are most obvious in the images of his fictional dandy characters.

Dandies are present in almost every work of fiction by O. Wilde. The author empowers his characters with clear traits, highlighting one or another facet of dandyism, and this makes it possible to assess his attitude towards a certain character. In this sense, the play «An Ideal Husband» is particularly interesting. Philosopher, a close friend of the Chilterns, who hides behind the mask of a dandy – just like that Lord Goring appears before us. A spendthrift,

a slacker, a favorite of fate, who enjoys a luxurious life but hides behind a mask of salvation impenetrability: «I love talking about nothing... It is the only thing I know anything about» [3]. You can say about him that he is a perfect dandy from the tips fingers to the boutonniere: «Enter Lord Goring. Thirty-four, but always says he is younger. A well-bred, expressionless face. He is clever, but would not like to be thought so. A flawless dandy, he would be annoyed if he were considered romantic. He plays with life, and is on perfectly good terms with the world. He is fond of being misunderstood. It gives him a post of vantage» [3]. In the play, thanks to Lord Goring, his ingenuity and extraordinary intellect, complicated situations unravel. At the decisive moment he is «pulling himself together for a great effort, and showing the philosopher that underlies the dandy» [3]. But, if you look more closely, it seems that the author treats his hero with humour: «Enter Lord Gorin in evening dress with a buttonhole. He is wearing a silk hat and Inverness cape. White-gloved, he carries a Louis Seize cane. His are all the delicate fopperies of Fashion. One sees that he stands in immediate relation to modern life, makes it indeed, and so masters it. He is the first well-dressed philosopher in the history of thought» [3]. At first, we have a typical dandy, but the irony of the author's last phrase is bringing it all to naught.

The writer puts a number of his own aphorisms, with which he more than once shocked the society, in Lord Goring's mouth. That is why in the dialogue between the dandy and his butler, all Goring's answers sound like memorized aphorisms, parodies, and this feeling increases with each consecutive line: «Fashion is what one wears oneself», «Just as vulgarity is simply the conduct of other people», «And falsehoods the truths of other people», «The only possible society is oneself», and finally «To love oneself is the beginning of a lifelong romance» [3]. This «manifesto» of dandyism in front of the butler is delivered in the best traditions of author's self-irony. O. Wilde himself brings a number of his own ideas to the level of grotesque, but at the same time maintains a certain distance from his character. He, as a researcher, is experimenting with his pet dandy, testing him for strength and as an outside observer is eager to see whether Goring will be able to retain «high ground», like a real dandy should. And isn't it Lord Goring who gives an answer to his creator – what should you do when you and your friends are in a difficult situation? Maybe it's time to throw away the mask and become a true gentleman?

The theme of a dandy, but not a gentleman, is revealed in the novel «The Picture of Dorian Gray». This novel is certainly a brilliant example of a «fashionable novel» in which the main character is a dandy, a sophisticated trendsetter. The beauty of Dorian Gray, his fascination with exoticism, precious things, his desire to be surrounded with them and feel a great passion

for them – all this corresponded with the image of a dandy – a «golden boy»: «Yes, he was certainly wonderfully handsome, with his finely-curved scarlet lips, his frank blue eyes, his crisp gold hair. There was something in his face that made one trust him at once. All the candor of youth was there, as well as all youth's passionate purity. One felt that he had kept himself unspotted from the world» [5]. Developing the storyline for the novel, the author introduces another dandy character – an experienced cynic Lord Henry Wotton. The main characters of the novel, as the author described them in his letter to Ralph Payne, are: «Basil Hallward is what I think I am: Lord Henry what the world thinks me: Dorian what I would like to be – in other ages, perhaps» [4, p. 116].

Dorian Gray is a perfect dandy: his appearance, behavior, clothes challenge society. Being under the influence of a «poisonous book» which was given to him by Lord Henry, Dorian develops a curiosity for life. The thirst for pleasure became the more acute the more diligently Dorian satisfied it. But having understood the point, quenching his curiosity, Dorian renounced them.

In the novel «The Picture of Dorian Gray» philosophical views of O. Wilde on dandyism, art and hedonism were laid out. Henry Wotton, who is a mold of tastes, manners and beliefs of O. Wilde himself, is a spiritual leader in the novel. Lord Henry belongs to critics-aesthetes, adepts of art. This sophisticated aesthete proclaims a manifesto of creative hedonism that glorifies joy from physical pleasure as the loftiest good and condition of happiness and becomes a new dandy for Wilde. Lord Henry embodies his philosophical ideas in Dorian Gray, thereby corrupting him. And under the influence of the «poisonous book» that he gives Gray, the protagonist begins to believe that «art is above life». The idea of acting with impunity absorbs him so much that he is even capable of a crime of killing Basil Hallward. His penchant for art and rejection of ordinary life and human feelings lead to cruelty, destruction of his soul.

In his writings Oscar Wilde was developing the philosophy of dandyism, he shows the evolution from the classic dandy in the persona of Lord Goring to the «ultimate dandy» in Dorian Gray. In his pursuit of pleasure, getting everything from life both possible and impossible, Dorian loses the most precious – his soul, his humanity. At the same time, we see Henry Wotton, who in his desire to experiment with human souls, becomes indifferent to their future fate. So, we now understand that the «philosophy of unreal» can possess a destructive force.

References:

1. Grinstein A. Oscar Wilde. American Imago. Vol. 37. No. 2. 1980. Pp. 125-179. URL: <https://www.jstor.org/stable/26303564>

2. Guan B. Oscar Wilde's Aestheticism. Journal of Arts and Humanities. Vol. 7. Iss. 2. 2018. Pp. 24-32. URL: https://www.researchgate.net/publication/324812726_Oscar_Wilde's_Aestheticism

3. Wilde O. An ideal husband. URL: <https://www.gutenberg.org/files/885/885-h/885-h.htm>

4. Wilde O. Selected letters / Ed. Rupert Hart-Davis. Oxford University Press, 1979. P. 116. URL: <https://archive.org/details/selectedletterso0000wild/page/116/mode/2up?view=theater>

5. Wilde O. The Picture of Dorian Gray. URL: <https://www.gutenberg.org/files/174/174-h/174-h.htm>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-44>

Коваль О. Г.

студент групи 534М спеціальності

*«Історії та археологія» факультету політичних наук,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

**СЛИСАВЕТГРАДСЬКА МІСЬКА УПРАВА: КОНФЛІКТ
МІСЬКОГО ХІМІКА К. БЕЛІНСЬКОГО З ФЕЛЬДШЕРОМ
В. МАЄВСЬКИМ ЛІТОМ 1903 РОКУ**

Історія людства – це історія взаємовідносин між людьми, народами, націями, державами, цивілізаціями. Фізичне та психологічне здоров'я, віддача від роботи на більшість відсотків завжди залежала від взаєморозуміння, відносин, відношення між різними людьми в колективі, на робочому місці. Звичайно, не була винятком, і Єлисаветградська міська управа. Влітку 1903 року в ній розгорівся величезний конфлікт міського хіміка К. Белінського з фельдшером В. Маєвським, який було вирішено в суді.

У середовищі міських службовців на початку липня 1903 року мала місце одна надзвичайно погана подія, в якій можна було побачити прояв розбещеності вдач і відсутність належного керівництва з боку міської управи, яка зобов'язана була регулювати взаємини службовців. Найсумніше, що жертвою обурливої грубості став молодий чоловік з вищою освітою, який порівняно недавно вступив у сім'ю міських службовців. Жертва ця – міський хімік пан Белінський, який обійняв свою посаду у червні 1902 року невдовзі після закінчення ним московського університету. Вже після надрукування у «Міських

Відомостях» першого звіту пана Белінського про діяльність міської санітарної лабораторії стало очевидним, що справа потрапила до рук доброго майстра. На жаль, між санітарним наглядом, в особі лікаря пана Боровського та одного з фельдшерів пана Маєвського, та міським хіміком паном Белінським встановилися погані стосунки, хоча всі ці особи мали б сприяти одна одній для більш успішного виконання однієї загальної задачі підняття санітарного стану міста, винищення фальсифікації та нагляду за доброякісністю продуктів, що продавалися населенню. Пан Белінський, був слухняний лише законам хімії і виходячи з таких що давав свої висновки про ступінь доброякісності товарів, очевидно, не припав до двору, і іноді йому почали «кидати під ноги палиці». Служба все більше набувала характеру важкого випробування, яке довго витримати досить важко для скромної людини, яка бажала знати тільки свою справу і прагнула піти подалі від усіляких підступів. Особливо часті зіткнення відбувалися у пана Белінського з фельдшером Маєвським через недбале ставлення останнього до своїх обов'язків. Недбалість пана Маєвського часто виражалася в неправильних та неточних записах на ордерах, у яких подавалися продукти до міської лабораторії на дослідження. Внаслідок таких недоглядів з боку фельдшера притягувалися до відповідальності іноді не ті особи, у яких було виявлено недоброякісні продукти, а зовсім сторонні. Неодноразові зауваження пана Белінського не могли спонукати пана Маєвського до акуратнішої роботи. Тоді пан Белінський звернувся письмово до санітарного лікаря пана Боровського з проханням вплинути на фельдшера, але пан Боровський замість належного навіювання пану Маєвському прочитав останньому заяву і потім повернув його назад пану Белінському. Звичайно, така явна зневага прямого начальства до офіційного паперу пана Белінського не могла не подіяти підбадьорливо на фельдшера Маєвського. Він відчув під собою твердий ґрунт і перейнявся сміливістю. З'явившись у лабораторію, пан Маєвський почав кричати, лаятись і загрожувати пану Белінському кулаками, не соромлячись присутності працювала в лабораторії провізора m-He O.M. Плотнікової. Після цього інциденту Белінський почав ще більше уникати зустрічей з паном Маєвським, працюючи тільки в бактеріологічній кімнаті, але той під різними приводами являвся і в цю кімнату. Справа дійшла до того, що пан Белінський почав побоюватися приходити до лабораторії рано, коли ще не було m-He Плотнікової чи інших осіб. Побоювання пана Белінського, як виявилось, не були марними. 27 травня пан Маєвський з'явився в лабораторію, де, крім Белінського, перебував ще сторож Стрельцов, і затіяв з паном Белінським «розмову» і в результаті завдав хіміки образу дією. Сторож

Стрельцов ніяк не міг просити пана Белінського припинити буяння. Цікава подробиця: коли з'явився пан Маєвський, у лабораторії був якийсь Шліфер, який прийшов за довідкою. Він розмовляв із паном Белінським. Бажаючи усунути зайвого свідка задуманого ним подвигу, пан Маєвський гаркнув на Шліфера: «Ти чого тут? Пішов геть!» Нещасний відвідувач, не бажаючи ще більше роздратувати «начальство», поспішив йти, що й треба було пану Маєвському, який потім без перешкод дав волю рукам. Ця дика сцена сильно вплинула на вразливого сторожа Стрельцова, який плакав і кричав: «Боже мій! Боже мій! Це не служба, а розбій! Бог із нею з лабораторією: і вночі бійся, і вдень бійся. Це ціле смертовбивство».

За цими вигуками бідолашного сторожа можна судити про те, наскільки страшний був у ту хвилину пан Маєвський. Що залишалося робити культурній молодій людині, яка нещодавно ще залишила стіни університету і зовсім нічого не вміла в боксі? Він поспішив був замкнутися в іншій кімнаті і чекати, поки буйний суб'єкт відійде. З того часу пан Белінський, приходючи до лабораторії, замикав свою кімнату, щоб уникнути повторення кулачної розправи та словесних образ. Звісно, за таких умов продовжувати службу було неможливо.

І ось пан Белінський, повідомивши про вищевикладене міське управління, заявив, що залишався на службі лише до 1 вересня 1903 року. Управа доручила була розслідування цієї справи члену управи М.І. Макєєву. Як велося слідство невідомо, але в результаті фельдшеру Маєвському, який, мабуть, користувався особливим покровительством санітарного лікаря пана Боровського, було оголошено застереження на майбутній час. Такий фінал, звичайно, не міг задовольнити пана Белінського, який перебував у постійному очікуванні грубих нападів, і він наважився притягнути свого образника до судової відповідальності. Цю справу мали розглядати в середині липня 1903 року у камері міського судді 3 дільниці пана Лосева. Результатом цієї справи цікавилися не тільки міські службовці, а й усі культурні люди, які до глибини душі були обурені цим проявом диких вдач по відношенню до сумлінної та обізнаної людини, вся вина якої у повазі та підпорядкуванні лише законам хімії та у бажанні внести в діяльність лабораторії порядок та акуратність. З усього було видно, що комусь необхідно було вижити пана Белінського, не розташованого, «живучи з вовками, вити по вовчі» [1].

У камері міського судді пана Лосева в кінці липня розглядалася справа за звинуваченням міським хіміком паном Белінським санітарного фельдшера пана Маєвського в образі дією. Як свідки фігурували виконуючий справами управи М.І. Макєєв, санітарний лікар пан Боровський, провізор пані Плотнікова та сторож лабораторії Стрельцов.

Внаслідок цього суддя засудив пана Маєвського до арешту на 12 днів. Справа, ймовірно, мала бути перенесена до з'їзду [2].

Оголошено на початку серпня 1903 року мотивований вирок у справі про санітарного фельдшера В. Маєвського, який звинувачувався міським хіміком К. Белінським за 131, 135, 138 та 140 статті статуту про покарання. Наведемо з нього кілька цікавих підстав, що роз'яснювали цю справу.

«Ці справи цілком описують взаємні відносини сторін на ґрунті службових відносин. У той час, як К. Белінський, керований бажанням чесно послужити громадській установі, яка закликала його на службу, прагне в цьому сенсі впливати на В. Маєвського і при кожному випадку звертає його увагу на недбале виконання обов'язків служби, – Маєвський дивиться на ці вказівки, як на зазіхання на свої особисті інтереси, і не пропускає жодного випадку, щоб не завдати Белінському ту чи іншу образу. Так пристрасно і чутливо ставитися до справедливих вимог товариша по службі може тільки або людина, яку зачіпають нагальні інтереси, або людина, чужа розумінню тієї користі, в інтересах якої ведеться ця боротьба. Мабуть, що Маєвський не засвоїв собі мети, заради якої діяв Бединський, і всі його розпорядження розумів, як недоречні причіпки. На суді Маєвський намагався зобразити Белінського, як людину грубу, здатну без жодного приводу ображати оточуючих. Так, наприклад, свідок Маєвського Левицький засвідчив, що Белінський, роблячи Маєвському зауваження, говорив: «Ви не розумієте своєї справи», і навіть виганяв його з лабораторії, дозволяючи собі жвигати вираз: «забирайтесь геть!» Це показання слід розглядати разом із показанням Ольги Плотникової, яка категорично засвідчила цілком коректне ставлення Белінського і до Маєвського, і до інших товаришів по службі. За словами цієї свідки, Белінський не дозволяв собі грубості щодо Маєвського навіть і тоді, коли Маєвський загрожував Белінському насильницькими діями та завдавав йому зухвальства. З огляду на це цілком достовірне свідчення є підстава поставитися до свідчення Левицького з крайньою обережністю і розглядати його як товариську послугу. Якщо ж і припустити, що Белінський дозволяв собі вдаватися до крайніх заходів, пропонуючи Маєвському піти, то, ймовірно, цього змушував його сам Маєвський своїми грубостями. Звертаючись до розгляду вчинків, що інкримінуються, слід зупинитися на показаннях провізора Плотникової і сторожа Стрельцова. Плотнікова багато разів була очевидною грубого та зухвалого поведження Маєвського з Белінським. У її присутності Маєвський завдав Белінському зухвалості, і, підступивши до нього зі стиснутими кулаками, сказав, що він інакше розправився б з Белінським, якби не присутність Плотнікова. За

свідченням Стрельцова, Маєвський завдав образу Белінському, вживши вираз: «що ви мене мучите, Капп!?» На жаль, Стрільцов не дорожить істиною, й у решті його показання не роз'яснює справи. Очевидно, він був присутній при дикій сцені розправи Маєвського з Белінським і чув лайки, які Маєвський вимовив на адресу Белінського, але замовчує звідси, відмовляючись не знанням».

З огляду на ці дані міський суддя пан Лосєв знайшов встановленим звинувачення за 130 та 139 статтею статуту про покарання, тобто образу на словах не в публічному місці та загрозу заподіяти насильницькі дії. Звинувачення ж за 131, 135 та 140 статтею слід визнати не доведеними. За сукупністю провин – арешт на 12 днів [3].

Таким чином, ми бачимо, наскільки різними та, навіть, конфліктними були взаємовідносини між посадовцями в Єлисаветградській міській управі влітку 1903 року міським хіміком К. Белінським та фельдшером В. Маєвським, конфлікт між якими вилився в судовий процес.

Список використаних джерел:

- 1 .Одесские Новости. – 1903. – № 6028, вторник, 15 июля.
2. Там само. – № 6035, пятница, 25 июля.
3. Там само. – № 6043, суббота, 2 августа.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-45>

Кушлакова Н. М.

*доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри соціально-гуманітарної підготовки та права,
Західнодонбаський інститут ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом»*

НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ТОВАРИСТВА І ТЕХНІЧНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ПРОФЕСІЙНА ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ Т.)

Соціально-економічний розвиток держави й значне збільшення технічної інтелігенції південних регіонів Російської імперії сприяли згуртуванню в них інженерної еліти й виникненню низки науково-технічних товариств. Інженери й техніки вступали до лав різних науково-технічних об'єднань, часом обираючи одночасно два, а то й

більше, місцевих товариства. Так у промислових регіонах сучасної України, зокрема у Катеринославі, в досліджуваний період функціонувало три інженерно-наукові товариства: Катеринославське відділення Імператорського Російського технічного товариства (КВ ІРТТ), Товариський гурток інженерів Катеринославського району (ТГІКр), Товариство маркшейдерів Півдня Росії (ТМІПР). Порівнявши списки членів КВ ІРТТ і Катеринославського гуртка інженерів, знаходимо значну групу інженерів, які входили до складу обох науково-технічних об'єднань Катеринославського району – це М. Д. Аверкієв, Д. М. Бенешевич, Г. Г. Бридський, О. Ф. Булацель, М. В. Буйницький, Є. А. Безсонов й ін. Цей список можна продовжити й далі. Очевидно, що участь у діяльності різних науково-технічних об'єднань доповнювала й урізноманітнювала життя й професійну діяльність регіональної інженерної еліти. Діяльність у товариствах і гуртках досить часто виходила за їх межі, особливо якщо вона мала суспільний резонанс, що простежується, зокрема, в діяльності ТГІКр.

Наприклад, доповідь О. М. Горохова про сучасні успіхи повітроплавання, прочитана на засіданні членів Товариського гуртка інженерів Катеринославського району, викликала настільки значний інтерес, що було прийнято рішення щодо проведення відповідної публічної лекції в м. Катеринославі, яка була організована 27 вересня 1909 р. в Аудиторії народних читань. Лекція супроводжувалася кінематографічними картинами авіаційних змагань. Цей захід мав широкий успіх у пересічних громадян міста, результатом якого стало звернення до Бюро гуртка з проханням провести цю публічну лекцію в м. Олександрівську, яка відбулася 9.11.1909 р. [6, с. 6]. Кошти від проведення цього заходу загальною сумою 100 крб. [2] було передано Катеринославським гуртком інженерів до фонду КВ ІРТТ на побудову приміщення для вечірніх курсів.

Членство у ТГІКр було цікавим ще й тому, що, в першу чергу, це все ж був гурток у широкому розумінні цього слова. Діяльність його мала свої особливості, однією з яких було традиційне проведення колективних сімейних заходів. Так, наприклад, у першому звітному періоді з метою об'єднання не лише інженерів, а і їх сімей члени Гуртка організували два сімейні вечори (5 грудня 1909 р. і 6 лютого 1910 р.) з концертною програмою, танцями та дружньою вечерею. Поєднуючи приємне й корисне, проведено було також декілька екскурсій для всіх бажаючих [7, с. 5].

У 1914 р., крім поточних справ та засідань, члени ТГІКр не стояли осторонь громадського життя міста й брали активну участь у широкомасштабних заходах, які проводилися в м. Катеринославі з

приводу 75-річчя видатного російського металурга Д. К. Чернова – засновника металографії. З цього приводу на засіданні загальних зборів 01.11.1914 р. П. Г. Рубін прочитав доповідь «Чернов и Осмонд. По поводу 75-летия Д. К. Чернова», в якій розглянув біографічні факти та ознайомив присутніх із науковими досягненнями й значенням праць цих учених для металургії.

Деякі члени ТГІКр (гірничі інженери П.М. Богословський, М.Ф. Паршин й ін.) входили й до складу створеного і діючого у цей період у Катеринославі Товариства маркшейдерів Півдня Росії (Статут затверджено 01.02.1913 р.). Спільність інтересів, близькість громадсько-наукових завдань та цілей сприяли активній співпраці між цими науково-технічними товариствами. Початок такої діяльності було покладено ще на першому етапі діяльності ТГІКр, який співпрацював тоді тільки з Катеринославським відділенням ІРТТ [4, с. 120-129]. Прикладом такої співпраці є, зокрема, проведення загальних зборів у приміщенні Гірничого інституту 18 квітня 1915 р. «...совместно с Научно-Техническим Обществом при означенном Институте...» [1, с. 6]. На порядку денному цих зборів стояла доповідь проф. П.М. Леонтовського про сконструйований ним нівелір-автомат, причому «...перед собранием демонстрировался самый прибор и полученные при его помощи образцы нивелировок» [1, с. 6]. Слід звернути увагу на той факт, що патент на даний прилад за № 64843 було отримано 10 лютого 1915 р., а надруковано вперше в 1916 р. на сторінках журналу «Маркшейдерские известия», який видавало Товариство маркшейдерів Півдня Росії [5, с. 2-14].

Місцеві товариства інженерів знаходили дотичні точки у взаємовигідній різноманітній співпраці – членство в різних товариствах, організація місцевих виставок і з'їздів, вирішення складних суто професійних технічних завдань на різному рівні: місцевому й державному.

Науково-технічні товариства також долучалися до вирішення одного з важливих державних питань, а саме організації технічних вишів у різних промислових регіонах, оскільки добре орієнтувались у проблемах підготовки інженерних кадрів для регіону.

Зокрема Катеринославське відділення ІРТТ, зважаючи на сприятливе природно-географічне розташування міста та швидкі темпи техніко-економічного розвитку Донецького регіону, ініціювало відкриття інституту інженерів шляхів сполучення саме в Катеринославі, підготувавши аргументовану докладну записку з означеного питання. У цьому документі автори наголошують на тому, що новий інститут будеється для майбутнього, отже, слід враховувати переваги

Катеринослава на сьогодні: 1) центр видобутку вугілля й заліза в південному регіоні Російської імперії; 2) Катерининська залізниця «являється по масштабу перевозок самої обширної дорогою в Росії»; 3) значна кількість потужних гірничопромислових підприємств і залізничних станцій, що слугуватимуть достойною базою практики майбутнім студентам, 4) метеорологічні сприятливі умови і ті, що місто отримає в найближчому майбутньому, по-перше, шлюзування Дніпра й спорудження електростанцій, по-друге, зведення річкового порту з суднобудівними майстернями. Підсумовуючи все викладене, катеринославські вчені підкреслили, що *«для открития Института путей сообщения преимущества г. Екатеринослава, на основании всего вышеизложенного, совершенно очевидны.»* [3, с. 105-109].

Як відомо, сподівання КВ ІРТТ справдились, але більше ніж десятьма роками поспіль, що зайвий раз підтверджує далекоглядність і високий професіоналізм вчених-членів Катеринославського відділення ІРТТ.

Активну участь члени науково-технічних товариств брали в різноманітних масових громадських заходах. У ході проведеного дослідження було з'ясовано прикметні факти щодо участі інженерно-технічної еліти у громадсько-культурному житті міста. Так у березні 1914 р. у Катеринославі були широко організовані дні пам'яті народного поета Т. Г. Шевченка. Його ідеї національної єдності та ідентичності в сучасних соціально-політичних умовах залишаються, як ніколи, актуальними. Соціально-політична ситуація в Російській імперії напередодні сторіччя з дня народження Т. Г. Шевченка, мала непростий характер, тим не менш у запланованих святах активну участь брала не лише мистецька, а й технічна інтелігенція.

Революційні події 1905 р. привели до лібералізації внутрішньої політики в державі. Царський «Маніфест 17 жовтня» декларував вольності, якими найбільшою мірою скористалися украї праві сили: в регіонах зі змішаним населенням створювалися монархічні, націоналістичні, чорносотенні угруповання, які спровокували хвилю виступів проти очікуваного ювілею Т. Г. Шевченка. У відповідь на подібні виступи в січні 1914 р. міністр внутрішніх справ Микола Маклаков підписав циркуляр, що забороняв по усіх губерніях імперії публічні вшанування пам'яті Тараса Шевченка. До міністерського указу приєднався й Святійший Синод, що заборонив служити в церквах 10 березня (25 лютого) панахиди «по рабові Божому Тарасу», хоча сама молитва покликана упокоїти душі, передусім, грішників і злочинців.

Катеринослав став чи не єдиним в тодішній Україні містом, де пройшли масові урочистості з нагоди ювілею поета. До цієї події було приурочено видання повної збірки творів Т. Г. Шевченка з портретом і

біографією поета, а також 50 ілюстраціями (друкарня «Катеринослав» Л. М. Ротенберга, 1914 р.). Відкриття Катеринославської картинної галереї (теперішній Дніпропетровський художній музей – один з найстаріших в Україні) навесні 1914 року було також присвячено пам'ятній даті – 100-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка. Перша експозиція Катеринославської картинної галереї була розташована в Потьомкінському палаці, де було представлено 64 твори російських і українських художників.

Святковий вечір з дня народження Шевченка пройшов 25 лютого 1914 року в Катеринославському Англійському клубі (нині – Будинок офіцерів). Активну участь в означених урочистостях брали представники інженерного співтовариства Катеринослава: Катеринославське відділення Імператорського Російського технічного товариства, Товариський гурток інженерів Катеринославського району й ін.

Список використаних джерел:

1. Годовой отчет о деятельности Товарищеского кружка инженеров Екатеринославской губернии за 1914-1915 гг. (с 6.12.1914 по 31.12.1915) – Екатеринослав, 1916.
2. Журналы общих собраний Екатеринославского отделения Русского технического общества // Записки ЕОРТО. – 1910. – № 1-2.
3. Записка Екатеринославского отделения Русского технического общества об учреждении Института инженеров путей сообщения в г. Екатеринослав. // Записки ЕО РТО. – 1917-1918. – № 1-12.
4. Кушлакова Н.М. Товариський гурток інженерів Катеринославськогорайону: створення, відкриття та перші роки діяльності (1908-1910 рр.) / Н.М. Кушлакова // Історія і культура Придніпров'я: невідомі та маловідомі сторінки: Наук.щорічник. – Д.: Національний гірничий університет, 2011. – Вип. 8.
5. Леонтовский П.М. Нивеллир-автомат // Маркшейдерские известия. – Вып. 9. – Екатеринослав, 1916.
6. Товарищеский кружок инженеров Екатеринославского района. – Екатеринослав, 1910.
7. Товарищеский кружок инженеров Екатеринославского района. 4 сентября 1910 г. (Краткий очерк деятельности и список членов). – Екатеринослав, 1910.

Мерешко А. А.

студентка 3-го курсу філології,

Національний університет «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:

Назаренко О. М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

НАЦІОНАЛЬНО-ЕТНІЧНА СВІДОМІСТЬ УКРАЇНЦІВ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

У міжкультурній комунікації як науці найбільш вживані поняття: «етнос», «самоідентичність», «самосвідомість». Адже саме самоідентичність та самоідентифікація певного народу, зумовлює його відмінність від інших народів. За визначенням Ф. Бацевича «етнічна самосвідомість» – це сума уявлень, знань про цінності свого етносу, культуру, ідеали, традиції, усвідомлення себе членом свого етносу, а також місця свого етносу серед інших. [2, с. 129].

Етнічна ідентичність – це усвідомлення людиною своєї належності до певного етносу як результат спільних із членами етнічної групи уявлень, ідей, повсякденного досвіду, культури, історії, вірувань, мови, комунікативної поведінки тощо. Кожен народ самоідентифікує себе перш за все через традиції, звичаї. Слід зауважити, що «традиції» поняття досить ґрунтовне, воно включає в себе одяг, обряди, пісні, їжу, життєвий устрій, ставлення до природи, родини, батьківщини тощо.

Велике значення для утвердження національної самосвідомості українців мали народні звичаї, обряди, традиції святкування, які були невід'ємною частиною повсякденного життя і стали засобом збереження української ідентичності. Вони відображають не тільки етнічну своєрідність, але й естетику, моральні цінності, ментальність, історію. Звичаї українців пов'язані з традиційним світоглядом, який складався протягом багатьох століть і зберіг ознаки дохристиянських вірувань. Зі зміною умов життя змінювалися й традиції святкування, відбувалася постійна трансформація обрядових дій, деякі їхні елементи зникали, замінювалися іншими, але основний зміст та сакральний сенс збігалися [3, с. 304]. Етнічна ідентичність виражається й у мові, зокрема й у медійному тексті, а саме фразеологічними одиницями [7, с. 331], національно-прецедентними феноменами [6, с. 176] тощо.

Найдавніша – календарна обрядовість, тісно пов'язана з аграрним побутом. Своїм корінням вона сягає первісних, язичницьких вірувань наших предків слов'ян. Календарна обрядовість освячувала перехідні або етапні моменти у житті природи або трудовій діяльності людей. Свята й обряди календарного циклу регламентували всі сфери життя українського селянина – виробничу, суспільну, сімейну, а головна їхня мета – відвернути стихійне лихо, вплинути на врожайність. Календарний цикл насичений безліччю ритуалів і вірувань. Кожне традиційне свято було присвячене до відповідних видів сільськогосподарської діяльності. [3, с. 306]. Усіх обрядів суворо дотримувались, вважалося, що кожен етап святкування впливає на подальші події в житті. Звичайно сьогодні все значно спростилося, та обов'язковість стала радше звичаєм, так, наприклад, в Україні колядують та посівають.

Проте одне залишається незмінним крізь роки – це ставлення до родини. Українська сімейна обрядовість охоплює звичаї та обряди, в яких тісно сплелися дії, символи, атрибути, що виникли в різні епохи і мали забезпечити щастя, багатство та благополуччя сім'ї, захистити її членів від злих сил. До традиційної сімейної обрядовості належать обряди, пов'язані з біологічним циклом існування людини: народженням, одруженням, смертю. Ритуали вікових ініціацій належать до великої групи обрядів переходу, метою яких було дати можливість людині перейти від однієї соціальної чи вікової групи до іншої. В ході ритуалів ініціації поетапно відбувалося відокремлення людини від старого оточення, розрив її з минулим, входження до суспільства й колективу заново, але вже в новому статусі [4, с. 76]. З давніх – давен в українців виник і утвердився погляд на сім'ю і рід як на святиню, а на виховання дітей – як на святий обов'язок батьків. Дітей оберігали, виховували з ніжністю та турботою, цікаво зазначити, що на дітей ніколи не накладали непосильної роботи, це відмінність українців від багатьох інших слов'янських народів – дитина лише допомагала. Поява дитини на світ у родині була дуже важливою, бо бездітна сім'я традиційно вважалася неповноцінною [4, с. 78].

У національному одязі кожної країни відображена свідомість нації, її естетичний ідеал, прагнення та цінності. В цьому сенсі український національний костюм є багатогранним явищем. В його образі поєднані такі риси, як слов'янська душа, східна любов до яскравих кольорів та західна нотка витонченої елегантності. Процес створення кожного елемента вбрання українців був не тільки клопіткою працею, а й ритуалом самовираження майстринь. Деякі мистецтвознавці вважають, що жінки вишивали лише для того, аби прикрасити своє житло, одяг та побутові речі. Насправді, цей процес дещо складніший: під час роботи

через пальці майстринь здійснюється очищення їх енергетичних каналів, завдяки чому жінка відновлюється і наповнює створені нею речі своєю позитивною енергетикою [5, с. 117]. Використання спеціальних знаків та дотримання ритуалів сприяє тому, що готовий предмет одягу стає носієм потенційної енергетики, яка вивільняється при створенні певних обставин. Наприклад, чари весільних сорочок починають діяти у момент вінчання й оберігають пару доти, доки ці речі не зносяться (тому їх і берегли, вдягаючи лише на великі свята). Отже, складові елементи українського національного вбрання – це не тільки функціональні та гарні речі, а й своєрідні носії духовності нашого народу.

Протягом багатьох століть дівчата та молодіці збиралися надвечір у однієї з них, і за роботою та гарною піснею проводили довгі зимові вечори. Майстрині шили, пряли, вишивали, щоб з приходом весни прикрасити своє житло, збагатити веселковими візерунками посаг, а на Великдень вбрати себе та свою родину в новий яскравий одяг [5, с. 119]. Такі вечорниці, перетворювали рутинну щоденну працю у невеличке свято, наповнюючи нелегке життя красою.

Українські страви – це така ж культурна спадщина українського народу, як мова, література, мистецтво, це неоціненний здобуток, яким можна і варто пишатися, який не слід забувати.

Українці – справдана хліборобський народ, відтак і традиційна культура ґрунтується на цінностях хліборобської праці та шануванні хліба. Любов до хліба відобразилася й у традиційному меню українців, яке у всіх регіонах України в основному складалося з хлібних страв і борошняних виробів. Це і традиційні вареники, галушки, гречаники, сочники, шулики, потапці, присканці, млинчики, і обрядові – коровай, корочун, лежень, мандрики, паска, гуски, шишки. Доповненням до борошняних страв для наших предків були риба, ягоди, молоко та молокопродукти, олії, рідше – м'ясо. У щоденному побуті м'ясо використовували переважно у вигляді сала та смальцю, а ковбаси й інші м'ясні продукти можна було побачити на столі лише святкового дня – ними ласували зрідка [5, с. 211].

Найважливішою ланкою народної самоідентичності є історичне підґрунтя. Україна з давніх-давен нашим народом уявлялася як спадкоємиця держави під назвою Руська Земля (або Київська Русь). І саме це свідчить про глибоке коріння усіх традицій, обрядів, звичок та життєвого устрою українців. Гетьман Богдан Хмельницький не випадково сформував ідею про права українців на своє національно-політичне самовизначення і створення самостійної держави в етнічних межах України, а також її спадкоємне право на територіальну і культурну спадщину Київської Русі [8 с. 356]. Становлення українців як

нації просякнуте боротьбою за незалежність та самовираження. Починаючи з перших згадок про козаків та закінчуючи подіями сьогодення. Все це загартувало націю і наразі, ми носимо горде звання хоробрих воїнів.

Отже, ідея України як держави, а українців як нації сформувалася саме в культурі народу, в ставленні до її збереження та розповсюдження, завдяки традиціям розвивалася та була втілена у життя суть української самосвідомості. Завдання шкоди розвитку української ідентичності в її різноманітті є зрадою нашого існування. Культурні відмінності виростають з народної творчості, звичаїв, традицій, які треба зберігати, шанувати та передавати у спадок.

Список використаних джерел:

1. Азарова Л. Є, Білик Я. С, Голтвеницька М. В. Українська мова: навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2010. С. 159.
2. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ: Довіра, 2007. 205 с.
3. Коверець І. Українці : Свята.Традиції. Звичаї. Донецьк: Альфа-Прес, 2004. 304 – 314 с.
4. Лозко Г. Етнологія України: Навчальний посібник 2001. Київ: АртЕК. 304 с.
5. Лозко Г. Українське народознавство. Київ, 1995. 472 с.
6. Назаренко О. М. Національно-прецедентні феномени українського когнітивного простору в дискурсі мас-медіа. *Мовознавчий вісник* : Збірник наукових праць. Черкаси : Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2010. Вип. 10. С. 176-179.
7. Назаренко О. М. Типологія прецедентних газетних заголовків за походженням. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: Філологічні науки. Випуск 28. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. С. 331-333.
8. Чижевський Д. Нариси історії філософії на Україні. Нью-Йорк, 1991. 230 с.

Михайлюк Н. В.

*старший викладач кафедри іноземних мов
та міжкультурної комунікації,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКО-ОСМАНСЬКИХ ВІДНОСИН

Протягом декількох століть «турецький фактор» для України був одним з визначальних: до другої половини XVIII ст. Османська імперія була не тільки найближчим сусідом, але і володіла частиною української території. Турецький вплив на культуру, мову, побут та інше був чималим – навіть структура Запорізької Січі, костюм і тактика козаків багато в чому були запозичені у антагоністів-яничарів. В результаті запорожці були одними з небагатьох, хто міг на рівних протистояти незламній османській піхоті.

З третьої чверті XV в. Османська імперія почала активне просування в Північне Причорномор'я. У 1475 р. яничари захопили ряд кримських міст і генуезьких колоній, а також князівство Феодоро – в 1478-му кримський хан визнав себе васалом султана. Трохи пізніше османи взяли під свій контроль північ материкового узбережжя Чорного моря.

Якщо раніше набіги кримців були скоріше спорадичними, то, отримавши підтримку Туреччини і доступ на її бездонний ринок рабів, татари почали регулярно навідуватися в Україну – велика частина захопленого ясиру виявлялася в турецькій неволі.

На землі нинішньої України османи вторглися в 1498-1499 рр., але це була не спроба захоплення територій, а каральна експедиція. Раніше король Казимир IV Ягеллончик активно втрутився у внутрішні молдавські чвари і їх конфлікт з османами, його політику продовжив король Ян I Ольбрахт.

Диван цього не пробачив, і в 1498-му яничари під командуванням Балі-паші перейшли Дністер і вторглися на землі польського короля. Турки ґрунтовно спустошили Поділля і Галичину, захопивши в полон понад 100 тис. людей. Яничари дійшли аж до Перемишля, а татари ґрунтовно пограбували Поділля і Волинь.

У відповідь на регулярні татарські набіги розрізнені ватаги козаків до середини XVI ст. об'єдналися на Січі. Козаки здійснювали зухвалі нальоти на причорноморські турецькі міста і доходили мало не до передмість Стамбулу-Константинополя. При цьому головною метою

походів, як і у татар, був грабіж. Красиві байки про походи заради звільнення бранців виникли набагато пізніше.

Одним з перших козацьких флотоводців був отаман Самійло Кішка (1530-1602). Ватаги під його керівництвом здійснювали напади на Ізмаїл, Кілію, Аккерман, Очаків, Гезлев (Євпаторію), а також активно грабували купецькі кораблі.

Самим же масштабним був наліт гетьмана Петра Сагайдачного, який атакував 1616 р. Кафу (Феодосію) – найбільше турецьке місто Північного Причорномор'я. У похід вирушило 6 тис. козаків на 150 чайках. Козаки стали володарями багатьох трофеїв, а заодно (рідкісний випадок) звільнили кілька тисяч невільників.

У 1616 р. герцог Карл Гонзага де Невер, що вважався нащадком останнього візантійського імператора Костянтина XI Палеолога, створив Лігу християнської міліції (Ordre de la Milice chrétienne) – лицарський орден, націлений на протистояння Османській імперії. Представники ордену, знаючи радикальні антитурецькі настрої запорожців і Петра Конашевича-Сагайдачного, вели з січовиками активні переговори про колективний вступ в «міліцію», але вони закінчилися нічим.

Найгучнішу перемогу над турками Сагайдачний здобув під час знаменитої Хотинської битви 1621 р. Бій тривав понад місяць – з 2 вересня по 9 жовтня – і став найбільшою битвою у всій історії Речі Посполитої.

На перший погляд, результатом битви стала бойова нічия, що дало можливість кожній зі сторін оголосити про перемогу. Кордони залишилися ті ж, а король навіть визнав контроль султана над Молдовою. Кримському ханству заборонялося здійснювати набіги на землі Речі Посполитої, а запорожцям – ходити в походи на Крим і Туреччину. Головним же підсумком стало припинення Османською імперією війни і відмова на тривалий час від планів експансії в Європу. Стратегічно це була абсолютна перемога християнського воїнства, причому роль козаків Сагайдачного була ключовою. На жаль, сам гетьман отримав важке поранення і через пів року помер.

До середини XVII ст. антитурецька і антитатарська складова в політиці і ідеології козацтва були ключовими. Козаки розглядали себе як православний лицарський орден, що протистоїть бусурманам. Церковні і політичні діячі України взагалі бачили свою історичну місію в повному витісненні турків і татар з північних берегів Чорного моря.

Ситуація кардинально змінилася в 1648 р., коли під керівництвом Богдана Хмельницького почалася війна козаків з поляками. Гетьман мав гостру потребу в союзниках. Перш за все в мобільній кінноті. Запорожці

ж, незважаючи на гарний кінообраз вершника на баскому коні, були переважно пішими.

На початку 1648 р. Хмельницький підписав з ханом договір про союз. Восени того ж року полковник Филон Джалалій, відправлений гетьманом з дипломатичною місією до Стамбула, підписав союзний договір ще й з османами. Згідно з цим документом Україна визнавалася самостійною державою, а кримському хану заборонялося здійснювати набіги на підконтрольну гетьману територію.

Але в тому ж році, після повалення султана Ібрагіма I, господарем головного палацу Османської імперії Топкапи став малолітній Мехмед IV. Всі відносини з Україною він передоручив своєму васалові – хану Іслам-Гірею III. Переговори з новим султаном поновилися тільки в 1650 р. Планувалося, що Україна стане васалом Османської імперії – як Молдавія і Валахія. Це був непоганий варіант: Стамбул у внутрішні справи васалів не втручався, все обмежувалося невеликою даниною і необхідністю відправляти підкріплення в армію султана в разі війни. Але проти такого рішення виступила частина української шляхти, яку очолив впливовий аристократ Адам Кисіль – останній православний сенатор Речі Посполитої. Проти союзу з османами виступив і митрополит Київський, Галицький і всієї Русі Сильвестр Косів. Незважаючи на це, на початку 1651 р. Хмельницький прийняв османську протекцію. Але спроба створити українсько-молдавський союз під протекцією Стамбула не увінчалася успіхом – проти переходу під руку султана виступила основна маса війська. Спершу ремствування було тихим, але в червні 1653-го грянув бунт під Городком – козаки ополчилися проти гетьмана через проблеми з провіантом в армії, звістку про загибель в Молдавії експедиційного корпусу на чолі з Тимошем Хмельниченком, а також з-за невдоволення проосманською політикою Хмельницького. Грушевський в IX томі «Історії України-Руси» серед вимог бунтівників згадує і таке: «Ходім до царя християнського, з жінками і дітьми і всім добром; коли не схоче нас прийняти, краще нам у християн померти, ніж у поган у неволі!».

Хмельницькому не залишалося нічого іншого, як прийняти всі вимоги бунтівного війська. Військовий похід на Захід згорнули, а 1654 р. Гетьманщина уклала союз з Московським царством. Але контакти Хмельницького з османами не припинилися і після Переяславської ради.

У квітні 1655-го гетьман відправив до Стамбула посольство. Офіційно головним предметом переговорів були проблеми з татарами: Хмельницький в листі султанові скаржився на безчинства, які чиняться кримськими і ногайськими татарами, і просив султана стримати їх

активність. Але, за непрямыми даними, зокрема, листами самого султана, можна припустити, що піднімалося питання і про черговий союз.

Усі наступні гетьмани в тій чи іншій мірі теж контактували з османами. Петро Дорошенко в 1668-му уклав угоду про військово-політичний союз з Османською імперією. Україна зберігала повну автономію, вільний вибір гетьмана, отримувала звільнення від данини і військову допомогу для об'єднання всіх українських земель під владою Війська Запорозького. Цей договір був схвалений Корсунською радою в березні 1669 р.

Але в серпня 1672-го турецько-козацьке військо на чолі з султаном Мехметом IV вторглося на Поділля. Султана в поході супроводжувала матір – Хагідже Турхан. Вона, до речі, була україркою, родом з-під Хотина. Саме Турхан організувала змову і посадила сина на трон.

Захопивши Поділля, султан вирішив залишити цей край собі. Згідно з Бучацьким договором (жовтень 1672 р.) Річ Посполита відмовлялася від Поділля на користь османів, а від Брацлавщини та Київщини – на користь Дорошенка. Договір перекреслював українсько-османські угоди 1668-го і став початком краху протурецької політики гетьмана Дорошенка.

Наступні гетьмани теж активно співпрацювали з османами: Юрій Хмельницький навіть отримав булаву з рук турків, в третій раз ставши гетьманом, а Олешківська і Задунайська січі не тільки перебували на територіях, підконтрольних туркам, але і майже повністю були на утриманні від султанської скарбниці.

Наостанок згадаємо нащадка гетьмана Івана Брюховецького, відомого авантюриста і романтика Михайла Чайковського. Свого часу він брав активну участь у повстанні проти Російської імперії 1830-1831 рр., після поразки якого емігрував до Франції. У 1845-му намагався підняти повстання в Україні, але безуспішно. У 1850-му Чайковський перейшов на службу до султана і прийняв іслам, ставши Мехметом Садик-пашею. Тоді ж він провів успішні переговори з султаном про фінансування козацьких загонів і повстання з метою визволення України від влади Петербургу.

У 1853 р. з ініціативи Садик-паші був створений «Полк козаків оттоманських», згодом переформований в корпус. У січні 1854-го козаки Чайковського у прапора Запорізької Січі, що зберігся, прийняли присягу, тоді ж Садик-паша отримав від султана титул Міріан-паша (кошовий отаман).

«Османські козаки» взяли активну участь в Східній (Кримській) війні, а також російсько-турецькій війні 1877-1878 рр. Остаточо дітище

Садик-паші було розгромлено при облозі Плевни росіянами в 1877 р. На цьому історія козацько-османських відносин закінчилася [1].

Список використаних джерел:

1. Полюхович Д. Від Сагайдачного до Чайковського. Як козаки з турками воювали і дружили. URL: https://www.dsnews.ua/ukr/vlast_deneg/ot-sagaydachnogo-do-chaykovskogo-kak-kazaki-s-turkami-voevali-i-druzili-31052021-424753

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-48>

Рябушкіна О. В.

*студентка 3-го курсу спеціальності «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник:*

Асатуров С. К.

*доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ТЕРОР – КЛЮЧОВИЙ ЗАСІБ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

«Терор – це здебільшого марні жорстокості, які здійснюються для власного заспокоєння людьми, які самі відчувають страх. Я переконаний, що вина за терор падає майже виключно на переляканих, що виставляють себе патріотами буржуа, на страху, що роблять, у штани міщан і прохвостів, що обробляють свої справи при терорі», – Ф. Енгельс [1].

Причинами терору є велика кількість аспектів та процесів у державі, до основних можемо віднести:

– Прагнення державного центру здобути усю йому можливу повноту влади як всередині держави, так і за її кордонами. Прикладами можуть слугувати вбивства державних діячів, шантаж та маніпуляції, втручання у внутрішню політику інших держав.

– Брак демократії. Відомими прикладами є Ірак, Пакістан та Росія, у яких народ «загалом» має лише частину демократичних свобод.

– Бідність. Тут важливо зазначити, що головною виступає не тільки матеріальна бідність, а й духовна. Вона не є визначальною, але відіграє роль у становленні терористичного режиму країни.

– Нечітка політика виступає провідним чинником, оскільки уряд не встановлює чіткого контролю та оперативного реагування на місцях.

Розглядаючи Російську Федерацію, маємо усі вище перелічені ознаки. Після розпаду Радянського Союзу РФ опинилась у скрутній економічній, геополітичній та соціальній ситуації, що дало їй підґрунтя для формування «силових методів» за для повернення під свій контроль Центральної Азії, Кавказького регіону та Східної Європи.

Використовуючи міжетнічні та релігійні конфлікти на теренах незалежних країн таких як Молдова, Грузія, Вірменія, Азербайджан – Москва почала втручатися у них за допомогою військового та політико-психологічного терору, що у подальшому призводило до створення нових гарячих точок і затяжних конфліктів [5]. Одним із провідних видів шантажу є сепаратистські рухи «за самовизначення нації», сутністю яких є дестабілізація і дезінформація всередині держави та серед населення. Особливо даний тип терору відчувається у слабзорозвинених державах, де державна влада є слабкою та не має значного впливу.

Відомим прикладом є війна 2014 року на теренах України, запорукою якої стала дестабілізація та послаблення органів управління за допомогою встановлення влади проросійського президента В. Ф. Януковича, та введення спеціальних підрозділів і сепаратистських рухів на територія Донецької, Луганської областей, а також автономної республіки Крим під гаслами: «Війну російській мові оголошують не лише печерні русофоби, а це ми теж спостерігаємо, це не секрет, різного роду маргінали активно та агресивно працюють, агресивні націоналісти, на жаль, у деяких країнах це стає цілком офіційною державною політикою», – промовляв Путін, а також про те, що найбільш жорстку політику щодо російської мови та населення проводять в Україні. У травні в країні було ухвалено закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який передбачає використання виключно української мови майже у всіх сферах життя [2]. За словами Москви, це принижує російськомовне населення України та їх свободи.

Другим прикладом маніпуляцій є інформаційний терор який набув свого активного поширення ще у 90-х роках. Він представляє собою викривлену інформацію, яка у подальшому поглиблюється у внутрішньополітичній думці громадян. Це призводить до суспільної напруги та страху, виникненню кризових ситуацій та формує необхідну для ворога політичну думку у соціумі [4].

Ще одним не малозначущим видом психологічного та військово-політичного тиску є ядерний терор, який запатентував себе ще за часів Карибської кризи, і активно використовується у війні з Україною у 2022 році. Використання цього тиску може засвідчувати, що держава яка його

використовує має слабкий розвиток ведення дипломатичного діалогу та потенціал у веденні зовнішньої політики [3]. Також на пострадянському просторі Росія вдавалась до нелегального продажу зброї, замахам на вбивство державних і політичних діячів, створенню та підтримки загонів найманців.

З усього вище зазначеного можемо зробити висновки, що після розпаду Радянського Союзу, Російська федерація з перших днів проголошення незалежних держав має на меті поновити свою гегемонію за допомогою вдавання до різних видів маніпуляцій, тиску та терору, що у подальшому призвело до утворення нових гарячих точок та військово-політичних конфліктів на теренах незалежних держав. Усім цим РФ намагається прикрити свої слабкі внутрішні та зовнішньополітичні сторони.

Список використаних джерел:

1. Інститут марксизму-ленінізму при ЦК КПРС, В. І. Ленін. Конспект «Переписки К. Маркса і Ф. Енгельса 1844-1883 рр..». Видання друге, видавництво політичної літератури. Москва. 1960.
2. «Пещерные русофобы»: кто объявил войну русскому языку. Газета.ru. 2019. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2019/11/05_a_12796586.shtml?updated (дата звернення 16. 11. 2022)
3. Российское государство: вчера, сегодня, завтра /под ред. И.М. Клямкина. – М.; Новое из-во, 2008 – с. 624.
4. Телешун С. О. Сучасний тероризм: українські реалії. політ. управління. 2005. URL : <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi> (дата звернення: 15. 11.2022).
5. James Hughes, ред. (2002). Ethnicity and Territory in the Former Soviet Union: Regions in conflict. Routledge Ed. ISBN 0-7146-5226-1.

Свинаренко Н. О.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри українознавства і мовної підготовки

іноземних громадян,

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

ПРО ДОПОМОГУ УКРАЇНЦЯМ НА ПОЧАТКУ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ У 2022 РР. (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКИХ ГУМАНІТАРНИХ МІСІЙ)

З початку повномасштабної російської агресії, з кінця лютого 2022 р. і до цього часу, Республіка Польща регулярно надає підтримку нашому народу – моральну, психологічну, матеріальну. Ця допомога у найскладніші для нашої державності часи українському народу дуже потрібна і є практично безцінною. На сучасному етапі з Польщею Україну поєднують і деякі спільні історичні процеси, і культурні та науково-освітні заходи, і релігійні течії, обмін досвідом становлення місцевого самоврядування, тощо [1, с. 314]. Останнім часом у більшості великих українських міст працювали агенції по працевлаштуванню у Польщі українських громадян, популярними були курси вивчення польської мови, проводилися спільні науково-освітні проекти [2, с. 75]. Метою даної роботи є характеристика діяльності польських гуманітарних місій як на території України, так і на території Республіки Польща на час російської збройної агресії.

Враховуючи той факт, що війна з рашистами ще триває, а польські гуманітарні місії практично щодно допомагають нужденним українцям у різних населених пунктах як нашої України, так і поза її межами, систематизованих та комплексних праць з цієї тематики на даний момент ще не написано. Дана робота спирається, переважно, на інформацію інтернет-джерел. Одним з прикладів тривалої допомоги українцям є робота релігійної місії «Карітас-Спес України», за фінансової підтримки Міністерства Закордонних Справ Польщі та «Карітас Польща», яка вже другий рік реалізує проект «Діяльність медико-соціальних кабінетів в містах Запоріжжі, Бердянську (Запорізька область), Харкові та ін. [3]. Там безкоштовно місцевому населенню надають фахову консультацію лікарі, міряють тиск, роблять кардіограму з подальшим розшифруванням та безкоштовно отримують необхідні пацієнту ліки, дитячі та дорослі підгузки, дитяче харчування. Ця організація активно допомагає внутрішньо переселеним особам зі

східних регіонів України, котрі були під російською окупацією, дітям-сиротам, хронічно хворим, особам похилого віку, особам з інвалідністю, багатодітним родинам, безробітнім.

Благодійні польські фонди дбають і про фізичне здоров'я наших українців, зокрема і тих, хто залишився за російської окупаційної влади жити у своїх домівках. Вони оплачують медичні лікарські огляди місцевого населення у Харківській області, необхідні консультації вузькопрофільних лікарів-спеціалістів у Куп'янську, Ізюмі, навколишніх селах у жовтні-листопаді 2022 р. [4]. У даному випадку величезна подяка організаторам цієї благодійної акції, бо тут важливе значення має своєчасність надання місцевому населенню медичної або ж психологічної допомоги з одного боку; а з іншого боку – навіть в обласному центрі, у м. Харкові не всі медичні установи працюють у повноцінному режимі та не мають змоги надавати фахову допомогу через ракетні удари, обстріли, нанесені пошкодження інфраструктури, онлайн-роботу деяких служб та ін.

Яскравим прикладом благодійної діяльності на Україні є діяльність Товариства польської культури імені Яна Павла II при Римо-католицькій парафії святого Іоанна Хрестителя та Карітасу Ельцької дієцезії у Польщі [5]. Зокрема, м. Первомайськ (Миколаївська обл.) ще весною отримав 17 тонн гуманітарної допомоги для найменш забезпечених мешканців міста і переселенців. У цьому місті Товариство польської культури імені святого Яна Павла II діє ще з 2011 р., очолює його Лариса Качуровська. Історично так склалося, що у м. Первомайську проживали багато етнічних поляків. Метою його є збереження польських давніх та популяризація сучасних традицій, культури, вивчення польської мови, літератури та забезпечення потреб людей, які мають польське походження. Але останнім часом до даної організації активно залучаються і ті, особи, хто бажає більше знати про Польщу, життя у ній, хто шукає своє польське коріння. Станом на сьогодні Товариство польської культури імені святого Яна Павла II співпрацює із релігійними організаціями, зокрема з Римо-католицькою парафією святого Іоанна Хрестителя. Гуманітарну допомогу потребуючим, зазвичай, духівники супроводжують самостійно, за потреби їм допомагають волонтери. Гуманітарною допомогою представники Римо-католицької парафії святого Іоанна Хрестителя забезпечують не тільки парафіян та етнічних поляків м. Первомайська, а й місцевих літніх громадян, багатодітні родини, родини військовослужбовців ЗСУ, родини з немовлятами та інвалідами [5]. Також ця релігійна організація привозить значну кількість продуктів харчування, необхідних ліків, перев'язувальні

засоби, медичні інструменти. реабілітаційне обладнання для польових шпиталів нашим ЗСУ.

А яскравим прикладом надання благодійної допомоги українським біженцям за кордонами України є діяльність Всесвітньої Лютеранської Федерації, котра допомагає всім віковим категоріям наших громадян – від немовлят до пенсіонерів на території Вармінсько-Мазурського, Лодзького, Мазовецького, Нижньосілезького, Поморського, Сілезького воєводств Республіки Польща [6]. Допомога, яка надається цією релігійною організацією – продукти харчування, одяг, мило, підгузки, чистячі засоби, ліки. Величезне значення має і те, що відома релігійна організація надає українським біженцям грошову допомогу, допомагає підтримати чи відновити психічне та психологічне здоров'я постраждалим, волонтери консультують щодо того як залікувати українцям психологічні травми та пережитий стрес через пошкодження особистого житла, втрати роботи, рідних людей, близьких чи гарних знайомих. Щодо фінансової допомоги українським біженцям, то Всесвітня Лютеранська Федерація відкрила центри збору благодійних пожертв готівки у польських містах: Бельсько-Бялі, Битомі, Вроцлаві, Гданську, Згежі, Меховіцах, Оструді [6].

Висновок. Таким чином, починаючи з кінця лютого 2022 р. польські гуманітарні місії, за участі як державних, так і неурядових структур, благодійних пожертв громадян, активно допомагали та допомагають нужденним українським громадянам як на території України, так і поза її межами – родинам з немовлятами, багатодітним, інвалідам, сиротам. Завдяки цьому постраждали від війни українці отримують необхідну продовольчу, медичну, матеріальну та ін. допомогу, допомагають швидше пристосуватися до нових реалій.

Список використаних джерел:

1. Свиначенко Н.О. Польсько-українська співпраця на основі освітніх, культурних, економічних здобутків: проблеми і перспективи // *Multidimensionality of Ukrainian-Polish cooperation: genesis, particularities and prospects* : Scientific monograph [science eds. T. Astramovich-Leik, Ya. Turchyn, O. Horbach]. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 302-315.

2. Свиначенко Н.О., Добрунова Л.Е. Про польсько-українську гуманітарну співпрацю // *Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика*: збірник матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конференції (м. Полтава, 25 травня 2022 р.) Полтава : ПДАУ, 2022. С. 75-79.

3. Допомога з Польщі потребувачим з України. URL: <https://caritas-spes.org/ua/news/news/dopomoga-z-polschi-dlja-potrebujuчих-ukraini.html> (дата звернення: 21.11.2022).

4. Польська гуманітарно-медична місія прибула в Україну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3614696-polskagumanitarnomedicna-misia-pribula-v-ukrainu.html> (дата звернення: 21.11.2022).

5. Савва Ю. Первомайчани отримали 17 тонн гуманітарної допомоги за сприяння Товариства польської культури. URL: <https://thegard.city/articles/205830/gumanitarka-vid-rimo-katolickoi-parafii> (дата звернення: 21.11.2022).

6. Всесвітня Лютеранська Федерація / Lutheran World Federation (LWF). URL: <https://marujromoc.pl/uk/placowki/wseswitnia-ljuteranська-федерация-lutheran-world-federa/> (дата звернення: 21.11.2022).

НАПРЯМ 3. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-50>

Бслоус Л. А.

*студентка 2 курсу магістерського рівня,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

ПАРАДОКС СВОБОДИ ЛЮДИНИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Свобода є фундаментальною характеристикою людського існування, оскільки свобода являється не тим, чим володіють люди, а тим, чим вони є за своєю суттю. Як універсальна характеристика людського буття, свобода стосується здатності людини обирати своє буття та керувати ним і безпосередньо пов'язана з відчуттям залежності, відчуження та відповідальності.

Свобода – це наявність можливості вибору варіантів і реалізації певної події. Відсутність такого вибору і реалізації вибору рівнозначна відсутності свободи – тобто несвободі. Свобода – це також ефективний засіб для досягнення мети і сенсу життя людини [1, с. 618].

Свобода виступає фундаментальною характеристикою особи, яку можна розглядати в двох напрямках. Перший – це внутрішня свобода; другий – зовнішня свобода. З самого народження людині дарована внутрішня свобода, вона є її вродженою властивістю. Наприклад, вона проявляється у здатності людини думати, вірити, дотримуватися певних переконань, поглядів тощо. Юридичне право не може втручатися у внутрішню свободу та її регламентувати. Тому, проголошення у законодавстві окремих держав таких свобод, як думки, віри, переконань не є юридично коректним. К. Поппер зазначає, що так званий парадокс свободи показує, що свобода в сенсі відсутності якого б то не було обмежуючого її контролю, повинна привести до значного її обмеження [2, с. 494].

Ми живемо у столітті, коли питання прав і свобод людини займають першочергове місце, а демократія є провідним політичним режимом. Якщо розглядати свободу у вимірі рівня соціального добробуту, то лише тоді можна говорити про вияв свободи, коли досягнуто достатнього рівня гідного життя людини. Бідний або голодний не може бути вільним. Цей момент ілюструє проблема штучного голоду, тобто ситуації, яка має

на меті позбавити людину свободи, упокорити її. В таких умовах людина думає не про свободу чи відповідальність, а про спосіб виживання. Це ж стосується свободи як ефективної праці і участі у житті суспільства. Тобто не лише те, що ми здатні взяти від суспільства, але й те, наскільки повноцінно ми спілкуємося з його членами, і що можемо самі запропонувати.

Врешті, індивідуальна свобода узгоджується з колективною, людина усвідомлює, що існують інші люди, з якими потрібно рахуватися і її свобода закінчується там, де починається свобода іншої людини [3, с. 284].

Варто усвідомлювати, що будь-якої свободи не може існувати без обмежень. Питання більше постає про якість і кількість обмежень, як вони впливають на свободу і в якому відношенні вони знаходяться до прямо протилежних дій – допущенням різного роду. Має місце не тільки взаємообмеження свободи, але і її взаємодопущення. В цьому полягає суть правопорядку та регулююча роль держави. Взаємообмеження свободи ведуть за собою різноманітні обов'язки людини, а взаємодопущення її права. Велика кількість вчених виступає проти уявлення про необмеженість волі, вважаючи, що можуть бути встановлені обмеження, внутрішньо властиві волі. Свобода без внутрішніх обмежень – не свобода, а свавілля.

Найпоширенішим є уявлення, що кожен повинен обмежувати свою свободу щодо свободи інших, що держава є стан цього взаємного обмеження і закони суть обмеження.

Здається, що неможливо зробити абсолютно чіткого розрізнення між тим, що людина є вільною, і тим, що вона цілковито залежна. З одного боку, люди не можуть ні дихати, ні їсти і ні робити багато інших речей, до яких нас змушує вдаватися наша біологічна природа. В цьому сенсі ми є детермінованими, підпорядкованими необхідності. Однак, з іншого боку, в сфері культури людині вдається відчутти, чим є свобода. Адже саме тут проявляється її творча сила.

Отже, насправді, розглядаючи свободу з будь-якої точки зору, можна стверджувати, що необмеженої, абсолютної свободи не існує. Реальна свобода завжди обмежена як ззовні, обставинами та необхідностями, так і зсередини, потребами і боргом. Свобода не дає ніяких гарантій самозахисту, вона завжди містить в собі ризик, в тому числі крайній ризик знищення самої себе.

Висновки: Парадокс свободи людини полягає у тому, що свобода дорівнює обмеженню. Людина вільна від природи робити усе що забажає, але в рамках можливостей, правил, державних законів, норм, цінностей, фізичних законів і тп. Саме таким чином проявляється парадокс даного поняття.

Список використаних джерел:

1. Короткий оксфордський політичний словник. (2005). Київ: Основи. С. 618-619.
2. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники / Карл Поппер. – Т. 2. – К.: Основи, 1999. – 494 с.
3. Пунда О. О. Право на свободу: монографія. / О. О. Пунда. – Х. : Евріка, 2006.– 284 с.
4. Свобода людини: природний і державний аспекти (Т. Гоббс, Дж. Локк) / О.В. Коваленко // Держава і право. – 2012. – Вип. 56. – С. 101-103. – укр.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-51>

Білокобильський Ю. О.

аспірант,

*Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов
НАН України*

КУЛЬТУРА СКАСУВАННЯ ЯК ФАКТОР КОНСТРУЮВАННЯ ГЕНДЕРУ У ПОЛІТИЧНОМУ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСІ

Наприкінці 2017 року у межах віртуального простору, який прийнято називати мережею Інтернет, розпочалась серія масових публічних засуджень і критики відомих особистостей й голлівудських знаменитостей. Основною причиною, через яку знаменитості чи популярні медійні фігури піддавались засудженню зі сторони Інтернет користувачів, була так звана «некоректна поведінка», що варіювалась від скоєння кримінальних злочинів до некоректних висловлювань та дій на власній сторінці у соціальних мережах. Опозиційне ставлення до публічних особистостей з метою їхнього усунення поза соціальні або професійні кола отримало назву cancel culture або культура скасування чи скасувальництво.

Культура скасування є дуже важливим та впливовим фактором формування соціального, політичного та культурного ландшафтів останніх років, зокрема в сфері уявлень про гендер, гендерну рівність та конструювання гендеру. Незважаючи на неоднозначне ставлення до даного явища, культура скасування у певному контексті спрямована на захист прав людини й проти різних видів дискримінації. Після міжконтинентального руху #MeToo, засудження Вайнштейна і викриттям злочинів Кевіна Спейсі, навіть противники скасувальництва

змушені рахуватися з потенціалом цього засобу соціального впливу. Тому інструментальний арсенал, потенційні цілі й наслідки скасувальництва на гендерному ґрунті в різних дискурсивних сферах треба вважати актуальним напрямком наукових досліджень.

З моменту своєї появи, під культурою скасування розумілися спроби притягнути індивіда до відповідальності за ненависницькі висловлювання або дії проти інших [3, 7]. Однак згодом, даний термін був підтриманий у політичному дискурсі американськими політиками-республіканцями, які описували термін скасувальництва як «дедалі більшу цензуру, що спрямована на покарання своїх побічників за вираження непопулярної думки» [5, 32]. Проти культури скасування виступили 153 західних інтелектуали, які підписали відкритий лист про справедливість й відкритість дискусії, звертаючись до захисту свободи слова й припиненню культури скасувальництва. Серед людей, які підписали даний лист, були такі особистості як лінгвіст і філософ Ноам Чомскі, письменник Салман Рушді, психолог Стівен Пінкер та інші.

На сьогоднішній день, існує дві головні позиції стосовно культури скасування. Прибічники першої позиції вважають культуру скасування раціональним підходом для боротьби із несправедливістю й пригніченням в межах Інтернет-простору. Як приклад можемо навести серію постів відомої письменниці Джоан Роулінг у соціальній мережі Twitter, що були негативно сприйняті ЛГБТК+ спільнотою. У своїх постах, письменниця засудила використання інтернет-ресурсом гендерно-інклюзивної мови, наполягаючи на існуванні лише двох біологічних статей (в англійській мові – gender) [1]. Дані пости викликали бурхливу реакцію серед небінарних особистостей й трансгендерів, в результаті чого Джоан Роулінг піддалась критиці й, зрештою, скасуванню. Головною причиною подібної реакції можемо вважати контекст постів Роулінг, які окреслювали небінарних особистостей як «ненормальних», і не враховували думок усієї онлайн аудиторії письменниці, що складається у тому числі і з представників ЛГБТК+ спільноти.

Говорячи про прибічників першої позиції, що описана вище, треба наголосити, що головною рисою серед них є відмова від використання терміну «cancel culture» у негативній конотації, надаючи перевагу терміну «woke culture» (від англійського дієслова wake – розбудити).

Прибічники другої позиції вважають культуру скасування «штучно створеним рухом» [4, 9], який має за мету не захистити право рівності представників меншин чи ЛГБТК+ спільноти, а принизити конкретного індивіда. Дане явище отримало назву «акт приниження», яке складається із трьох головних акторів: викривача, свідка й злочинця. За думкою Л. Шехана, кожен акт скасувальництва слідує однаковій формулі: викривач публічно звинувачує злочинця перед свідками в порушенні

цінностей суспільства, і, якщо свідки погоджуються, злочинець соціально знищується як член спільноти [6, 198].

Головним мотивом скасувальництва, за версією другої позиції, вважається утворення нового тренду, який має назву культура жертви (victimhood culture). Як вважають Кемпбел і Менінг, культура жертви з'явилась під впливом комунікації у межах цифрового простору на протигагу культурі гідності, згідно з якою будь-який індивід має право на рівне ставлення до себе й своєї ідентичності [2, 11]. Головним мотивом культури жертви виступає позиціонування індивіда пригніченим через нібито агоністичне ставлення суспільства й небажання вважати його чи її рівним з іншими. Прибічники культури жертви використовують скасувальництво з метою досягнення власної мети «бути почутими й створити рівні умови для себе й собі подібних» [2, 40], однак їхні дії завдають репутаційної шкоди іншій особистості, ставлячи так звану «жертву» у вищий статус за інших індивідів.

У підсумку можемо сказати, що культура скасування грає неоднозначну роль в сучасній соціолінгвістиці і охоплює усі сфери діяльності: політичну, суспільну, культурну тощо. Скасувальництво може мати як негативний ефект, так і позитивний. Наприклад, з точки зору гендерного питання й питання ідентичності, культура скасування спрямована на боротьбу з пригніченням і ставленням до ЛГБТК+ спільноти як до рівних іншим. Враховуючи той факт, що згідно зі статистикою Trevor Project, 75% опитувальних, які відносять себе до ЛГБТК+ спільноти, визнають, що вони піддавались дискримінації принаймні один раз за своє життя [7], культура скасування у даному випадку ставить за мету боротьбу за рівноправ'я і спрямована проти підтримки дискримінації й політики знерівнення. Однак, з іншого боку, даний тренд отримав згодом негативну конотацію, сприймаючись індивідами як стратегія впливу з метою задоволення власних корисливих цілей, через що на сьогоднішній день скасувальництво піддається масовій критиці, в тому числі представниками політичних інститутів.

Дані напрацювання можуть лягти в основу подальшого дослідження інтернет-простору, зокрема комунікаційних стратегій інтернет користувачів й політичних акторів в межах інтернет-платформ.

Список використаних джерел:

1. A Complete Breakdown of the J.K. Rowling Transgender-Comments Controversy [Електронний ресурс] // Glamour. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.glamour.com/story/a-complete-breakdown-of-the-jk-rowling-transgender-comments-controversy>.
2. Campbell B. The Rise of Victimhood Culture / B. Campbell, J. Manning. – London: Palgrave Macmillan, 2018. – 305 с.

3. Clark M. Drag them: A brief etymology of so-called «cancel culture» / Meredith Clark. // *Communication and the Public*. – 2020. – № 5. – С. 88–92.
4. Dershowitz A. Cancel Culture: The Latest Attack on Free Speech and Due Process / Alan Dershowitz. – New York: Hot Books, 2020. – 168 с.
5. Fahey J. Principled or Partisan? The Effect of Cancel Culture Framings on Support for Free Speech / J. Fahey, D. Roberts, S. Utych. // *American Politics Research*. – 2022. – № 51.
6. Sheahan L. Degradation and Revolution: A Taxonomy of Cancel Culture / Luke Sheahan // *International Comparative Approaches to Free Speech and Open Inquiry (FSOI)* / Luke Sheahan. – New York City: Springer Publishing, 2022. – С. 193–218.
7. Trevor Project National Survey on LGBTQ Youth Mental Health [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.thetrevorproject.org/wp-content/uploads/2021/05/The-Trevor-Project-National-Survey-Results-2021.pdf>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-52>

Веремєнко М.

студентка II курсу,

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Науковий керівник:

Борбунюк В. О.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки, української та іноземної філології,

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

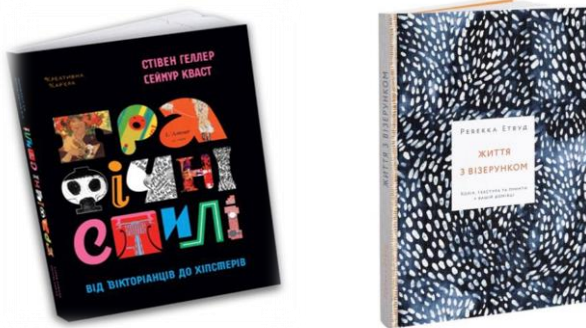
**СУЧАСНА КНИЖКОВА КОМУНІКАЦІЯ:
ВЕРБАЛЬНІ І ВІЗУАЛЬНІ КОДИ ОБКЛАДИНОК
(НА ПРИКЛАДІ ВИДАНЬ ПРО МИСТЕЦТВО І ДИЗАЙН)**

Читання залишається однією із форм сучасного комунікативного дискурсу. Художньо візуальною формою вираження твору є книга. Важливу роль у підвищенні комунікативних властивостей книги відіграє художня інтерпретація тексту. Як зазначають науковці, така інтерпретація «здійснюється як на рівні зовнішнього оформлення книги (обкладинка, оправа, суперобкладинка, форзац), так і на рівні її внутрішнього оформлення – шрифт, ілюстрації та убранство книги» [2, с. 122]. Усі елементи книги – оправа, форзац, титул, окремі сторінки, ілюстрації – мають велике значення для комунікативної природи книги.

Ми ставимо за мету розглянути книжкову обкладинку сучасних видань про мистецтво і дизайн як важливу ланку авторської комунікації із реципієнтом.

Обкладинка книги узагальнено презентує зміст книги. На обкладинці, зазвичай, вказується назва твору та прізвище автора. Значущим при цьому є шрифт. Вибір шрифту визначається стильовими уподобаннями культурної доби, змістом книги, орієнтацією на певну читацьку категорію. Як справедливо зауважує В. Маркова, у сучасній практиці оформлення книги вибір шрифту «може виступати і як елемент інтерпретації твору» [2, с. 122]. У більшості ж випадків вибір шрифту зумовлений його комунікативними властивостями, зокрема, легкістю сприймання. Зважаючи на те, що основною в книзі є текстова частина, шрифти в її оформленні разом з іншими елементами книги, зокрема і шрифтом обкладинки, підпорядковуються саме їй.

Шрифт в оформленні обкладинки книги є повноцінним зображенням. При цьому інколи порушуються правила інтервалу між літерами та рядками. Так автор впливає на настрій реципієнта: створює ефект заінтригованості, гармонії або страху. При цьому також важливо, щоб вся композиція (розмір, інтервал тощо) була читабельною і обґрунтованою. Саме так оформлена, наприклад, обкладинка книги «Графічні стилі: від вікторіанців до хіпстерів» (Київ: ArtHuss, дизайн обкладинки К. Яцушек, 2019 рік) (іл. 1).

Іл. 1. Геллер С., Кваст С. Графічні стилі: Іл 2. Ребекка Етвуд «Життя з візерунком від вікторіанців до хіпстерів»² Колір, текстура та принти у вашій домівці»³

² <https://www.arthuss.com.ua/shop/graphic-styles>

³ <https://www.arthuss.com.ua/shop/living-pattern>

В оформленні обкладинки можуть бути використані як ілюстрації, так і орнаменти, логотипи, символи. Наприклад, обкладинка книги «Життя з візерунком. Колір, текстура та принти у вашій домівці» (Київ: ArtHuss, дизайн та верстка М. Ковальчук, Л. Краснюк, 2019 рік) (іл. 2). В обкладинці застосовується геометричний орнамент, в основі якого лежить коло. Деформація, використана по відношенню до фігури, створює ритмічну композицію.

Розташування текстових та образотворчих елементів в оформленні обкладинки залежить від поставленої мети. Н. Величко справедливо зауважує: «На тлі загального перенавантаження інформаційного поля, постійного впливу на візуальний канал сприйняття інформації, яке призводить до «візуальної втоми», виникає можливість і навіть необхідність привертання уваги потенційного адресата через лаконічність, мінімалізм, чистоту й простоту подачі. Наприклад, легкий простий текст на білому тлі виділяється в сучасному міському середовищі або на сайті набагато більше, ніж різнобарвне складне зображення» [1, с. 10]. На наш погляд, такою є обкладинка книги «Жінки у дизайні» (Київ: ArtHuss, верстка М. Ковальчук, Д. Мацола, Л. Краснюк, 2021 рік) (іл. 3).

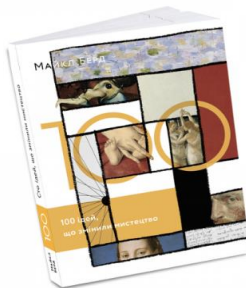
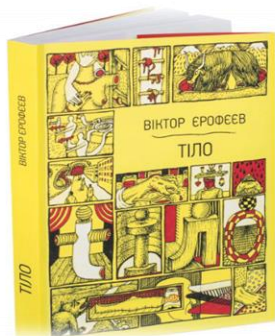
Іл. 3. Ліббі Селлерс: Жінки у дизайні⁴

Науковці справедливо зазначають, що художня комунікація споріднена з естетичним повідомленням, характерною ознакою якого є, зокрема, неоднозначність: «Повністю неоднозначне повідомлення гранично інформативне, тому що спонукає <...> до різних тлумачень. <...> Плідною неоднозначністю можна вважати таку неоднозначність, яка привертає <...> увагу, спонукає до зусилля інтерпретації, допомагаючи підібрати ключ до розуміння, виявити в тому, що здається безпорядком,

⁴ <https://www.arthuss.com.ua/shop/women-design>

порядок, складніший і досконаліший, ніж той, що є характерним для надмірного повідомлення» [Цит. по: 2, с. 51]. Прикладами такого естетичного повідомлення є дизайни обкладинок книг «Тіло. 59 оповідань про тілесні вершини і низовини» (Київ: ArtHuss, дизайн Л. Яковенко, 2017 рік) (іл. 4) та «100 ідей, що змінили мистецтво» (Київ: ArtHuss, дизайн обкладинки К. Золотарьова, 2018 рік) (іл. 5).

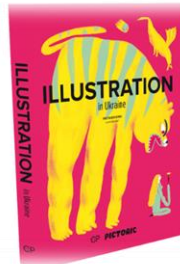

Іл 4. Єрофєєв В. «Тіло. 59 оповідань про тілесні вершини і низовини»⁵
Іл 5. Берд М. «100 ідей, що змінили мистецтво»⁶

Важливим в оформленні обкладинки є кольорове рішення: можуть бути використані кілька відтінків або градієнтів, що поєднуються між собою. Наприклад, щоб передати динаміку оповіді або її непередбачуваність найкращим варіантом є використання контрастних кольорів, для творів із сюжетом, що розгортається плавно, вдалим є вибір тонально споріднених кольорів. Колір, як і шрифт, обумовлений змістом книги. Обкладинка може викликати ефект подразнення з метою привернення уваги до книги. Наприклад, як обкладинки книг «Мистецтво кольору: Суб'єктивний досвід і об'єктивне пізнання як шлях до мистецтва» (Київ: ArtHuss, дизайн та верстка М. Ковальчук, 2022 рік) (іл. 6), а також «ILLUSTRATION in Ukraine. Ілюстрація в Україні» (Київ: видавництво ТОВ «УКМГРУПА», 2021 рік) (іл. 7). В обох випадках у дизайні обкладинки використані контрастні кольори, які впадають в око відразу.

⁵ <https://www.arthuss.com.ua/shop/100idey>

⁶ <https://www.arthuss.com.ua/shop/viktor-erofeev-tilo>

**Іл 6. Іттен Й. «Мистецтво кольору: Іл 7. Люсія Бондар
«Ілюстрація в Україні»⁷ Суб'єктивний досвід і об'єктивне пізнання
як шлях до мистецтва»⁸**

Оформлення корінця книги потребує особливої уваги. На ньому зазвичай вказують назву видання, ім'я автора, номер тома та логотип. Напис повинен бути читабельним знизу вгору і привертати увагу тоді, коли книга стоїть на полиці. Шрифт корінця має бути чітким та контрастним по відношенню до тла. Однак можна прикрасити корінець невеликим малюнком, без захарашення його зайвими дрібними деталями. Це так само вирізняє книгу.

Отже, важливою складовою сучасної книжкової комунікації залишається дизайн обкладинки, при створенні якого важливо пам'ятати, що книга є не лише носієм інформації, а й предметом мистецтва. Якісне художнє оформлення обкладинки, правильний вибір шрифтової гарнітури, вдале кольорове рішення та вибір головного зображення є своєрідними вербальними і візуальними комунікаційними кодами книги, що створюють візуальне повідомлення, адресоване вдумливому читачеві.

Список використаних джерел:

1. Величко Н. Тенденції розвитку засобів візуальної комунікації в контексті дизайну книги: Вісник ХДАДМ, 2020. № 3. С. 5–13.
2. Маркова В. А. Книга в соціально-комунікативному просторі: минуле, сучасне, майбутнє : монографія. Харків : ХДАК, 2010. 252 с.

---

⁷ <https://www.arthuss.com.ua/shop/illustration-in-ukraine>

⁸ <https://www.arthuss.com.ua/shop/itten-mystetstvo-koloru>

Верещака В. В.

*викладач-методист, викладач іноземних мов,
Науковий ліцей «Політ» при Обласному коледжі
«Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради*

Бойко І. М.

*викладач-методист, викладач англійської мови,
Науковий ліцей «Політ» при Обласному коледжі
«Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія
імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради*

**МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ
УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

Цифровізація сприяє побудові нових взаємовідносин у всіх сферах суспільного життя, у тому числі й в освіті. Якщо декілька років тому дистанційна освіта викликала недовіру та заперечення як виду освіти то глобальні зміни, спричинені світовою пандемією та запровадження воєнного стану в Україні у 2022 році, змусили переглянути підходи до провадження дистанційного навчання та сприяли розробленню новітньої освітньої парадигми, побудованої саме на застосуванні в освітньому процесі різноманітних форм здобуття освіти. Застосування інформаційних технологій в освіті свідчить про реалізацію принципів та набуття компетенцій закладених у Законі України «Про освіту» та розширює можливості для обміну інформації між учасниками освітнього процесу незалежно від їх місцезнаходження.

Значна увага сучасного закладу освіти спрямована на інтеграцію в світовий інформаційний простір, про що свідчать дослідження науковців. Зокрема, Білоус В., Лазаренко Н., Коломієць А. досліджують питання розвитку закладу вищої освіти в цифровому медіа просторі та ролі бібліотеки у глобальному просторі наукових комунікації [2, с. 19]. Боровик Т., Залозна Т. розглядають синергетичний ефект гуманітарних та інформаційних технологій наголошують на формуванні затребуваних суспільством компетенцій: медіаграмотність, критичне мислення, здатність до рішення творчих завдань, уміння мислити глобально [4, с. 132]. Також науковці обґрунтовують важливість складової сучасної системи освіти, яка забезпечує синергетичний ефект формування мультимедійної (цифрової) культури, та наголошують на

важливості використання мультимедійних технологій в освітньому процесі з подальшим застосуванням інформаційних та мультимедійних (цифрових) технологій у всіх сферах суспільного життя у глобальному і локальному масштабах [5, с. 98]. Дослідження розбудови єдиного відкритого інформаційного освітнього простору шляхом об'єднання зусиль наукових установ і закладів освіти України та Європейських країн, а також держав, що обрали пріоритетним шлях сталого розвитку науки і освіти [7] стало предметом дискурсу на FORUM SOIS, 2021.

Цифровий потенціал закладу освіти розширює можливості для міжкультурного (глобального) спілкування. Боднарчук Ю. наголошує про те, що виникнення нового інформаційного простору різко змінить ситуацію обміну інформацією між різними суб'єктами міжкультурних відносин [3]. Грицаєнко Л. стверджує що саме через створення інформаційного простору вирішується проблема розвитку нового типу соціальних відносин, що проявляються у міжнаціональному спілкуванні, міжкультурній комунікації та будуються на засадах єдності загальнолюдських цінностей, гуманізмі, толерантності [6, с. 55]. Сформований інформаційний простір дає можливість скоротити міжкультурну дистанцію та сприяє:

- знайомству з передовими розробками теорій міжкультурної комунікації зарубіжних і вітчизняних вчених;
- розповсюдженню утвердження прогресивних комунікативних ідей в суспільній думці;
- проведенню різноманітних тренінгів з міжкультурної комунікації як засобу навчання міжкультурних компетентностей [1, с. 198].

Проведені наукові розвідки підтверджують важливість формування інформаційного освітнього простору та його ефективний вплив на міжкультурні взаємозв'язки та комунікації. Таким чином, формування відкритого інформаційного простору закладу освіти розширює можливості міжкультурного спілкування та налагодження тісних взаємозв'язків учасників освітнього процесу і не потребує значних матеріальних затрат та особистого контакту, достатньо обрати ефективний канал цифрової комунікації. Проте побудова означеного інформаційного простору висуває певні вимоги щодо медіаосвіти та потребує формування медіаграмотності учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова, В. І. Міжкультурна комунікація як фактор формування глобального інформаційно-комунікативного простору. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2013. Вип. 54. С. 189-202.

2. Білоус В., Лазаренко Н., Коломієць А. Інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 6. С. 19–23.

3. Боднарчук, Ю. Ю. Новітні інформаційні технології та їхній вплив на процес міжкультурної комунікації. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/28732/1/374.PDF> (дата звернення 15.10.2022).

4. Боровик Т.М., Залозна Т.Г. Інформаційний етап розвитку гуманітарних технологій в освіті. *Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект*: матеріали VI Всеукр. наук.-теорет. конф. з міжн. участю., 26–27 бер. 2020 р. Черкаси : ЧДТУ, 2020. С. 130-133.

5. Боровик Т.М., Устиченко С.В., Григораш О.А. Мультимедіа та мультимедійна (цифрова) культура: синергетичний ефект застосування в освіті. *Вісник Черкаського університету. Сер. Педагогічні науки*. 2021. № 1. С. 95-100.

6. Грицаєнко, Л.М. Міжкультурна комунікація і міжкультурна особистість у комунікативному просторі інформаційного суспільства. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти*. матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф., 30–31 трав. 2017 р. Монреаль : СРМ «ASF», 2017. С. 54-57. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/8844> (дата звернення 20 жовтня 2022).

7. SOIS 2022 – розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя. *FORUM SOIS–2022*: веб-сайт. URL: <https://forumsois.uipa.edu.ua/out2021/> (дата звернення 15.10.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-54>

Hotsur O. I.

PhD (Social Communication),

Associate Professor,

Department of Journalism and Mass Communication Media,

Lviv Polytechnic National University

**COMMENTATOR AND REVIEWER
IN THE FOCUS OF BROADCAST JOURNALISM**

The reviewer and commentator of radio and television broadcasting play an extremely important role in the system of practical television and radio

journalism. Considering the peculiarities of work and the specifics of presenting the material, the activity of a commentator and a reviewer has both common and distinctive features. First of all, a reviewer differs from a commentator by the ability to create scripts for complex «journal»-type programmes and communicate in the studio. Sometimes the name of the program includes the name of the reviewer: «An evening with Yanina Sokolova» («Channel 5»), «ResPublica with Anna Bezulyk» («Channel 5»). Secondly, the reviewer tries to be as unbiased as possible in his or her views and statements in any television and radio project, regardless of the political situation. Instead, a commentator always has certain subjectivity and bias in his or her statements, which can be especially felt and noticed in the political commentator's work. It can even be pointed out that a reviewer has encyclopedic knowledge in nearly all areas of life and science, has a broad worldview. Unlike a commentator, a reviewer mainly relies on facts, sorts them out and establishes the connection between various phenomena and events. A reviewer forms an overall picture of the phenomenon from separate facts. On television or radio, he or she is usually the author or presenter of summary information or information-review programmes, and relies entirely on facts already known to the listener or viewer.

At the same time, the work of reviewers and commentators has a lot in common:

- erudition, the ability to analyze and memorize large volumes of information;
- solid life experience, which provides a good foundation for professional generalizations, comparisons, conclusions;
- it is important that the personality of commentators and reviewers is recognizable and interesting to the viewer. That is, these should be charismatic professionals;
- the ability to express one's opinion, artistically pronounce journalistic monologues;
- understanding and feeling the audience.

The key features of the commentator's and reviewer's tasks and functions have certain peculiarities.

The commentator's task is to form a certain listeners' opinion about the state of affairs by skillfully and objectively selecting and comparing facts to help them evaluate the events correctly [1].

In general, the commentator's work is influenced by such characteristics as **time** (the journalist is commenting on an event that has already taken place, that is, it is relevant now, not in a week), **audience** (i.e. there is the audience

for which it is important to hear the comment on the event now), **message** (i.e. the text of the speech).

The commentator's task is made easier if he has the opportunity to use a teleprompter, that is, to read his or her text in a relaxed manner, as if looking into the eyes of the viewer and not glancing over the letters that pass by. However, this also requires a certain skill. And journalists who prefer not to appear on the screen at all, but simply read the comment along with the «picture» also made their life easier[4]. For example, when the staff correspondent of Inter TV channel Dmytro Anopchenko comments on the events in the USA or Natalya Fibrich – in Germany, it happens on the general background of the clip. Ostash Yarysh from the «Voice of America» service works live providing a commentary without an accompanying storyline video.

Sports commentator Oleh Laniak [3] says that the commentator copes with his or her task only when he or she helps the viewer or the listener, and does not interfere.

The commentator must take into account the level of competence of the audience in this or that issue. He or she should convince the audience with logic of motivations, temperament of the speech and noticeable distance in relation to the material. He or she must be ready to question his or her opinion, admit mistakes, and double-check own judgments.

The reviewer's journalistic skills lie in the ability to interpret and understand all the processes taking place in all spheres of society. For example, reviews of political, economic, and financial topics require a good understanding of these spheres of life, knowledge of the main trends and possible options for development in the near future. Therefore, there is a high degree of the reviewer's responsibility for the general direction of thought, ideological accents, and final assessments of the most important events of the day and week.

As exemplified by O. Drozdov, it can be said that every reviewer, just like a radio and television broadcast commentator, has his or her own peculiarity, his or her own recognizability (tone of voice, way of expression, use of artistic and journalistic tools and linguistic and stylistic constructions, gestures and facial expression (if we are talking about TV)). Therefore, charisma and professionalism are important elements in the work of a commentator and a reviewer. These two elements help to perform tasks and functions.

In general, both review and commentary are analytical genres of journalism, *the task of which is to form social and public opinion*. That is why a commentator and a reviewer must always impress their audience being a person they trust. In this case, knowledge, expertise and competence are essential. Every word is well-researched and processed information. This is

how the credibility of a journalist who works in the review or commentary genre is being formed.

The reviewer's task on radio and television is to provide the readers with social guidelines amid all the facts and events, to teach them to interpret reality independently.

A commentator and a reviewer perform three special functions: **journalist, analyst, expert.**

Analyst. The analyst's function primarily determines the fact that a commentary and a review are analytical genres of journalism. Analytical television journalism, which is based on analysis, cannot do without synthesis. The journalist generalizes, summarizes, draws conclusions, that is, brings the opinion to a new level. The analysis is always based on the idea expressed directly or the selection of facts and arguments. An argument is a fact or opinion introduced into a system of logical, emotional connections with other facts and judgments, strengthened by this context and, in turn, increases the cumulative effect of this entire system of facts [2]. An argument is a form of evidence in a dispute, discussion, clash of opinions. A judgment is a form of thinking in which the connections between objects and their features or the relationship between objects are revealed by means of affirmation or denial. Each judgment has a certain structure (formation, connection of its elements), which depends on what it reflects – properties or relations between objects [1, p. 112].

Expert. Both the commentator and the reviewer perform this function due to the fact that each topic in one or another field must be presented flawlessly. For example, a good commentator or reviewer inspires trust, respect and interest in viewers/listeners when he or she is competent in the areas he or she is talking about. This fact affects the attraction of the audience, and therefore the ratings of the program. In this way, the journalist gains authority in the eyes of the audience (then they say: «as Ostap Drozdov noted», «as Dmitrii Karpachov believes», «according to Vitalii Portnikov», etc.), and on the other hand, he or she becomes a highly-demanded and desired skilled employee for a lot of television and radio media. The expertise of a television and radio commentator and journalist enables working with those media that are comfortable from professional and worldview perspectives. For example, in the past Taras Kozak (Viktor Medvedchuk's right-hand man) bought out the TV channel «ZIK», where Ostap Drozdov had been working for a long time, but did not want to break his beliefs and as a result, he simply left «ZIK». Then he was invited to work on another regional TV channel «NTA» with his project.

References:

1. Галаджун З. В. Оцінне судження журналіста / З. В. Галаджун // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Людина в українському суспільстві в системі цінностей прав людини: сучасний вимір медіадіяльності» (Київ, 14 травня 2021 р.). – К., 2021. С. 210-216. – http://journ.univ.kiev.ua/nauka1/wp-content/uploads/2021/05/Zbirnyk_human21.pdf#page=210 (перегляд: 18.08.2022).
2. Дмитровський З. Є. Телевізійна журналістика / З. Є. Дмитровський. – Львів, 2006. – 208 с.
3. Ланяк О. Коментатор повинен допомагати глядачеві, а не заважати. Lanjak O. Komentator povinen dopomahaty hliadachevi, a ne zavazhaty. – <https://gk-press.if.ua/x5979/> (перегляд: 18.08.2022).
4. Лизанчук В. Переконлива сила радіокоментаря / В. Лизанчук // Теле- та радіожурналістика. – 2014. – Вип. 13. – С. 104-110.
5. Скуленко М. Телевізійний коментар: суть, специфіка, різновиди // Журналістика: преса, телебачення, радіо. – 1997. – Вип. 2. – С. 64-68.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-55>

Гришук А.

*здобувач вищої освіти I курсу,
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник:*

Ювковецька Ю.

*кандидат філософських наук, доцент,
Державний торговельно-економічний університет*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Інформаційний простір – це набір понять, організованих в інформаційну систему, яка описує діапазон значень, об'єкт може приймати задані правила і обставини. Таким чином, це скоординована, багатопланова структура, яка акумулює плоди діяльності соціальної взаємодії.

Міжкультурна комунікація – це спілкування між представниками окремих культур, обмін інформацією, знаннями, почуттями, думками речників різних культур.

Використовується у всіх прошарках, наприклад, такі як бізнес, туризм, спорт, науковому та освітньому просторі.

Завданням міжкультурної комунікації є формування міжкультурної компетентності.

Міжкультурний контакт є інтегрованою науковою галуззю.

Інтеркультурне контактування має справу з розумінням та порозумінням з іншими носіями, тобто розуміти чуже і водночас бути зрозумілим, спілкуючись чужою мовою.

Культурна глобалізація передбачає формування загальних норм і знань, які люди асоціюють з індивідуальною та колективною ідентичністю, і це призводить до зростання взаємозв'язку між різними культурами.

Глобалізація соціального розвитку обумовлена зростаючою інтенсивністю зв'язків і відносин у всіх сферах, які немов би «скріплюють» суспільства сучасного світу та все активніше впливають один на одного.

Ми дослідили, що інтенсивність глобальних взаємозв'язків сприяє швидкому розповсюдженню інформації та усіх форм життя, усіх типів культури, знань і цінностей.

Процес глобалізації призвів до появи культурних форм, нових цінностей, моделей поведінки та моделей діяльності.

Міжкультурний зв'язок в умовах глобалізації призводить до взаємодій, у результаті чого стираються межі між рідною та чужою культурами.

Мова є необхідною передумовою спілкування та почуття стилю, а саме стилю спілкування з певною культурою.

Глобалізація, яка об'єднує економічні, політичні та культурні процеси, призвела до конвергенції економічного розвитку між країнами, але не допомогла усунути відмінності, які раніше створювалися між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

Ми дослідили, що питання міжкультурної комунікації в сучасному світі настільки важливі і складні, що знання мови недостатньо, його потрібно використовувати, вміти використовувати!

Список використаних джерел:

1. Все про глобалізацію. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F#%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F (Дата звернення: 13.11.2022)

2. Міжкультурна комунікація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1>

%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F (Дата звернення: 13.11.2022)

3. Інформаційний простір. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%D1%80 (Дата звернення: 13.11.2022)

4. Комунікація під час глобалізації. URL: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Politologia/63704.doc.htm (Дата звернення: 13.11.2022)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-56>

Гром Ю. В.

студентка 3-го курсу філології,

Науковий керівник:

Назаренко О. М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ТИП КУЛЬТУРИ ЗА ДИСТАНЦІЄЮ ВЛАДИ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в ХХІ ст. залежність соціально-економічного розвитку держав світу від типів культур є предметом широкого дискурсу. Тип культури за дистанцією влади має дуже великий вплив не тільки на повсякденне життя соціуму, а і на трудову діяльність суспільства будь-якої держави.

Предметом дослідження є вплив типу культури за дистанцією влади на життя людей в певній державі.

Мета роботи – проаналізувати види типу культури за дистанцією влади, пояснити різницю між ними та охарактеризувати їх вплив на суспільство.

Термін «міжкультурна комунікація» був введений у науку Г. Трейгером та Е. Холлом. Згідно з визначенням Ф. Бацевича, «міжкультурна комунікація – спілкування носіїв різних культур, які послуговуються різними мовами» [1, с. 252]. За визначенням М'язової І., «міжкультурна комунікація – це водночас і наука і набір навичок, якими

потрібно оволодіти під час спілкування, оскільки взаємодія з іншою культурою вимагає певних знань та умінь, зосередженості на успадкованих та усталених нормах соціальної практики людей, які належать до різних національних та етнічних спільнот [5].

Шейко В. М. зазначає, що «положення людини у світі та її ставлення до світу залежать від різних соціальних факторів, у першу чергу – від культури. При цьому в будь-яку історичну епоху співіснує велика кількість різних культур, їхня взаємодія, взаємопроникнення істотно визначають життєву позицію людини, її світовідчуття й світосприйняття. Якщо ми говоримо про культуру, то маємо на увазі не тільки твори мистецтва, але й усю сукупність духовних і матеріальних цінностей та способів їх створення» [7, с. 4].

Ф. Бацевич вважає, що «потрапляючи в інше культурно-мовне середовище, людина фактично потрапляє в інший світ цінностей і законів спілкування» [1, с. 251]. Кожна країна належить до певного типу культури або симбіозу культур. Упродовж декількох десятиліть соціологи, психологи та дослідники інших галузей намагаються визначити основні чинники, за якими можна класифікувати типи культур.

Тип культури – це набір характеристик, відповідних даних культурі, що визначають її тривале історичне існування та успіхи, досягнуті в порівнянні з іншими культурами. Також під типологією культур розуміють визначення місця конкретної культури в культурно-історичному процесі [3].

Бацевич Ф. в «Словнику термінів міжкультурної комунікації» зазначає, що «**тип культури** – найзагальніша класифікація культури, в основу якої покладена одна чи кілька теоретично сформульованих ознак» [2, с. 173].

Одним з головних класиків кроскультурних порівнянь є нідерландський соціолог Герт Гофстеде. Він провів серію досліджень, що дають змогу визначити культурні характеристики різних народів. Одним з критеріїв, за якими він розрізняв культури є дистанція влади.

Дистанція влади є показником ступеня демократії та справжньої рівності прав і обов'язків громадян у суспільстві, свідчить про готовність громадян приймати нерівність розподілу влади і статусу в колективі [4, с. 232].

Визначають суспільства з «низькою дистанцією влади» і суспільства з «великою дистанцією влади». Варто зазначити, що влада кожної країни є настільки автократична, наскільки це дозволяють громадяни цих країн. Такий критерій показує як рівень розвитку націй, інтелектуальних здібностей та картини світу націй впливають на розподіл влади.

Тип культури за дистанцією влади також відображається в таких соціальних інститутах, як сім'я, школа, університет, робота.

Аналізуючи сім'ї країн з високою дистанцією влади, можна зробити висновки, що в таких родинах присутня автократична система. Це означає, що тут спостерігається пріоритет на виховання слухняності (діти повинні слухати батьків), поваги та підпорядкування старшим. Вся влада зосереджується в руках батьків/опікунів.

Така ж картина простежується в школі або університеті. У навчанні головною фігурою, в руках якої знаходиться влада, виступає вчитель/викладач. Навчання в даній ситуації означає отримання знань, коментованих на системі цінностей вчителя.

Відносини на роботі будуються за принципом ієрархії. Таким суспільствам на роботі характерні такі якості, як шанобливе ставлення до статусу і посади, почуття страху перед керівництвом, терпимість до авторитарного стилю управління. Таке суспільство тяжіє до настанов та інструкцій від керівництва, збереження нерівності в суспільстві.

На відміну від країн із високою дистанцією влади, суспільствам із низькою дистанцією влади типові такі якості, як креативність та автономність в роботі, самостійність, незалежність суджень. В родинах представників таких країн відносини між батьками на дітьми будуються на основі рівності. Мета батьків – виховання незалежної та самостійної особистості.

На рівні школи/університету центральною фігурою виступає учень. В такому випадку навчання – процес отримання знань, пізнання, коментованих на системі цінностей студента.

У таких державах нерівність ролей це тимчасове явище, яке має за мету полегшити вирішення поточних завдань та підвищити ефективність роботи. Саме тому в таких країнах ієрархізований устрій, якого потрібно боятись та поважати, не сприймається як нормальне явище. Надання чітких інструкцій, що стосуються виконання роботи, ухвала рішень виключно керівництвом є не типовим. До такого типу належать США, Швеція, Австрія, Велика Британія.

Поряд з поняттям «дистанція влади» постають поняття «індивідуалізм» та «колективізм». Вони тісно пов'язані між собою. Оцінка параметра культури «індивідуалізм / колективізм» характеризує ступінь прагнення громадян країни або співробітників організацій діяти самостійно, з урахуванням, перш за все, своїх власних інтересів, а не інтересів тих соціальних або робочих груп, до яких вони належать [6].

Для суспільств індивідуалістичного типу характерний тип культури з низьким впливом влади. Люди в таких суспільствах тяжіють до самостійності, поваги прав людини, кар'єрного зростання та

відповідальності за себе. Напротивагу індивідуалістичному типу, колективістським державам характерно відсторонення себе на другий план, сприймання себе як члена певної спільноти/колективу, представники такого типу завжди забов'язані перед іншими. Такий тип простежується в країнах з високим впливом влади.

Отже, тип культури за дистанцією влади має значний вплив на суспільство будь-якої держави. Це стосується рівня досягнення економічного процвітання та модернізації суспільства загалом. Представники держав з низькою владою більше тяжіють до нових знань та відкриттів. Результатом впливу такого типу культури є формування засад рівноправ'я, самостійності та відповідальності за себе.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 343 с.
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Видавництво «Довіра», 2007. 208 с.
3. Боголюбова Н. М. Міжкультурна комунікація. *Типологія та класифікація культур*. 2017. https://stud.com.ua/90307/kulturologiya/modeli_mizhkulturnih_komunikatsiy#580
4. Манакин В. М. Мова і міжкультурна комунікація: навч. посіб. К.: Видавничий центр «Академія», 2012. 286 с.
5. М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація». *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2006. № 8. С. 108–113.
6. Назаренко О. М. Комунікативно-прагматичний аспект промов Президента України *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Збірник наукових праць. Вип. 32 т. 3. Одеса, 2018. С. 102 – 105.
7. Назаренко О. М. Основні категорії в сучасному газетному тексті. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції. Т.2. Одеса, 2018. С. 732 – 736.
8. Крос-культурний менеджмент: *індивідуалізм/колективізм*. URL: https://stud.com.ua/79839/menedzhment/individualizm_kolektivizm
9. Шейко В. М. Культурологія: навчальний посібник. К., 2012. 494 с.

Гуменюк І. М.

магістр, викладач,

*Відокремлений структурний підрозділ
Кам'янець-Подільського фахового коледжу
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Гуменюк Д. М.

студент,

*Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобальна інформатизація суспільства в сучасних умовах призведе до формування нового інформаційно-комунікативного простору та нової культури. Всі зміни несуть з собою не лише нову мову і нові стереотипи поведінки, а й нові моральні цінності та компетентності.

У наш час формується новий тип суспільного впорядкування – інформаційне й водночас громадянське суспільство, які тісно одне з одним пов'язані.

У глобальному світі зростають потреби розвинених країн у базах (джерелах) змістовної інформації та новітніх системах інформаційно-комунікативної техніки, яка зберігає, обробляє, передає і транслює інформацію. Саме тому конкурентною силою стають знання і набуття нових компетентностей. Всі сфери діяльності, а особливо сфера матеріального виробництва, все більше потребують інформаційного обслуговування, преробки великої кількості інформації. Тому розвиток інформаційних технологій підсилює природне прагнення людей до гармонізації відносин, створення нових підходів до вирішення соціальних і економічних проблем, що постають перед людством та соціумом. Інформаційні ресурси стають одним із найголовніших чинників впливу, адже саме через них розкривається велич (могутність) людини, суспільства й держави в добу становлення глобального суспільства. Світова практика доводить, що інформаційні ресурси (у поєднанні з сучасними інформаційними технологіями) дають змогу раціональніше використовувати матеріальні багатства, прискорюють розвиток соціальних підсистем та суспільства загалом, [1] що впливає на

формування нової особистості, яка набуваючи нові знання набуває нові компетентності.

В умовах світової економічної та фінансової кризи істотно поглибилась вразливість усієї державної системи та стратегії розвитку країни. Зокрема, зрощення влади з капіталом, у перші роки незалежності завадило цивілізованому прориву на основі знань, навичок, інформаційних ресурсів та інформаційнокомунікативних технологій. А звідси і недостатній рівень формування інформаційнокомунікативних компетентностей. Особливо на це вплинула недостатність уваги на розвиток наук гуманітарної сфери, зокрема, філософії, психології, соціології, права, лінгвістики тощо. Сьогодні суспільство прагне технологічно перебудувати своє життя, використовуючи інноваційні підходи, прагнучи зрозуміти й реалізувати свої досягнення у науково-технічній сфері, розширюючи при цьому інформаційнокомунікативний простір. Тож в наш час комунікація і інформація набувають фундаментального характеру, що потребує обговорення поняття «інформаційно-комунікативний простір». Це поняття можна виокремити, ґрунтуючись на концепціях інформаційного суспільства й процесів глобалізації, що характеризують та знайшли відображення у роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників [2, 3, 4].

Інформаційно-комунікативний простір можна визначити як частину простору соціокультурного, тобто, включенню в соціальну реальність і дійсність зон, в яких діють переважно інформаційнокомунікативні чинники. У самому інформаційно-комунікативному просторі також можуть бути виділені простори: науково-технічної, економічної, політичної, управлінської, культурної та інших видів соціальної інформації, що об'єднується формами комунікативної діяльності та її характером [О.О. Татакі].

Формуючи інформаційно-комунікативну компетентність особистості під час навчання, виникає постійна потреба в організації новітніх підходів до процесу навчання, який вимагає високого рівня інформаційної культури. Зміни, які відбуваються в інформаційній культурі – явище загальноцивілізаційного масштабу, так як нові інформаційно-комунікативні форми створюють якісно інше соціокультурне середовище, яке ставить нові вимоги до особистості. Одна з таких вимог – це бути частиною мережевого суспільства, мати доступ до інформації, вміти з нею працювати та брати участь у виробництві інформації.

Тож інформаційно-комунікативна компетентність особистості в умовах глобалізації – це набуття знань, які підпорядковуються умінням «надпредметного» характеру. Розвиток таких умінь у єдності з

предметними в конкретних галузях складає основу компетентнісного підходу, ключовим поняттям якого є поняття професійної компетентності у сукупності основної, базової та спеціальної компетентностей [5].

Якщо базові та спеціальні компетентності відображають, відповідно, специфіку професійної діяльності та її конкретної галузі то ключові компетентності необхідні для будь-якої діяльності особистості й пов'язані з успіхом особистості у світі, який так швидко змінюється.

Отже, інформаційно-комунікативна компетентність – це та складова розвитку особистості активної, яка вміє бути складовою комп'ютерного суспільства, яка володіє засобами інтелектуальної діяльності та адекватними умовами інформаційно-комунікативної реальності.

Список використаних джерел:

1. Соснін О. В. Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів із наукового потенціалу України / О. В. Соснін. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 572 с.

2. Махінов В. М. Соціокультурна комунікація як генезис мовної особистості / Махінов В. М. // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – Режим доступу: <http://socialscience.com.ua/article/835>

3. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства: пер. з англ. / Мануель Кастельс. Київ : Ваклер, 2017. 304 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-58>

Дейкун О. П.

аспірант,

Київський національний лінгвістичний університет

УНІВЕРСАЛЬНІ ТА ЕТНОСПЕЦИФІЧНІ МОДЕЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ЗАГОЛОВКІВ: ПОЗИЦІЯ ПРИВЕРНЕННЯ УВАГИ

Останні тенденції в перекладознавстві свідчать про його спрямованість на врахування взаємодії глобальних тенденцій розвитку світу та локальність його сприйняття. Це особливо важливо для функціонування новинного дискурсу різними мовами і його головного складника – *заголовка*, який точно й лаконічно відтворює зміст та цілі

повідомлення [1, с. 101-102], слугуючи за його резюме, привертаючи увагу аудиторії і відповідаючи її потребам [2, с. 1-5].

Розподіл уваги реципієнтів передбачає поділ заголовка на три головні позиції: *привертальну*, яка захоплює увагу аудиторії, *утримувальну*, що фокусує її, та *спрямовувальну*, котра підштовхує читачів до перегляду новинного тексту [2].

Перша з трьох функцій заголовка – привернення уваги читачів – включає мовні засоби, які враховують міжкультурний аспект. Моделі перекладу однієї одиниці в привертальній позиції оригіналу поділяємо на два різновиди: *універсальну*, що подає компонент оригіналу без змін у семантиці, та *етноспецифічну*, котра тлумачить його з увагою на знання та звичаї української цільової аудиторії. Розгляньмо застосування цих моделей для перекладу одного компонента привертальної позиції англійськомовних заголовків, дібраних із сайту BBC News (<https://www.bbc.com/news>).

Універсальна модель перекладу одного компонента привертальної позиції передбачає його збереження в українському перекладі у двох варіантах: латинізованому чи кириличному.

Латинізовані одиниці складаються з варваризмів, які в перекладі зберігають свою оригінальну форму, адже вони відомі світові та українській аудиторії суто в англійськомовному варіанті [2, с. 2]. Латинізовані варваризми в позиції привернення уваги представлено однокомпонентними назвами торговельних марок, як-от *Adidas*, пор.: *Adidas cuts ties with rapper Kanye West over anti-Semitism – Adidas розірвала стосунки з Каньє Вестом, і він більше не мільярдер. У чому суть скандалу* (BBC 26 Oct 2022); або найменуваннями продуктів техкомпаній, як-от голосовим асистентом *Alexa*, пор.: *Alexa tells 10-year-old girl to touch live plug with penny* (BBC 28 Dec 2021) – *Alexa попросила дитину доторкнутися до штекера в розетці монеткою* (BBC 29 Dec 2021). У розглянутих заголовках варваризми *Adidas* та *Alexa* зберігають свою форму в на початку заголовків оригіналу й перекладу.

Кириличні одиниці подають англійськомовні антропоніми й топоніми в перекладі за допомогою транслітерації. Заповнення привертальної позиції оригіналу антропонімом, що зазвичай позначає політика, передбачає його еквівалентне відтворення кирилицею, як-от *Scholz* – *Шольц*, пор.: *Scholz asks China to press Russia to end its war – Шольц просить Китай натиснути на Росію, щоб закінчити війну в Україні* (BBC 04 Nov 2022). У вищевказаному заголовку кирилицею також відтворено назви країн *China* – *Китай* і *Russia* – *Росія*. Загалом географічні назви на позначення міста відтворюють кирилицею в українському варіанті, приміром, найменування українського міста *Kherson* – *Херсон*, пор.: *Kherson: Inside the city liberated from the Russians – Херсон: радість, сльози – і розмови про справедливість* (BBC 13 Nov 2022).

Крім того, кирилицею перекладають псевдоніми уславлених митців, наприклад, *Banksy* – *Бенксі*, пор.: *Banksy unveils Ukraine gymnast mural on building shelled by Russia* – **Бенксі** показав графіті в Бородянці на *Київщині* (12 Nov 2022).

Етноспецифічні моделі перекладу однієї одиниці в позиції привернення уваги оригіналу передбачають її тлумачення з увагою на знання та звичаї української цільової аудиторії, для чого часто застосовують міжмовну метонімію. Виокремлюємо три різновиди етноспецифічної метонімічної моделі, які відображають більш конкретні й культурно близькі референти для української аудиторії: назву країни в оригіналі відтворюють найменуванням державного органу, прізвищем політика, назвою вулиці.

Тлумачення назви країни найменуванням державного органу відображено в такій парі заголовків, пор.: *Germany to spy on far-right AfD party, reports say* – **Німецькі спецслужби** візьмуться за проросійську партію (BBC 03 Mar 2021). Назву країни *Germany* витлумачено двокомпонентним словосполученням *Німецькі спецслужби* на позначення конкретного безпекового держоргану.

Співвіднесення назви країни з іменем політика в перекладі ілюструє така пара заголовків, пор.: *Russia to pull troops back from near Ukraine* – **Шойгу** заявив про відведення російських військ (BBC 22 Apr 2022). У розглянутих прикладах топонім оригіналу *Russia* корелює в перекладі з антропонімом *Шойгу* на позначення відомого українцям міністра оборони росії.

Переклад назви країни іменем її головної вулиці примічаємо в такій парі заголовків, пор.: *Ukraine displays destroyed Russian tanks in Kyiv* – **На Хрещатику** буде парад знищеної російської техніки – фото (BBC 20 Aug 2022). Топонім оригіналу *Ukraine* співвідноситься в перекладі з граматикалізованою конструкцією *на Хрещатику* на позначення центральної вулиці Києва, де відбувся парад російського воєнного брукту.

Етноспецифічно-універсальна модель передбачає переклад однієї одиниці привернення оригіналу за допомогою додаткового речення та власне еквівалентної одиниці. Спочатку висунуте відокремлене речення роз'яснює інформацію українській аудиторії в етноспецифічному аспекті, а відтак одну одиницю з привернення оригіналу відтворюють еквівалентно, враховуючи універсальність референта.

За етноспецифічно-універсальної моделі одну одиницю на позначення загальновідомого референта з привернення оригіналу перекладають двома або трьома одиницями, з яких одна завжди зберігає універсальність, а решта вказують на локальність.

Співвіднесення однієї універсальної одиниці оригіналу з однією етноспецифічною конструкцією та універсальною одиницею в перекладі подано в такій парі заголовків, пор.: *Charles praises Queen's reign as he is formally confirmed as king* – **«Боже, бережи короля!»** *Чарльза III*

офіційно оголосили монархом (BBC 10 Sept 2022). Спочатку уведена в перекладі цитата-гімн Великої Британії «*Боже, бережи короля!*», яку вважаємо за одну конструкцію, посилює британську етноспецифічність для читачів сайту BBC News Україна. Відтак англійськомовний антропонім *Charles* із привернення оригіналу відтворюють еквівалентно одиницею *Чарльза III*, що вказує на її універсальність.

Співвіднесення однієї універсальної одиниці оригіналу з двома етноспецифічними і однією універсальною в перекладі зауважено в такій парі заголовків, пор.: *Germany officially recognises colonial-era Namibia genocide – Мільярд доларів. Німеччина визнала геноцид в Намібії і виплатить компенсацію* (BBC 28 May 2021). Уведене відокремлене речення *Мільярд доларів* свідчить про українську етноспецифіку, позаяк розмір відшкодування вказано в доларах США, найпопулярнішій міжнародній валюті серед українців. Відтак одиницю привернення оригіналу *Germany* передано еквівалентно *Німеччина* згідно з універсальною моделлю.

Отже, міжкультурний аспект перекладу одиниць у привертальній позиції заголовків Бі-Бі-Сі полягає в застосуванні трьох моделей: універсальної, етноспецифічної та етноспецифічно-універсальної. Універсальна модель перекладу поділяється на два різновиди: латинізовану, за якої англійськомовну одиницю оригіналу зберігають без змін у перекладі; та кириличну, де одиницю оригіналу також зберігають, але подають транслітом. Етноспецифічна модель спирається на міжмовну метонімію для перекладу назви країни оригіналу більш конкретними для українців одиницями: найменуванням держоргану, прізвищем громадського діяча, назвою центральної вулиці столиці. Етноспецифічно-універсальна модель спочатку залучає у перекладі відокремлене речення, яке складається з конструкції чи мовних одиниць, що надають додаткове пояснення для українського читача, а потім еквівалентно відтворює одиницю з оригіналу, котра позначає універсального референта.

Список використаних джерел:

1. Iwama, K., & Kano Y. Multiple News Headlines Generation using Page Metadata. *Association for Computational Linguistics*. 2019. С. 101-105. <https://doi.org/10.18653/v1/W19-8612>
2. Potapenko S. Globalising and localising translation strategies from rhetorical perspective: Rendering English headlines into Ukrainian. *SHS Web of Conferences*. 105, 02001. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110502001>

Demyanchuk Yu. I.

*PhD, Lecturer of English language,
Department of Foreign Languages and Translation Studies,
Lviv State University of Life Safety*

RUSSIAN – UKRAINIAN WAR AND ITS PRESENTATION IN LITHUANIAN MEDIA

The Lithuanian government regularly published official reports. The Cabinet initiated proposal in the end of March of extending the authorities powers «to restrict information that incites hatred and violence or contains war propaganda through certain amendments to the Law on the Provision of Information to the Public» [1]. During the period from March 23 to April 21, 2022, the Lithuanian regulator LRTK has banned the retransmission of 32 TV channels operated by Russia's Gazprom-Media. The most popular banned TV channels include NTV Mir, Pyatnitsa, TV3, TNT and Zee TV [2]. Great attention was also paid to Lithuanian citizens who, «for the past eight years, have been engaged in an ongoing battle against the Russian disinformation» that regularly fills Lithuanian online media, social and news portals [3]. Among the bartenders, doctors, students, businesspeople, the group's members number in the thousands, includes at least one member of the Lithuanian parliament. Together, «they are a serious part of a broader coalition across different levels of society» that have made Lithuania a leader in the information war against Russia (ibid.). According to the founder Ricardas Savukynas, they have got the whimsical name of «elves», «because elves fight trolls» [3]. Besides the information war against Russia, as President of Ukraine Volodymyr Zelensky mentioned, «Lithuania was the first country that has come to help Ukraine» [4]. In line with Petro Beshta (ambassador of Ukraine in Lithuania), «Lithuania received Ukrainian citizens, now temporarily displaced persons, in an amount that corresponds to 1.8% of the total population» (Ukraine Media Center, 2022). According to the monitoring results it is more than 50,000 Ukrainians «who were forced to leave the country due to Russia's war against Ukraine» [5].

A notable interesting finding is that the war in Ukraine has stimulated Lithuanian citizens interest in serious news. For this reason, Synopticom (a market research company), carried out the survey of 569 Lithuanian citizens aged 18-60. The company had found the increased public interest in the topic of Russia's war in Ukraine, 34% of respondents had started spending more time on social networks, while 50% of the population has not changed the

amount of time spending on social networks. More than in week of May 18-30, 2022, 34% of respondents prefer to watch TV in real time-mode, social networks took the second position (26%) and news portals (23%). In the case of blogs by institutions or professionals, according to the market research company, it is approximately 5% of the population, word of mouth for 4%, radio for 3% and newspapers for 2%. Additionally, 49% of the respondents trust information about the war published on social networks, while 30% do not. The results of the research also show that 7 out of 10 respondents trust Lithuanian social media channels the most, at the same time 31% of users consider Ukrainian channels trustworthy. More than 24% of people consider channels from other EU countries trustworthy, 23% – channels from the US and 20% – channels from the UK. In addition to this, only 5% of respondents consider Russian social media channels trustworthy [6]. That is, one third of the Lithuanian citizens spend more time on social networks and are interesting in the up-to-date information.

References:

1. Baltic News Network. Week in Lithuania: Media watchdog urges Google to block banned TV apps, Seimas speaker visits Kyiv. <https://bnn-news.com/week-in-lithuania-media-watchdog-urges-google-to-block-banned-tv-apps-seimas-speaker-visits-kyiv-233463>
2. Chris Dziadul. Lithuania bans Gazprom-Media channels. <https://www.broadbandtvnews.com/2022/04/21/lithuania-bans-gazprom-media-channels/>
3. Lisa Abend (2022). Meet the Lithuanian ‘Elves’ Fighting Russian Disinformation. *Time*. <https://time.com/6155060/lithuania-russia-fighting-disinformation-ukraine/>
4. Baltic News Service (2022). URL <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1671102/lithuania-was-first-to-help-ukraine-zelensky-tells-country-s-parliament>
5. Interfax Ukraine. Lithuania resides over 50,000 Ukrainians, third of them already employed – ambassador. URL <https://interfax.com.ua/news/general/831664.html>
6. Lietuvos Rytas Media Group. Impact of Russia’s war in Ukraine: one third of the population spends more time on social networks. <https://www.lrytas.lt/english/society/2022/06/14/news/impact-of-russia-s-war-in-ukraine-one-third-of-the-population-spends-more-time-on-social-networks-23666489>

Діма Ю. В.

*студентка 1-го курсу спеціальність 256 «Національна безпека»
факультету морського права,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова*

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Зі стрімким розвитком інформаційних технологій у двадцять першому столітті процес спілкування продовжує глобалізуватись. У сучасному світі інформація миттєво долає великі відстані. Стрімкий розвиток комунікаційних технологій у сучасному глобалізованому суспільстві стосується майбутніх технологічних інновацій у 1960-1970-х роках (польоти в глибокий космос, дослідження інших планет, винайдення революційних джерел енергії, атомних холодильників і автомобілів тощо) тільки зараз було показано, що це нездійсненно.

Водночас відбулися фундаментальні технологічні прориви в системах зв'язку (інтернет, соціальні мережі, смартфони тощо).

За твердженням українського дослідника С. Дацюка, чи не єдиним поясненням цього факту є підсвідоме прагнення людства досягнути не енергетичного достатку, а подолати основне джерело будь-яких воєн – побороти роз'єднаність людства і нерівномірність доступу до інформації. Відтак радикальний прорив у розвитку телекомунікацій стався тому, що людство підсвідомо прагнуло порозумітися і об'єднатися [1].

Подібна інформаційна консолідація стала закономірним продовженням універсалістських тенденцій консолідації людської цивілізації в економічній, політичній, культурній та релігійній площинах, що посилювалися в 24 середині ХХ століття. Щоправда становлення глобального інформаційного простору має й деструктивні наслідки, пов'язані зі стрімким поширенням неправдивої, оманливої і пропагандистської інформації [2, с. 256].

Наявність доступу до інформаційних просторів визначає глобальну відкритість соціальної взаємодії громадян різних країн і навіть континентів. Це призводить до розмивання встановленого соціального порядку, докорінно змінюючи не лише сферу комунікацій, але й ринок праці та виробництво.

Інтернет-комунікація призвела до того, що людина втратила вкоріненість у буття в конкретному місці і часі, а відтак почала втрачати

традиційні критерії і маркери соціокультурної ідентичності. Людина все більше «відокремлюється від соціуму, створюючи за допомогою інноваційних комунікаційних систем власний Космос, що виходить за межі національних держав. Індивід стає основним виробником інтелектуальної інформації, дедалі більше претендуючи на самостійне й незалежне від держави й соціальної групи позиціонування у світовому просторі» [2, с. 270].

У результаті індивідуальні інтереси за своєю природою суперечать усталеним груповим інтересам і цінностям. Інтенсивна інформатизація комунікаційних процесів сприяє формуванню віртуальних спільнот, стиранню кордонів між індивідами та між різними соціальними спільнотами. У цьому випадку формується особлива форма культурно-мережевої культури, яка характеризується мінливістю та фрагментарністю інформаційного потоку. З одного боку, це відкриває перед людиною великі можливості у сфері самореалізації. З іншого боку, однак, існує загроза більш уніфікованого та демократизованого культурно-інформаційного простору.

Самореалізація людини в сучасному світі практично неможлива без доступу у безмежний віртуальний простір комп'ютерних технологій. Хоча у фізичному плані цей світ нереальний і в ньому порушуються не лише фізичні закони простору і часу, а й руйнуються усталені соціальні норми і принципи, культурні звичаї і традиції, людина у сфері віртуальності стає активним суб'єктом комунікації.

Донедавна у сфері соціально філософського дискурсу домінуючим був підхід щодо визнання «причинно-наслідкового зв'язку між кількістю інформації, віртуалізацією комунікаційного процесу і гуманізацією міжнаціональних відносин, зменшенням людської агресивності. Оскільки історично склалося так, що більшість війн ведеться за володіння землею, віртуальна атериторіальність, релятивізація кордонів національних держав і, як наслідок, послаблення геодетерміністичного принципу в процесі національної ідентифікації мали б сприяти міжнаціональному примиренню» [2, с. 279].

Проте саме Інтернет-комунікація призводить до реалізації феномену анонімності основного масиву інформаційної діяльності у віртуальному просторі. Анонімність у віртуальних просторах надає широкий спектр можливостей для поширення будь-якої інформації, як конструктивної, так і деструктивної. Анонімність у процесі Інтернет-поширення не тільки не обмежує ірраціональне інстинктивне агресивне бажання людини, але й призводить до великого балансу особистої та соціальної відповідальності за дії. Крім того, анонімність суб'єкта обміну інформацією відкриває широкі можливості для використання

інформаційного простору Інтернету як засобу маніпулювання свідомістю інших. Водночас у сучасному суспільстві ефективність маніпулятивних практик підвищилась за рахунок вдосконалення технічної бази маніпуляторів.

Телевізійні технології у контексті цього постають найбільш ефективними засобами маніпуляції індивідуальною і суспільною волею. Володіючи комплексним впливом на свідомість людини через інформаційну, музичну і зображальну складові, телебачення володіє виключною ефективністю у площині концентрації і переключення уваги глядача. Небезпека телебачення як засобу маніпуляції посилюється, на нашу думку, й тим, що сучасна людина практично увесь свій вільний час перебуває під його впливом, використовуючи телевізор або монітор комп'ютера як своєрідний інформаційний фон. В таких умовах на рівні свідомості людина начебто не слухає рекламу або пропаганду, однак на несвідомому рівні цей інформаційний потік завжди впливає на її свідомість.

Зокрема у сфері теле– та інтернет комунікацій активно використовується маніпулятивний механізм присвоєння імені «Іншого» як спосіб маніпуляції індивідуальною і суспільною свідомістю. «Красномовним втіленням такого типу маніпуляцій є метаморфоза найменування українців у сучасних російських засобах масової інформації. Буквально за декілька тижнів найменування українців як «братнього народу», яке вживалося щонайменше декілька десятиліть, було усюди замінене на «фашистів» або «бандерівців». Натомість окупаційні російські війська у Криму і на Донбасі отримали назву «ввічливих людей» [3, с. 196].

Крім того, механізм присвоєння назви «Інші» в російському інформаційному просторі втілюється у використанні «мови національної війни». Йдеться про використання в популярних ЗМІ мовних маркерів на кшталт «масові розстріли», «українські фашисти», «київські карателі», «геноцид російськомовного населення» тощо. Загалом, за умов комплексної інформатизації соціокультурного простору сучасної людини міжкультурна комунікація має очевидні нелінійні та транзитивні характеристики. Сучасні люди можуть не тільки долучатися до елегантної матеріальної та духовної культури інших етнічних груп, націй і цивілізацій, а й стати об'єктом маніпуляції державних і комерційних структур через анонімні та віртуальні механізми, що відкриває перед сучасною людиною величезний простір і є стає реальністю. Водночас віртуалізація глобальних комунікаційних процесів не тільки не дозволяє розв'язати більшість культурно-

цивілізаційних та історичних конфліктів, а й суттєво ускладнює їх повторюваністю та кодифікацією.

Список використаних джерел:

1. Дацюк С., Проблемні ситуації людського розвитку, *Українська правда*, [online] Доступно: <https://blogs.prawda.com.ua/authors/datsuk/589062ce00dbc/> (дата звернення: 12.11.2022).
2. Ковтун, Н.М., 2014, Воля як основа соціальної активності: теоретико-методологічний аналіз, Житомир: Видавництво Євенок О.О.
3. Козловець, М.А., Ковтун, Н.М., 2010, Національна ідентичність в Україні в умовах глобалізації. Київ: Парапан.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-61>

Ілляхова М. В.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії і освіти дорослих,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО ОСВІТЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Розвиток інформаційного суспільства визначає для сучасного фахівця широкого спектра компетенцій і можливостей його безперервного професійного розвитку. Адже, орієнтація на інновації визначає діяльність не лише високотехнологічних і наукових галузей, але й системи освіти, рівень якої поряд з інноваційною економікою країни є показником її конкурентоздатності на світовому ринку. Виробничими ресурсами розвитку інноваційного суспільства стають інтелект новаторів і вчених, які стимулюють креативне і творче продукування знань. Відтак, джерелом професійного розвитку фахівця є не стільки його власні здібності, скільки креативна практика та інноваційна діяльність, цінності міжкультурної комунікації та співробітництва, можливості професійної мобільності та можливості реалізувати варіативні професійні ролі у креативному просторі.

У документі ЮНЕСКО з реалізації «Програми дій у сфері культури миру і ненасильства» зазначено, що у структурі міжкультурної взаємодії особливе місце має займати креативність, як ключовий ресурс людства «... наша здатність до креативності розширює і підсилює наші

можливості адаптації до різних екосистемам і дозволяє нам знайти найбільш успішні способи «жити разом» [1, с. 5]. Оскільки міжкультурний обмін «породжує іскри креативності», зокрема креативність стає джерелом культурного розмаїття, разом з багатоманітними способами, за допомогою яких культури, групи і країни презентують себе. Тим самим відкриваються нові форми діалогу, змінюється бачення, утворюються нові зв'язки між людьми, країнами і поколіннями по всьому світу. Інакше, творчість, креативність – це постійний процес, який підтримує, підсилює і регенерує культурне розмаїття у часі і просторі ... « [1, с. 18]

Дискурс міжкультурної комунікації уможливується завдяки креативним практикам і формуванню креативного простору міжкультурної взаємодії. Відповідно, найбільш дієвими стратегіями кореляції формальної, неформальної, інформальної освіти є ефективна вертикальна і горизонтальна освітня комунікація, розвиток інноваційно-креативних технологій і прийомів щодо забезпечення якості освіти, збагачення освітньої діяльності авторськими програмами. Для цього необхідна активна діяльність ініціативних, креативних науково-педагогічних працівників, які орієнтовані не на репродукцію, а на новаторство. У неформальній та інформальній безперервній освіті активізація новаторської діяльності науковців і педагогів можлива у створенні або долученні до простору креативних платформ. Цей креативний простір актуалізуються в межах проектного дискурсу, з метою продукування у ньому соціокультурних і освітніх подій, що відповідають критеріям креативності. У проектній діяльності на креативних платформах формують елементи креативних практик, які можуть стати повноцінною умовою забезпечення неформального та інформального безперервного професійного розвитку науково-педагогічного працівника. Креативні практики, в яких формується колективний досвід продукування сенсів, інтегрують: освітні практики і культуротворчу діяльність в контексті міжкультурного діалогу; практики соціальної і професійної мобільності, обміну досвідом; формальний, неформальний та інформальний безперервний розвиток науковців і педагогів в різних варіантах і комбінаціях; різноманітність відкритих креативних платформ і масових онлайн курсів; проведення аналітичної та дослідницької діяльності у сфері культури, освіти і креативних індустрій.

Відтак, безперервний професійний розвиток науково-педагогічного працівника має охоплювати і участь у креативних індустріях, як ключового компонента у виробництві інновацій. Креативні індустрії – це продукування і впровадження креативних ідей, інноваційних

тенденцій, сучасних соціокультурних трендів до креативного сектору економіки. Ключовими напрямками функціонування креативних індустрій є: сприяння розвитку національної культури; забезпечення сприятливих умов для активізації інтелектуального та духовного потенціалу особистості і суспільства; залучення громадян до національного культурного фонду; підтримка культурної багатоманітності та інтеграція вітчизняного наукового і мистецького досвіду до світового культурного простору; нарощення економічного, соціального, освітнього і духовного потенціалу суспільства; когерентне поєднання науки, мистецтва, креативності та інновацій; усунення кордонів між країнами. Це відбувається завдяки: міжнародній співпраці з використанням е-технологій; відкритому доступу до інформаційних каналів; створенню сучасних унікальних ідей; соціокультурній та етнічній різноманітності; розвитку аксіологічного потенціалу особистості та її творчості, креативності, моральності, толерантності, неупередженості, оптимізму, відкритості, комунікабельності.

Задля ефективної участі науково-педагогічних працівників у креативних індустріях, необхідне поєднання ключових напрямів освітньої діяльності, зокрема: діяльність професійних мереж та асоціацій; зміцнення організаційного потенціалу, що можливо забезпечити шляхом налагодження системи безперервної освіти; упровадження бізнес-інкубаторів; створення креативних освітніх кластерів; інтернаціоналізація інноваційних індустрій і науково-дослідних проєктів.

Україна вже зробила перші кроки у розвитку креативних індустрій, про що свідчить участь у програмі Європейського Союзу «Креативна Європа», що дозволяє українським культурним і освітнім інституціям долучатися до європейських професійних мереж, знаходити партнерів та реалізовувати різноманітні спільні міжнародні проєкти. Розроблено доктрину збалансованого розвитку «Україна-2030», в якій зазначено, що розвиток креативної економіки є одним із драйверів економічного розвитку країни [4]. Визначальним фактором і каталізатором економічного зростання національної економіки може бути тільки людський капітал, а тому пріоритетною є нова соціально-орієнтована модель розвитку, вищою цінністю в якій є людина, а головною рушійною силою – її креативний потенціал. Також ухвалено законопроект «Про культуру», в якому додано поняття «креативні індустрії» – це перелік видів економічної діяльності, що мають потенціал до створення доданої вартості та робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти та послуги є наслідком індивідуальної творчості, навичок і таланту [3].

Сьогодні в Україні поступово формується кластер креативних індустрій, що поєднують індивідуальну творчість, колективну креативну діяльність, професіоналізм науковців і талант митців. Це має потенціал у формуванні соціального добробуту завдяки генеруванню креативних ідей та економічній реалізації об'єктів інтелектуальної власності. У перспективі цей процес має забезпечити когерентна, цілеспрямована, диференційована система формальної, неформальної та інформальної освіти. Післядипломна освіта, як частина континууму безперервної освіти має впроваджувати актуальні види економічної діяльності відповідно до статистичної класифікації, прийнятої на основі Європейського Парламенту та Ради ЄС, які відносяться до креативних індустрій, а саме: видавництво мультимедійних посібників, підручників; виробництво освітніх відеофільмів і телевізійних програм; розробка і трансляція освітніх заходів; створення віртуального освітнього простору з метою он-лайн консультацій, он-лайн коучингу; наукові дослідження і розробки у трансдисциплінарній сфері; маркетингові дослідження у сфері освіти; проведення майстер-класів, освітніх фестивалів, виставок, форумів.

Отже, формування креативного простору у безперервному професійному розвитку науково-педагогічних працівників може зупинити ізоляцію і стагнацію у сфері наукових досліджень, реалізувати якісну підготовку і перепідготовку дослідників, упроваджувати економічно ефективні розробки у галузі фундаментальних і прикладних наук, подолати прірву між науковими дослідженнями та упровадженням їхніх результатів, стимулювати розробку та реалізацію інноваційних проєктів у сфері культури і освіти, інтегрувати вітчизняну безперервну освіту і науку до освітнього й дослідного європейського простору. Для цього необхідно сприяти утворенню когерентної системи формального, неформального, інформального безперервного розвитку фахівця у вертикальних і горизонтальних мережевих варіантах; реалізовувати принципи конкурентоздатного освітнього віртуального середовища; розробляти і впроваджувати індивідуально-освітні траєкторії професійного розвитку і саморозвитку науково-педагогічних працівників; створювати і реалізовувати диференційовані, багатоваріантні, диверсифіковані за профілем програми, моделі, форми безперервного супроводу фахівця з урахуванням його фахових і соціально-економічних запитів, індивідуальних потреб та актуалізації розвитку креативних індустрій.

Список використаних джерел:

1. Intercultural Competences. Conceptual and Operational Framework. Paris: UNESCO Publ.; 2013.

2. Доповідь з питань креативної економіки. Розширення можливостей локального розвитку, 2013. – Спец. видання *Creative economy report widening local development pathways 2013 special edition*. URL: http://ssc.undp.org/content/ssc/news/events/widening_local_development_pathways.html

3. Україна–2030: Доктрина збалансованого розвитку ; [науковий редактор О. Жилінська]. *Видання друге. Львів: Кальварія, 2017. 164 с.*

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-62>

Калужська Л. О.

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РІЗДВЯНОЇ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМИ АВІАЛІНІЙ

Сучасна ринкова економіка швидко та потужно розвивається, змінюється відповідно до реалій світу. Науково-технічний прогрес продовжує змінювати життя людей та економіку. Такі процеси вимагають висвітлення в засобах масової інформації. Реклама, яка надає інформацію про товари та послуги, стала невід’ємним компонентом сучасної економіки та культури взагалі. Ефективне інформування потенційного споживача про товари та послуги вимагає поєднання творчого підходу із доробками науки. Журнальні рекламні тексти мають високий прагматичний потенціал. Мовознавці активно досліджують мовні, психолінгвістичні, перекладознавчі особливості журнальних текстів як важливих компонентів реклами.

Бурхливий розвиток туризму та авіаперевезень призвів до появи реклами авіакомпаній. Різдво в англomовній країнах – особливий лінгвокультурний феномен. В другий половині ХХ століття з’явився тренд подорожей під час різдвяних канікул.

Метою дослідження є висвітлення основних лексико-семантичних особливостей журнальних текстів в англomовній реклами авіакомпаній.

Автоматизований аналіз текстів за допомогою технічних засобів дозволив виявити частотність використання лексичних одиниць в журнальних текстах різдвяної реклами авіаліній був зроблений.

В текстах домінує літературна мова та переважає лексика з нейтральною та позитивною конотативною семантикою.

Розглянуті тексти різдвяної реклами авіаліній, компанії які надають транспортні послуги за допомогою технічних засобів, не містять технічних термінів.

Виявлення частотності мовних одиниць дозволило виокремити основні лексико-семантичного поля текстів. Високу частотність демонструють слова, які належать до лексико-семантичного поля «Travelling». Подорож, переміщення у просторі є послугою, яку надають авіа компанії, транспортні підприємства. В текстах широко використовуються слова *travel*, дериват *traveller*, *ticket*, *package*, *miles*, *far*, *seat*, *trip*, *hotel*, *way*, *speed*. Наступне речення містить приклад використання одиниці *traveler* в різдвяній рекламі компанії American Airlines : *A true story about Flagship service that might have happened to any holiday traveler*.

Високу частотність демонструють слова, які належать до лексико-семантичного поля «Air Travel». В текстах широко використовуються слова *airlines*, *airways*, *fly*, *flight*, *flying*, *stewardess*, *skyliner*, *soars*, *hostess*. В 20 столітті людство звершило багато чудес, серед яких не останнім є політ. Різдво – це традиційний час очікування на диво людиною і авіакомпанії роблять те, що ще сторіччя тому було дивом. В наступному прикладі з різдвяної реклами кампанії United Air Lines використано одиницю *flying*: *So while he's busy flying presents to people, we help out by flying people to people*.

Одним з основних лексико-семантичних полей в такій рекламі є «Christmas». Сучасні дослідники розглядають Christmas як складний лінгво-культурний феномен, концепт, що має принаймі 3 компоненти: понятійний, ціннісний та предметно-образний (1, с.91-92). Ми розглядаємо лексико-семантичне поле «Christmas» як таке, що складається з мікрополей.

Понятійною стороною Різдва є біблійні свідчення про народження Христа, пов'язані з цим християнські служби. В текстах дуже обмежено представлені слова та словосполучення, пов'язані із народженням Ісуса Христа та християнськими особливостями святкування. Було зареєстровано одиниці *Christmas*, *faith*.

Реклама авіаліній сфокусована на використанні ціннісного компоненту Різдва та предметно-образного, якій пов'язаний із святкуванням. В англійській культурі склався ціннісний компонент Різдва, до якого належать родинні цінності, любов, взаєморозуміння, доброта, сердечність. В текстах зареєстровано одиниці, які виражають ціннісну складову Різдва: *give*, *home*, *reunion*.

В текстах широко представлена лексика мікрополя «Family» лексико-семантичного поля «Christmas», яка пов'язує тексти із родинними цінностями: *family, wife, grandchildren, children, uncle, aunt, cousin, husband* (1). В рекламі, представленій як розповідь бабусі, що має можливість прилетіти до онуків, використано одиницю *grandchildren: I am a lot closer to my grandchildren.*

В текстах широко представлені слова та словосполучення, пов'язані із традицією святкування Різдва в англомовних країнах. В Великій Британії та США Різдво є родинним святом. Слово *home* застосовується у фразах, які позначають преміщення додому *coming home, speed them home*. Слова *unite, reunion* використовуються в стійких словосполученнях, які відображають традицію святкування із родичами: *unites so many families for Christmas, Christmas reunion, to enjoy reunions*.

Предметно-образний компонент лінгвокультурного феномену Christmas пов'язаний із широким колом традицій святкування, що склалися протягом значного часу в англомовних країнах. У свята з'явилися свій чарівник, особливості вітання, прийняття гостей, святкове меню, ігри, забави, прикрашання оселі. З'явилися особливості підготовки до свята, саме святкування, дії, що відбуваються після святкування.

Високу частотність демонструють слова, які належать до мікрополя «Celebration» лексико-семантичного поля «Christmas». В тестах широко використовуються слова *holiday* (8 одиниць), *present* (4), *Santa/ Santa Claus* (3), *tree* (2), *wish* (2), *gift* (2), *merry* (2), *bright* (2), *greeting* (1). Різдво – одно з найулюбленіших та найважливіших свят в англо-американській культурі, і, відповідно, слово *holiday* та його деривати часто використовуються в рекламі авіаліній. Наступний приклад, який містить слово *holiday*, знайдено в рекламі компанії United Airlines, що пропонує різдвяну подорож на Гавайї : *Can you think of a warmer holiday greeting?*

В англомовних країнах існує традиція дарувати один одному подарунки на Різдво. Слова *present* and *gift* часто використовують в різдвяній рекламі. Зростання рівня життя дозволило здійснювати різдвяні подорожі, як, наприклад пропонує компанія United Airlines. *Like any Christmas present, you can charge Hawaii.*

Слово *Santa* застосовують у різдвяних рекламах через те, що Санта-Клаус – легендарний персонаж-чарівник, який є традиційним покровителем Різдва в США та інших країнах, що приносить подарунки дітям. Одна з реклам United Air Lines побудована на порівнянні діяльності компанії із роботою, яку щорічно виконує різдвяний чарівник: *When comes to air travel, Santa Claus is Mr. Big.*

Святкування Різдва взимку призвело до використання слова *warm* в текстах, пов'язаних із цим святом, зокрема в вітаннях. Слово *warm* та його деривати використовуються в різдвяній рекламі у кількох значеннях одночасно, і, зазвичай, у таких словосполученнях *warmer holiday greeting*, *warm friendly service*. В прямому значенні слово *warm* позначає стан чогось помірної, приємної температури. В переносному значенні одиниця означає доброту, сердечність, жвавність, бадьорість. Наступне речення містить одиницю *warm friendly service*, яка несе семантику теплоти та сердечності: *By means all year long the Flagship Feet offers the gift of warm friendly service to its passengers.*

Традиційно Різдво – це свято забарвлене позитивними емоціями, що виражаються одиницями: *marry, joy*. В різдвяній рекламі містяться приклади використання словосполучення *Merry Christmas*. Позитивні емоції представлені одиницею *joy* та її дериватами: *share this joy, joyfully counting the hours*.

Авіакомпанії надають недешеві транспортні послуги. Польоти на велику відстань можуть собі дозволити не всі. Відповідно в рекламі неможливо уникнути фінансового боку. Лексико-семантичне поля «Money» представлене одиницями *pay, charge, fare, money, purse, wallet, purchase, credit card*. Так, в рекламі різдвяної подорожі на Гавайї пропонується зробити покупку у кредит : *And pay for it by the month*.

Автоматизований аналіз текстів реклами дозволяє з'ясувати лексичні особливості текстів, виокремити основні лексико-семантичні поля. Подальші розвідки можуть бути спрямовані на визначення мотивів, що використовуються в рекламі.

Список використаних джерел:

1. Змієва І. В. Концепт Різдво в британській лингвокультурі. Вестник Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина. Харьков, 2011. С. 91–96.

Каретна О. О.

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри соціології,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Яценко М. А.

*кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Міжкультурна комунікація сьогодні це найважливіша сторона життя людини в суспільстві. До цього виду комунікації ми відносимо особисте та ділове спілкування, політичний та культурний діалог.

Сучасні глобальні зміни в соціокультурному житті суспільства відбуваються на основі нових технологічних можливостей, що задаються соціально-економічними векторами і політичними подіями найрізноманітнішого масштабу, які забезпечують необмежений доступ до будь-якої інформації, що цікавить соціум. Технологічна та інформаційна революція ґрунтовно змінила уявлення про розвиток суспільних та світових процесів у цілому. Кінець ХХ–початок ХХІ століття – період стрімкого розвитку новітніх інформаційно-комунікаційних технологій які в умовах технологічного розвитку людства виступають каталізатором радикальних змін у житті суспільства, змінюючи тим самим традиційні уявлення про цінності людства. У результаті цих глобальних змін ми можемо бачити, як відбувається поступовий перехід до інформаційного суспільства, в якому визначна роль належить інформації та знанням [2].

Сьогодні ми можемо впевнено говорити про початок нового цивілізаційного етапу розвитку нашого суспільства, який відбувається під впливом глобалізації, як складного феномена розвитку економічних, політичних та соціокультурних зв'язків. Зміна цілей і принципів міжкультурних комунікацій і міжкультурного спілкування в різних сферах людської життєдіяльності, даний етап – інформаційної ери, стає головним системоутворюючим фактором, у зв'язку з цим, на жаль, ми можемо констатувати той факт, що на сьогоднішній день промисловий розвиток йде на другий план.

Засоби масової інформації відіграють ключову роль у посиленні глобалізації, сприяння культурному обміну та численним потокам інформації між країнами через міжнародні передачі новин, телевізійні програми. Глобалізаційний процес відкрив для нас новий етап взаємодії соціальних спільностей, характерний для сучасного розвитку соціальної комунікації, так як соціокультурні трансформації, що переживаються людством, торкнулися держав, народів, індивідів і проявляються у виникненні єдиного інформаційного простору, при зміні стереотипів поведінки та морально-ціннісних норм.

Термін «комунікація» (від латів. *Communicatio*) з'явився у науковій літературі на початку ХХ ст. Один із засновників американської соціології Чарльз Кулі розглядав комунікацію як механізм, за допомогою якого стає можливим існування та розвиток людських відносин. Коли ми говоримо про комунікацію, то маємо на увазі жести, міміку, спілкування, тон голосу, слова, грамотність, телефон тощо [3].

Глобальні розширення комунікації в 21 столітті сягають механічного досягнення технологій протягом 18-19 століть, які почалися в основному з винаходу телеграфу в 1837 році і включало зростання поштових послуг, транскордонний телефонний, радіозв'язок та створення сучасного масового друку в Європі. Однак це була еволюція технологій, здатних передавати повідомлення через електромагнітні хвилі, які стали поворотним моментом у просуванні глобалізації комунікації [4].

Безумовно, глобалізація дуже спрощує нам процеси комунікації і при цьому стимулює появу та розвиток нових комунікативних форм. Важко не погодитися з тим, що сучасний світ характерний тим, що з неймовірною швидкістю створюються майданчики для міжособистісного спілкування, які дозволяють вийти за рамки традиційного кола. Зокрема, інтернет надає численні сервіси та ресурси. У цьому практично виникає новий соціокультурний досвід, що дозволяє використовувати міжнародну знакову систему, що включає у собі як вербальні, так і невербальні форми комунікації. Межі традиційних соціокультурних груп (каст, угруповань) втрачають своє абсолютне значення у реальному соціумі. Поряд з цим виникають різні інтернет-спільноти, засновані на індивідуальних інтересах та особистих уподобаннях, які меншою мірою пов'язані з соціальним статусом людини.

В. Бебик у своєму дослідженні зазначає, що соціальні комунікації є своєрідним інформаційно-комунікаційним полем суспільного життя, має соціальний характер, поєднує усі компоненти суспільної сфери (політичні, економічні, духовні) та структурує відповідну громадську (політичну, економічну, духовну) діяльність. Автор визначає соціальні

комунікації як «процес передачі, переробки та прийняття соціальної інформації, що здійснюється суб'єктами та об'єктами (глобальної чи національної) суспільної сфери» [1, с. 173].

Список використаних джерел:

1. Білан Н.І. Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві / Н. І. Білан // Наукові записки Інституту журналістики. – 2014. – Том 56. – С. 171-175.

2. Каретна О.О. Роль та особливості інформаційно-комунікаційних технологій у взаємодії органів державної влади з громадянським суспільством / О. О. Каретна, І. М. Милосердна, І. І. Ігнатєва // Політикус : наук. журнал. – 2020. – № 5. – С. 62–68.

3. Каретная О.А. Концептуальные основы понятия «коммуникации» / Ольга Александровна Каретная, Николай Анатольевич Яценко // Правове життя сучасної України : у 2 т. : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. – Одеса : ВД «Гельветика», 2019. – Т. 1. – С. 251–254.

4. Matos C. (2012). Globalization and the mass media. In: Encyclopedia of Globalization.. Oxford: Wiley-Blackwell. [Електронний ресурс] // City Research Online – Режим доступу: <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/5542/1/mass>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-64>

Карпівський М. М.

*доктор філософських наук, доцент,
доцент аграрного факультету,*

Східноукраїнський національний університет імені В. Даля

СУЧАСНІ ВАЙШНАВИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Індійська релігійна традиція була дуже популярна серед інтелігентів у пізньому Радянському Союзі. Пов'язано це було з духовним голодом, тому що в державі тоді панував атеїзм. Багато хто приходив до християнства через східні релігії. Різні люди читали як академічні видання про ведичну традицію та індуїзм, так і в самвидаві. У той час Міжнародне товариство свідомості Кришні (МТСК) розвивалося паралельно до цього руху. Інтелігенція, яка читала академічні видання упанішад, не сприймала МТСК серйозно. Однак у нульових роках, коли

в МТСК з'явилося досить багато академічних учених, які досліджували індуїзм, стали налагоджуватися зв'язки з академічним середовищем. З того часу вайшнави почали освоювати інтернет як свій життєвий простір – вони створювали численні групи у блогах та месенджерах, розповсюджували лекції, проте орієнтовані були переважно на внутрішнє спілкування, а зовні – на проповідь, а не діалог. Це пов'язано зі специфікою їхнього вчення.

Згідно з вайшнавізмом, ми живемо в калі-югу – найгіршу епоху з усіх чотирьох юг, які чергуються у нескінченному часі. Війни, страждання людей, занепад моралі – все це неминуче в калі-юзі, і завданням вайшнава є віддатись Кришні та після смерті народитися в його світі, а не в нашому земному. Якщо це можливо, вайшнав має облаштувати життя в нашому світі, але це не головне. Головне – це любов і відданість Богові незалежно від того, що відбувається у нашому світі. Тому вайшнави спілкувалися з не-вайшнавами тільки з наміром проповідувати своє вчення, а не пізнавати чуже. При цьому вони вважали, що інші релігії також ведуть до Бога, тому не протиставляли себе вірянам інших конфесій і дуже добре приймали їх у храмах.

Ситуація змінилася у 2011 році, коли у Томській області у селі Кандинка знесли будинки вайшнавів лише за те, що вони були вайшнавами. Кампанію за знесення будинків організував голова місіонерського відділу Томської єпархії Російської православної церкви. Тоді вайшнави зрозуміли, що необхідно спілкуватися з громадськістю та ініціювали Міжрелігійний діалог, у якому брали участь представники різних конфесій, вчені, представники академічного середовища. Завдяки діалогу вайшнави стали не лише проповідувати, а й слухати інших, обговорювати духовні питання з урахуванням позиції інших конфесій. Причому це була ініціатива не окремих пересічних вайшнавів, а духовних лідерів, зокрема Садгу Магараджа. Нарешті, суд над Бгавадгітою у Томську у 2011-2012 роках повністю змінив ставлення вайшнавів до зовнішнього суспільства на всьому пострадянському просторі. Перед початком суду Московське керівництво МТСК не було ще готове до діалогу з суспільством і тому попросило своїх адвокатів виграти суд не звертаючись до телебачення та інших ЗМІ. Однак, без звертання до громадськості виграти суд було неможливо. Кампанія на захист книги в суспільстві все одно почалася, і коли вдалося викликати громадянський резонанс на захист священної книги, то на захист вайшнавів стали академічні вчені, представники різних релігій – православні, буддисти, журналісти та громадські діячі. Це змінило позицію московського керівництва МТСК, яке підтримало звернення до громадськості як у Росії, так і в Індії. У результаті в Індії почалися масові

вуличні протести, на захист книги у різкій формі виступив парламент та уряд Індії.

Коли вайшнави побачили таку широку підтримку, це змінило їхнє ставлення до суспільства, зробило їх набагато відкритішими. Ці події вплинули також на вайшнавів України. Вони побоювалися, що якщо в Росії заборонять вайшнавів, то через якийсь час те саме зроблять в Україні, оскільки під час президентства В. Януковича уряд України копіював багато рішень Росії. Це також підштовхнуло українських вайшнавів до більшої відкритості суспільству. Прикладом такої відкритості стала релігієзнавча школа «Вайшнавська традиція крізь століття», яку проводили вайшнави, проте у ній брали участь академічні вчені. Заходи школи проводились як у вайшнавських центрах, так і в Інституті філософії та у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Російська агресія у 2014 році викликала кризу в МТСК. Ставлення до агресії Росії окремі вайшнави визначають виходячи зі свого попереднього досвіду і переконань, і сама по собі їхня релігійна позиція на це не впливає. Тому серед вайшнавів стільки ж прихильників та противників агресії Росії, скільки їх серед людей, серед яких ці вайшнави живуть. У вайшнавських спільнотах та в Інтернет-просторі почалися суперечки. Як пише Ю. Філь: «Мадгава Кришна дас, президент храму міста Маріуполя, розповідає, що в 2014 році, коли почався конфлікт на Донбасі, в *ятрі* почалися «бродіння»... суперечки всередині маріупольської *ятри* тривали не більше місяця» (1, с. 58). Духовні лідери усвідомили небезпеку розколу і доклали всіх зусиль, щоб погасити суперечки. Вони апелювали до вайшнавської концепції пріоритету відданості Богу та усунення від політичних конфліктів та воєн, які супроводжують калі-югу. Було досягнуто консенсусу, що всередині храму про політику не сперечаються, але якщо вайшнав ухвалює рішення йти в армію, то це рішення поважають, але при цьому ніяк не заохочують.

Однак широкомасштабне вторгнення 2022 року викликало нову кризу. Зараз війна торкнулася кожного українця, і тепер усунутися від неї просто неможливо. Звичайно, серед російських вайшнавів є ті, хто підтримує Україну у війні, проте багато вайшнавів вірять російській пропаганді та виправдовують війну. Справа не тільки в ефективності російської пропаганди, а й в антизахідних настроях, які притаманні Індії та іншим східним країнам. Ці настрої викликані колоніальним минулим та конфліктом між архаїчними традиційними цінностями та сучасністю. Люди, які орієнтуються на середньовічний східний спосіб життя, вбачають у західній цивілізації загрозу своїм цінностям, тому в Індії

поширені симпатії до Росії, яка нібито захищає традиційні цінності в протистоянні західній цивілізації. Це призводить до нової міфології Заходу як загрози. І ось цей забобон щодо Заходу, який йде ще від Індії, накладається на російську пропаганду і пливає на свідомість російських вайшнавів, що призводить до дуалістичної картини світу, в якій Росія протистоїть Заходу як злу. У цій картині Захід спровокував війну, і зараз Україна лише поле бою із Заходом.

Пересічні вайшнави в Росії вірять пропаганді. Деякі вайшнавські духовні лідери вірять у деструктивну міфологію протистояння духовного й аскетичного Сходу та гедоністичного й аморального Заходу, який нібито розв'язав війну в Україні проти Росії. Деякі навіть відкрито це проповідують своїм adeptам у храмі. У ютубі є лекція Бгакті Расаяни Сагари Свами «Кому вигідний конфлікт в Україні». Він саняси, духовний авторитет, і у своїй лекції розвиває дуалістичну картину світу протистояння Сходу та Заходу, виправдовуючи агресію Росії в Україні. Положення ускладнюється тим, що в основі вайшнавизму лежить культ вчителя. У християнстві є розуміння про те, що мірою духовного розвитку зростає небезпека потрапити під владу спокуси, тому будь-яка людина, навіть найдуховніша, може в будь-який момент піддатися демонічній спокусі та впасти. У вайшнавизмі цього розуміння немає. Навпаки, там вважається, що вчителю треба довіряти як Богові. І коли такі вчителі починають самі проповідувати демонічні теорії, то у пересічних вайшнавів настає стан повної розгубленості та сум'яття.

Українські вайшнави сприймають такі проповіді як образу й обурюються. Міжнародний керівний орган МТСК – Джі-Бі-Сі, не доносить до пересічних вайшнавів свою позицію щодо війни. Був лист деяких представників Джі-Бі-Сі керівникам російських вайшнавів з проханням утримуватися від висловлювань у підтримку війні проти України, але він був прихований від пересічних російських вайшнавів. Виникла реальна загроза розколу у вайшнавизмі. Цю проблему треба обговорювати в інформаційному просторі. Однак попри значну присутність вайшнавів в Інтернеті, зручних майданчиків там для цього зовсім небагато. Більшість вайшнавських сторінок і блогів – або сторінки авторитетних лідерів, або їхніх учнів, або територіальних громад, або організаційних структур. Вони не можуть служити майданчиками для обговорення. Залишаються особисті блоги та відкриті групи без прив'язки до певної вайшнавської інституції. Тому в Інтернеті не багато місць, де можна відкрито висловити думку про кризову ситуацію в МТСК у зв'язку з хибним ставленням до війни.

Оскільки духовні лідери не наважуються обговорювати цю кризу, то лідерство беруть пересічні вайшнави. Наприклад, вайшнав з

Миколаєва – Михайло Ташков (духовне ім'я – Мукунда Харі дас) до війни вів канал на ютубі та однойменну групу у фесбучі «Духовна матерія». Нині він служить у ЗСУ, а «Духовну матерію» тематично переорієнтував на ідейну протидію з вайшнаської позиції антиукраїнській ідеології російських імперіалістів, у тому числі й поширенню цієї ідеології серед вайшнавів. По суті, його канал – практично єдиний помітний центр опору проникненню деструктивної ідеології російського імперіалізму до вайшнавського середовища. Його канал викликав величезний резонанс у вайшнавському середовищі, і кількість тих хто підписався стрімко зростає. Є також невеликі вайшнавські канали, такі як телеграм-канал «Велике серце» з Харкова, на яких можна ставити питання про ставлення вайшнів щодо війни. Наприклад, мною там були розміщені публікації про механізм спокуси, якої піддаються російські вайшнави. Однак важливо те, що це канал учнів найавторитетнішого російського вайшнавського вчителя – Бгакті Віг'яни Госвами, який керував російським відділенням МТСК. Це показує, що духовний лідер російських вайшнавів адекватно оцінює те, що відбувається в Росії та хто є агресором, бачить неадекватність інших російських вайшнавів та надає можливість своїм учням з України боротися з цим.

Список використаних джерел:

1. Філь Ю.С. Міжнародне товариство свідомості Кришни (ISKCON) в період війни на Донбасі (2014 – 2019) *Релігійна свобода*. 2020. № 25. С. 52-68.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-65>

Карпова О. О.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,*

Одеський національний економічний університет

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА ОСВІТНЬОМУ РИНКУ ПРАЦІ

Освітній ринок праці змінюється швидкими темпами та залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів, що, у свою чергу, вимагає

від сучасного викладача опанування нових умінь та навичок (наприклад, створювати нові освітні продукти або вивчати освітній маркетинг тощо), щоб не лише задовольнити вимогливі потреби МОН, роботодавців, студентів, а й залишатися затребуваним професіоналом в умовах конкуренції на освітньому ринку як в Україні, так і поза її межами.

Тож, залишатися конкурентоспроможним потребує набір знань, вмінь та навичок, а щонайголовніше, готовність до постійного самонавчання та самовдосконалення протягом життя. Варто зазначити, що Європарламентом були визначені ключові компетенції для навчання протягом життя (Key Competencies for Lifelong Learning, 2019), а саме: грамотність; мультилінгвальна компетенція; математичні, технологічні та наукові навички; цифрова компетенція; міжособистісні навички; активна громадянська позиція; підприємницька компетенція та культурна обізнаність [5]. Ключові компетенції розвиваються протягом життя завдяки формальній та неформальній освіті. Повне опанування усіма навичками на високому рівні звичайно майже неможливо, тому саме кооперація та робота в міждисциплінарному середовищі є запорукою успішної професійної діяльності та саморозвитку.

Вважаємо, що не лише міжособистісні навички та культурна обізнаність, а й міжнародна діяльність викладача є одним із найважливіших факторів успішного працевлаштування та ведення педагогічної та наукової діяльності на високому рівні.

На наш погляд, міжнародна діяльність викладача полягає у таких видах професійної активності:

- формування професійного іміджу, портфолію та побудування бренд-особистості (brand personality);
- опанування щонайменше однією іноземною мовою для ведення викладацької, наукової діяльності та співпраці з іноземними колегами;
- нетворкінг завдяки організації та (або) участі у міжнародних конференціях, форумах, семінарах та інших заходах онлайн та оффлайн;
- популяризація своїх наукових доробків на платформах та в базах researchgate, ORCID, Google Scholar, та ін.
- пошук наукових стипендій, грантів та контактів, а також активація кооперації з вже існуючими іноземними партнерами;
- публікація статей іноземною мовою не лише у рейтингових журналах

SCOPUS або Web of Science, а також в інших журналах, особливо які засновано не лише в Європі, а й в азійських країнах, що також збільшить аудиторію, розширить географію професійної діяльності та підвищить рейтинг перегляду та цитування статті.

Відтак, перш за все, позитивний професійний імідж дасть змогу розвинути та створити позитивну репутацію. Професійна особистість викладача включає чотири елементи:

1. Вбрання та одяг: зовнішній вигляд, тому що перше враження – вирішальне, особливо при працевлаштуванні або знайомстві з партнерами, колегами та студентами.

2. Мова тіла: вміння триматися та представляти себе як у діловій розмові, так і перед аудиторією, що вимагає оволодіння навичками невербальної комунікації, обміну інформації завдяки жестам, позам, рухам, та виразам обличчя, просторовим зонам тощо. Мова тіла є вирішальним елементом професійного іміджу викладача. Створення професійної особистості за допомогою мови тіла означає: впевнену поведінку, встановлення зорового контакту під час розмови або виступу, доброзичливе ставлення з ввічливою посмішкою та привітання.

3. Шанобливе ставлення та професійна поведінка. Важливо мати відповідну професійну реакцію на різні ситуації, у тому числі негативні або міжкультурні непорозуміння.

4. Розмова та мова: спілкування та залучення інших до розмови, у тому числі навички комунікації у соцмережах та інших месенджерах, електронною поштою тощо.

Варто зауважити, що особливо сьогодні, коли роботодавці, колеги та студенти активно використовують соціальні мережі, цифрова соціалізація стає частиною особистісного іміджу, тож він також повинен відповідати професійному іміджу.

Міжнародна діяльність викладача полягає також у *мережевому спілкуванні* або *нетворкінгу*, що сприятиме соціальному благополуччю, призведе до обміну ідеями, контактами, допоможе познайомитися з людьми на всіх професійних рівнях та підвищить професійну впевненість.

Так, за даними Jobvite, 23% людей подають резюме через друзів або колишніх колег. Це пояснює, чому також важливо залишатися на зв'язку. Побудова власної професійної мережі не тільки відкриває нові можливості, але й допоможе отримати нову посаду, мати однодумців для кооперації та написання грантових заявок, мати референтів. Нетворкінг дає змогу встановити контакти з досвідченими професіоналами, поділитися власними навичками та мати мотивацію до самовдосконалення та саморозвитку.

Нарешті, щоб залишатися видатним професіоналом чи дослідником, неможливо не брати до уваги наукову роботу викладача, а саме публікацію статей, наприклад, у таких відомих базах даних, як Scopus та Web of Science. Так, у 2021 році вміст Scopus і пов'язані з ним

дослідницькі теми склали 1,8 мільярда цитованих посилань, 84 мільйони записів та 17,6 мільйонів профілів дослідників. Web of Science є платформою з платним доступом, яка надає доступ до багатьох баз даних, які надають довідкову інформацію та статистику цитування з академічних журналів, матеріалів конференцій та інші документи з різних наукових дисциплін. В свою чергу, коли викладач має доступ до праць іноземних науковців з різних країн світу, то формується інша картина світу, відбувається рефлексія стосовно власного дослідження та викладач стає частиною міжнародної наукової спільноти.

На жаль, на сьогодні, багато викладачів вітчизняних ЗВО не володіють іноземною мовою на достатньому для професійної комунікації рівні, що відповідно обмежує написання якісних статей, участь у різних міжнародних заходах, підготовку заявок на гранти та стипендії тощо. Це також відзеркалюється на змісті дисциплін, що викладаються, рівні лекцій, розвитку широкого кругозору у студентів. Ця місія, яку повинні мати глобальні освітяни, викладена в Рекомендації ЮНЕСКО «Освіта для міжнародного взаєморозуміння, співпраці та миру», що закликає педагогів з усього світу поширювати міжнародний вимір і глобальну перспективу в освіті на всіх рівнях; розуміння та повагу до всіх народів, їх культур, цінностей і способів життя; усвідомлення зростаючої глобальної взаємозалежності між народами та націями; вміння спілкуватися з іншими; усвідомлення прав і обов'язків індивідів, соціальних груп і націй один до одного; розуміння необхідності міжнародної солідарності та співпраці; готовність особи брати участь у вирішенні проблем своєї громади, країни та світу загалом.

Список використаних джерел:

1. Developing coherent and system-wide induction programmes for beginning teachers: a handbook for policymakers : European Commission. European Commission Staff Working Document 538 final. Brussels. 2010.
2. Eatough E. (2021) What is networking and why is it so important? *BetterUp*: веб-сайт. URL: <https://www.betterup.com/blog/networking#:~:text=Networking%20contributes%20to%20your%20social,Networking%20boosts%20your%20professional%20confidence>
3. Five Tips for Creating a Positive Professional Image. *CareerstoneGroup* : веб-сайт. URL: <https://careerstonegroup.com/blog/70/Five-Tips-for-Creating-a-Positive-Professional-Image>
4. Formal, non-formal and informal learning. Linguistic Integration of Adult Migrants (LIAM) : Council of Europe Portal. Available at: <https://www.coe.int/en/web/lang-migrants/formal-non-formal-and-informal-learning>.

5. Key competences for lifelong learning : Publications Office of the EU. 2019. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>

6. Validation of Non-formal and Informal Learning : European Commission. Eurydice. Available at: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/italia/validation-non-formal-and-informal-learning_en

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-66>

Ковальчук О. Я.

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та перекладу,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

Тимків С. О.

*студентка IV курсу спеціальності «Філологія»,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Загальносвітові глобалізаційні процеси зумовлюють постійне розширення міжнародних контактів в усіх сферах людської діяльності, в тому числі освіти, основним вектором розвитку якої стає інтернаціоналізація. Її ключовою умовою є розвиток навичок міжкультурної комунікації як студентів, так і викладачів університету. Адже в сучасному світі набувають особливої актуальності питання обґрунтування творчої реалізації єдиних стратегій спілкування і досягнення взаєморозуміння між різними народами. Відповідно зростає значення міжкультурної компетентності, що передбачає уміння здійснювати особисте і професійне ділове спілкування в умовах полікультурного середовища.

Мета нашої роботи – проаналізувати сутність міжкультурної комунікації і міжкультурної компетентності у професійній діяльності майбутніх перекладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми міжкультурної комунікації майбутніх філологів загалом і перекладачів зокрема перебувають у центрі уваги українських і закордонних науковців. Поняття «міжкультурна комунікація» є міждисциплінарним і використовується фахівцями філософії, етнолінгвістики, культурології,

соціології, етнопсихології, етнології, педагогіки тощо. Важливими у контексті підготовки майбутніх перекладачів є напрацювання принаймні з чотирьох напрямів, а саме: 1) визначення поняття «міжкультурне спілкування», його структури й процесу формування (М. Антонівська, Ф. Бацевич, Л. Гришаєва, Т. Грушевицька, І. Дзюба, П. Донець, В. Євтух, В. Манакін, А. Садохін, А. Старостенко, С. Тер-Мінасова) [1–3]; 2) теорії міжкультурної комунікації (А. Белл, К. Бергер, С. Гантінгтон, Е. Гірш, Г. Гофстеде, С. Даль, Ф. Тромпенаарс, Е. Холл); 3) особливості міжкультурної взаємодії в контексті діалогу культур і цивілізацій (Н. Бориско, Н. Ішханян, Р. Мільруд, І. М'язова, В. Сафонова); 4) міжкультурні відмінності, співвідношення культури та комунікації, їх взаємозв'язок, роль міжкультурної комунікації у підготовці фахівців іноземних мов (Ч. Бергер, А. Кребер, Ж.-Р. Ладміраль, Ю. Пассов, Р. Портер) [4, с. 2].

Виклад основного матеріалу. Міжкультурна комунікація в професійно–орієнтованій освіті розглядається як знання мовних особливостей та механізмів, які дають можливість спілкуватися та передбачають обмін уявленнями, ідеями, установками, настроями і почуттями в діловій взаємодії з урахуванням менталітету, ціннісних установок і поведінкових стереотипів. У виконанні цих складних завдань основним є поняття міжкультурної компетентності.

Міжкультурна компетентність розглядається науковцями як спілкування та поведінка, які є одночасно ефективними і доречними в міжкультурних взаємодіях, при цьому ефективність стосується ступеня досягнення цілей особи, а доцільність – спосіб та контексту досягнення цих цілей [6, с. 138]. Міжкультурна компетентність перекладача передбачає готовність до діалогу культур з огляду на пізнання власної та закордонної культури, вміння орієнтуватися у часі та просторі співрозмовника завдяки використанню різних мовних форм. Наявність діалогу зумовлює об'єктивну необхідність переоцінки контактів між різними соціокультурними спільнотами та їх власною культурною ідентичністю, які базуються на ідеях толерантності, адекватного сприйняття культурних відмінностей і є необхідними передумовами для ефективних взаємин між культурами та взаєморозуміння між носіями. Міжкультурна компетентність розрізняє мовний, комунікативний та культурний рівень. Мовна компетентність означає правильний вибір мовних засобів, вміння використовувати наявний комунікативний досвід у нових ситуаціях.

Міжкультурну компетентність визначають конкретні знання, навички та установки, які іноді призводять до передбачуваних або заявлених результатів, таких як ефективне та відповідне спілкування,

досягнення цілей, розвиток стосунків і вирішення конфліктів. Для подолання непорозуміння в ході міжкультурної комунікації М. Клайн виокремлює норми, яких необхідно дотримуватись, а саме: 1) правило кількості, відповідно до якого висловлювання має відповідати нормам «чужої» культури; 2) правило якості – висловлювання має відповідати нормам власної культури; 3) правило модальності – не ускладнювати взаєморозуміння, дотримуватись правила збереження інтересів; 4) правило точності – уникнення двозначності, навіть якщо вона потрібна для дотримання правил етикету ввічливості або збереження головних культурних цінностей [8, с. 4]. Усунення розриву між знаннями і практичним їх застосуванням є головною особливістю міжкультурної компетентності.

Сутність міжкультурної компетентності для майбутніх перекладачів щодо формування базових, основних і периферійних компетентностей передбачає взаємоповагу до культурного різноманіття: інклюзивність і критичну обізнаність; міжкультурну перспективу знань та їх аналіз; інтерпретацію, трансформацію та оцінку культурних текстів; ефективність і доцільність міжкультурного спілкування.

Дослідники доводять, що у процесі навчання фахівців перекладацької діяльності доцільно враховувати правильність інтерпретації не лише конкретних слів і словосполучень, а й змісту кожного речення у контексті загального сенсу матеріалу. Водночас науковці наголошують на необхідності врахування специфіки перекладу, де в смислового значенні різних культурних термінів присутня відмінність, і фахово підготовленою перекладачеві необхідно витлумачити сказане іншою мовою, уникнувши неточностей, помилок та інтерпретації понять у протилежному значенні [5, с. 24].

Висвітлюючи питання перекладу, важливим є розуміння, що спілкування – це різновид взаємодії між індивідами, за умов якого особи, що спілкуються між собою, виступають як суб'єкти культури, представники певної лінгвосоціокультурної спільноти, а переклад – це свого роду медіація, засіб міжмовної та міжкультурної комунікації.

Висновки і перспективи. Таким чином, усебічний розвиток комунікативно-компетентної, багатомовної, полікультурної особистості майбутнього перекладача й підготовка активного посередника, готового до міжособистісної, інтертекстуальної та інтердискурсивної комунікації у перекладі стає основним принципом професійної підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти. Інноваційні завдання, пов'язані з майбутньою професією, мають активно й ефективно допомогти майбутньому перекладачеві, який виконує функцію посередника у комунікації представників відмінних лінгвокультур,

піднятися на більш високий якісний рівень професійної діяльності, що зумовлює його конкурентоспроможність в умовах ринку праці й сприяє створенню можливостей для подальшого кар'єрного зростання.

Перспективи подальших досліджень полягають у доповненні методики викладання іноземної мови студентам-перекладачам методами активного залучення у ситуації міжкультурної комунікації: імітаційними й діловими іграми, перекладацькими комунікативно-ситуаційними тренінгами, які уможливають застосування засобів мови для передачі культурних смислів у конкретних ситуаціях міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Антонівська М. Міжкультурна компетентність перекладача в умовах інтеграційних процесів міжнародної діяльності. *Культура і мистецтво у сучасному світі*, 2018. № 19. С. 120–127.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ : Вид. центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. Київ : Вид. центр «Академія», 2012. 288 с.
4. М'язова І. Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз): автореф. дис. ... канд. філос. наук. Київ, 2008. 18 с.
5. Царик О. М., Рибіна Н. В., Кошіль Н. Є., Гирила О. С. Фахова підготовка перекладачів в умовах міжкультурної комунікації. *Гірська школа Українських Карпат*. Івано-Франківськ, 2021. № 24. С. 24–27.
6. Arasaratnam L. A., Doerfel M. L. Intercultural communication competence: Identifying key components from multicultural perspectives. *International Journal of Intercultural Relations*. 2005. Vol. 29, Iss. 2. Pp. 137–163.
7. Chen, G. Relationships of the dimensions of intercultural communication competence. *Communication Quarterly*. 2019. Vol. 37. Pp. 118–133.
8. Clyne M. *Intercultural communication at work. Cultural values in discourse*. New York: Cambridge University Press, 1994. 255 p.
9. Martin J.N., Nakayama T. K. *Intercultural Communication in Contexts*. McGraw-Hill Education, 2017. 576 p.
10. Saint-Jacques B. *Intercultural Communication in a Globalized World*. Boston, L. A. Samovar, R. E. Porter, and E. R. McDaniel, 2011. Pp. 45–53.

Кушнар'ов В. В.

*доцент кафедри інформаційних технологій,
факультет PR, журналістики та кібербезпеки,
Київський національний університет культури і мистецтв*

ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА УКРАЇНИ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Соціокультурна трансформація та модернізація суспільства під впливом глобалізації та цифровізації втілює нові стратегії міжкультурної комунікації у контексті побудови суспільства знань. Відкрита воєнна агресія Російської Федерації проти суверенної України виявила, з одного боку, значні прогалини в організації кібернетичної безпеки на рівні держави, а з іншого, нові лакуни в системі національної вищої освіти, коли «домінантою поступового цивілізаційного розвитку соціуму є демократичний і гуманістичний складник освітнього процесу» [3, с. 50].

Конститутивні тенденції нинішнього історичного періоду України (реалізація стратегії європейської інтеграції, імплементація міжнародних стандартів та загальноцивілізаційні засади) сприяють еволюції міжкультурної комунікації, оптимізації геополітичної конкуренції та згоді в кіберпросторі. Сучасний етап розвитку та запровадження інформаційно-комунікаційних технологій актуалізує проблему інформаційної безпеки національного інформаційного простору. Ці та інші суспільно-політичні та економічні чинники формують значний запит на підготовку фахівців спеціальності «кібербезпека» для України в умовах новітніх викликів.

Факультет PR, журналістики та кібербезпеки Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) є базовим провідним структурним підрозділом для підготовки фахівців інформаційної сфери. Більш як п'ятидесятилітній досвід розбудови інформаційної освіти «дозволив сформувати сталі традиції, а з іншого боку, фундаменталізувати професійне навчання, інтегрувати в освітню діяльність інноваційні методи, сучасні технології та цифрові інструменти» [1, с. 7–8].

Сьогодні підготовка майбутніх спеціалістів у межах спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС) відбувається за такими освітньо-професійними програмами (ОПП): «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», «Документознавство, менеджмент органів державної влади та місцевого самоврядування», «Менеджмент

соціально-комунікаційних мереж. Інтернет-маркетинг», «Менеджмент веб-проектів, дизайн цифрового контенту», «Медіакомунікації та діджитал продакшн» та «Інтернет-журналістика та блогінг». Також кафедра музеєзнавства та історико-культурних цінностей «здійснює підготовку фахівців у сфері експертизи та грошової оцінки об'єктів культурної спадщини, надає можливості працевлаштування в експертних центрах, лабораторіях, музеях, арт-галереях, культурних та мистецьких хабах, а також на Митній службі України» [4] за модернізованою освітньо-професійною програмою «Експертиза історико-культурних цінностей».

Масштабні перетворення інформаційного простору спонукають до осмислення пріоритетності інформаційної освіти через превалювання цифрових технологій в усіх сферах життєдіяльності та усвідомлення розширення інформаційного впливу на відносини в суспільстві. Чільною рисою сформованого інформаційного суспільства в Україні, на наше переконання, є: 1) домінуючий вплив електронної сфери; 2) розгалуження цифрового середовища; 3) стрімке зростання значення інформації в житті пересічного українця; 4) поширення гаджетів; 5) популярність соціальних мереж та застосунків тощо.

«Нові виклики, які несе з собою перехід на 5G-мережі, функціонування яких кардинально залежить від коректної роботи програмного забезпечення, а впровадження нової технології матиме нові непередбачувані загрози; пандемія COVID-19 матиме доволі довготривалий вплив на світовий порядок, посилюючи роль електронних комунікацій у всіх сферах життєдіяльності суспільства, що підвищує ступінь вразливості процесів обробки інформації, зокрема персональних даних; післявоєнна відбудова України потребуватиме великої кількості фахівців найвищого гатунку у сфері захисту інформації та усунення кіберзагроз. Це вимагатиме належного рівня їхньої підготовки у майбутньому задля розбудови незалежної і процвітаючої держави» [6, с. 32].

Варто наголосити, що в умовах кількасотлітньої інформаційної війни проти українського народу зростає значимість висококваліфікованих працівників національної інфосфери, яких готує визнаний лідер галузевої вищої освіти КНУКіМ. Отже, давно вже назріла необхідність, наявні інтелектуальні ресурси та створені всі умови для підготовки фахівців спеціальності «Кібербезпека» на факультеті PR, журналістики та кібербезпеки Київського національного університету культури і мистецтв.

Згідно даних сайту «Вступ.ОСВІТА.UA» [2], в Україні підготовка освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр та магістр за спеціальністю

«Кібербезпека» здійснюється за освітньо-професійними програмами «Безпека інформаційних і комунікаційних систем», «Інженерія кібербезпеки» та «Безпека систем електронних комунікацій і економіці», «Кібербезпека». Репрезентацію затребуваності означеної спеціальності у межах України засвідчує приклад значимих закладів вищої освіти: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний авіаційний університет, Національний аерокосмічний університет імені А. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Національний університет «Львівська політехніка», Національний університет «Запорізька політехніка», Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Київський університет імені Бориса Грінченка, Київський національний університет будівництва і архітектури, Київський національний університет технологій та дизайну, Вінницький національний технічний університет, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», Державний торговельно-економічний університет, Міжнародний гуманітарний університет, Центральноукраїнський національний технічний університет, Харківський національний університет радіоелектроніки, Херсонський національний технічний університет, Черкаський державний технологічний університет тощо.

Реформована ефективна національна система вищої освіти, яка базується на збереженні багатовікових традицій та підпорядковується законам ринкової економіки, сьогодні утверджується як повноцінний суб'єкт глобального консолідованого інфопростору. «Трансформуючись під впливом глобалізаційних перетворень та інформаційних технологій, система освіти зазнає якісних змін та набуває нових вимірів щодо подальшої перспективи» [5, с. 49].

Отже, підготовка фахівців спеціальності «Кібербезпека» – це: 1) невід'ємний складник інформаційної основи сучасного прогресу України; 2) оптимальний засіб забезпечення потреб українського соціуму; 3) важлива частина комплексного механізму безпеки держави і кібернетичному просторі; 4) фундаментальний фактор конструктивного міжкультурного діалогу, мета якого – упередження конфліктів чи конфронтації та колаборація у післявоєнному світі; 5) повноправний інструмент актуальної інформаційної освіти; 6) комплементарність українським реаліям; 7) перспективний шлях інтеграції України у світовий освітній простір.

Список використаних джерел:

1. Бачинська Н. Домінанти освітнього процесу підготовки фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотека. Наука. Комунікація: Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матеріали Міжнар. наук. конф. (4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2022. С. 7–9. URL: file:///C:/Users/Oksana/Desktop/2022/2021/3-08/ІВ/ІВ-2022-vsjna/Konf-NBUV-2022/Tezy-S-1/KONF-NBUV-SAJT-2022.pdf. (дата звернення 30 жовтня 2022 р.).
2. «Вступ.ОСВІТА.UA» : вебсайт. URL: <https://vstup.osvita.ua/>. (дата звернення 31 жовтня 2022 р.).
3. Касьян В. Сучасна вища освіта в цифрову епоху. *Бібліотека. Наука. Комунікація: Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матеріали Міжнар. наук. конф. (4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2022. С. 48–50. URL: file:///C:/Users/Oksana/Desktop/2022/2021/3-08/ІВ/ІВ-2022-vsjna/Konf-NBUV-2022/Tezy-S-1/KONF-NBUV-SAJT-2022.pdf. (дата звернення 30 жовтня 2022 р.).
4. Кафедра музеєзнавства та історико-культурних цінностей. *Київський національний університет культури і мистецтв* : вебсайт. URL: <http://fimfshb.knukim.edu.ua/kafedra-muzejeznavstva-ta-ekspertyzy-istoryko-kulturnyh-tsinnostej/>. (дата звернення 29 жовтня 2022 р.).
5. Кушнар'ов В. В. Концепція розвитку факультету інформаційної політики і кібербезпеки Київського національного університету культури і мистецтв. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Четвертої міжнар. наук. конф., м. Київ, 20–22 травня 2021 р. / упоряд. М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2021. С. 19–21.
6. Кушнар'ов В. В. Національна система кібербезпеки України: виклики та кіберзагрози. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів П'ятої міжнар. наук. конф., м. Київ, 25–26 червня 2022 р. / упоряд. З. М. Сverdлик, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2022. С. 29–32. URL: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/28.06.22-_Zbirnyk-materialiv_-2022.pdf. (дата звернення 29 жовтня 2022 р.).

Левченко Т. М.

доктор філологічних наук,

доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

СТИЛІСТИЧНО ЗНИЖЕНА ЛЕКСИКА У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У засобах масової комунікації часто вживаними є стилістично знижені слова, які містять насамперед значний потенціал виражальних засобів. Крім того, функціонування такої лексики дають експресивний ефект, роблячи текст конструктивним. У сучасному політичному дискурсі активно використовують зневажливу, лайливу, фамільярну, вульгарну та іншу лексику, що пояснюється несхвальним та осудливим ставленням людей до політикуму взагалі та недовірою до окремих політичних діячів зокрема.

Звісно, уживання стилістично зниженої лексики порушує норми сучасної української мови, адже мовний стандарт – це обов'язкова умова існування культури. Та водночас розвиток мови не можливо уявити з абсолютним дотриманням стандарту.

Як зауважує О. Мосейчук, «сучасні мовні норми стають більш рухомими, більш схиляються в бік індивідуальності і радше виражають особистість, ніж відображають стандарт» [5, с. 130]. Лайливі, зневажливі та грубі слова вживані здебільшого в усно-розмовному мовленні, але на початку ХХІ століття вони активізуються в медіатексті задля негативної оцінки діяльності представників влади, політичних лідерів, громадських активістів тощо. Нині сучасні медіа тяжіють до так званої мовної агресії, що супроводжується вживанням у публікаціях зниженої, брутальної, нецензурної, непристойної лексики та фразеології.

Тому функціонування в публіцистичному дискурсі зневажливої, лайливої, фамільярної, вульгарної та іншої лексики є питанням важливим та актуальним, адже стилістично знижена лексика сприяє посиленню виразності текстів, надаючи їм більш привабливого вигляду для читачів чи глядачів. Маючи негативне значення, ці лексеми акцентують увагу адресата мовлення на певних негативних процесах, що відбуваються в сучасному суспільстві.

Функціонування в ЗМК стилістично зниженої лексики є предметом вивчення науковців – Б. Коваленко, Н. Линник, М. Навальна, І. Онищенко, Т. Панченко, Л. Ставицька, О. Тараненко та інші.

На думку Л. Білоконенко, лайка є вербальним замінником «тактики фізичного насильства, що викликають в опонента образу, зачіпають його самолюбство, гідність і честь, але й допомагають зняти психологічне напруження» [1, с. 120]. Використовуючи зневажливі, лайливі, вульгарні слова автори публікацій не лише висловлюють власну оцінку, часто негативну, особливо в текстах суспільно-політичного характеру, а й певним чином впливають на свідомість читача або глядача. В. Ваняркін зауважує, що текстам, для яких функція впливу є основною, властива організація мовного матеріалу, що скерована передусім на вираження оцінки, посилення емоційності і образності, тобто у центрі уваги у цьому разі – експресивні можливості одиниць мови [2, с. 8]. Т. Космеда до цього додає: «Загальноприйнятою є думка, що ефект впливу на читача буде то сильніший, що яскравіший емоційно-оцінювальний заряд публіцистичного дискурсу» [4, с. 159].

Українські засоби масової комунікації постійно вимагають експресивності, яка має соціальний характер. Для неї характерна цілеспрямованість, вибірковість та оцінюваність. Найбільш виразну групу досліджуваних одиниць за емоційно-експресивним насиченням у текстах політичної тематики становлять лексеми, які характеризують сучасних політиків, державних і громадських діячів. Вони виражені переважно іменниками.

Автори публікацій вживають зневажливу лексику, номінуючи нею сучасних політичних діячів. Зокрема, лексемою *нікчема*: «зневажл. Ні на що не здатна людина» [6, Т. 5, с. 423] часто називають політиків, які конкретними рішеннями та діями втратили довіру населення, наприклад: «Уявіть-но: глава держави не розуміє змісту текстів, які він виголошує з трибуни, та положень законів, які він підмахує... Це – катастрофа. Це – не «реформатор», а *нікчема*» («День», 26.04.19); «Активісти тримають в руках прапори з написами «Банк «Михайлівський «повернення вкладів», а також ... «Гарант – *нікчема*, НБУ і Фонд – скоти» («Українська правда», 09.09.16); «*Нікчема*, яка перетворила рідний край на зубожіле середовище, де панує страх, смерть і наруга» («День», 10.07.19).

Нерідко чиновників характеризують словом *політикан*, одне зі значень якого: «1. зневажл. Політичний ділок, неперекірливий у засобах для досягнення своєї мети; безпринципний політик, інтриган» [6, Т. 7, с. 423], наприклад: «Вони звинувачують всіх та закликають українців не «істерити», тобто не підігравати *політиканам*» («День», 08.07.19); «А відтак і зшиє завдяки цьому всі терени нашої Батьківщини і згуртує в одне ціле наш розділений політиками (чи *політиканами*?) український народ» («Чорноморські новини», 22.06.19).

Отже, стилістично знижену лексику, зокрема лайливу та зневажливу, часто використовують у медіатексті політичної тематики. За допомогою цих слів автори демонструють власне ставлення щодо подій та явищ, які відбуваються в країні та у світі, а також оцінюють діяльність представників влади, і часто ця оцінка є негативною.

За нашими спостереженнями, нерідко лайливі та зневажливі слова автори публікацій залишають у тексті задля збереження прямої мови того, з ким ведеться бесіда, що й додає текстові правдивості.

Тому робимо висновок, що автори публікацій навмисно вживають грубі слова, аби зацікавити читача та вплинути на його думку щодо політичних діячів, чиновників та високопосадовців.

Список використаних джерел:

1. Білоконенко Л. А. Пейоративна й інвективна лексика в міжособистісному конфлікті. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2012. Вип. 7(2). С. 119–127.

2. Ваняркін В. М. Експресія як фактор текстотворення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01. «Українська мова». Дніпропетровськ, 1994. 24 с.

3. Коваленко Б.О. Стилістично-знижена лексика в мові сучасної української публіцистики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 :українська мова. Київ, 2003. 19 с.

4. Космеда Т. Мова «четвертої влади» та шляхи її вдосконалення: компетенції мовної особистості журналіста і читача. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. Том 24 (63). 2011 г. № 4. Часть 1. С. 157–162.

5. Мосейчук О.М. Системні та функціональні особливості англomовних однослівних ідіом (на матеріалі сучасного публіцистичного дискурсу) : дис. канд. філол. наук : 10.02.04 : германські мови. Харків, 2009. 219 с.

6. Словник української мови : в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда ; Інститут мовознавства АН УРСР. Київ : Наук. думка, 1970–1980 рр.

Мельник С. М.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій,

Національний університет «Одеська політехніка»

ІНФОГРАФІКА ТА ІНТЕРАКТИВНА ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ДАНИХ ЯК ПЕРЕКОНУВАЛЬНИЙ СТИМУЛ СУЧАСНОГО ЖУРНАЛІСТСЬКОГО ТЕКСТУ

Ключове завдання журналістських матеріалів (у пресі, на радіо, телебаченні чи в інтернетних виданнях) – це вплив на аудиторію. Адже саме за допомогою ефективного переконування медійники формують конкретні погляди на ту чи ту ситуацію, подію, особистість. Уміння впливати залежить від низки чинників, які журналіст повинен враховувати у процесі персвазії. Піоритет у цьому переліку, на нашу думку, належить способу подання інформації: текстовому, графічному (графіки, діаграми, схеми, фото тощо), аудіальному, аудіовізуальному чи комбінованому.

Традиційні способи візуальної репрезентації інформації (відео, фото, карикатура та ін.) нині розчинилися в царині нових медій, тому важливо осмислити сучасні техніки переконувального впливу в журналістських текстах, як-от журналістику даних (інфографіку та інтерактивну візуалізацію). Науковий аналіз стратегій ефективного впливу вважаємо значущим кроком до вироблення моделей ціннісного переконування у ЗМІ. Персвазивні тактики, актуалізовані через візуалізацію, потребують осмислення й стануть суттєвим доповненням у теорію формування свідомості читачів.

Мета дослідження – визначити впливогенний потенціал інфографіки та інтерактивної візуалізації у сучасних медіатекстах.

Як зазначає А. Бондаренко, «інфографіка – це створене за допомогою засобів графічного дизайну повідомлення, яке не передбачає інтерактивного циклу. А от візуалізація даних – це інструмент для інтерактивного навчання і дослідження даних, під час якого людина дізнається щодо цих даних щось нове» [1]. Інфографіка візуально подає інформацію, яка призначена для швидкого та чіткого відображення комплексної інформації. Вона покращує сприйняття інформації, підвищує можливості зорової системи людини бачити більш панорамно, помічати взаємозв'язки й тенденції. Переваги інфографіки в «лаконічній змістовності, зовнішній привабливості та зручності для поширення. Ці

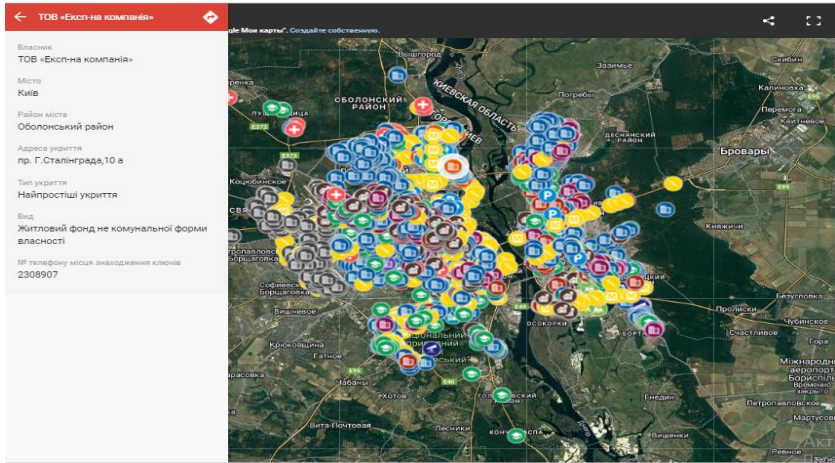
характеристики забезпечують високу ефективність донесення інформації, особливо в нових медіа» [4].

В Україні у царині журналістики даних першим розпочало якісну роботу інтернет-видання «Тексти.org.ua» [8]. «Тексти.org.ua» – це незалежне суспільно-політичне та аналітичне інтернет-видання, що поєднує професійну і так звану «народну» журналістику. За твердженням колективу, журналісти пишуть для людей, яким подобається думати. Наразі на сайті видання оприлюднено значний масив публікацій, які ґрунтуються на відкритих даних (<https://texty.org.ua/theme/opensource-projects/>). Тільки українсько-російська війна та її наслідки для нашої держави представлена 18 ґрунтовними матеріалами. Відзначимо, що більшість із цих публікацій постійно оновлюються, наприклад, двомовний (українська та англійська) матеріал «*Відео війни. Хронологія*» (https://texty.org.ua/d/2022/war_video/).

Зауважимо, що крім спеціальних проєктів, які представляють журналістику даних, чимало авторських матеріалів употужнені інфографікою та інтерактивною візуалізацією. До прикладу, в публікаціях, присвячених ситуації з енергосистемою нашої країни автори пропонують ознайомитися з картою найбільш вразливих в енергетичному плані регіонів (які зазнали прицільного обстрілу з боку РФ) (<https://texty.org.ua/fragments/108259/cili-novyh-raketnyh-atak-rosiyi/>), діаграмами, що демонструють динаміку зміни генерування/споживання енергії у воєнний період (<https://texty.org.ua/articles/108160/naskilky-my-menshe-spozhyvayemo-elektroenerhiyi/>).

Цікавими також є численні інтерактивні карти (реагуючи на ваші клікання мишкою, ці карти видозмінюються, подаючи деталізовану інформацію в таблицях чи графіках), якими насичені матеріали рубрик «Фрагменти», «Хід війни», «Статті». Так, з журналістських матеріалів, доповнених інтеративною візуалізацією читачі можуть дізнатися вичерпну актуальну інформацію щодо карти бойових дій, активності обстрілів українських територій ворогами, укриттів у різних містах України, передовсім в Києві (див. рис. 1.1.)

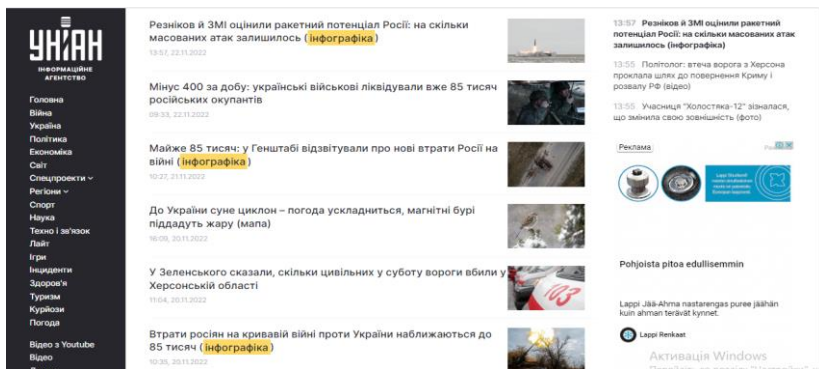

Рис. 1.1. Фрагмент інтерактивної мапи «Київ. Де розташоване найближче до вас укріття» [8]

Зауважимо, що не лише на сайті «Текстів» актуалізовано інфографіку та інтерактивну візуалізацію. Наразі й інші популярні інтернетні видання «Українська правда», «Суспільне», «Ліга», «НВ» та ін. підхопили ідею і для підсилення ефективності впливу чи пояснення складної, об'ємної інформації використовують візуалізацію. Наприклад, інтернет-видання «Zaxid.net» (<http://zaxid.net/>) та «Тиждень.ua» (<http://tyzhden.ua/>) мають окрему рубрику «Інфографіка», видання «НВ», «Ліга», інформаційне агентство «УНІАН», супроводжують кожен четвертий матеріал інфографікою (див. рис. 1.2.).

Причина актуалізації візуальних ефектів криється в тому, що «в сучасну гіперінформаційну епоху для читача важливою є структуралізація вербальної інформації» [2, с. 249]. Паравербальні засоби оформлення полікодового електронного тексту (іконічні, аудіальні, мультимедійні), які розширюють, комплексно відображають інформацію та виконують персвазивну функцію, якраз ефективно реалізують це завдання. Візуальна інформація сприймається швидше й краще за вербальну і претендує на вищий ступінь правдоподібності, а отже, має більше можливостей привернути увагу адресата та стимулювати його пізнавальну діяльність.

Рис. 1.2. Скрін головної сторінки інформаційного видання «УНІАН», що демонструє частотність використання інфографіки [9]

Про переконувальний вплив візуальних даних говорить англійський дослідник Ден Роем у праці «Візуальне мислення. Як «продавати» свої ідеї за допомогою візуальних образів» [3]. Вчений виділяє чотири етапи візуалізації: 1. Подивитися; 2. Побачити; 3. Уявити; 4. Показати іншим. Ден Роем переконує, якщо читачі прагнуть поділитися матеріалами з іншими, то інформація була переконливою. Його спостереження підтверджує серія опитувань щодо впливового потенціалу візуального супроводу текстової інформації. Так, 72% респондентів переконані, що інфографіка якісно впливає на сприйняття журналістського матеріалу, робить його цікавішим і доступнішим [3, с. 15].

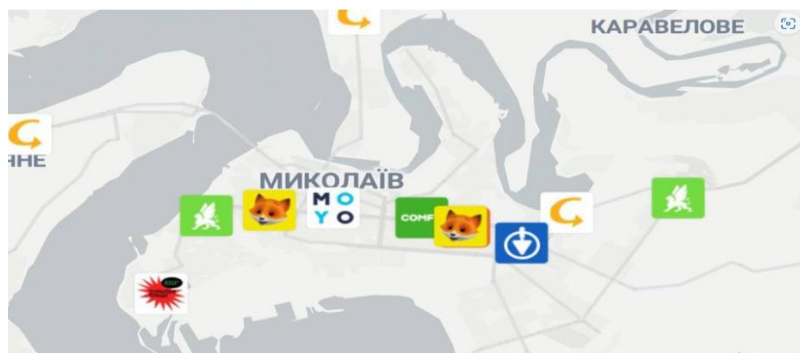
Аналізуючи журналістські матеріали ключових інтернет-видань України («Тексти.org.ua», «Українська правда», «Суспільне»), спостерігаємо, що всі етапи, перелічені дослідником, присутні у їх читачів. Читачі дивляться на інфографіку до журналістських матеріалів, осмислюють інформацію і часто хочуть поділитися/ділитися нею зі своїми друзями у соціальних мережах. Наприклад, інфографіка українською мовою під назвою «Війна в Україні. Сумарні орієнтовні втрати противника на 272 день» [6; 7] була трансльована споживачами соціальних мереж (Фейсбуку) 18 разів. Це свідчить про те, що читачів видання довіряють графічно оформленим фактам. Цифри (наприклад, статистичні відомості щодо втрат особового складу та ворожої техніки) не потребують будь-яких інших аргументів, а приймаються читачами навіть (див. рис. 1.3.).

Рис. 1.3. Фрагмент інфографіки «Війна в Україні. Сумарні орієнтовні втрати противника на 272 день» [6]

Інфографіка часів війни, яку часто поширюють читачі українських інтернетних видань, присвячена не лише втратам живої сили та озброєння противника, але й містить інформацію про ключові події на полі бою, зокрема статистику звільнення українських територій від окупантів, статистичні відомості щодо кількості загиблого мирного населення/дітей, зруйнованої інфраструктури, критично важливих об'єктів тощо, тобто лише чіткі факти україно-російської війни.

Текстові матеріали на веб-сайтах «Суспільне», «УНІАН» іноді проілюстровано не тільки інфо-, але й інтерактивною графікою. Оскільки наскрізною темою для України сьогодні є війна з Російською Федерацією, то яскравими прикладами інтерактивної візуалізації журналістських текстів є інтерактивні мапи бойових дій (вся територія або окремих регіон), відключень електроенергії, пунктів обігріву в столичному регіоні, закладів, які працюють під час вимкнення електроенергії (див. рис. 1.4.) тощо.

Рис. 1.4. Фрагмент інтерактивної карти «Заклади, які працюють під час відключень електроенергії (м. Миколаїв) [7]

Часто у саму тканину тексту інкорпоровано значну кількість гіперпосилань на інші матеріали чи на довідкові джерела, що створюють

ефект об'ємної, багатопланової оповіді й подають необхідне тло чи передісторію події. Наприклад, у короткій статті «Український розробник Twitter розповів, як Ілон Маск змущується з команди соцмережі» [5] використано 5 гіперпосилань на матеріали інших мережових медій, що більш ґрунтовно й панорамно описують порушену в публікації проблему (див. за темами публікацій: 1. «Співробітники Маска влаштували чистку незгодних із його діями». Український розробник звільнився з Twitter і розкрив деталі «внутрішньої кухні»; 2. Допис учасника Vitaliy Bondarenko (колишнього працівника Twitter); 3. <https://t.me/ligatech>; 4. Ілон Маск дав працівникам два дні, щоб присвятити себе «хардкорному» Twitter або піти; 5. «Twitter скоро почне ламатися». Критичні служби платформи пішли після ультиматуму Маска).

Незважаючи на захоплення популярних мережових видань інтерактивною візуалізацією, зазначимо, що професійно цим займається лише група фахівців інтернет-видання «Тексти.org.ua». Питання чи залишиться журналістика даних у користуванні першопрохідців, чи у кожному медіа незабаром з'явиться власна команда із журналістики даних залишається відкритим. Однак, ми вважаємо, що провідні мережові видання України повинні задовольняти актуальні запити споживача, відповідати найновішим тенденціям сьогодення, а тому мають впроваджувати журналістику даних не лише у власний медіа контент, але й презентувати як окремий сегмент.

За допомогою проаналізованих матеріалів інтернет-видань «Тексти.org.ua», «Суспільне», «Українська правда», «УНІАН» ми з'ясували, що візуальний ряд у журналістських текстах є невід'ємним складником комунікативного задуму автора. Світлини, відео, інфо– та інтерактивна графіка – це саме ті візуальні засоби, які творять цілісну архітектоніку тексту, сприяють ефективному переконуванню читача. Десятки фахових робіт з візуалізації даних на різноманітні актуальні теми, статті з виразною візуалізацією інформації це підтверджують.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко А. Конспект лекції з візуалізації Анатолія Бондаренка. *MediaNext* : вебсайт. URL: <http://medianext.com.ua/learn/152-2011-08-23-13-29-12> (дата звернення: 22.11.2022).
2. Драган-Іванець Н. В. Чинники впливу інтернет-видань на реципієнтів (за результатами соціологічного дослідження). *Наукові записки Інституту журналістики*. 2014. Т. 56. С. 247-250. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2014_56_49 (дата звернення: 18.11.2022).

3. Роэм Д. Визуальное мышление. Как «продавать» свои идеи при помощи визуальных образов. М. : Манн, Иванов, Фербер, Эксмо, 2013. 300 с.

4. У парламентській кампанії 2012 об'єднана опозиція перша з політсил використала інфографіку. *Графічне-інфо*. URL: <http://grafichne.info/but.html> (дата звернення: 21.11.2022).

5. <https://liga.net/ua>

6. <https://www.pravda.com.ua/>

7. <http://suspilne.media>

8. <http://texty.org.ua/>

9. <https://www.unian.ua/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-70>

Перегуда Ю. А.

кандидат географічних наук, доцент кафедри глобальної економіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ПІДПРИЄМСТВ ТВАРИННИЦТВА

Отримання даних від тварин, аналіз та оцінка цих даних є дуже важливими з точки зору виявлення помилок практик у тваринницькому секторі. Використання інформаційно-комунікаційних технологій та спеціальних аналізів/програм має забезпечити виявлення практик, які можуть бути негативними з точки зору забезпечення сталості діяльності підприємств тваринництва. З цією метою облік тварин повинен здійснюватися як вручну, так і за допомогою спеціальних програм. Це має важливе значення для відслідковування тварин. При виникненні будь-якої небажаної ситуації виявляється джерело проблеми шляхом зворотного відстеження за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Для цього використовуються різні системи (датчики, RFID тощо) для ідентифікації тварин. З використанням таких систем вкрай важливо знати походження продукції з метою підвищення її якості, забезпечення більш ефективного управління ризиками, дотримання екологічного впливу та забезпечення сталого сільськогосподарського виробництва.

Точне тваринництво – це цифрова система управління, в якій всі етапи виробничого процесу контролюються шляхом вимірювання

показників вирощування, відтворення, здоров'я, благополуччя та впливу стада на навколишнє середовище за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Безперервність не може бути досягнута, оскільки людині важко і довго здійснювати безперервний моніторинг тварин 24 години на добу для аудіовізуального отримання достовірних даних для управління. За допомогою новітніх технологій така інформація легше передається від тварини до людини у вигляді аудіовізуального потоку даних. Таким чином, можна ефективно трансформувати зібрану достовірну інформацію в процес прийняття рішень [1].

Пристрої, що мають потенціал для вимірювання фізіологічних, імунологічних і поведінкових реакцій сільськогосподарських тварин і різних тварин, називаються біосенсорами. Крім фізіології тварини, ці пристрої є високотехнологічними пристроями для моніторингу навколишнього середовища тварини і для специфічного вимірювання окремих і множинних параметрів. При цьому ці прилади не тільки дуже специфічні і чутливі до аналізованих параметрів, вони надійні і прості у використанні, а також прискорюють процес моніторингу. Нові біосенсори для управління тваринництвом надають значні переваги в моніторингу фізіологічного здоров'я тварин шляхом виявлення та ізоляції хвороб, моніторингу здоров'я та виявлення циклів розмноження, а також додатково аналізу навколишнього середовища тварини [2]. Очікується, що дані, отримані в результаті моніторингу інтегрованого тваринництва, в майбутньому допоможуть фермерам та сільськогосподарській галузі підвищити продуктивність тварин. Ці дані зменшують вплив тваринницької галузі на навколишнє середовище і, як очікується, призведуть до вдосконалення застосовуваних сільськогосподарських технологій. Також повідомляється, що біосенсори сприятимуть 4-й революції в сільському господарстві шляхом включення інноваційних технологій в економічно ефективні методи діагностики, які можуть зменшити потенційно руйнівні наслідки спалахів інфекційних захворювань серед худоби [3].

Глобалізований та висококонкурентний світовий ринок сьогодні розширив спектр потреб у всіх галузях сільськогосподарської харчової промисловості. Більш ефективні продукти є важливими в молочній промисловості для адаптації до поточного ринку, стаючи екологічно чистими, прозорими та безпечними. Інтернет речей (IoT), периферійні обчислення (EC) та технології розподілених реєстрів (DLT) мають вирішальне значення для досягнення цих покращень. Причиною цього є те, що вони дозволяють оцифрувати всі частини ланцюжка створення вартості і надають споживачеві детальну інформацію про кінцевий

процес для забезпечення безпеки і якості продукції. У середовищі «розумного» сільського господарства IoT і DLT дозволяють виробникам оптимізувати процеси, забезпечуючи відстеження ресурсів і простежуваність в ланцюжку створення вартості, забезпечують походження продукту, а також дозволяють споживачам надавати гарантії якості, а ЄК обробляє і управляє великими даними, що генеруються пристроями IoT, в кінці мережі в порівнянні з центральною хмарою. Таким чином, вони забезпечують більш короткий час відгуку і більш високу якість обслуговування (QoS) на додаток до впровадження послуг, пов'язаних з безпекою [4].

Протягом багатьох років були запропоновані різні стратегії для визначення харчової поведінки тварин та отримання більш постійної інформації. З цією метою, як повідомляють різні дослідники, за тваринами можна спостерігати безпосередньо протягом дня в різні часові періоди. Така реалізація є досить простою і не потребує витрат. Однак, оскільки здатність людини збирати і сприймати дані варіюється від спостерігача до спостерігача, це може стати неправильним завданням, оскільки це більш трудомістке, ніж інші програми, і найменша помилка не може бути повернута назад. Поведінка тварин, така як відпочинок, споживання корму і води, жуйка або різні рухи в рамках соціальної поведінки в певний час протягом дня, дозволяють отримати інформацію про те, чи знаходиться тварина в сприятливих умовах навколишнього середовища і чи здорова вона чи ні. Харчова поведінка тварин, така як прибуття корму, споживання корму, тривалість прийому їжі та час між прийомами їжі, також має важливе значення. У різних дослідженнях електричний опір і тиск використовувалися для моніторингу руху щелеп у великої рогатої худоби та овець. Таким чином, існує система збору даних на основі електроміографії з використанням електродів на щелепних м'язах для вимірювання сигналів, пов'язаних з жувальними рухами [5].

Той факт, що молочна худоба розподіляє свою різну поведінку в часі протягом дня і демонструє поведінку нижче і вище, свідчить про те, що існують певні проблеми. Той факт, що тварини споживають корм, жують і демонструють соціальну поведінку, свідчить про те, що тварина здорова.

На зміну потреб сільськогосподарських тварин залежно від їх фізіологічного стану впливають генетичні та екологічні умови. Генетична структура тварин і фізіологічні потреби тварини також будуть забезпечені хорошим доглядом і харчуванням. Однак це розглядається як занедбана ситуація і залежить від умов навколишнього середовища, тобто клімату, в якому вона знаходиться. Клімат (температура, вологість

та індекс температура*вологість) викликає у тварин стрес вище та нижче певних рівнів. Збільшення простудних захворювань у тварин викликає у них тепловий стрес при збільшенні холодового стресу та спеки. Це свідчить про те, що клімат є одним з основних лімітуючих факторів на продуктивність та забезпечення сталості продуктивності. З цієї причини слід визначати середовище/зону комфорту тварини (температура навколишнього середовища, при якій температура, що віддається від тіла в навколишнє середовище, не перевищує рівень температури, що утворюється в організмі, і температура тіла тварини може легко підтримуватися) та вживати заходів для мінімізації негативного впливу клімату на тварину. Він може бути використаний для оцінки продуктивності та благополуччя тварин в реальному часі за допомогою прецизійних технологій тваринництва, які дозволяють здійснювати автоматичний моніторинг змінних навколишнього середовища, фізіологічних та поведінкових змінних.

Таблиця 1

Розклад худоби (молочної) протягом доби	
Вид занять	Час, який триває вид заняття, год.
Лежання/відпочинок	12-14
Жуйка	7-10
Харчування	3-5 (9-14 прийомів їжі на день)
Соціальна взаємодія	2-3
Доїння	2-3
Пиття	0,5

Джерело: [5].

Підсумовуючи, можна зазначити, що розглянутий зарубіжний досвід у сфері формування інформаційно-комунікаційного простору з точки зору відстежування основних біологічних активів підприємства тваринництва – молочної худоби, дозволяє сформувати загальну візію подальшого розвитку підприємств тваринництва в Україні. Зокрема, такими перспективними напрямками є запровадження сучасних технологій, які дозволять підвищити якість продукції та мінімізувати витрати на обслуговування тварин (наприклад, технологія SmartFarm, що застосовується на багатьох підприємствах тваринництва в Україні.

Список використаних джерел:

1. Tawheed B. M. Application of Machine Learning Techniques in the Context of Livestock / Tawheed B. M., Masud S. T., Islam S., Arif H. // 2019 IEEE Region 10 Conference (TENCON 2019).

2. Smith P. Effects of Multivalent BRD Vaccine Treatment and Temperament on Performance and Feeding Behavior Responses to a BVDV1b Challenge in Beef Steers / Smith P., Carstens G., Runyan C., Ridpath J., Sawyer J., Herring A. // *Animals*. – 2021. – 11(7). – С. 21-33.

3. Rao Y. On-farm welfare monitoring system for goats based on Internet of Things and machine learning / Rao Y., Jiang M., Wang W., Zhang W., Wang R. // *International Journal of Distributed Sensor Networks*. – 2020. – 16(7). – С. 15-50.

4. Raksha R. A cohesive farm monitoring and wild animal warning prototype system using IoT and machine learning / Raksha R., Surekha P. // *2020 International Conference on Smart Technologies in Computing, Electrical and Electronics (ICSTCEE)*. – С. 472-476.

5. Tekin K. Precision livestock farming technologies: Novel direction of information flow / Tekin K., Yurdakök-Dikmen B., Kanca H., Guatteo R. // *Ankara Univ Vet Fak Derg.* – 2021. – Vol. 68. – С. 193-212. doi: 10.33988/auvfd.837485.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-71>

Петрік Д. В.

здобувач вищої освіти 3 курсу,

Державний торговельно-економічний університет

Науковий керівник:

Ювковецька Ю.

доцент, кандидат філософських наук,

Державний торговельно-економічний університет

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

В 21 столітті, в період глобалізації, транснаціональні корпорації відкривають свої компанії та виробництва в різних регіонах світу. Ринок робочої сили стає інтернаціональним, тому міжкультурна комунікація стає важливою складовою міжнародного бізнесу.

Міжкультурна комунікація – це міжкультурне спілкування, яке здійснюється між двома чи більше різними культурами.

Головною складовою в міжнародній комунікації та міжнародного бізнесу є спілкування. Ніколи не можна заперечувати можливості комунікації для належного функціонування організації будь-якого

розміру. Коли серед працівників організації є змішання культур, роль комунікації стає життєво важливою. Йдеться не лише про встановлення мовного зв'язку між співробітниками, а й про емоційний зв'язок між ними для створення чудової атмосфери [1].

Як показує дослідження Harvard Business School, McKinsey, Boston Consulting Group доводять, що мультикультурні команди в бізнесі пропонують більш креативні та ефективні рішення, а зв'язок між культурною різноманітністю команди та фінансовою прибутковістю проектів посилюється.

За даними McKinsey, компанії з мультикультурними командами показують на 36% кращі фінансові результати, ніж організації, де переважають монокультурні команди. Згідно з дослідженням BCG, завдяки інноваційності бізнес-рішень організації, які управляються культурно-різноманітними групами, є на 19% потенційно більш прибутковими [4].

Міжкультурна комунікація є рушійною силою в міжнародному бізнесі, але компанії та організації зустрічаються з такими труднощами як: культурне упередження та стереотипізація, комунікація та негативні фідбеки, ієрархічна культура та різне сприйняття часу.

Культурне упередження – це хибна думка щодо будь якого об'єкта на основі стандартів власної культури. Всі ми підпадаємо під культурне упередження, яка є наслідком виховання, освіти, медіаресурсів, що панують у кожному суспільстві.

Наприклад, для українців США асоціюються з успішним бізнесом, але нам значно менше відомо про країни Африки. Тому в міжнародній команді, проект американця буде сприйматись як більш успішний, ніж проект єгиптянина.

Рівень відкритості в донесенні завдань, узгодженні реальних строків чи оцінюванні результатів роботи дуже залежить від культури країни. Наприклад, у своїй книжці «Культурна карта» Ерін Меєр розповідає, що за позитивними фразами американців часто приховуються негативні оцінки, які більшості європейців важко вловити, адже їх доносять у завуальованій формі.

Буває і навпаки. Менталітет нідерландців є прямим і відвертим. Для деяких культур, такий стиль спілкування часто розцінюється як грубість. Та бувають випадки, коли нідерландці, які будували кар'єру в міжнародному бізнесі, наймають тренерів, щоб змінити або пом'якшити манеру спілкування.

Головний класик кроскультурних порівнянь – Герт Хофстеде є тим хто першим дослідив концепцію ієрархічності культур та назвав цей вимір культур «Дистанцією влади».

Дистанція влади – це відношення авторитетів. Герт Хофстеде виділив високу на низьку дистанцію влади. Низький ступінь вказує на відносну рівність у суспільстві, а високий – навпаки. Відтак, кожна зі світових культур можна оцінити як культуру з більшою або меншою дистанцією влади.

Дистанція влади найбільш велика в східних культурах, англомовних та українській культурі. В цих культурах притаманно, що керівник може претендувати на особливе ставлення й преференції, а відкрито суперечити йому неприпустимо [3].

У егалітарних культурах Нідерландів чи Скандинавії працівники відкрито висловлюють свої зауваження керівництву та вважається поганим тоном, якщо керівник дозволяє собі хоча б чимось претендувати на виключність – окремий офіс чи краще місце на паркінгу біля офісу [2].

Залежно від країни походження люди по-різному підходять до планування, мають різний ритм життя та темп виконання робочих завдань.

Бразилець або чилієць легко можуть змінити плани на день. Але в Нідерландах планують зустрічі за декілька місяців. Переносяться зустрічі дуже рідко і за окремих обставин.

Таким чином, можна зробити висновки, що міжкультурна комунікація – важлива складова компанії, яка успішна на міжнародному ринку. Креативність, різноманітність, знання різних мов допомагають компаніям не тільки підвищувати фінансові прибутки, але і досягати глобальних цілей.

Список використаних джерел:

1. Міжкультурна комунікація // «Азбука» : веб-сайт URL: <https://azbyka.com.ua/uk/mezhkulturnaya-kommunikatsiya1/>
2. Міжкультурна комунікація: складнощі та шляхи їхнього подолання // Executives : веб-сайт URL: <https://executives.com.ua/mizhkulturna-komunikatsiia/>
3. П'ять вимірів національної культури за Гиртом Хофстеде // ManagerHelp : веб-сайт URL: <http://www.managerhelp.org/hoks-306-1.html>
4. Diversity wins: How inclusion matters // McKinsey & Company : веб-сайт URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/diversity-and-inclusion/diversity-wins-how-inclusion-matters>

Петрова Д. А.

*студентка 2 курсу магістратури,
Харківський національний університет імені С. Кузнеця*

АНАЛІЗ ФОТОМАТЕРІАЛІВ РЕПОРТАЖІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

За час війни українське суспільство та культура почали функціонувати в системі бінарних опозицій, властивій будь-якому воєнному стану. Вимога розірвати будь-які зв'язки з державою-агресором радикалізувалась і знайшла відображення в низці різноманітних бойкотів: від російських товарів до російських інтелектуалів або музикантів. Так, наприклад, попередній уряд разом з працівниками Служби безпеки України складала списки осіб, що становлять загрозу національній безпеці, де опинилися відомі культурні діячі з проросійською позицією [4]. З метою захисту інформаційного простору нещодавно було ухвалено закон, який забороняє «[...] розповсюдження і демонстрування фільмів, що містять популяризацію або пропаганду органів держави-агресора та їхніх окремих дій [...] виробництва після 1 серпня 1991 року» [5] на фільми, вироблені та опубліковані (оприлюднені) після 1 січня 2014 року» – а значить, цілком ігнорує, серед іншого, цілу низку альтернативних критичних російських фільмів.

Розповсюдження російської пропаганди спричинило хвилю української контрпропаганди в медіа-просторі. Заборонивши російські серіали, українські телеканали заповнили ефір їхніми цілковитими аналогами. А репортажі з зони бойових дій українських телеканалів побудовані за тим самим шаблоном, що й російські, пише російський військовий кореспондент Аркадій Бабченко: «Щоразу, як я бачу на українських каналах заставки новин з фронту, мене накриває дежавю. використовується точно той самий шаблон, який був у Росії в заставках новин з Чечні. [...] напружена музика, нагнітання обстановки, їде танк, постріл, вибух, солдати на броні, кулеметник, що стріляє, червоні смуги, червоні плями, напружене обличчя ведучого, напружений погляд» [2].

Контрпропагандистська та критична позиції так само представлені в українських ЗМІ на візуальному рівні. Нижче на прикладі новинарських сайтів буде продемонстровано, яким чином вибудований фотографічний героїзований образ українського солдата, як відбувається альтернативне представлення і як медіа репрезентують іншу сторону збройного конфлікту.

Наприклад, в іноземних ЗМІ за запитом «ukrainian army» з'являються світлини, де військові зображені здебільшого в русі (під час стрільби, бігу абощо), з прямого ракурсу, а національна символіка присутня рідше.

Пропаганда часто говорить мовою метафор – так найлегше дістатися до аудиторії. «Є правило у фотожурналістиці: треба, щоб фото було більш-менш пристойним та естетичним. Ми в агенції навіть робили з цього приводу експеримент: поставили на стрічку новин фото відірваної голови терориста-смертника. в жодній країні жодне видання не надрукувало цю світлину. Бо ніхто не хоче бачити подібне жажіття – потрібна алегорія», – зауважує український фотограф агенції «Associated Press» Сфрем Лукацький [6].

Переважає більшість знімків війни – це страх, руйнування та скорбота, що є однаковими в усіх країнах світу. Таким чином, намагаючись очорнити ворога, українські ЗМІ часто транслюють ті самі візуальні повідомлення, що й інша сторона конфлікту. наприклад, фотографію Assosiated Press, на якій зображений іграшковий заєць серед уламків, використовували, як ілюстрацію, як українські, так і російські сайти разом з повідомленнями про «обстріли бойовиків» або «масовані обстріли українських військ».

Один із найбільших пробілів у візуально-образній системі репрезентації війни в Україні – це образ протилежної сторони конфлікту. Героїзація «своїх» спричинила також уніфікацію «ворога», його знеособлення та представлення, як єдиної монолітної сили. Пригадує один із фотографів, який працював на окупованих територіях Донбасу, Євгеній Фельдман: «Сепаратисти зробили усе, щоб викликати з глибини свідомості історичну пам'ять про полонених німецьких солдатів, яких вели по Москві: в Донецьку за українцями так само пустили поливальні машини. Ці історичні асоціації збіглися з агресивною реакцією нечисленного натовпу: полонених закидали борошном і пляшками, і конвоїри – в тому числі жінки – навіть захищали їх від містян»[3].

Загалом, ті рідкісні фоторепортажі, де репрезентовані обидві сторони конфлікту, не демонструють різючої різниці між цими сторонами. До прикладу, фоторепортаж Максима Авдеєва з позицій сепаратистів заледве відрізняється від фотографій українських військових – хіба що прапорами [1]. Якраз тут можна звернутися до питання, яке є найважливішим стосовно фотографії: яких саме світлин нам не показують? Неможливо побачити в українських ЗМІ фотографію сепаратиста, що відвідує могилу – однак з легкістю – в «The Guardian». І якщо немає ніяких очевидних рис, які б відрізняли «нас» від «них», як себе обезпечити?

Жінки-військові – ще одна група учасників війни в Україні, репрезентація якої пов’язана з дискримінацією та упередженнями як на мовному, так і на візуальному рівнях. Образи, які продукують медіа, зумовлені гендерною нерівністю як такою й транслюють класичні патріархальні погляди на роль жінки в суспільстві, що робить невидимими практичний досвід та участь жінок у війні на Донбасі та проблему порушення їхніх прав – так, жінкам досі майже не вдається обіймати низку посад (здебільшого – керівних). Із перебігом війни українське суспільство та медіа вимушені змінити бачення жінок не лише як жертв конфлікту, але й як повноправних учасниць розв’язання конфліктів на рівні з чоловіками, задекларованих багатьма міжнародними документами. Як зазначає Олена Дудко, посилаючись на Сваті Парашар, «зображення чоловіків лише як солдатів, а жінок – як жертв сприяє посиленню воєнних міфів». Яскравим прикладом цього у даному контексті є спалах палких дискусій в інтернет-просторі щодо Надії Савченко після того, як вона була взята під варту у Росії. В промовах політиків вона постає водночас як захисниця, жертва та національний символ.

«Із зображеного в медіа [...] бачимо, що традиційні гендерні ролі мають тенденцію відтворюватися також і на війні: чоловіки – захисники, жінки – ті, яких захищають», – йдеться в соціологічному дослідженні «невидимий батальйон», присвяченого участі жінок у війні. Образ жінки-військової так само часто вибудований на опозиції «героїня – людина». Однак остання частина практично завжди є чітко регламентованою низкою традиційних жіночих гендерних ролей. Це викликає «дисонанс – і його треба компенсувати, переконавши, що позбавитися від традиційних гендерних очікувань не вдасться навіть у бліндажі».

Для воєнної фотографії спричинення афективного сприйняття є визначальним і перетворюється на функцію. Разом з тим, межі людської чутливості в епоху «медійних війн» визначені насамперед політичним контекстом, тож далеко не всі образи страждань лишаються в історії. Етика репрезентації людських страждань також залежить від того, про громадян якого світу йдеться. Окрім того в цьому питанні масові медіа керуються, як зазначає Зонтаг, критерієм «хорошого смаку», за яким, утім, стоїть, насамперед, прагнення приховати проблеми й страхи, що ставлять під сумнів патріотичну ідеологію.

Висновки. Дослідивши низку праць, присвячених зображенню страждань і, зокрема, війни, можна сказати, що саме фотографія зберігає найбільший вплив на глядача, в той час, як телебачення та нові медіа вихолощують його здатність реагувати на побачене. «Те, що видається

черствістю, можна пояснити нестійкістю уваги, яку телебачення приваблює й притупляє завдяки розмаїттю зображень», – пише відомий фоторепортер Сьюзен Зонтаг.

Із розвитком нових медіа та неминучості чужого погляду, цей погляд перетворився на своєрідну гарантію буття. Таким чином фотографія стала частиною політичних відносин, а саме – біополітики.

Так, воснні фоторепортажі, представлені в українських масових ЗМІ, сформували набір візуальних кліше, через які відбувається естетизація війни, та які використовують, як засоби контрпропаганди. Зокрема, це образ «героя-захисника», представлений фотографіями військових з тваринами, дітьми, дитячими малюнками тощо. Також виокремили інший різновид героїчного образу українського солдата, пов'язаний із обороною Донецького аеропорту – «кіборг». Він, у свою чергу, позбавлений типових візуальних ознак образу «героя-захисника», які свідчать про людяність, й більше схильний позиціонувати військових як технологізованих надлюдей.

Загалом візуальне представлення українських військових побудоване на опозиції «герой – людина». На противагу масовим медіа авторські проекти намагаються показати війну з позиції рутини, страху, каліцтва та смерті – табуйованих тем.

Підсумовуючи, варто зазначити, що візуальна, а саме фоторепрезентація війни в Україні, попри переважання пропагандистських образів, віддзеркалює процес протистояння соціальних кліше та критичного сприйняття ситуації, що, все ж, свідчить про неоднозначність оптик та відкриває ширше поле для рефлексій.

Список використаних джерел:

1. Авдеев М. Перемирие с автоматами в руках [Електронний ресурс] / Максим Авдеев. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://meduza.io/galleries/2015/03/05/peremirie-s-avtomatami-v-rukah>

2. Бабченко А. Самое мощное оружие России [Електронний ресурс] / Аркадий Бабченко. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://nv.ua/ukr/opinion/babchenko/putinska-propaganda-distala-z-ljudej-vsju-mraz-113708.html>

3. Канал 112. Сайт «Миротворец» обнародовал список всех аккредитованных в «ДНР» журналистов [Електронний ресурс] / Канал 112. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://112.ua/ato/sayt-mirotvorec-obnarodoval-spisok-vseh-akkreditovannyh-v-dnr-zhurnalistov-310614.html>

4. Міністерство культури України. Мінкультури публікує перелік осіб, які створюють загрозу нацбезпеці [Електронний ресурс] /

Міністерство культури України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244966871

5. Радіо Свобода. Порошенко підписав закон, що забороняє частину російських фільмів [Електронний ресурс] / Радіо Свобода – Режим доступу до ресурсу: <http://www.radiosvoboda.org/content/news/27687909.html>

6. Яременко М. Єфрем Лукацький: нема такої фотографії чи інформації, яка коштувала б життя [Електронний ресурс] / Марина Яременко. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://life.pravda.com.ua/person/2015/01/1/18b808/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-73>

Потайчук Д. М.

студентка 3-го курсу філології,

Науковий керівник:

Назаренко О. М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

МЕНТАЛІТЕТ ЯК СПОСІБ СВИТОБАЧЕННЯ ЛЮДИНИ

Менталітет – одна з основних категорій міжкультурної комунікації, або ж специфіка світосприйняття та світотлумачення, властива конкретному народові. Ментальність є своєрідним «характером» нації, народу, але найкраще цей характер можна простежити на прикладі будь-якої конкретної людини. Зокрема, ментальність українського народу формувалася під впливом складних історичних обставин. Основну роль відіграло геополітичне розташування України на перехресті історичних шляхів зі Сходу на Захід і з Півночі на Південь. Ця обставина зумовила химерне поєднання у світогляді українця західної та східної ментальності. Так, наприклад, сучасний українець, високо поцінує досягнення науки та техніки, але водночас для нього важливо, щоб вони використовувалися задля гуманістичного спрямування.

Основні риси українського менталітету – емоційність, оскільки українець, не відмовляючись від раціоналістичної думки, великої ваги надає виявам почуттів та емоцій. Інколи він може видаватися навіть сентиментальним і надто ліричним. Толерантність – не агресивність, терпимість до іншого. Пошана до жінки – теж є важливим аспектом, так

як її вважають оберегом сім'ї. Українець дуже прив'язаний до своєї родини, в якій намагається будувати міцні і надзвичайно близькі стосунки. Серед негативних рис українців є заздрість. Вона передавалася з покоління у покоління і з цією рисою пов'язане також бажання, щоб у тебе не було гірше ніж у когось [6].

Простежується тісний взаємозв'язок мови й ментальності народу, а саме культури та мислення [4, ст. 332]. Мова є засобом відображення національної ментальності.

Менталітет – це спосіб світобачення людини, як представника певної нації та соціально-культурної спільноти [2, ст. 46], форма народного світосприйняття. Кожна нація має свої цінності. Так, наприклад, українці і поляки хоча і межують поруч, але мають зовсім різне бачення щодо праці і особистого життя. У поляків на першому місці завжди стоять їх власні інтереси й робота, а в українців навпаки – перш за все родина і суспільство. І якщо у поляка буде вибір поїхати на вокзал та зустріти родичів, або піти на роботу й виконувати свої обов'язки перед державою, то він обере другий варіант, бо власні інтереси у цього народу вищі, ніж суспільні.

Ще одним прикладом слугують дві країни, які також знаходяться поруч, але зовсім не схожі за типом мислення, це США та Японія. Відмінність їх менталітету полягає в індивідуальному і колективному принципі праці. У США суспільство звикло працювати поодиноці. Цей народ цінує незалежність, емоційну відособленість і, звісно, особисті досягнення. Люди керуються власними інтересами, і на основі своїх винагород отримують підвищення заробітної плати і кар'єрне зростання. Щодо Японії, то тут зовсім протилежний принцип праці. Суспільство прагне до кооперації, групових змагань та емоційної близькості. Люди постійно роблять разом проекти і співпрацюють задля досягнення спільної мети. Щодо досягнення окремої людини, то це не вважається чимось унікальним, підвищення на посаді отримують внаслідок досягнення гарного результату усією командою, а не індивідом. Окрім цього, власні інтереси зазвичай майже не враховуються, якщо суперечать або не підтримуються групою.

Науковці пов'язують менталітет з національним характером. Він відображає складну систему основних уявлень людей, закладених у їх свідомість культурою, мовою, релігією, наукою, етносом, суспільним спілкуванням. Синтез усіх цих компонентів звичайно здійснюється на підсвідомому рівні, інтуїтивних «відкриттів», але він не завжди і не повністю усвідомлюється людиною. У результаті виникає сукупність настанов, які стосуються найбільш важливих і загальних моментів життєдіяльності індивіда [5, с. 37-40].

Для порівняння культурних особливостей кожної спільноти використовують порівняльний метод. Цей метод полягає в зіставленні двох або більше націй і їх культур та знаходження спільного і відмінного між їх менталітетом. Окрім цього, можна визначити, які саме події впливали на такий устрій і спосіб життя, який зараз притаманний тому чи іншому народові. Яскравим прикладом слугує уявлення про національного героя кожного народу. Так для українців – це буде сильний духом і тілом чоловік, який спрямовує всі свої сили для інших, бореться зі злом і хоче зробити цей світ кращим, це образ незламного козака. А для англійців це буде людина з низів, яка така ж за статусом, як і вони, і яка зробить усе задля добробуту бідних селян, цим символом є образ Робін Гуда. Тобто, у кожного народу своє бачення, яким повинен бути національний герой.

Одним з методів є геополітичний. Аналізує соціально-економічне становище країни, її географічне і політичне положення, зовнішні обставини й умови, які визначають розвиток в світі та в регіоні.

Отже, національний менталітет – це властивий даній етнічній спільноті стиль життя, культури, а також система цінностей, поглядів і світогляду, яка визнає особливості душі, серця і розуму, є характером. На сьогодні в науковій літературі дослідження менталітету пов'язане із багатьма методологічними труднощами, відсутністю єдиної трактовки змісту поняття, асиміляцією та взаємовпливом націй.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ: Довіра, 2007. 205 с.
2. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: «Академія» 2012. 283 с.
3. Назаренко О. М. Основні категорії в сучасному газетному тексті. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Т.2. Одеса, 2018. С. 732 – 736.
4. Назаренко О. М. Типологія прецедентних газетних заголовків за походженням. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Випуск 28. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. С. 331-333.
5. Побочий І. А. Менталітет українського суспільства: витоки та сучасний стан. *Вісник СевДТУ*. Вип. 91. Севастополь, 2008. С. 37–40.
6. Троцько М. Про менталітет українців на основі оповідання Леся Мартовича «Стрибожий дарунок» <https://lysty.net.ua/mentality/>

Сарақун Л. П.

*кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет харчових технологій*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Зростання різноманітних потоків інформації в експоненціальному режимі та формування нового інформаційного простору породжує проблеми міжкультурної комунікації, яка є діалектичним процесом, у якому діють багатоманітні вектори соціокультурної взаємодії. На думку В. І. Аксьонової, міжкультурна комунікація в глобалізованому світі породжує таку проблему, як культурний шок, для подолання якого розкриваються напрями акультурації: асиміляція, сепарація, маргіналізація, інтеграція [1, с. 194]. Результатом акультурації є адаптація до життя у чужій країні, в «чужому» соціальному середовищі, де людина відчуває безпорадність, дезорієнтованість і культурну дистанцію, що постає головною детермінантою «культурного шоку». Адже кожна людина уособлює, окрім своєї власної культури, ще й власну індивідуальну субкультуру – мікрокультуру (традиції, звичаї, норми), що входить до складу макрокультури. Тому міжкультурна комунікація передбачає постійну готовність людини до сприйняття, розуміння і прийняття чужих етнічних стереотипів поведінки, звичаїв, інтересів, культурних цінностей тощо. Акультурація, як процес освоєння цінностей чужої культури, покликана вирішувати дві найважливіші проблеми: збереження своєї культурної ідентичності та включення в іншу культуру.

Проблема взаєморозуміння між представниками різних культур потребує не тільки готовності до міжкультурної комунікації, а й здатності до міжкультурної компетентності. Маючи систему прямих і зворотних зв'язків, міжкультурна комунікація сприяє постійному розширенню смислового потенціалу культури комунікації. Проблема розуміння у міжкультурній комунікації пов'язана з розумінням кодів та концептів культур. Завдяки цьому створюється атмосфера довіри, рівності та терпимості, що забезпечує ефективну взаємодію.

Домінуючим фактором сучасної культури постають засоби масової комунікації. Вони формують картину світу людини. Тому в контексті їх діяльності міжкультурна комунікація постає як процес взаємодії різних картин світу. Медіатексти посідають чільне місце у міжкультурному

діалозі як у плані широти охоплення аудиторії, так і за масштабами комунікативного впливу.

Глобалізоване суспільство неможливо уявити без величезних обсягів інформації, яка за допомогою комп'ютерних технологій активно циркулює у різних сферах людської життєдіяльності. Це докорінно змінило динаміку соціальних процесів, характер людського спілкування, процеси формування особистості, форми і способи пізнання і перетворення світу. Цифрові форми спілкування пов'язують нас скрізь і миттєво, професійна мобільність стає звичною, а національні кордони умовними. Транснаціональні корпорації та мультикультурні команди є рушійною силою міжнародного бізнесу в сучасному глобалізованому світі. Інтернаціоналізація та глобалізація в суспільстві потребують налагодження контактів на міжнародному рівні, в межах міжкультурної комунікації. Нинішній етап суспільного розвитку – це період кардинального зміщення акцентів в системі цінностей і норм соціальної поведінки. За допомогою нескінченної кількості потоків капіталу, інформації та технологій виникають нові просторові форми та процеси – цілеспрямовані, повторювані, програмовані послідовності обмінів та взаємодій. Мережа Інтернет та комп'ютерні технології загалом, є фундаментом усіх сучасних суспільств і умовою для виникнення та розвитку мережевого (цифрового) суспільства, яке функціонує завдяки цифровим комунікаційним технологіям. Необхідно пам'ятати, що за словом «інформація» сьогодні криється саме залучення людини до комунікації, в тому числі й міжкультурної, характерною рисою якої є усвідомлення відмінності самого партнера комунікації, а також відмінності його мотивацій, інтенцій, фонових знань, коду тощо.

Зростаюча взаємодія культур завдяки інформаційним технологіям і мережевим структурам, викликає значну зміну в культурних формах життєдіяльності (як на загальнонаціональному, так і на локально-груповому рівнях). При цьому масштаби нової інформації, що надходить з інокультурного середовища, настільки інтенсивні, що можуть викликати у представників культури, реципієнта, часткову втрату культурної ідентичності. Криза ідентичності породжує явища маргіналізації, аномії, дезадаптованості. Ознаками маргінальності є невпевненість особистості у власній повноцінності, невизначеність і постійний страх бути несприйнятим соціумом; схильність уникати невизначених ситуацій (для подолання принижень); самотність; надмірні переживання щодо майбутнього та страх перед будь-якою ризиковою справою; невміння насолоджуватися і впевненість у тому, що оточуючі ставляться до неї несправедливо.

Тому, саме в діалозі культур виявляється цілісність особистості, цілісність позиції, через відкритість суспільства, взаємозбагачення «інформаційного поля», постійну взаємодію. Міжкультурна комунікація – це сфера соціальної реальності, змістом якої є процес взаємодії культур, а основним посередником – людина, як носій (передавач, інтерпретатор, перекладач) інформації.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова В.І. Міжкультурна комунікація як фактор формування глобального інформаційно-комунікативного простору. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2013. № 54. С. 190–202.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-75>

Сарапій М. М.

*аспірант I курсу факультету журналістики,
Запорізький національний університет*

ФОРМИ МЕДІАТИЗАЦІЇ ПАМ'ЯТІ В ЗАПОРІЗЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

У час повномасштабної війни між Росією та Україною важливу роль відіграють журналісти. Даючи правдиві антитези російській пропаганді та формуючи власний український інформаційний простір, фахівці медіаіндустрії також наближають нашу перемогу. Одним із найважливіших компонентів роботи ЗМІ в умовах військового та інформаційного протистояння є медіатизація пам'яті.

Метою нашого дослідження є актуалізація та уточнення поняття «медіатизація пам'яті» в контексті реалізації політики пам'яті в запорізьких регіональних ЗМІ.

Медіатизація пам'яті – процес створення публічної зони перетину ЗМІ й пам'яті, в якій є місце для всіх соціокомунікаційних проявів пам'яті, а також соціальних і культурних феноменів, які вона продукує (наприклад, медіаосвіта, медіакультура). Ця зона перетину має власну структуру та медійні ефекти: інформаційні, соціальні, культурні, комунікаційні та технологічні [3]. У взаємозв'язку медійні ефекти породжують явище медіатизованої пам'яті – місце, час і простір якої є медійна реальність.

В. Канстейнер пише: «Дослідження пам'яті повинні запозичувати методи аналізу в галузі медіа та комунікацій, особливо щодо сприйняття медіа, і продовжувати використовувати широкий інструментарій інтерпретації від традиційної історіографії до постструктуралістських підходів» [1, с. 180]. Також цей дослідник вважає, що медіатизація пам'яті – «складний процес культурного виробництва і споживання, який визнає сталість культурних традицій, а також винахідливість виробників пам'яті і руйнівні інтереси споживачів пам'яті» [1, с. 183].

Медіатизацію пам'яті науковці визначають через посередницьку функцію журналістики у відтворенні дискурсу пам'яті як культурно-історичного джерела, новаторський підхід авторів виявляється у тлумаченні сучасних форм і технологій трансляції медійної пам'яті [2]. Медіаверсія пам'яті – це публіцистична інтерпретація наративів історичної, культурної та соціальної пам'яті у ЗМІ, яка може виявлятися як у формі журналістських жанрів, так і у вигляді коментарів фахівців. Популяризація дискурсу спрямована на формування так званої «популярної історії». Комунікаційний ефект ґрунтується на реактуалізації образів, подій минулого та національної історії з метою створення нових смислів у теперішньому та майбутньому, конструювання самоідентичності відповідно до актуальних культурних чи політичних зразків. Серед сучасних засобів створення «популярної історії» Т. Хітрова називає феномен «портретування» героя. Аналізований прийом перетворює реальну історичну особу на «місце пам'яті» народу протягом тривалого часу. Створюючи «портрети», відповідні інституції медіатизують образи історичних діячів і за допомогою різних медіа та їхніх ресурсів намагаються закріпити образи в просторі популярної культури [4].

Феномен «портретування» можемо спостерігати в журналістських матеріалах про перейменування вулиць. Наприклад, вулиця, що раніше носила назву – Мікояна, стала вулицею Богдана Завади (<https://cutt.ly/MMtSY29>). За вісім років війни запорізька земля зазнала багато невиправних втрат та має достатньо прикладів бойової звитяжності, тому вулиця Богдана Завади стала не єдиною перейменованою вулицею міста. У Запоріжжі є вулиці на честь Михайла Гончаренка, Сергія Синенка, Василя Сергієнка та інші, вже в середині жовтня стало відомо про перейменування вулиці Лермонтова на честь «кіборга» та історика В'ячеслава Зайцева, про загибель якого стало відомо 5 жовтня 2022 року. Всі ці події знаходять відображення у місцевих медіа.

Із початком АТО/ООС, а потім повномасштабної війни на території нашої країни в загальнонаціональних та регіональних медіа часто

з'являються тексти та відеосюжети про загиблих на фронті героїв (<https://cutt.ly/yMtDNQg>). Деякі з них у вигляді репортажів із місць прощання із загиблими, а деякі мають форму некрологів (<https://cutt.ly/sMtDBTO>). На місцевому телеканалі МТМ у 2022 році з'явилася програма, в якій ведучий розповідає про життя загиблих на фронті, спілкується з родичами, друзями та бойовими побратимами. (<https://cutt.ly/MMtD3jL>). Споживачі інформації є свідками творення нової героїчної історії нашої держави, імена загиблих героїв фіксуються в регіональному інформаційному просторі, що далі може перерости в регіональну книгу пам'яті чи проект, наприклад, такий як «Платформа пам'яті «Меморіал»» (<https://www.victims.memorial>). Команда проекту збирає та публікує історії, спілкуючись із рідними, друзями чи побратимами загиблих. Такі проекти важко переоцінити, адже наші нащадки зможуть вивчати історію України та міста Запоріжжя не тільки з архівних документів, а й зі спогадів очевидців, які документують сучасні журналісти та історики.

Іншим виявом медіатизації пам'яті в регіональному інформаційному просторі є створення програм про відомих українських діячів, які були родом із Запоріжжя, наприклад, про письменників Марину Брацило та Петра Ребра, спортсмена Леоніда Жаботинського, співака Андрія Лободу, авіаконструктора Олександра Івченка та інших (<https://cutt.ly/WMtFCIp>).

На нашу думку, до явища реактуалізації пам'яті належить знесення пам'ятників комуністичної епохи та висвітлення цього питання в медіа. З одного боку, це визволення від впливу та наслідків комуністичної ідеології, з іншого, маркування негативних дій комуністичних партійних діячів. На початку «декомунізації» писали про знесення пам'ятників Леніну (ленінопад) та Дзержинському. З початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України спостерігаємо явище дерусифікації міського простору, наприклад, у місті демонтували пам'ятник Пушкіну (<https://cutt.ly/sMtHnjg>). Ці процеси описуються в медіа та є частиною державної політики пам'яті.

Ще однією формою медіатизації пам'яті є матеріали про унікальність архітектури міста та регіону. Наприклад, у Запоріжжі є район Соцмісто, який ще називається Шостим селищем. Журналістські матеріали відзначають своєрідну архітектуру району часів сталінського ампіру, описують селище як пам'ятку українського конструктивізму (<https://cutt.ly/SMtHPqq>), розповідають про історію будівництва споруд та їхню історичну та культурну цінність (<https://cutt.ly/MMtHLNE>).

Також у запорізькому медійному просторі існують документальні фільми, в яких автори-журналісти подають факти про місто та його

історію, підтверджуючи тези картами та історичними документами. Часто в ролі експертів виступають місцеві історики та краєзнавці (<https://cutt.ly/qMtK8x6>) (<https://cutt.ly/PMtLy5Y>). На запорізькому телебаченні також створюються і тематичні програми про історію міста й області. Наприклад, на телеканалі МТМ у програмі «Місто Україна» ведуча разом з експертами-істориками згадують важливі історичні етапи розвитку населених пунктів Запорізької області (<https://cutt.ly/WMtLxDg>).

Загалом запорізький інформаційний простір містить журналістські матеріали, що формують історичну пам'ять, колективне уявлення про минуле та його героїв. Такі тексти описують наше звитяжне сьогодення та актуалізують унікальну історичну спадщину. Нині, в умовах повномасштабного вторгнення, наш регіон знаходиться в епіцентрі бойових дій, що дає можливість журналістам регіональних ЗМІ фіксувати данні, які в майбутньому можуть стати матеріалами для аналізу та глибшого осмислення героїзму та стійкості нашого народу.

Список використаних джерел:

1. Kansteiner W. Finding Meaning in Memory: A Methodological Critique of Collective Memory Studies. *History and Theory*. 2002. Vol. 41. N. 2. P. 179–197.

2. Mediation of memory: towards transdisciplinary perspectives in current memory studies. URL: http://www.kirj.ee/public/trames_pdf/2008/issue_3/trames-2008-3-243-263.pdf (дата звернення: 14.11.2022).

3. Концепції впровадження медіаосвіти в Україні URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini (дата звернення 16.11.2022).

4. Хітрова Т. Медіатизація пам'яті в концепції соціокомунікаційного підходу. *Поліграфія і видавнича справа*. 2017. № 1. С. 163–171.

Сімкова І. О.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Старікова С. Г.

*викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Міхнєва Ю. Р.

*викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

РОЛЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ПРОГРАМ ВІРТУАЛЬНОГО ОБМІНУ

В умовах сьогодення, інформаційні технології дозволяють викладачам об'єднувати онлайн українських студентів із зарубіжними студентами в цікаві навчальні проекти під час участі у програмах віртуального обміну. Такі міжкультурні проекти, інколи, називають практиками віртуального обміну [3, с. 1-23]. Під час участі в програмах віртуального обміну студенти мають можливість вести діалог і співпрацювати з однолітками з інших країн у синхронному та асинхронному режимах.

Серед елементів, які є спільними для більшості програм віртуального обміну, виділяємо такі: залучення груп студентів на тривалі проміжки часу, проведення онлайн, міжкультурна взаємодія, співпраця з партнерами з інших культурних контекстів або географічних місць, матеріали інтегруються до освітніх програм та силабусів студентів, навчання здійснюється під керівництвом викладачів та/або фасилітаторів-експертів [1; 5].

Міжкультурна комунікація – це символічний, інтерпретаційний, транзакційний та контексто-зумовлений процес, під час якого студенти з різних культур утворюють власний транснаціональний навчальний простір [2, с. 46]. Такі міжкультурні зустрічі допомагають не лише розвинути і вдосконалити іншомовні навички і вміння, а також, розвинути міжкультурну компетентість учасників проекту. Крім того,

студенти можуть навчитися співпрацювати в різних комунікативних ситуаціях, коли рівні володіння іноземною мовою комунікантів і напрями навчання відрізняються.

Планування заходів міжкультурної комунікації під час програм віртуального обміну, зазвичай, починаються за півроку до початку навчання. На етапі планування викладачі обмінюються електронними листами та проводять онлайн сесії в Zoom чи іншій платформі. Завдань перед викладачами стоїть немало: обрати теми, узгодити завдання, встановити терміни та розмір груп. Наприклад, під час участі у програмі віртуального обміну COIL [4] між Київським політехнічним інститутом ім. Ігоря Сікорського і університетом Південної Кароліни, Вільмінгтон, викладачі обрали для синхронних зустрічей платформу Zoom і платформу Flip для асинхронного спілкування студентів. Платформа Flip в основному використовувалася для завантаження відео і презентацій, а платформа Zoom для спілкування, розминки та знайомства.

Інколи, студенти демонструють різницю у рівнях володіння іноземною мовою та напрямках навчання, однак програми віртуального обміну довели, що під час здійснення проєктів може застосовуватися міждисциплінарний підхід, коли студенти виходять за межі навчальної програми та за рамки університетських предметів. Учасники можуть отримати користь від міжкультурної групової співпраці та опосередкованої соціальної взаємодії, оскільки здобутий досвід сприяє вдосконаленню навичок і вмій міжкультурної комунікації. Важливо встановити та повідомити чіткі результати навчання для всіх студентів на початку проєкту, оскільки вони можуть бути різними для різних груп. Наприклад, у проєкті, згаданому вище, головною метою українських студентів було використання англійської мови та розвиток навичок і вмій міжкультурної комунікації. Для американських учасників головним результатом навчання було підвищення обізнаності про цілі сталого розвитку та результати порівняльного аналізу їхнього втілення в США і Україні. Таким чином, вивчення іноземної мови (українські студенти) та вивчення змісту (американські студенти) можна поєднати й утворити спільний освітній транснаціональний простір. Одне і те саме завдання може реалізовуватися за допомогою різних висновки для різних учасників, що також є природним процесом у реальному житті.

Різницю у рівні володіння іноземною мовою можна обговорити перед проєктом у формі підготовчого обговорення. Наприклад, українські студенти попередньо визначилися з функціональними кліше, які є корисним під час онлайн зустрічей, тоді як американським студентам повідомили, що їм потрібно бути гнучкими під час висловлення англійською мовою. Такий підхід є близьким до ситуацій

які можуть трапитися у реальному житті, де ваші партнери по спілкуванню можуть мати різний рівень володіти іноземною мовою.

Таким чином, роль міжкультурної комунікації у програмах віртуального обміну є важливою, оскільки підвищує не лише ефективність володіння іноземною мовою, але й навички та вміннями міжкультурного спілкування.

Список використаних джерел:

1. Middleton A. Reimagining spaces for learning in higher education. London: Macmillan Teaching & Learning. 2018.

2. Lustig M., Koester J. Intercultural Competence Interpersonal Communication across Cultures (5th ed., p. 125). 2006. Boston, MA Pearson and AB.

3. O'Dowd R. From telecollaboration to virtual exchanges: state-of-the-art and the role of UNI Collaboration in moving forward. Journal of Virtual Exchange, 1, 2018. 1–23. <https://doi.org/10.14705/rpnet.2018.jve.1>

4. SUNY COIL Projects. Retrieved October 29, 2022 from <https://coil.suny.edu/>

5. Virtual Exchange Coalition. 2019. Retrieved November 23, 2022 from <http://virtualexchangecoalition.org>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-77>

Скакальська І. Б.

*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та методики навчання,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія імені Тараса Шевченка*

Касьянчук В. В.

*магістр,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія імені Тараса Шевченка*

КОМУНІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

У час повномасштабної агресії ворога маємо зберігати пам'ятки своєї національної культури та передавати інформацію майбутнім поколінням. Музеї є такою установою де акумулюється національна

пам'ять та ідентичність. Однією з функцій сучасного музею є його комунікація з відвідувачами під час якої передається інформація. У цьому контексті виділяється актуальність роботи. Дослідниками пропонуються такі концепції музейної комунікації, як спілкування відвідувачів із працівниками музею, а експонати виступають у ролі предмета для обговорення. Друга концепція визначає пряму взаємодію відвідувача з експонатом. В обох випадках запровадження діджиталізації до комунікаційної складової музею дозволить підвищити рівень засвоєння нових знань і при цьому зробить освітній процес у музеї більш індивідуальним [1, с. 5].

Термін «музейна комунікація» увів до наукового обігу ще у 1968 р. канадський вчений Дунган Ф. Камерон. Згідно з його трактуванням, музейна комунікація – це процес спілкування відвідувача з музейними експонатами, які являють собою «реальні речі». При цьому важливим є вивчення музейної аудиторії, задоволення потреб та інтересів різних вікових і професійних груп. Музейна комунікація є важливою складовою діяльності музею як науково-дослідного, так і культурно-освітнього закладу. Завданнями музейної комунікації є передача інформації, розповсюдження наукових знань, а також пропаганда культурної спадщини [2, с. 83].

У Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії ім. Тараса Шевченка функціонує музей освіти навчального закладу, етнологічна світлиця, аудиторія імені Бориса Козубського, картина галерея Ростислава Глуква, Галерея довоєнної фотографії ХХ ст. та музей-кімната композитора Михайла Вериківського, а також виставкова зала з мистецькими виробами студентів.

Переходячи до аналізу музейної практики, слід зазначити, що комунікація у зазначених вище музеях відбувається у різних формах. Зокрема, проводяться різноманітні презентації у Галереї довоєнної фотографії, яка знаходиться у старовинних спорудах єзуїтського колегіуму і репрезентує світлини зроблені в Кременці та його околицях у кін. 1920 – 1930 рр. ХХ ст., її інформація ілюструє становлення фотографічного мистецтва. Завдяки унікальним світлинам С. Схейбала, Г. Германовича, Л. Гроновського можна пізнати образ міста тієї епохи, відчути його дух, унікальність і неповторність. До окремих світлин («Відьма на мітлі») є пізнавальні легенди, які охоче слухають відвідувачі [4, с. 287]. Пізнавальною була презентація путівника з фото та оповіданнями по Кременцю, яку підготували випускники польських лицей ім. Ю. Словацького.

Музей історії освіти є своєрідною творчою лабораторією з науково-педагогічної обробки зібраних матеріалів. У ньому можна влаштувати

практичне заняття, при цьому застосувавши технічні засоби навчання, коли відбувається поєднання екскурсії вживу та віртуальної. Лекції у музеї також є новітньою формою комунікації.

Однією із форм музейної комунікації, спрямованої на залучення до діяльності музею наукової та освітянської аудиторії, є проведення наукових конференцій, музейних читань, круглих столів, які поряд із популяризацією музейних колекцій, сприятимуть їхньому вивченню.

Новітньою формою музейної комунікації у світі протягом останніх десятиліть стала віртуальна екскурсія [3, с. 76]. Таку форму роботи використовували під час дистанційного навчання та організації дозвілля молоді. Залучення інформації із стендів та фондів музею в освітній процес має велике значення, як унаочнення матеріалу під час заняття, а також використання даних для науково-дослідних робіт здобувачів вищої освіти.

Так, оглянувши електронні платформи англійських музеїв, варто наголосити, що всі вони мають розділи призначені для освітніх шкільних потреб. Вчителю пропонуються маршрути відвідування музею з дітьми різного віку з різним набором і кількістю експонатів, і різними резервами часу візиту. На сторінці учня є цікаві творчі завдання для них, при успішному виконанні яких, в системі онлайн, вони можуть вже в музеї отримати призи. Європейські музеї реалізують програми так званого «безпосереднього навчання», що корисно перейняти і вітчизняним закладам [5, с. 10]. Важливим є перенесення практичного досвіду, знань, вмінь та комунікації за межі музею та використання його у майбутній професійній діяльності здобувачів освіти.

В іменній аудиторії Бориса Козубського, а він не лише місцевий лідер, а політик та правник якого знали на Волині і в Галичині, член Центральної Ради та посол до польського сейму, просвітянин, проходять наукові читання, засідання історичного клубу «Х Легіон» та гостьові лекції. Це є своєрідною формою комунікації та популяризації діяльності відомого краянину.

При залученні новітніх явищ до музейного середовища – партисипації, ребрендингу та сторітелінгу – дасть змогу створити музей – культурний центр, який буде основою комунікації. Втім етнологічна світлиця Академії є своєрідним майданчиком для спілкування молоді, наприклад, під час проведення Андріївських вечорниць чи колядок. Експонати, стародавні вишиті рушники, посуд, лавка – творять відповідну атмосферу для відродження національних звичаїв та обрядів.

Сайт і соціальні мережі Академії – це унікальна можливість рекламувати діяльність власних музеїв і залучати більшу аудиторію для

комунікації. Відтак позитивною практикою для такої комунікації є ведення мікроблогу на різну тематику та стріми з музеїв.

Важлива організація постійної взаємодії з державними краєзнавчими музеями (Кременецьким і Залозецьким краєзнавчими музеями), архівами в плані науково-методичної допомоги музеям ЗВО. Так, деякий час демонструвалися документи з фонду діяльності Української змішаної гімназії (19218-1930-ті рр.) Державного архіву Тернопільської області.

Отже, комунікаційна діяльність музеїв Академії є важливою для промоції здобутків національної культури, освітніх традицій серед відвідувачів. Для залучення додаткових коштів, які б могли бути спрямовані на застосування інноваційних технологій у музеї і використання новітніх форм для комунікації є грантова і проєктна діяльність, яку потрібно організовувати з європейськими партнерами.

На жаль, на сьогодні українська музейна сфера переживає складні часи, але в умовах війни маємо зберегти надбання наших предків. Одна з найважливіших цілей музейної комунікації – це формування в студентів почуття відповідальності за зберігання експонатів, культурної спадщини краю, гордості за свою країну та відомих діячів.

Список використаних джерел:

1. Василенко Д., Бутко Л. Імплементация комунікаційних елементів у роботі музейної установи. <http://surl.li/dtpuw> [05.11. 2022].

2. Лебідь Т. П. Інформаційно-комунікаційна діяльність музеїв Вінниці у збереженні національної ідентичності. 2020. <http://surl.li/dtqdv> [05.11. 2022].

3. Передерій І., Білан Н. Сучасна музейна комунікація в Україні та світі: стан і перспективи розвитку. <http://surl.li/dtpzq> [05.11. 2022].

4. Скакальська І. & інші. Інформаційний потенціал музеїв у процесі формування професійної компетентності студентів. *Соціум. Документ. Комунікація*. № 14. 2022. С. 285-303. DOI <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2022-14-285-303>

5. Реекспозиція музеїв та музейних кімнат закладів освіти: методичні рекомендації / укладачі: С. Колісніченко, О. Кравченко, О. Бикова. Кропивницький: КЗ «КОППО імені В. Сухомлинського», 2021. 32 с.

Soroka T. V.

PhD (Philology),

*Associate Professor of the Department of English Philology
and World Literature,*

Izmail State University of Humanities

WAYS OF ACQUIRING SOFT SKILLS BY HIGHER SCHOOL STUDENTS OF HUMANITARIAN SPECIALITIES

The Ukrainian education system draws many features and directions from European Union, trying to meet the realities, innovations and recommendations of the leading countries. So, a multi-level base of higher education was born. But progress does not stand still on this [1].

The curricula in higher educational institutions are constantly being improved. The latest technologies and teaching methods, equipments are being introduced. New subjects are emerging; the direction of training is changing or expanding (taking into account the scope of application of a certified specialist, industry, science, etc.). They strive to develop specific professional qualities and skills suitable in harsh realities and labor weekdays. Nowadays the education system pays attention to additional criteria and areas of development when teaching students. One of these parties includes the concept of soft skills [2].

The mission of a university is to prepare a specialist for everyday work, giving a student the minimum or necessary knowledge and professional skills. But today the requirements for applicants for a particular position have become more abstract. Employers prefer to see a «universal soldier» in their team, able to go through fire and water, solve any task, work on the principle of «one for five or all». In fact, it is not necessary to conquer several professions in parallel or to be a lifelong learner. Sometimes it is enough to develop additional flexible skills called as «soft kills». They are characterized as ones for building relationships, business ties and communications that expand a person's social circle and capabilities. In fact, they are not directly related to education. This category is closely related to another concept – hard skills, which is a set of specific skills and qualities for solving a narrow (professional) problem.

Actually, soft skills allow students to competently manage communications and professional qualities (hard skills). Therefore, the modern system of professional education not only instills certain knowledge, teaches how to use them directly in certain circumstances, taking into account

specific conditions, opportunities, but also adapts them everywhere through the development of additional «flexible skills». It is important to understand that, having any education, a specialist will have to work in a team: real or virtual (depending on the nature of the work). It is impossible to avoid interaction with society: at least a person will be in contact with the authorities, related departments or specialists, etc. In order to build effective and high-quality relationships that benefit each of the parties, it is necessary to have additional «non-professional» parameters: sociability, the ability to make contact in any situation; politeness; broad outlook, erudition; adaptation and establishment of contacts; organization skills; critical thinking for determining the most effective solution; creative approach. All these components of soft skills only indirectly relate to professional skills and qualities, but without a successful «mixture» of soft skills and hard skills, it will not be possible to achieve a decent result, therefore, the system of professional education is focused on the comprehensive development of specialists.

Admission to a university is a change of habitual environment, «level of complexity» and transition to a new stage of life. Therefore, the first skill here is adaptation. It develops under the influence of various factors [3]:

1) Personal motives of students: acquaintance with group-mates, search for like-minded people, establishing close contact with specific people, acquaintance with teachers, etc.

2) Assistance of teachers: acquaintance at the first lesson, description of requirements, assistance in socialization (resolution of conflicts or tense situations), involvement in research activities individually or in groups, assignment of «team work», etc.

3) Doing homework, solving problems in all disciplines allows students to develop time management skills: planning the day, finding the optimal solution (creative approach), and the ability to work in a team (delegation of authority or involvement of third-party experts, taking into account their competence, etc.).

In the Ukrainian education system soft skills are regarded in such variations as: broadening one's mind (literature for self-study, additional tasks, scientific activity); independence and responsibility in solving tasks, completing projects and assignments; teamwork (combining students into teams, project work); communication with like-minded people, mentoring; self-organization (planning cases (taking into account the schedule of classes, homework, etc.)).

The curriculum is not just based on the study of specific disciplines directly related to philology. It covers a wide range of subjects aimed at expanding horizons, exploring problems from different angles, developing

certain communicative qualities and skills: sociability, interaction, bringing students together to solve a problem (for example, exam preparation – distribution of questions, etc.). In the first and second courses, there are basic and general development subjects that can teach students to work with a large amount of information (highlight the essence, key points, draw conclusions, process data, etc.) [2].

In particular, the completion of the course work allows the student to develop the following qualities: independence and self-discipline, interaction with the tutor, planning of cases and time, collection and information processing, competent explanation of position, adherence to clear regulations and standards.

Studying at an educational establishment develops communication skills and parameters: ability to speak competently and clearly; to argue and defend one's position; to speak in public – in front of group mates at seminars or various scientific conferences; to assess the situation objectively and look for an effective and realistic solution (the use of professional qualities and skills, planning and organizing events, interaction with third parties (consultations with the supervisor, etc.); to plan things and time competently so as not to be distracted by outside activities, to concentrate on a specific goal and principles.

But if desired, a student can continue self-improvement based on own talents and abilities. It is enough for this: to identify an interesting topic or scientific field and develop oneself in this segment (reading, engaging in research activities); to expand the circle of interaction with other people, for example visiting additional sections (creative, scientific, sports); to develop leadership qualities (the ability to convince and lead, to earn a certain reputation and trust from others).

Thus, summarizing the above-mentioned information one should highlight the following 10 top soft skills of higher school students of humanitarian specialities taken into consideration during the training period: communication, motivation, leadership, responsibility, team work, solving problems, decision making, efficiency and stress resistance, flexibility, creativity. The presence of competencies in the field of soft skills greatly facilitates life, allowing a person to establish contacts and connections freely and easily, to find friends and associates, to work in a team. Newly-minted specialists who are able to correctly present their own merits and advantages, show professional competence and suitability through soft skills, easily pass an interview, move up the career ladder, perform any task (regardless of the level of complexity), etc.

References:

1. Антонюк Л.Л. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід Київ : Ін-т вищої освіти КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, 2016. 66 с.
2. Бахрушин В. Компетентності і результати навчання у нових стандартах вищої освіти. URL: <http://education-ua.org/ua/>
3. Hymes D. Vers la competence de communication. Paris: Hetier, 1984. 219 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-79>

Ткач О. В.

студентка,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПЛАГІАТ У ЗМІ ЯК ПОРУШЕННЯ СТАНДАРТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розвиток і розповсюдження технологій істотно змінили архітектоніку інформаційного середовища, принципи його існування та діяльності. Зокрема, започатковано якісно новий рівень функціонування засобів масової інформації, який, на наш погляд, характеризується прискороною циркуляцією інформаційних потоків; спрощенням процедур пошуку й доступу до відомостей; поступовим стиранням просторових і часових кордонів; мобільністю; виникненням онлайн-ЗМІ. Разом із цим спостерігаємо також низку несприятливих факторів, зумовлених впливом Вебу. Серед них, згідно з нашими спостереженнями, підвищення конкуренції на ринку; поступова типізація медіа; збільшення одноманітного контенту; збільшення частки неперевіреної та неправдивої інформації; використання текстових, фото, відео, аудіоматеріалів без зазначення автора та посилання на першоджерела.

Відзначимо, що проблема плагіату є особливо актуальною темою сьогодення, яка потребує більш активного обговорення в українському медійному середовищі. Свідоме привласнення результатів чужої праці, яке супроводжується ігноруванням правомірних шляхів отримання й використання відомостей і нехтуванням авторського права, що є прописані в чинному законодавстві (Закони України «Про авторське право та суміжні права», «Про інформацію», «Про медіа», статті цивільного, адміністративного та кримінального кодексів, Кодекс етики

українського журналіста тощо), вказує на низький рівень свідомості, професійної етики, солідарності та поваги у вітчизняній журналістиці, а також виступає порушенням засад професійної діяльності.

Підтвердження думки знаходимо у статті 2 першого розділу Закону України «Про інформацію». Згідно з нею, одержання, використання, розповсюдження та зберігання інформації повинно відбуватись лише правомірним шляхом. Доповненням слугує стаття 5 закону, де вказано, що реалізація права на інформацію не повинна порушувати права, свободи та інтереси інших громадян [5].

Відповідно, журналіст не має права використовувати повністю або частково скопійовану, перетворену інформацію (текст, фото, відео чи аудіо) без зазначення джерела. Виняток становлять об'єкти, що не охороняються авторським правом. До них, відповідно до статті 10 другого розділу Закону «Про авторське право і суміжні права», відносять: повідомлення про порядок денний (так звана «прес-інформація»); народну творчість; офіційні документи законодавчого, політичного й адміністративного спрямування [4]. У всіх інших випадках відтворення творів вважається незаконним і тому журналіст зобов'язаний відповідати за скоєне. Залежно від ситуації, плагіат може бути віднесено до цивільного, адміністративного чи кримінального правопорушення.

У статті 432 Цивільного кодексу України читаємо, що суд може ухвалити рішення про вилучення та знищення матеріалів, які посягають на право інтелектуальної власності; стягнення грошової компенсації з порушника (розмір залежить від вини особи та інших істотних обставин); опублікування в засобах масової інформації оголошення, щодо вчинення і змісту порушення [6].

У статті 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначено, що присвоєння авторства тягне за собою відповідальність у вигляді сплати штрафу (від 10 до 200 неоподаткованих мінімумів) та конфіскації матеріалів [2].

Згідно зі статтею 176 Кримінального кодексу України, покарання може реалізуватися у вигляді: штрафу (від 200 до 1000 неоподаткованих мінімумів доходу); виправних робіт (до 2 років) або позбавлення волі на той самий строк із подальшою конфіскацією і знищенням матеріалів. У разі неодноразового вчинення плагіату суму сплати, а також строк виправних робіт/перебування у в'язниці збільшують. До того ж, в окремих випадках може накладатися заборона займати певні посади чи здійснювати певну діяльність [3].

На практиці випадок неодноразового привласнення чужих матеріалів знаходимо у колишньої головної редакторки українського журналу

«Vogue» Ольги Сушко. Як повідомляє Детектор Медіа, у 2018 році читачі її колонки виявили подібність поданої там інформації із статтею Шахрі Амірханової, що була опублікована в російському виданні «Harper's Bazaar» у 2006 році (як виявили подальші розслідування, авторка публікації також взяла інформацію з мережі). Згодом стало відомо, про запозичення з інших російських ресурсів – «Живого Журналу», «GQ» та «Коммерсанту» [1].

Відзначимо, що плагіат не лише порушує права автора, але й відбирає їх у споживача інформації. Передусім йдеться про право на повне і всебічне інформування (є однією із засад журналістської діяльності). Адже, копіюючи і поширюючи ті ж самі відомості стосовно певної теми, медійник сприяє типізації контенту, зменшує шанси аудиторії на отримання актуальної та ексклюзивної інформації і, певною мірою, навіть ставить під сумнів явище плюралізму.

До того ж, привласнюючи і публікуючи чужі твори, працівники медіа ставлять під сумнів власний професіоналізм, репутацію каналу комунікації і навіть більше – принижують сутність професії. Адже через їх дії сутність журналістики зводиться до елементарного переписування інформації.

Варто акцентувати й на тому, що порушення законодавства і етики шляхом вчинення плагіату, ставить під сумнів те, чи справді вітчизняні журналісти здатні виконувати покладену на них регуляторну функцію. Зрештою, як може викривати несправедливість у суспільстві той, хто й сам слугує її джерелом?

У підсумку зауважимо, проблема плагіату в журналістиці є глибокою і серйозною, вона сигналізує про недостатній рівень професіоналізму працівників масмедіа. Останній проявляється в ігноруванні (свідомому чи несвідомому) законодавства, етики, моралі й потребує вирішення шляхом впровадження та популяризації спеціалізованих знань у закладах формальної та неформальної освіти.

Список використаних джерел:

1. В мережі з'явилися нові приклади плагіату в матеріалах Ольги Сушко. *Детектор медіа* : веб-сайт. URL: <https://detector.media/medialife/article/142205/2018-10-31-v-sety-royavylys-novye-prymery-plagyata-v-materyalakh-olgy-sushko/> (дата звернення: 04.11.2022).

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 04.11.2022).

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 03.11.2022).

4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 02.11.2022).

5. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 02.11.2022).

6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.11.2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-80>

Хуторна Г. П.

*аспірантка кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ КІНОТЕКСТІВ ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІКИ ЛІПСИНК

Кіномистецтво сьогодні є чи не найпоширенішим видом мистецтва, а завдяки сучасним технічним досягненням ми маємо змогу дивитися фільми режисерів різних країн, перекладені українською мовою.

Терміном «кінопереклад» зазвичай називають переклад художніх та анімаційних фільмів, а також серіалів. На сьогодні є багато вчених, які досліджують проблеми кіноперекладу, зокрема, Т. Г. Лук'янова, М. Кронін, М. Бейкер, Хорхе Діаз Синтаз та ін.

Однак недостатній інтерес саме українських дослідників до кіноперекладу унеможливило швидку інтеграцію досвіду зарубіжних дослідників та вироблення власних методологічних засад.

Отже, *актуальність* дослідження обумовлена зростом попиту на кінопродукцію, перекладену українською, а також наявністю недостатньої кількості теоретичних та практичних праць, присвячених дослідженню цієї проблеми. *Метою дослідження* є виявлення та аналіз особливостей перекладу англomовних фільмів українською через застосування техніки ліпсінк-перекладу.

Значна трансформація оригінального кінотексту зумовлена необхідністю використання техніки ліпсінк-перекладу. Ліпсінк-переклад – це процес перекладу в дублюванні, який полягає в перекладі реплік за принципами фонетичного, семантичного та драматичного синхронізму, тобто ліпсінк-переклад має збігатися з артикуляцією й кінесикою персонажів (акторів) на екрані, збігатися за тривалістю звучання (ізохронізмом), забезпечувати точну та повну передачу змісту оригіналу з виконанням прагматичних завдань перекладацького акту. Одиницею ліпсінк-перекладу є ліпсінк-відповідник [1, с. 343].

Існують певні перекладацькі стратегії та підстратегії, які є критеріями добору ліпсінк-відповідників [2, с. 53]. Під час дослідження кінотексту художнього фільму «Mary Queen of Scots» – «Марія – королева Шотландії» (2018) режисера Джозі Рурк та його українського перекладу ми дійшли висновку, що найбільш доцільним є процес адаптації реплік з опорою на стратегію добору відповідників за типом кадру: обличчя мовця видно крупним планом, мовець знаходиться у кадрі, але обличчя не видно, або ж глядач взагалі не бачить мовця.

Отже, тип кадру та необхідність дотримання вимог ліпсінк-перекладу зумовлює і вибір перекладацьких трансформацій. Так, під час перекладу реплік кінотексту фільму «Марія – королева Шотландії» найчастіше використовували граматичні трансформації, а саме граматичну заміну, що свідчить про істотний вплив граматичного аспекту мови на процес перекладу реплік кінотексту. Саме граматичні трансформації дають змогу адаптувати репліку для сприйняття українським глядачем без значних смислових та структурних втрат. Також варто звернути увагу на лексико-граматичні трансформації, а саме трансформацію смислового розвитку (або модуляцію), використання якої було зумовлено необхідністю отримання репліки МП, яка є майже або цілком тотожною репліці МО за довжиною.

Список використаних джерел:

1. Мельник А.П. Основні етапи дублювання фільмів українською мовою. *Проблеми зіставної семантики*. Київ. 2011. № 10. С. 341-348.
2. Pettit Z. Translating register, style and tone in dubbing and subtitling. *The Journal of Specialised Translation*. 2005. № 4. p. 49–65.

Ціватий В. Г.

*кандидат історичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України,
член правління Наукового товариства історії дипломатії
та міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ПУБЛІЧНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ XXI СТОЛІТТЯ: МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ, ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ТА ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ АСПЕКТИ

Поліцентричний світ і сучасне глобалізоване суспільство XXI століття характеризуються такими міжнародно-політичними маркерами як – інституціоналізація, інтернаціоналізація, комунікація, інформатизація, цифровізація багатьох сфер життя, у тому числі – їх міжнародного, культурного, політико-дипломатичного, наукового та освітнього дискурсів [1, с. 26-29].

Глобалізація сприяє безперервним процесам культурного взаємообміну, інституціоналізації освітніх і наукових знань, збагаченню суспільного та соціокультурного досвіду, які тісно пов'язані з телекомунікаційними та інформаційно-комунікаційними технологіями (ЗМІ, інтернет-спілкування, автоматизований переклад мов, онлайн-навчання, відео-конференції тощо). У відповідь на нові інтелектуальні виклики сучасна система освіти і модель професійної освіти повинні оперативно оновлюватися, щоб відповідати актуальним вимогам часу, а сформовані професійні компетентності й актуалізовані здібності до міжкультурної комунікації та публічного спілкування – пріоритетна умова успішної інтеграції у світовий простір з використанням різного інноваційних інструментів і технологій освіти, науки і дипломатії [2; 6].

Концепт «міжкультуральність» означає відносини обміну та рівноправного спілкування між культурними групами, які різняться за критеріями, такими як етнічність, релігія, мова чи національність тощо. Інтеркультуральність та кросскультуральність мають на меті побудувати більш демократичне суспільство. Це стосується процесів взаємозв'язку і передачі знань, кодів, закономірностей і цінностей між різними культурними групами, розуміння того, що існує рівність між суб'єктами, незалежно від того, яке місце вони займають в інституціональній соціокультурній системі. UNESCO називає це

поняття на своєму вебсайті як «...побудова справедливих відносин між людьми, громадами, країнами та культурами» [7].

Інтеркультуральність в освіті і науці – це новий тренд сьогодення. Термін міжкультурність набирає важливого значення у визначенні державної політики для побудови більш справедливих соціальних відносин. У цьому сенсі існують різні ініціативи в галузі освіти, науки, бізнесу – як фундаментальний засіб формування цінностей. Кроскультуральність, інтеркультуральність і міжкультурна освіта стосується декількох стратегій, які необхідно поєднувати.

Термін «міжкультурна комунікація» виник у 1970-х роках у роботі Л. Самовара та Р. Портера «Комунікація між культурами» («Communication between Cultures») [8]. Сучасні ж вчені продовжують теоретико-методологічні дискусії з цієї проблематики, але більшість розуміють цей концепт як «спілкування носіїв різних культур, які для спілкування використовують мовне різноманіття (спілкування багатьма мовами)», «...міжкультурна комунікація є особливою формою комунікації двох або більше представників різних культур, у ході якої відбувається обмін інформацією та культурними цінностями взаємодіючих культур...». Дослідження міжкультурної комунікації інституціоналізується в міждисциплінарну предметну сферу, її широко досліджують міжнародники, філологи, історики, етнологи, етнолінгвісти, семіотики, психологи, етнопсихологи тощо. Об'єктом насамперед стають проблеми комунікативних невдач та їх наслідків для соціокультурного середовища, і насамперед у сфері та ситуаціях міжкультурної комунікації. Національно-культурні чинники істотно впливають як на елементи мовного коду, так і на власне процес міжкультурного спілкування. Для забезпечення ефективного спілкування між представниками різних культур подолання мовного бар'єру недостатньо, адже існує культурний бар'єр – національно-специфічні відмінності [5, с. 26–29; 9].

Звернення до нової наукової парадигми в педагогіці та психології навчання, а саме – формування навичок та професійних компетентностей міжкультурної комунікації та майстерності публічних виступів, зумовлене розширенням ділових міжнародних контактів України, появою нових сфер та напрямів професійної діяльності, призвели до радикальних змін вимог, що висуваються перед власником диплома про вищу освіту в гуманітарній сфері. На сьогодні ми спостерігаємо перехід до нових/інноваційних форм культурних і креативних індустрій. У них зникає чіткий розподіл на виробників і споживачів контенту. Культурні та креативні галузі вважаються попередниками нових, динамічних форм економічної діяльності. У міру

переходу від індустріального суспільства до інтелектуального (цифрового; інформаційного), творчий підхід до вирішення завдань стає важливим фактором конкурентоспроможності [3, с. 24–28; 6].

Креативні індустрії – це один із нових підходів інноваційного розвитку культури інформаційного суспільства. Він володіє великими можливостями і величезним потенціалом для розвитку культурного кластера в сучасних умовах. Креативні (творчі) індустрії – це тип соціально-культурних практик, домінуючою і об'єднуючою ідеєю в яких виступають творчі й культурні компоненти. Виходячи зі сформованих на сьогодні концепцій і підходів, до креативних індустрій відносять діяльність в області виконавських і візуальних мистецтв; дизайну і ремесел (виробів ручної роботи); кіно, телебачення і медіа, історико-культурного туризму тощо. Креативні індустрії можна також визначити як галузь економіки, сфера бізнесу, що об'єднує підприємців та підприємства, продукція яких несе в собі потенціал створення, виробництва та експлуатації творчої інтелектуальної власності [2].

Розвиток креативних індустрій виступає як один із вагомих факторів соціально-економічного розвитку постіндустріальної економіки та туристичних регіонів України [1; 5, с. 175-185].

Успішна міжкультурна професійна взаємодія ділових партнерів та інституціональних акторів у сфері міжнародних відносин – це означає адекватну комунікативну поведінку в процесі взаємопізнання (перцептивний рівень), взаєморозуміння (комунікативний рівень), встановлення взаємовідносин професійного співробітництва (інтерактивний рівень) і, отже, передбачає поряд з іноземною мовою, вміння адекватно інтерпретувати та приймати соціокультурне різноманіття партнерів і відповідні моделі міжкультурного спілкування [1; 2].

В умовах професіоналізації соціокультурного середовища та нової вищої освіти інституціоналізується концепт «професійна міжкультурна комунікація»: поєднання двох типів комунікативної поведінки – загальнокультурні норми (етикетні норми) та норми професійної поведінки (професійна етика та службовий етикет). Важливо також наголосити, що комунікативно-поведінкове вміння визначається сукупністю норм і традицій спілкування та етикетних норм народу тієї чи іншої лінгвокультурної сукупності [4, с. 154–156].

Сумісність аспектів реалізації зазначених підходів дозволяє інтегрувати їх у викладанні іноземної мови з метою формування навичок міжкультурної (крос-культурної) комунікації та крос-культурних компетентностей. У процесі навчання професійному міжкультурному спілкуванню необхідно формувати у студентів оволодіння

компетентностями стратегічного інструментарію для ведення професійного комунікативного діалогу [1; 3, с. 24–28; 9].

Таким чином, інноваційність міжкультурної комунікації та «поворот до культури» у нових умовах модернізації України, вимагає інших культурологічних, інституціональних, туристичних і громадських систем відповідно до вимог часу та їх адаптації в умовах поліцентричного світу XXI століття (інтеркультуральність, інтернаціоналізація освіти, кросскультуральність, міжкультурна комунікація тощо). Культурні та креативні індустрії – це новий інструментарій культурної, гастрономічної та публічної дипломатії України в умовах культурного й туристичного простору комунікаційного та інформаційного суспільства XXI століття.

Міжкультурна комунікація є важливим новим напрямом у формуванні професійних компетентностей випускників закладів вищої освіти (ЗВО) та їх систематичне оновлення через постійно діючу систему підвищення кваліфікації. Пріоритетними та актуальними питаннями для наукових досліджень є наступні: публічний простір і міжкультурна комунікація; освітня дипломатія і наукова дипломатія в контексті міжкультурної комунікації; інтернаціоналізація освіти і міжкультурна комунікація в умовах поліцентричності; інформаційний простір і міжкультурна комунікація; мовна міжкультурна комунікація; міжкультурні історичні зв'язки; міжкультурна комунікація студентів-іноземців у процесі фахової підготовки; міжкультурна комунікація в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції; міжкультурна комунікація в умовах глобалізації та ін.

Інституціональна історія та розвиток міжнародних контактів, метою яких є обмін інформацією та застосування її в подальшій міжнародній, політико-дипломатичній і діловій діяльності, в умовах глобалізаційних процесів – сприяє зацікавленню в розробці стратегій розвитку міжкультурних комунікацій, моделей міжкультурної комунікації, у підвищенні рівня міжкультурної комунікації та якості практичного володіння іноземними мовами в умовах поліцентричного та глобалізованого соціокультурного простору XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Культурологічний альманах: збірник наукових праць / За ред. С.С. Русакова. Вінниця–Київ, 2019. Вип. 11. 126 с.
2. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: ЦУЛ, 2012. 288 с.
3. Ціватий В.Г. Культурна спадщина, культурні та креативні індустрії в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття:

інституціональна історія і сучасні міжнародні відносини (темпоральний дискурс). *Креативний простір: електрон. науковий журн.* 2022. № 10. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 24–28.

4. Ціватий В.Г. Культурні та креативні індустрії в публічному просторі України: наука, освіта, інтеркультуральність (теоретико-методологічний, історичний та інституціональний дискурси). *Розвиток освіти, науки та бізнесу: результати 2021*: збірник наукових праць. Дніпро: ФОП Мареніченко ВВ, Україна, 2021. С. 154–156.

5. Ціватий В.Г. Поліцентричність сучасного світоустрою: мегатренд XXI століття (інституціональний контекст). *Зовнішні справи.* 2014. № 08. С. 26-29.

6. *Global Diplomacy: An Introduction to Theory And Practice.* (The Sciences Po Series in International Relations and Political Economy). Thierry Balzacq, Frédéric Charillon, Frédéric Ramel, William Snow. 1st ed. Paris, 2020. 374p.

7. Knight, J. Internationalization: A Decade of Changes and Challenges. *International Higher Education.* 2008. N. 50. P. 6–7.

8. Samovar L. *Communication Between Cultures* / L. Samovar, R. Porter, E. McDaniel, C. Roy. Belmont, 2013. 432 p.

9. Scollon R. *Intercultural Communication: A Discourse Approach* / R. Scollon, S. W. Scollon, R. H. Jones. John Wiley & Sons, 2012. 311 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-82>

Шотурма Н. В.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри журналістики,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЗОБРАЖУВАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЯХ

Дослідники світового ринку візуальних маркетингових комунікацій прогнозують успіх новітніх тенденцій, які будуть сприяти залученню уваги аудиторії. За версією журналу Forbes використання саме цих ЗМК дозволять компаніям утримувати своїх споживачів, які є фрагментованою і різноманітною групою, з високими очікуваннями та відсутністю терпіння. Щоб залишатися конкурентним, необхідно бути на виду, а це потребує значних витрат, тому як більшість нових трендів

безпосередньо мають на увазі використання високих технологій у відеоряді.

1. *Орієнтація на попередній клієнтський досвід і візуалізація продукції.* Маркетологи переходять від розрізненої реклами та неінтерактивних комунікацій до того, щоб стати природною частиною торгового циклу і продовженням процесу обслуговування клієнтів. Використовуючи інтегровані інструменти, маркетологи можуть залучати споживачів в онлайні (Інтернет-технології дозволяють робити це повсюдно, особливо якщо канал представлений в інтернет-платформі), простежити за подорожжю покупця, виміряти лояльність і настрої, і розробити інформаційну кампанію, яка відповість на потреби та інтереси аудиторії. Однак тут присутній певний ризик: покупці вже завалені візуальною інформацією.

2. *Взаємодія блокувальників відео-реклами і потенційної аудиторії.* Споживачі вже втомилися від «кричущого» маркетингу й візуального сміття. Якщо візуальна картинка не релевантна, вона дратує, а споживачі не схильні терпіти те, що дратує. Тому активним трендом буде створення реклами і подача інформації таким чином, щоб вона гармоніювала з потенційним користувачем. Так само використовуються клієнтоцентричні інсайти для контенту та залучення в соціальних мережах.

3. *Подальше залучення 3D-технологій з метою візуалізації.* Віртуальна реальність дозволяє споживачу буквально опинитися всередині їх улюблених ТВ-програм, попередньо побачити місце наступної відпустки або поміститися за кермо майбутнього автомобіля. Споживчий досвід – це пріоритет номер один, і хоча 3D технологія все ще розвивається, вона переходить з області новинки в мейнстрім. Більш активно вона буде представлена в ігровій галузі, але розумні компанії будуть шукати можливості представити свої продукти у віртуальному житті і показати їх на доступному ТВ-екрані.

4. *Бренди, нарешті, визнають в соціальних медіа канал, а не стратегію.* Соціальні медіа – це не маркетинг, і вони не є «стратегією» самі по собі – це вже усвідомили маркетологи. Соціальні медіа – це одна з багатьох платформ, тактик, як підтримує широкі кампанії. Це розуміння буде визначати маркетингові стратегії і бюджетні розподіли на короткі та емоційні відеоролики в наступних роках.

5. *Оmnіканальність стане стратегічним пріоритетом.* Попереду будуть компанії, що працюють багатоканально, на інтегрований споживчий досвід (одна безперервна взаємодія, а не ряд мікро івентів). Починаючи від причин, що стоять за помещенням у купівельний кошик, і закінчуючи створенням легких переходів між онлайн та офлайн

магазинами, омніканальність здатна поліпшити доходи. Креативне майбутнє інтернет-телебачення там, де простим кліком по рекламі можна буде перейти відразу до продавця товару.

6. *Big Data для маркетингологів.* Великі дані, які включають дані медіа і безсистемні дані – це золота жила для маркетингологів. До недавнього часу, багато з них цуралися великих даних, тому що їм не вистачало навичок або великобюджетних ресурсів, щоб перевести їх в щось значуще. Тепер на ринку з'явилися інструменти, які полегшують процес отримання та управління даними. Наступні рішення будуть неможливі без включення великих даних і, що більш важливо, аналітики, в маркетингові зображувальні рішення. Передусім, це огляди купівельної спроможності, охоплення населення телефірами, виходи реклами в пройм-тайм та під час найпопулярніших шоу тощо.

7. *Mobile на службі у маркетингу.* Маркетингологи, що не використовують мобільні технології, ризикують знову втратити можливості. Кількість людей, що заходять в інтернет з мобільних девайсів, переходячи між інтернет-стрімом телеканалу та сайтом із товаром, перевищило користувачів ПК. Для рітейлерів мобільні девайси – це вже основа, для інших, незабаром будуть. Як мінімум, це означає оптимізований для мобільних девайсів сайт, і, можливо, додатки та кампанії, спрямовані на користувачів мобільних девайсів. Лідери вже перейшли до використання інших новинок й мобільний маркетинг стає важливою складовою візуальної реклами.

8. *Зростання показників використання відео, а також активізація потокового відео і формування цільової аудиторії його сприйняття.* Якщо компанії розраховують на нове покоління споживачів своїх товарів та послуг, вони повинні будуть знайти можливість візуально залучати мілленіалів. Потокове відео – це must-have для маркетингової тактики. Нове покоління воліє знаходити розваги і навчання на YouTube, а не на традиційних ТБ-каналах. Snapchat, YouTube, гіфки, Vine будуть споживатися ще більше. Потокове відео перенесе це споживання на новий рівень, а такі платформи, як Periscope і Vlab віддали вже інтерактивні live-відео в руки власників смартфонів. Відео буде процвітати, а потокове відео вийде на передову зображувальної реклами, з інноваційними кампаніями, які дозволять споживачам бути зірками відеороликів.

9. *Контент як і раніше буде утримувати активні позиції.* Контекстна реклама не здає свої позиції, доводячи, що вона є сильним фактором. Сторітеллінг також вже грає ключову роль в залученні споживачів та збереження їх інтересу. Природний, релевантний контент на правильних каналах просуватиме контент-кампанії.

10. *Партизанський маркетинг чужими ресурсами 2.0*. Незначними є витрати і спосіб залучення клієнтів, збільшення прибутку за рахунок партнерства з іншими бізнесами. Прийоми партизанського маркетингу будуть використовувати як малі бізнеси і приватні підприємці, так й великі фірми – наприклад, сьогодні серед «партизанящих» можна назвати «Харлей-Девідсон», «Eukanuba», «Boston Beer Company» та інші. Різниця в тому, що якщо для малого бізнесу партизанський маркетинг може стати головним або навіть єдиним способом просування себе на ринку, то для середнього бізнесу він буде одним з ключових інструментів, а для великої фірми – додатковим візуальним інструментом маркетингу, що дозволяє «добрати» тих потенційних клієнтів, до яких не вдається дістатися за допомогою традиційної реклами.

Незважаючи ні на що залишиться вагомим і посилиться канал прямої адресної точно таргетованої реклами, персоніфікація видачі контенту користувачеві буде стосуватися не тільки традиційного ТБ, інтернету, але й Smart TV. Набуватимуть все більшого значення рекламні комунікації в інтернет-ТБ, ОТТ IP-TV. ТБ-формат почне мігрувати з провідних і кабельних каналів в нове інтернет-телебачення, намагаючись зберігати охоплення і масштаб аудиторії. В першу чергу, виграють агрегатори відео-контенту та платформи ОТТ-мовлення. Велику роль і вагу вже беруть блогери, лідери думок, нішеві видання та ЗМІ, але не в розрізі традиційних рекламних форматів. Навпаки, більше буде вишуканого зображувального контенту, а також спецпроектів і реаліті-шоу з елементами реклами. Не тільки на ТБ, а й на радіо, в друкованих, електронних інтернет-ЗМІ ми побачимо знакові спецпроекти.

Список використаних джерел:

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз : монографія. К. : МАУП, 2005. 564 с.
2. Чухрай Н. І. Маркетинг інновацій: посібник - Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. 256 с.
3. Barnes S. Computer Mediated Communication: Human to Human Communication Across the Internet. – Boston, MA : Allyn and Bacon, 2002. 347 p.

ПАНЕЛЬ 4. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-83>

Бєлінська І. Д.

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій,
Західноукраїнський національний університет*

Бек Г. М.

*викладач,
ВСП «Фаховий коледж економіки, права
та інформаційних технологій»
Західноукраїнського національного університету*

ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

З моменту виокремлення міжкультурної комунікації як феномена в цій галузі відбуваються постійні зміни, що залежать від різних факторів – геополітичних, економічних, суспільних тощо. Не існує єдиного визначення міжкультурної комунікації і вченими пропонуються різні варіанти – за визначенням М'язової І.Ю., міжкультурна комунікація – це водночас і наука і набір навичок, якими потрібно оволодіти під час спілкування, оскільки взаємодія з іншою культурою вимагає певних знань та умінь, зосередженості на успадкованих та ustalених нормах соціальної практики людей, які належать до різних національних та етнічних спільнот [2], на думку Ф.С. Бацевича, «міжкультурна комунікація – це процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило послуговуються різними ідентичними мовами, відчують лінгвокультурну «чужинність» партнера по спілкуванню, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні» [1, 9]. Реалізація завдань, на які орієнтується міжкультурна комунікація відбувається різними шляхами. Беручи до уваги одну із її властивостей, а саме інтеракцію, тобто

міжкультурну взаємодію, в якій комуніканти є представниками різних лінгвістичних комунікативних об'єктів, то доцільним є акцентування уваги на підборі навчального матеріалу при викладанні української мови як іноземної, оскільки, не зважаючи на складну ситуацію, у якій перебуває наша країна зараз, попит на вивчення української мови залишається досить високим і буде зростати у майбутньому, від так є потреба акцентувати увагу на контенті та якості навчальних ресурсів. Закордонні студенти підготовчих відділень у більшості випадків є представниками африканських та східно-азіатських регіонів, які є носіями власної культурної ідентифікації, не завжди належними чином проінформовані про Україну в різних аспектах. Ще донедавна для більшості з них наша держава була частиною росії і певна частина вивчала російську мову, маючи наміри надалі здобувати вищу освіту в Україні. Проте події останнього періоду остаточно змінили траєкторію розвитку освіти для іноземних здобувачів, зобов'язуючи їх вивчати українську мову як необхідну умову для подальшого навчання. То ж долучення інформативних ресурсів про Україну, її вагомих постатей, історичних віх в структуру навчальних комплексів сприятиме кращому розумінні і зникненню стереотипності у свідомості іноземних громадян.

Без сумніву, в контексті міжкультурної комунікації мова є одним із вагомих і значимих засобів і методів, тож і підхід до викладання української мови іноземцям окрім базових методик та педагогічних засобів потребує ретельної підготовки в контексті підбору навчальних та наочних матеріалів, які можна використати для основних завдань міжкультурної комунікації, а сама взаємообмін культурними та історичними цінностями, що збагатить досвід та світогляд студентів, водночас продемонструє нашу повагу і обізнаність в історії та культурі регіону їхнього проживання.

Як приклад зосередимося на процесі вивчення української як іноземної у групах студентів з КНР, які активно показують своє бажання вивчати солов'їну. Існує безліч навчально-методичних вказівок для викладання української як іноземної так само як і наукових шкіл та методик, які в різних масштабах успішно реалізуються в процесі викладання та показують хороші результати. Традиційно вивчення розпочинається з фонетичного курсу та основ правопису, вивчення певного лексичного мінімуму та азів граматики. При подальшому вивченні видо-часових форм дієслова, а саме минулих часів, доцільним є, на нашу думку будувати презентаційний та наочний матеріал на феноменах, подіях та особистостях, які є популярними, відомими та шанованими у Китаї. Наприклад, при вивченні минулих форм дієслова *бути* – варто залучити спочатку весвітньо відомі факти, осіб або

об'єктів для виконання плану вправ по підбору правильних форм – *був, була, було, були*:

1. Мерлін Монро .....відомою актрисою? – Так, вона..... відомою актрисою. 2. Альфред Хічкок ..... актором? – Ні, він ..... відомим продюсером. 3. Бетховен, Моцарт, Шопен ..... продюсерами? – Ні, вони ..... композиторами. 4. Томас Едісон ..... співаком? – Ні, він .....винахідником.

Надалі доречно долучати феномени українського та китайського культурно-соціального простору:

1. Григорій Сковорода .....відомим українським філософом. 2. Конфуцій ..... знаним художником? – Ні, він ..... першим китайським філософом. 3. «Євробачення» 2017 ..... в Україні./ Пісенний конкурс «Євробачення» 2017 ..... в Україні. 4. Олімпійські ігри ..... в Пекіні в 2008 році. 5.Пандемія Covid 19..... в 2019-2022 роках.

Схожий алгоритм можна застосовувати при вивченні прикметників і пропонувати студентам матеріал для вивчення, використовуючи прикметники відомий, знаний, цікавий, сумний, привабливий, популярний тощо.

Такий же підхід можна використати при вивченні прийменників, що використовуються для демаркації місця знаходження об'єктів та осіб. Продуктивними виявили себе демонстрація карт країн (в даному випадку України та Китаю), що полегшує засвоєння матеріалу та напрацьовує навички використання правильних прийменників у вправах шляхом задавання питань на кшталт «Де знаходиться?» та відповідей «На заході, сході (півночі, півдні)...країни (регіону, провінції)», «В центрі країни (регіону, провінції)», «В країні (регіоні, провінції, місті)». Впровадження елементів такого стибу мають гармонійно вписуватися в структуру занять, в жодному раз не обтяжуючи його та виконуючи і пізнавальну, і навчальну функції.

При застосуванні такого підходу, де відбувається не лише засвоєння граматичних правил, а здійснюється своєрідний діалог культур, взаємообмін фактами та інформацією, який сприяє зближенню та розумінню, взаємоповазі та показує вшанування і обізнаність, що мотивує і заохочує студентів до подальшого навчання. Засвоєння матеріалу дозволить майбутнім фахівцям почуватися впевнено, працюючи у транснаціональних компаніях та мультикультурних командах, що стає є рушійною силою міжнародного бізнесу в сучасному глобалізованому світі.

Якщо у групі з вивчення української мови як іноземної присутні студенти інших країн то такий хід дій доречно застосовувати також, зберігши баланс в подачі інформації, матеріали з фактами, необхідно

розподіляти рівномірно, аби однаково були задіяні усі слухачі і таким чином діалог культур перетвориться у полілог, який стає інструментом комунікативної взаємодії носіїв різних культурних спільнот, окреслюється національна картина світу, відбувається взаємозбагачення, долаються негативні стереотипи, популяризуються духовні надбання різних народів.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 343 с.

2. М'язова І.Ю. Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз): Дис... канд. наук: 09.00.03 – 2008. <http://www.disslib.org/mizhkultura-komunikatsia-zmist-sutnist-ta-osoblyvosti-projavu.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-84>

Даниленко Л. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри мовної підготовки,
Запорізький державний медичний університет*

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СТОМАТОЛОГІЯ»: НА ПРИКЛАДІ ТЕМИ «З ІСТОРІЇ Ї МЕДИЦИНИ»

Іноземні студенти спеціальності «стоматологія» Запорізького державного медичного університету вивчають українську мову з метою здобуття фахових знань, спілкування з пацієнтами під час практики та для повсякденної комунікації в суспільстві. Зміст занять з української мови максимально орієнтований на навчальні плани спеціальних медичних дисциплін, водночас передбачає культурологічну складову. Уже на першому курсі студенти-стоматологи ознайомлюються з народними традиціями, святами, мистецтвом, цікавими ландшафтами, відомими особистостями України. Це важливо для цілісного сприйняття країни, яку обрали для навчання, а отже й для органічного співжиття в ній.

Першочерговою проблемою в методиці викладання української мови як іноземної вважається комунікативний комфорт здобувачів, на що звертають увагу науковці й методисти (А. Гаврилюк, І. Кочан, Т. Лях,

Л. Назаревич, Б. Сокол, О. Тростинська, Н. Ушакова та інші). Ефективність комунікативних методів навчання іноземців дуже добре посилюється духовним потенціалом української мови, яка відображає довілля й характер українського народу. Л. Назаревич у контексті використання методів ейдетики вказує на важливість намірів викладача «підвищити загальнокультурний та інтелектуальний рівень особистості, змоделювати картину українського світу...» [3, 241].

За непростих умов дистанційного навчання, що стало потребою викликів сьогодення, втрачається одна з важливих складових здобуття знань іноземцями в Україні – зручне входження в суспільне середовище, розуміння специфіки його життєдіяльності, легкість отримання мовленнєвого досвіду. Тож зосередження уваги на культурологічних темах під час вивчення української мови дистанційно набуває особливого значення, а методика вивчення цього процесу стає досить актуальною.

Важливою в такому аспекті є тема «З історії медицини», оскільки вона занурює в самобутню атмосферу України, розширює уявлення про розвиток спеціальності, розвиває вміння аналізувати й порівнювати явища і, звичайно, краще засвоювати мовні знання.

Методика вивчення теми «З історії медицини» традиційно полягає в ознайомленні з текстом, обговоренні його проблематики, поповненні словникового запасу, вдосконаленні граматичних знань та комунікативних умінь. Добір такого матеріалу потребує виваженості й передбачення запиту іноземців. Тут пріоритетними стають цікавий зміст, доступність сприйняття, фактаж, яскраві приклади. Об'єктом розвідки обираємо статті В. Маньовської «Болюча тема, або як 100 років тому у Львові лікували зуби» та Т. Яцечко-Блаженко «Як лікували зуби 100 років тому». Ці тексти створені на основі архівних даних, стилістично оригінальні, мають зрозумілу лексику, добре структуровані і, в разі необхідності, піддаються адаптуванню для роботи з іноземними студентами. Авторки тримають певну інтригу, заохочують читача емоційними судженнями, ілюструють матеріал архівними фотографіями.

Під час засвоєння теми «З історії медицини» пропонуються такі етапи: робота зі словником, виконання передтекстових та післятекстових завдань, безпосереднє читання статей, закріплення вивченого. У випадку з культурологічною проблематикою доцільні такі види роботи, як: роздум, дискусія, реконструкція ситуації, опис ілюстрації тощо.

На етапі роботи зі словником важливо спрямувати студентів на асоціативне мислення та викликати в них емоції (здивування, захоплення, осуд тощо). Це створить ефект швидкого запам'ятовування.

У запропонованих текстах деякі лексеми або ще не знайомі іноземним здобувачам, або вживаються ними нечасто. Пропонується подумати й обговорити, яке відношення до стоматології можуть мати слова, що вказують на назви осіб (*банщик, цирульник, ювелір, коваль*), назви предметів побуту (*мило, вугілля, каучук*), їжі (*горіхи, шкаралупа, сухарі*). Після прочитання тексту студенти можуть перевірити, чи збігаються їхні думки з авторськими щодо вживання поданих лексем.

З розвитком комунікативних навичок варто поєднувати засвоєння граматичних знань. У контексті заявленої теми ефективним є вивчення однорідних членів речення, узагальнюючих слів при них, а також вставних конструкцій. Вправи на утворення речень з використанням запропонованих моделей розвивають вміння зіставляти явища, розлого будувати думку, фіксувати в пам'яті факти (особливо, коли вони стосуються професії). Наприклад:

Трансформуйте подані речення з однорідними членами, використовуючи моделі не тільки __, а й __; не лише __, а й __.

1. Колись кожен дантист повинен був за свій рахунок придбати *ручні інструменти і стоматологічний матеріал* [4].
2. Щоб отримати право називатися справжнім дантистом, потрібно було *здати екзамени на одному із медичних факультетів тогочасних вишів, зробити кілька вдалих операцій* [4].
3. Кожна людина повинна *доглядати за зубами і відвідувати стоматолога щонайменше двічі на рік*.
4. Здоров'ю зубів загрожують *солодкі продукти та куріння*.
5. Потрібно *чистити зуби й полоскати ротову порожнину*.

Уточніть зміст речень, перераховуючи факти, про які йдеться в тексті.

1. Більшість тогочасних людей, зокрема, _____, мали проблеми з зубами [4].
2. 100 років тому в Україні через брак професійних дантистів нерідко стоматологічні послуги надавали представники таких _____, як: банщики, цирульники та навіть ювеліри [4]

Змістове наповнення запропонованих текстів – гарний матеріал для розширення кругозору студентів, осмислення ними тяглості в розвитку

стоматології. Це спонукає не тільки сприйняття, а й проговорювання нового.

Поради львівської лікарки Софії Парфанович щодо догляду за зубами [2] використовуємо як предмет дискусії та зразок для складання переліку своїх пропозицій пацієнтам. Реклама дантиста Якова Насса [2] – цікава модель для написання реклами власного стоматологічного кабінету. Пояснення різниці між значеннями слів «зубний лікар» і «дантист» [4] допоможе при створенні порівняльних мовних конструкцій.

Обов'язковим у вивченні теми «З історії медицини» є наочність, насамперед фотографії, які добре представлені в обох статтях. Візуальне сприйняття має супроводжуватися говорінням, а саме описами побаченого; зіставленням, протиставленням і аналізом відображених процесів, деталей та емоцій.

Зразок завдання.

Розгляньте малюнки. Зверніть увагу на умови видалення зубів: приміщення, меблі, одяг, інструменти, асистенти. Продовжіть речення:

Виривання зуба. Фото початку ХХ ст. Коваль вириває зуба.
Малюнок ХVІІІ ст. [4]

1. Раніше зуби лікували не тільки лікарі, а й _____.

2.	Лікар	не	пломбує	зуб	пацієнту,	а
<hr/>						
3.	Пацієнт	відчуває	не	лише	біль,	а й
<hr/>						
4.	Коваль	використовує	не	стерильний	інструмент,	а
<hr/>						
5.	Лікар	і	коваль	одягнені	не	в білі халати, а
<hr/>						
6.	Асистент	тримає	пацієнта	не	лише	рукою, а ще й
<hr/>						

Засвоєння теми «З історії медицини» на уроці української мови дає можливість іноземним студентам отримати мовні знання легко й цікаво. У процесі роботи з текстами активізуються увага, мислення, почуття. Нова інформація, лексика і граматичні норми української мови засвоюються в органічній взаємодії, що забезпечує сприйняття мовних процесів і зацікавлення професією. Тож культурологічна основа в теорії та практиці викладання української мови як іноземної важлива й перспективна в наукових дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Даниленко Л. Гнатенко С. Українська мова як іноземна. Мова стоматолога. Частина 2: практикум для студентів – іноземних громадян І курсу спеціальності 221 «Стоматологія» вищих медичних закладів освіти. Запоріжжя : ЗДМУ, 2022. 263 с.
2. Маньовська В. «Болюча тема, або як 100 років тому у Львові лікували зуби». Фотографії святого Львова. <https://photo-lviv.in.ua/bolyucha-tema-abo-yak-100-rokiv-tomu-u-lvovi-likuvaly-zuby/> (дата звернення: 20.11.2022).
3. Назаревич Л. Вивчення української мови як іноземної: прийоми та методи ейдетики // Studia methodologica. № 40. 2015. С. 240–244.
4. Яцечко-Блаженко Т. «Як лікували зуби 100 років тому». Український тиждень. <https://tyzhden.ua/iak-likuvaly-zuby-v-ukrainy-100-rokiv-tomu/> (дата звернення: 20.11.2022).

Карікова Н. М.

*доктор філософії (філологія), доцент,
доцент кафедри українознавства і мовної підготовки
іноземних громадян,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Донедавна Україна була привабливою для іноземців країною, які мали на меті здобути якісну вищу освіту в будь-якій галузі знань. До нас приїжджали чужоземці з Марокко, Китаю, Японії, країн Африканського континенту, Турції, Індії, Австралії тощо. Зрозуміло, що викладання української мови в мультикультурних групах вимагає від викладача не тільки високої фахової підготовки, а й знання певних культурних особливостей, притаманних представникам тієї чи тієї країни.

Міжкультурну комунікацію потрактуємо насамперед як процес «досягнення взаєморозуміння і налагодження контактів між людьми, які належать до різних національних і культурних спільнот» [1, с. 6].

Під час проведення занять викладач повинен навчати іноземних студентів української мови, застосовуючи при цьому сучасні інноваційні методи й прийоми. І це завдання є абсолютно беззаперечним і очевидним, проте не слід також забувати, що для досягнення високих навчальних результатів викладачеві потрібно створити всі умови задля цього. Кожному студентові інтернаціональної групи має бути комфортно й цікаво на заняттях, разом із тим кожний студент має відчувати до себе поважне ставлення як від викладача, так і від інших суб'єктів комунікації.

Готуючись до першого заняття, викладач насамперед має заочно познайомитися з кожним студентом своєї групи. Окрім кількісного складу комунікантів (бажано знати ще гендерну приналежність), він має володіти інформацією щодо країни, з якої приїхав студент, національної й релігійної приналежності, віку тощо. Уся ця інформація допоможе викладачеві згодом вибудувати успішну міжкультурну комунікацію між усіма членами групи.

Міжкультурна комунікація на заняттях з української мови як іноземної, як правило, відбувається на двох рівнях:

1 рівень – це комунікація між викладачем та студентом/студентами конкретної групи;

2 рівень – комунікація між студентами різних національностей у межах конкретної групи.

І на першому, і на другому рівнях вдається виокремити певні особливості, що виникають у процесі міжкультурного спілкування під час навчання.

Викладач повинен зважати на склад конкретної групи, де він викладає свій курс. Не завжди іноземні групи за своїм складом є монокультурними. Часто в одній групі навчаються студенти різних національностей (інколи в такій групі можна нарахувати представників 5-6 різних національностей). Окрім того, навіть якщо в одній групі переважна кількість студентів – репрезентанти однієї національності, викладачеві слід пам'ятати про вік і відповідно – вікові особливості своїх учнів, адже, наприклад 19-річний студент-марокканець більш емоційно реагує, скажімо, на негативну оцінку за письмову роботу, аніж 27-річний. Такі нюанси слід враховувати і під час підготовки до занять, і під час їх проведення.

Для вибудування успішної міжкультурної комунікації викладач на своїх перших заняттях може запропонувати студентам презентувати себе (стисло розказати про те, звідки студент приїхав, як його звали, скільки йому років, скільки у нього братів та сестер, ким працюють його батьки). Мовою спілкування під час таких самопрезентацій часто виступає англійська, якою, як правило, вільно володіють усі учасники комунікації. Проте бувають винятки, і тоді дуже корисним для налагодження міжкультурної комунікації є залучення студентів, що володіють кількома мовами, до співпраці з викладачем. Такі студенти допомагають перекласти те, що хоче сказати комунікант, який не володіє на достатньому для розуміння рівні мовою інтернаціонального спілкування. Така увага заслуговує на довіру, окрім того, студенти розуміють, що викладач намагається кожного з них почути й залучити до комунікаційного процесу. Співпраця допомагає й у тому випадку, коли викладач, пояснивши теоретичний матеріал українською мовою, стикається з тим, що не всі студенти його зрозуміли. Тоді студент, якого можна представити групі як свого «асистента», розтлумачує матеріал рідною для учасника комунікації мовою.

Створенню результативної міжкультурної комунікації сприяє й розподіл групи на 2-3 команди (бажано, щоб вони не були монокультурними) для виконання практичних завдань, які потрібні для кращого засвоєння теоретичного блоку. Під час виконання таких завдань (особливо на швидкість) кожний учасник максимально занурюється в

комунікаційній процес і намагається якнайкраще зрозуміти членів своєї команди й водночас бути зрозумілим для них.

Абсолютно неприпустимим є ігнорування викладачем випадків, коли сильний студент, що має високі навчальні показники, починає демонструвати під час заняття зневажливе або образливе ставлення до свого одногрупника (репрезентанта, як правило, іншої національності), який має посередні успіхи в навчанні. Ця демонстрація може відбуватися в такий, наприклад спосіб, як імітація звуків баранів (бекання). У такому випадку реакція викладача може бути тільки одна – попросити залишитися після занять студента-образника й пояснити йому недоречність такої поведінки під час навчання.

Отже, на основі практичного досвіду викладання української мови як іноземної в інтернаціональних групах можемо зробити такий висновок: створення комфортних умов під час навчання є запорукою успішної міжкультурної комунікації між усіма членами групи, що згодом відбивається на високих навчальних результатах іноземних студентів.

Список використаних джерел:

1. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. Київ: «Академія», 2012, 288 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-86>

Пилипенко С. П.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
ПВНЗ «Київський медичний університет»*

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У сучасних умовах інтеграції культур Україна орієнтує заклади вищої освіти не тільки на професійну підготовку фахівців, а й на розвиток культури особистості, готової до самостійної діяльності в новому соціокультурному середовищі, активної взаємодії з представниками інших культур на засадах толерантних взаємин. Нині дедалі більше ЗВО, зокрема ПВНЗ «Київський медичний університет», набувають міжнародного характеру, який сприяє інтеграції міжнародних та міждержавних контактів.

Соціально-культурні та економічні трансформації, що відбуваються в сучасному світі останнім часом, сприяють зростанню міжкультурної комунікації, розширенню різноманітних контактів між представниками різних культур. Всі ці фактори потребують наявності певної компетентності, важливим показником якої є володіння нормами міжкультурної комунікації, яка за певних характеристик побудови здатна стати як засобом підвищення загальної компетентності індивіда, так й істотно проводити процеси його зростання, зокрема характер процесів самовизначення. Від самовизначення у культурі і за допомогою культури залежать взаємовідносини індивіда з оточуючими його людьми, ставлення до своєї діяльності, усвідомлення власної індивідуальності. Внаслідок такої активності народжуються нові форми культурного простору, які опосередковано впливають на інших людей. У цьому контексті вважається актуальним філософський аналіз такої важливої складової людського буття, як міжкультурна комунікація.

Говорячи про міжкультурну комунікацію, слід зазначити, що культура з філософської точки зору є головною складовою людського буття, що пов'язане зі здатністю зміни та перетворення навколишнього світу. Як відомо, культура характерна лише для людини, де вона виступає творцем. Все, що створено людиною є частиною культури, у тому числі і комунікація, яка є важливою частиною людського життя. Комунікація, в свою чергу, (від лат. *communicatio* – зв'язок, повідомлення) – це спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні; повідомлення інформації від однієї людини до іншої або кількох інших» [1, с. 101]. Комунікація є тим важливим елементом, який характеризує комунікативний стиль кожної культури.

Вважається, що поняття «міжкультурна комунікація» запроваджено у 1950-х американським культурним антропологом Едвардом Т. Холлом. У цей період виходить книга під назвою «Культура як комунікація: модель та аналіз», в якій Е. Холл та Д. Трегер аналізують процес діалогу, розглядаючи його як специфічну галузь людських взаємин. Пізніше Е. Холл у роботі «Німа мова» (*The Silent Language*) розвиває ідею про взаємозалежність комунікації та культури, де він вперше говорить про проблему міжкультурної комунікації на рівні наукового дослідження. Так, Е. Холл стверджує, що культура – це комунікація, а комунікація – це культура.

Основним фактором здійснення міжкультурної комунікації є участь у ній представників різних культур (як мінімум двох), де представник кожної культури ідентифікує себе, а також інших учасників комунікації виходячи з культурних відмінностей. Гносеологічний аспект спілкування – це те, «...що воно є не тільки одним із засобів пізнання

людиною зовнішнього світу, включаючи інших людей та саму себе, а й ефективним інструментом упорядкування відносин між людьми, між соціумом і довкіллям» [2, с. 33].

Філософська проблема комунікації була також сформульована як загальна проблема буття людини в працях Ж.-П. Сартра, М. Хайдеггера, Х. Ортега-і-Гассета, К. Ясперса. В цих роботах розглядається предмет комунікації як конфлікт особистостей та взаємодії «Я» та «Іншого», що актуалізує буття індивіда та соціуму загалом.

Філософське розуміння комунікації як універсальної характеристики буття людини передбачає формування умов сумісного існування індивідів на основі довіри та взаєморозуміння для здійснення колективної діяльності. Змістом комунікації є усвідомлення себе з позиції іншого як рівноправних партнерів за духом та менталітетом з метою досягнення консенсусу як між суб'єктами, так і соціальною групою, до якої вони належать.

Особливої актуальності комунікативні теорії набувають у період глобалізаційних процесів у світі, коли ми маємо справу з формуванням відкритих, тісно взаємодіючих та взаємопов'язаних культур. Людське повсякденне середовище спілкування сповнене численними символічними кодами, певним набором засобів комунікативної взаємодії. При спілкуванні з «Іншими» людина використовує моделі та тактику поведінки, які приймалися їй, як правило, закріплювалися у її соціокультурному середовищі під час історичного розвитку. Разом з ними людина сприймає й стереотипи, які не завжди є вірними. При зіткненні з іншою культурою наш власний набір стандартних типів і правил спілкування може не спрацювати, а нездійснені очікування між учасниками комунікації, збільшення складності у відповідності інтересів найчастіше обертаються причиною конфліктів.

Міжкультурна комунікація потенційно містить у собі можливість конфліктних ситуацій набагато більшою мірою, ніж міжособистісна комунікація у межах однієї культури. Джерелом конфліктних міжкультурних ситуацій є культурно обумовлені інтерпретації, поведінка та вербальні коди, що сформувалися у процесах інкультурації комунікантів із різних культур. Процес міжкультурної комунікації звертає увагу на необхідність розвитку взаємодії різних культур через діалог, який сприятиме більш продуктивному налагодженню взаємозв'язків, усвідомлення загальнолюдської єдності та прагнення розуміти представників різних народів. Саме діалог стає визначальним у руслі культурологічного, аксіологічного та контекстного підходів. Освітній процес також постає як особистісна взаємодія, як діалог, результатом якого є розуміння, усвідомлення, співпереживання,

відкриття світу. Принцип діалогу дозволяє поєднувати у мисленні та діяльності людей різні культури, форми діяльності, поведінки, ціннісні орієнтації.

Таким чином, філософський аналіз міжкультурних комунікацій виходить з того факту, що сучасний культурний простір є динамічною відкритою системою, а процес міжкультурної взаємодії розглядається як взаємовідносини між представниками різних культур, етносів та держав. Міжкультурні комунікації спрямовані на виховання міжкультурної компетентності, під якою розуміється комплекс соціальних навичок та здібностей, за допомогою яких індивід успішно здійснює комунікацію з партнерами інших культур як у повсякденному, так і у професійному контексті. Вивчення вербальних та невербальних характеристик різних культур, правильне прочитання комунікативних знаків іншого культурного простору та організована на цій основі комунікативна діяльність забезпечують успішність міжкультурної комунікації. Таким чином, кожен конкретний акт комунікації опосередковується культурними відмінностями співрозмовників.

Слід зазначити, що залежно від специфіки культури розрізняють колективістський та індивідуалістський типи. Колективістський тип культури характерний переважно для східних народів, у якому головною цінністю культури є ототожнення себе з колективом. Навпаки, в індивідуалістських культурах акцент робиться на особистості, де головною цінністю виступає індивідуалізм: кожна людина керується своїми принципами та переконаннями. Специфіка цих типів культур у рамках єдиного інформаційного суспільства нікуди не зникає, а навпаки заявляє про свою самостійність, що призводить до такого явища як комунікаційний плюралізм.

Враховуючи ситуацію культурного розмаїття, сьогодні практично жодна культура не існує без взаємодії з іншими культурними утвореннями. Функціонування культур, їхнє взаємопроникнення та постійна взаємодія, як правило, здійснюється різними мовами. Одним з найважливіших засобів, що значно полегшують взаєморозуміння в рамках міжкультурної комунікації є володіння іноземною мовою. Однак знання мови, за допомогою якої можливе здійснення міжкультурної комунікації, не вичерпує конфліктності міжкультурного спілкування, оскільки не є універсальним елементом у вирішенні проблем, що виникають між представниками різних культур. Проблема розуміння не може бути зведена до простого знання мови іншої культури, хоча і є дуже важливим фактором у міжкультурному спілкуванні. Без сформованого толерантного міжкультурного бачення світу знання мови практично марне. Таким чином, розуміння у міжкультурній комунікації

тісно пов'язане з певними системами цінностей та особливостями переживання фактів дійсності. За рахунок включення аксіологічної та життєвої компоненти, розуміння різних культур стає більш адекватним, а їхня взаємодія більш повноцінною; в результаті чого представники різних культур вивчають традиції, цінності та норми один одного.

Таким чином, динаміка процесу міжкультурного спілкування не відокремлена від вивчення «іншої» культури, оскільки здатність сприймати та освоювати досягнення інших культур є одним із головних показників «життєздатності» культури та її подальшого прогресу. Нова філософська методологія зводиться до знаходження розуміння, що орієнтується не так на подібності, як на відмінності. Завдяки цьому ми поступово уникаємо парадигми створення єдності в розмаїтті і переходимо до більш нейтрального розмаїття в єдності.

Список використаних джерел:

1. Пустовіт Л. О. Словник іншомовних слів / Л. О. Пустовіт, О. І. Скопенко, Г. М. Сjuta, Т. В. Цимбалюк. – К. : «Довіра» УНВЦ «Рідна мова», 2000. – 567 с.

2. Пономарьов О. С. Логіка спілкування та його гносеологічні аспекти / О. С. Пономарьов // Філософія спілкування. – 2009. – № 2. – С. 28 – 35.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-87>

Подкупко Т. Л.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук,
Одеський національний медичний університет*

УКРАЇНСЬКІ ВЕЧОРНИЦІ В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ В ОДЕСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Навчання і патріотично-виховна робота триває й під час війни. Здобувачам освіти довелося переміститися з аудиторій, дошок, трибун до онлайн аналогів. Досвід дистанційного та змішаного навчання виявився дуже корисним [1, с. 297-301]. Всю красу, насиченість, вираженість і мудрість українських традицій дуже хочеться розкрити для здобувачів освіти з інших країн. Для них інколи дуже важко зрозуміти ставлення українців до багатьох різноманітних речей в усіх

галузях життя, а це ставлення має глибоке коріння в традиційній культурі, що формувалась тривалий час.

Один з варіантів міжкультурної комунікації – занурення індійців, марокканців та тунісців в традиційні українські молодіжні розваги. В процесі викладання історії України та української культури для здобувачів освіти міжнародного факультету в дні від Катерини до Андрія (7-13 грудня), вже традиційно проводяться вечорниці.

В традиційній українській культурі від Покрови (14 жовтня) розпочинався період не лише сватань, заручин, весілля, а й вечорниць. Із завершенням сільських господарських робіт на вулиці, наставав час хатньої роботи, активного спілкування молоді, знайомства і вибору майбутньої пари. В добу коли не було не тільки інтернету, а й навіть світла, довгі зимові вечори об'єднували за спільною працею, жартами, піснями, танцями частуваннями...

Один із студентів заздалегідь готує «чарівний глечик» з аркушами на яких написані імена «майбутніх наречених». Спочатку ворожать дівчата, в стереотипній уяві багатьох суспільств, в тому числі українського і марокканського, для них заміжжя важливіше, принциповіше і вагоміше, ніж для чоловіків. Далі черга хлопців тягнути записки з жіночими іменами. Жваве зацікавлення, сміх, зйомки на телефони для рідних і близьких дійства, жартівливі коментарі – справжні вечорниці!

Матеріальна культура – це вікове, інколи тисячолітнє надбання народу. Ментальність, традиції віддзеркалені в одязі, кухні, архітектурі, музиці, літературі, фольклорі тощо. Під час святкування вечорниць склалась традиція своєрідного фестивалю одягу та національної кухні.

Здобувачі освіти з різних країн і континентів одягають національне вбрання і намагаються передати красу, функціональність і багатогранність надбання свого народу, популяризувати свою національну культуру серед однокурсників. Під час очного навчання, не всі мали змогу привезти до України традиційний одяг, то бажання популяризувати свою країну могло обмежитись лише презентацією. Більшість студентів-іноземців наразі в безпеці, вдома, тому можливостей представити свою культуру виявилось більше. Звісно онлайн фестиваль одягу відрізняється від вже звичних офлайн, проте теж має яскраве емоційне забарвлення.

Зацікавленість викликає марокканське традиційне вбрання – джелаббі. Такі довгі халати з пишною вишивкою, бувають як чоловічі, так і жіночі. На відміну від чоловічих, жіночі більш яскраво і насичено прикрашені гаптуванням, вишивкою, яскравими пасками тощо (ну як і українські вишиванки – жіночі та чоловічі). Залежно від регіону

джелаббі не лише святковий одяг, він ще свідчать про певний сімейний статус.

Дівчата-іноземки із задоволенням не тільки представляють національні костюми наречених (особливо активні мароканки), а й розповідають про особливості одягу для молодят під час традиційного весілля яке триває тиждень.

Багатонаціональна, розмаїта Індія відкривається з нового цікавого боку, коли здобувачі освіти представляють чоловічий національний одяг різних регіонів та народностей. Дуже часто такі презентації супроводжуються розповідями про вплив релігійних традицій індуїзму, буддизму та ісламу на чоловічу моду в Індії різних часів.

Всі разом здобувачі освіти з різних куточків світу порівнюють спільне та відмінне у традиційному вбранні України та своїх країн, прослідковують особливості жіночого та чоловічого одягу, взуття та головних уборів. Також простежили як в різні часи надавався пріоритет то красі, то функціональності вбрання.

Традиційні розваги наших пращурів зрозумілі та близькі сучасній молоді, й навіть не лише українській! Завдяки таким інтерактивним іграм, демонстраціям, майстер-класам вдається розкрити для здобувачів-іноземців особливості української культури, ментальності, історії. Навчити пишатись своїм навчанням в Україні, Одесі, Одеському національному медичному університеті!

Список використаних джерел:

1. Дистанційне викладання під час карантину «Історії України та української культури» в Одеському національному медичному університеті // Екстрене дистанційне навчання в Україні: Монографія / За ред. В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка – Харків.: Вид-во КП «Міська друкарня», 2020. – 409 с. – С. 297-301. URL: https://duan.edu.ua/images/News/UA/Departments/Management/2020/monograph_ekstr_dyst_navch.pdf

Подпльота С. В.

*доктор філософії в галузі педагогіки,
старший викладач кафедри методики викладання іноземних мов,
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ІНОЗЕМНІ СТУДЕНТИ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Процеси інтеграції, які відбуваються у всіх сферах людської діяльності світового суспільства, торкнулися і системи вищої професійної освіти. Як відомо, Україна є європейською країною. Саме тому взаємодія України з країнами Європи, включаючи й таку сферу, як освіта, є важливим аспектом діяльності її зовнішньої політики.

Один із головних факторів у налагодженні між університетською співпраці країн – розвиток академічної мобільності студентів. Академічна (студентська) мобільність є можливість навчання студента протягом тривалого терміну як у своїй країні, так і за її межами. Вона традиційно має багатосторонній характер – університет не тільки направляє своїх студентів на навчання за кордон, але і приймає у себе іноземних студентів з інших університетів світу. Основними завданнями такої програми виступають інтернаціоналізація вищої професійної освіти та культурна інтеграція молоді різних країн. Тож у цьому випадку можливо економічного, політичного та гуманітарного співробітництва. Без урахування основних особливостей процесу комунікації майже неможливо вибудувати контакти на різних рівнях.

Міжкультурна комунікація є важливою навичкою в міжнародній освіті. Міжкультурна комунікація вивчає спілкування між різними культурами та соціальними групами та описує численні комунікаційні процеси та пов'язані з ними проблеми між групами осіб із різним культурним походженням. Щоб ефективно спілкуватися з іноземними студентами з усього світу, розуміння їхньої культури має першочергове значення. Необхідно розуміти основи культури: що таке культура, її принципи та характеристики, чому вона важлива та як вона розвивається [1].

Навички міжкультурного спілкування також включають готовність бути адаптованими та прийняти те, що інші культури можуть спілкуватися та робити речі по-іншому. Міжкультурна комунікація по суті означає спілкування через різні культурні кордони. Коли двоє або

більше людей з різним культурним походженням взаємодіють і спілкуються один з одним, можна сказати, що відбувається міжкультурне спілкування. Таким чином, міжкультурну комунікацію можна визначити як обмін інформацією на різних рівнях обізнаності між людьми з різним культурним походженням. Вивчення основ міжкультурної комунікації дозволить розвинути всебічне розуміння культур, прокладаючи шлях до більшого рівня співпереживання та розуміння під час спілкування з іноземними студентами.

Існує багато причин, чому міжкультурна комунікація важлива. Перш за все, ефективна міжкультурна комунікація є важливою навичкою для кожного, хто навчається в інших країнах, щоб встановити гармонійні стосунки та уникнути конфліктів. Дуже важливо точно й належним чином передавати інформацію між країнами та культурами. Студенти за кордоном особливо отримують вигоду від чудових навичок міжкультурного спілкування для взаємодії з міжнародними викладачами та іншими студентами [2].

Для іноземних студентів важко переїхати в іншу країну, оскільки культура нової країни може кардинально відрізнитися від рідної. Студенти, які навчаються в університетах в культурі, відмінній від їхньої, мають впоратися з новими соціальними та освітніми організаціями, поведінкою та очікуваннями, а також мати справу з проблемами пристосування, загальними для усіх студентів.

Можна виділити три основні бар'єри у міжкультурному спілкуванні, а саме: бар'єри стереотипів і забобонів, невербальні та мовні бар'єри. Бар'єри стереотипів та забобонів характеризуються особливостями національної та етнічної свідомості представників різних культур, наприклад: схильність до етноцентризму, тобто негативна оцінка іншої культури крізь призму стандартів власної; стереотипізація, яка проявляється у формуванні спрощених образів представників інших та своєї культури; забобони як результат обраних включень у процес міжкультурних контактів (чуттєвого сприйняття, негативного минулого досвіду і т.п.).

Що стосується невербальних бар'єрів, то тут труднощі в учасників комунікації можуть виникнути при передачі символів, неправильному їх розумінні одним з партнерів, після чого виникають проблеми з їх значенням. Їх розбіжність спочатку може впливати на ефективність спілкування. Однак через деякий час відбувається звикання до нової ситуації, стає можливим відтворення знаків, запозичених у партнерів.

Мовні ж бар'єри – це використання партнерами міжкультурної комунікації моделей сприйняття соціальної дійсності за допомогою символічних систем, що знаходить відбиток у стилях усної та письмової

комунікації, а також у використовуваних мовних конструкціях. Проблеми лінгвістичного характеру часто стають першими (і внаслідок цього найбільш запам'ятовуються) труднощами при спілкуванні з представниками інших культур [3].

Для подолання бар'єрів необхідно: введення в навчальну програму додаткового матеріалу, пов'язаного з історією та культурою країни мови, що вивчається; використання активних методів навчання, рольових ігор з метою можливості уявити себе жителем іншої країни та інакше реагувати й сприймати різні життєві та навчальні ситуації; організація та проведення круглих столів, дискусій, лекцій для спільного обговорення можливих питань, які цікавлять студентів; створення полікультурних студентських об'єднань, які сприяють міжкультурній комунікації між студентами; психологічна та професійна підготовка викладачів до навчання студентів міжкультурної комунікації тощо.

Таким чином, на підставі всього вищесказаного, індивід стане здатним більш ефективно добиватися цілей міжкультурної взаємодії, повніше задовольняти свої культурні потреби й передбачати перспективи спілкування з представниками інших культур.

Міжкультурна комунікація є наріжним каменем міжнародних відносин і ділових операцій у нашому глобалізованому світі. Попри свої підводні камені, навички міжкультурного спілкування можна тренувати та покращувати. Але також, безумовно, не варто упускати з уваги той факт, що бар'єри міжкультурної комунікації необхідні: вони виступають важливим стимулом до отримання нових знань про культуру співрозмовника, мовні особливості інших народів, змушуючи тим самим самовдосконалюватися в плані своїх власних навичок комунікації, а так розвивати здатність відчувати особливості та менталітет іншої культури.

Список використаних джерел:

1. Бахов І. С. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. № 2. С. 34-43.
2. Костюк С. С. Міжкультурна комунікація студентів-іноземців: система компетентностей. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. : Педагогічні науки. 2018. № 2(1). С. 201-208.
3. Озчелік М. Е. Особливості формування міжкультурної комунікації студентів-іноземців в процесі фахової підготовки. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2017. № 42. С. 135-144.

Pozdniakov O. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages and Country Studies,
Faculty of Tourism,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

LEARNING SUBSTANDARD VOCABULARY AT DEVELOPING INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF HOSPITALITY STUDENTS

A high level of foreign language proficiency is required for a successful professional activity in hospitality industry. Therefore, the given discipline is becoming an integral component of the university program both at the bachelor's and master's degrees. The final goal of teaching and learning a foreign language is to prepare students for efficient communication within their academic and professional environment. At the same time, possible contacts with people that have different socially and regionally marked cultural backgrounds should be taken into consideration. Thus, there are some issues dealing with applying skills of intercultural competence which is defined as communication of representatives of different cultures, members of different national and linguo-cultural communities, individuals of different mental-linguistic complexes [2, p. 75].

The relevance of this research is determined by the active use of substandard vocabulary at various levels of everyday communication, which is considered to be an important part of language environment needed for linguistic adjustment of foreign students. A decisive factor at spreading substandard vocabulary is its emotional coloring. The latter one contributes to increasing the pragmatic impact on a target group or a particular communicative partner. Hence, the purpose of our study is to establish the role and functions of connotation and emotiveness at developing intercultural communicative competence in terms of using components of substandard language subcode in hospitality industry.

In our study, we use the definition of connotation as «nationally and culturally marked additional meaning of a lexeme, phraseological unit, collocation, statement, text (discourse), which give them a special, unique coloring in communication correlating with communicative tasks» [2, p. 84].

Working in hospitality industry suggests facing a number of communicative situations where an emotive component may affect final

communicative results (such as negotiating, upselling, persuading clients or business partners etc.).

In modern linguistics, one of the key functions of connotation at using substandard vocabulary is to show evaluative attitude to corresponding people, things, and processes. In this way, it occurs mainly without changing morphological structure of words and collocations [4, p. 196].

Typical communicative surroundings of hospitality professionals are closely connected with using the language as a means of exchanging information, on one hand, and a source for creating personal, emotionally charged messages, on the other hand. A leading role is played by emotive coloring and emotiveness itself, which is «a subcategory of informativeness, which is revealed through emotional charge of discourse modules and text components, the language units' capacity to convey feelings, emotions» [1, p. 261].

Gaining intercultural communicative competence, hospitality students often face challenges at learning substandard vocabulary, as it has more complex semantic structure. However, these words and collocations are preferred at attracting attention of potential clients and business partners. On the other hand, correlation of cultural backgrounds within and beyond target groups has to be taken into consideration.

At the same time, demonstration of subjective attitude occurs against the background of stylistically neutral lexemes. That makes the content of the message clear for understanding. Emotionally charged language units stand out due to their pragmatic effectiveness, reflecting subjective components in their semantics [3, p. 29]. Therefore, the process of transmitting information is accompanied by expressing personal attitude of the speaker, determining expediency of the use of substandard language subcode for appropriate professional reasons (for example, at designing brochures, flyers, leaflets, and other types of promotional and advertising materials).

According to N.I. Sukalenko, in any language, there are emotional innovations emerging in those communicative situations where there is a need to use means of expression to create something new or unusual for various reasons [3, p. 30]. The service industry is a fruitful environment for language innovations, first of all, because of their pragmatic value in today's competitive marketplace.

When studying the issue of substandard language subcode, a lot of researchers consider that the main incentive for expressive nomination is determined by the desire to stand out verbally. Hence, the formation of emotionally marked discourse is determined not only by communicative needs, but also by the emotional state of speakers, their communicative intentions. In a narrow sense, this is determined by cultural and professional

surroundings of a particular communicative act, in a broad sense, by the distribution of communicative roles.

In the process of learning a foreign language, a number of exercises are recommended to improve the level of intercultural communicative competence along with vocabulary and grammar skills required as part of the university program. First of all, these exercises should be aimed at the development of conversational skills. Working with a partner or in groups, comparing ideas through discussing the topic in class, listening, making notes, planning a talk are efficient means to achieve good results at simulating communicative behavior in multicultural surroundings.

We also consider that one of the most appropriate types of practice for this purpose is working with texts, which may include reading and translating, answering questions, making statements to the topic, storytelling. This teaching material can be taken from the Internet, interviews with native speakers, as well as users of substandard vocabulary. Its authenticity creates prerequisites for further using of words, collocations, syntactic constructions in professional activities.

Analysis of scientific sources allows us to conclude on the communicative importance of emotional semantics, the frequency of use of emotionally marked lexical and phraseological units in the process of pragmatic influence on the recipient, as well as emotional self-identification.

Given the significance of the above-mentioned expressive coloring of substandard vocabulary, the impact of connotation has to be considered at learning and using these words and collocations for professional purposes.

To develop a certain degree of intercultural communicative competence, it is necessary to adapt this process to appropriate communicative surroundings applying a set of exercises. That creates prerequisites for the use of substandard vocabulary by hospitality students in their future professional activities.

References:

1. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. Т. 1. 420 с.
2. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. Т. 2. 350 с.
3. Сукаленко Н.І. Про конотаційний аспект мовної діяльності людини. *Мовознавство*. 1985. № 2. С. 29–33.
4. Androutsopoulos J.K. Und jetzt gehe ich chillen : Jugend- und Szenesprachen als lexikalische Erneuerungsquellen des Standards. *Standardvarianten. Wie viel Variation verträgt die deutsche Sprache / Eichinger L., Kallmeyer W.* Berlin; New York: de Gruyter, 2005. S. 171–206.

Solovyova O. V.

PhD, Associate Professor,

*Associate Professor in Foreign Citizens Training Center,
Zaporizhia State Medical University*

INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE PROCESS OF FOREIGN STUDENTS TEACHING

The formation of the communicative competence of foreign students has become especially relevant, since the XXI century is characterized by the rapid development of international cooperation.

At present, the upbringing of the foreign individual as a subject of national culture is at the center of attention of the modern paradigm of education. In addition, the main goal of education today is not the assimilation of knowledge, skills and abilities, but the education of a personality, while the communicative essence of the subject «Foreign Language» is not only preserved, but also acquires a new quality, since we are talking about the education of a «linguistic personality» capable of free, creative communication in a foreign language.

«Linguistic personality» has been studied and is being studied in linguistics in several aspects, one of which is linguodidactic. Didactics, in contrast to methodology, in addition to knowledge, skills and abilities, focuses its attention on the purposeful development of mental and cognitive abilities, education of the worldview and moral and aesthetic culture of students [2, p. 236].

In linguodidactics and methods of teaching languages, the issue of linguistic personality is more explicitly approached, because in isolation from the linguistic personality without taking into account its multi-level organization it is impossible to create an effective model of language teaching [1, p. 365]. The portrait of such a person can be composed of such traits as the ability for intercultural communication, the ability to think in a comparative aspect, to know about other cultures, to be able to consider one's country in the aspect of the intersection of cultures, etc. At the same time, a number of such qualities as tolerance, respect for another culture are formed. But the essence of intercultural learning is not to transfer certain information about a new culture, but to provide the ability to understand it, to eliminate certain prejudices and stereotypes, a critical attitude towards one's own culture and the culture of another people. Intercultural communication is based on the

dialogic method of comparing different metalanguages, cultures, and spiritual values.

Many researchers associate the concept of linguistic personality with such components as language ability, communicative need, communicative competence, linguistic consciousness, speech behavior. The dialogue of cultures is a meeting of the positions of a teacher and a foreign student on key issues, in the process of which views, interests, motives, which determine a personality are clarified, enriched and transformed. This is a two-way communication and mutual enrichment [3, p. 8].

Under the conditions of the new paradigm of education, new methods and technologies for training modern specialists with the qualities of an intercultural personality are needed. To solve the problems of developing intercultural competence in the learning process, it is necessary to find new approaches, ways, methods that allow to develop fully the language abilities and qualities of foreign students.

References:

1. Adler P.S. Beyond Cultural Identity: Reflections on Cultural and Multicultural Man. *Intercultural Communication: A Reader*. Belmont, 1987. P. 362-378.
2. Luring, Jakob «Intercultural Organizational Communication: The Social Organizing of Interaction in International Encounters». *Journal of Business Communication*, 2011. P. 231–255.
3. Oksaar E. Sprache, Gesellschaft und Interkulturelle Verständigung. *Sprache, Kulturr und Gesellschaft*. Kongressberichte der 14. Tübingen, 1984. P. 6-19.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-91>

Шкурко О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

СПЕЦИФІКА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В БАГАТОНАЦІОНАЛЬНІЙ ІНОЗЕМНІЙ АУДИТОРІЇ

Міжкультурна комунікація являє собою дуже непростий процес, оскільки між культурами, носіями яких є представники різних

національностей, часто існують суттєві відмінності, що може викликати незрозуміння та провокувати конфліктні ситуації.

90 % усіх іноземних студентів, які навчалися й навчаються в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара, належать до східного типу культур, що є ширококонтекстними та колективістськими. Для досягнення порозуміння з представниками цього типу культур необхідним є не тільки знання мов, але й усього контексту спілкування, включаючи ситуативний, культурно-історичний, релігійний та ін.

Маючи уявлення про етнопсихологічні особливості та своєрідність спілкування носіїв різних культур, викладачі, котрі працюють з іноземцями, можуть використовувати у процесі їхнього навчання певні методичні та психологічні прийоми, які дозволять досягти більш ефективного засвоєння навчального матеріалу з різних дисциплін, а також запобігти багатьом непорозумінням і конфронтації, що можуть виникати на ґрунті міжетнічних та міжкультурних відмінностей у збірних групах, де навчаються іноземні студенти з кількох країн.

Проаналізуємо деякі психологічні й етичні особливості представників національностей, до яких належить більшість студентів-іноземців, з якими нам довелося працювати під час викладання мов на підготовчому відділенні та на різних факультетах і курсах.

1. Представники арабських країн.

Темпераментні й запальні. Зі сторони звичайна розмова арабських студентів може виглядати, як з'ясування стосунків, що часто викликає стурбованість викладачів і студентів, які є їхніми одногрупниками, але належать до інших національностей. До цієї манери комунікації арабів просто необхідно звикнути.

Нетерплячі й непосидючі. Багато запитують, намагаються продемонструвати свою поінформованість у певній сфері знань, але часто бувають не уважними. На жаль, невиконання домашнього завдання для них є звичайною справою.

Кмітливі. Зазвичай швидше за представників інших національностей схоплюють суть проблем і розуміють новий навчальний матеріал.

Легко вступають у комунікацію. Мають багато знайомих серед українців, з якими намагаються активно спілкуватися та взаємодіяти, що допомагає студентам швидше вивчити українську мову. Не бояться спілкуватися з викладачами та працівниками деканату.

Непунктуальні. Дуже часто запізнюються на заняття, збори тощо.

Невідповідальні. Багато обіцяють (вивчити, зробити, з'явитися тощо), але здебільшого не виконують обіцянок.

Схильні до перебільшення. Люблять похизуватися чимось перед іншими одногрупниками. Дехто вдається й до обману, щоб отримати бажане (напр., вищий бал або залік).

2. Представники африканських країн.

Неквапливі. Усе рутинне роблять дуже повільно, ніколи нікуди не поспішають, у тому числі й на заняття.

Досить пунктуальні та відповідальні. Якщо погоджуються брати участь у якихось позааудиторних заходах, не запізнюються й усе роблять сумлінно.

Миролюбні. Рідко конфліктують один з одним й одногрупниками, що належать до інших національностей.

Вимагають поваги до себе як особистості. Іноді чуття етнічної гідності гіпертрофується в підозру в расовій дискримінації («Ви так до мене ставитеся, тому що я чорношкірий»), тому, наприклад, прохання допомогти щось принести або пересунути в аудиторії, тобто зробити важку фізичну роботу, викладачеві потрібно висловлювати обережно та ввічливо.

Нерідко ледачі. Дозволяють собі не зробити домашнє завдання або невчасно виконати отримані завдання.

3. Індійці.

Доброзичливі та чемні. Позитивно настроєні до усіх одногрупників, завжди готові допомогти їм або викладачеві у будь-якій справі. Дуже шанобливо ставляться до викладачів і працівників деканату.

Неквапливі. Без поспіху сприймають інформацію та приймають рішення.

Непунктуальні та занадто безтурботні. Розуміння часу у них значно відрізняється від європейського, що пояснюється філософською концепцією індуїзму, яка спирається на віру в переродження душ та вічність життя. Куди поспішати, якщо попереду ще невизначена кількість життів?) Тому вони щиро дивуються, коли викладачі нервують щодо їхніх постійних запізень на заняття і затримки виконання завдань.

Не мають поняття культурної дистанції. З одного боку, будь-яке торкання може бути сприйнятим ними як образа або прояв недоброзичливості, що можна пояснити традиційною індійською етикетною проксемією, але, з іншого боку, вони не вважають непорядним брати без дозволу чужі речі, користуватися ними, не повертати їх господарю; або під час відсутності викладача в аудиторії хазяйнувати на його столі: відкривати журнал присутності, зошити, підручники тощо. Усе це викликає здивування студентів і викладачів, які є представниками інших національностей і носіями інших культурних традицій, що іноді може призвести до виникнення конфліктної ситуації.

Але зазвичай індійці щиро перепрошують й конфронтація не має подальшого розвитку.

4. Китайці.

Працьовиті та старанні. Оскільки в середній школі в класах навчається близько 50 учнів, китайські вчителі не мають можливості використовувати мовленнєві вправи (навіть на уроках з мов) і опитувати дітей усно та практикують щоденні контрольні тести, тому китайські діти звикли отримувати знання здебільшого «зубрінням». Студентам з Китаю важко дається спілкування, але письмові роботи, наприклад, з граматики, вони пишуть набагато краще арабських і африканських однокласників, тому що займаються багато, старанно й плановірно.

Дисципліновані. Цю якість в китайському суспільстві культивують з дитинства. Студенти ніколи не спізнюються на заняття або збори, навпаки, приходять на них на 10–15 хвилин раніше.

Терплячі. Можуть довго й невтомно виконувати досить одноманітні вправи й ніколи не відмовляються від додаткових занять.

Мають колективістську психологію. Нікуди не ходять поодиноці. Навіть коли збираються до університету, чекають один одного й ідуть або їдуть на заняття групою. Віддають перевагу спілкуванню з представниками своєї національності, що є ще однією причиною поганого володіння усним мовленням.

Вміють утримувати емоції. В Китаї існує традиція «тримати обличчя», тобто не показувати стороннім своїх почуттів. З одного боку, це допомагає уникати конфліктів, що можуть виникати в багатонаціональних навчальних групах через нерозуміння студентами культурно-етнічних особливостей поведінки представників інших народів; але, з іншого боку, це не дозволяє викладачеві зрозуміти, що насправді відчуває китайський студент: він розуміє пояснення або лише вдає, що йому все зрозуміло; посмішка на його обличчі свідчить про схвалення того, що сказав чи зробив його опонент, чи вона є даниною простої ввічливості.

Як бачимо, попри те, що арабські, африканські, індійські та китайські студенти є носіями східного типу культур, між ними існує дуже багато відмінностей, що пов'язані з психологічно-етичними особливостями представників цих національностей, тому працювати з іноземцями в збірних групах набагато складніше, ніж в моноетнічних. Викладачі, що навчають іноземних студентів, повинні бути не просто талановитими педагогами, але й володіти певними знаннями з психології та комунікативної лінгвістики, щоб мати змогу контролювати не тільки процес навчання іноземців різних дисциплін, але й психологічну атмосферу, що існує в багатонаціональних студентських групах. Щоб ця

атмосфера була дружньою та комфортною, викладачеві необхідно донести до свідомості кожного студента важливість дотримання правил міжкультурної толерантності, яка передбачає повагу до всіх багатоманітних культур нашого світу і починається з толерантної комунікативної поведінки, що напряму пов'язана з культурою спілкування.

Список використаних джерел:

1. Грицак Ю. П. Характеры народов мира: попытка определения национальных психотипов. Харьков: Экограф, 2000. 342 с.
2. Груцяк В. І. Деякі особливості навчання китайських учнів на підготовчому відділенні для іноземних громадян. Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. 2015. № 27. С. 16–24.
3. Парамонова В. Ю., Седойкіна Т. М. Етнопсихологічні особливості арабських і африканських студентів. Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки». 2021. Вип. 3. С. 80–85.
4. Шепель Ю. О. Актуальні питання міжкультурної комунікації: конспект лекцій. Дніпро: Адверта, 2020. 66 с.

ПАНЕЛЬ 5. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-92>

Бігич О. Б.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, методики викладання іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій,
Київський національний лінгвістичний університет*

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ «ДІАЛОГ КУЛЬТУР»

З-поміж сучасних технологій навчання іноземних мов і культур у закладах вищої освіти виокремлюється технологія «Діалог культур», яка реалізується викладачами іспанської мови протягом різних організаційних форм навчання різноманітними дидактичними засобами в контексті міжкультурного підходу.

Мета міжкультурного підходу, спрямованого на встановлення рівноправності всіх культур у процесі навчання іспанської мови, передбачає як формування у студентів усіх складників міжкультурної іспанськомовної комунікативної компетентності, так і подальший розвиток у студентів здатності орієнтуватись у контексті культури іспанськомовних країн.

Вагоме місце в міжкультурному підході посідає тлумачення понять і значень у культурі іспанськомовних країн, а також їх інтерпретація студентами. Також міжкультурний підхід передбачає систематичне порівняння аналогічних явищ в обох культурах, наприклад колядки – los villancicos.

Для студентів оволодіння іспанською мовою є процесом відкриття й пізнання нової культури, під час якого вони усвідомлюють власні зразки поведінки й культурні традиції та знайомляться зі стратегіями розуміння іспанськомовної культури.

Знайомство з культурою іспанськомовних країн і проникнення до нової культури іноді призводить до певної конфронтації з нормами власної культури, наприклад традиції вшанування пам'яті померлих в Україні та el Día de los Muertos у Мексиці.

Рідна культура й культура іспанськомовних країн знаходяться у взаємній залежності, що зумовлює особливий зміст і тип навчання – міжкультурне навчання, яке має яскраво виражений діалогічний характер. Міжкультурне навчання передбачає розвиток у студентів здатності розпізнавати іншокультурні феномени й аналізувати їх порівняно з рідною культурою для поліпшення здатності до міжкультурної комунікації [5]. При міжкультурному навчанні студент усвідомлює, що виучувана ним іспанська мова виражає іншу культуру, яка відрізняється від рідної, і його завдання – засвоїти ці культурні особливості.

Міжкультурне навчання вважається однією з основних форм діалогу культур. Технологія навчання іноземних мов «Діалог культур» передбачає міжкультурну взаємодію носіїв мов як дво- / багатосторонній обмін цінностями духовної й матеріальної культури.

Метою діалогу культур є їх зближення, взаємне збагачення, а також розширення культурного й духовного світогляду їхніх носіїв, засвоєння універсальних цінностей та емоційного досвіду.

Основним принципом діалогу культур є визнання рівних прав за будь-якою національною культурою, аналогічно світоглядній системі, яка не лише має право на існування, а й вважається рівноцінною. Рівноправними визнаються також інші типи мислення й інші ціннісні установки.

У контексті діалогу культур у процесі пізнання нової культури студенти спираються як на пізнавальні засоби рідної культури, необхідні для усвідомлення чужої культури, так і на нові набуті знання про іспанськомовну культуру, і на нові знання про свою культуру, набуті в процесі пізнання чужої. В такий спосіб у студентів формується вторинна мовна свідомість, що зумовлюється тісним взаємозв'язком двох картин світу: культурної і мовної. Через культурну картину світу відображається її мовна картина.

Освіта в контексті міжкультурного підходу передбачає, що студент зможе сприймати факти рідної культури з позиції носія іншомовної культури, переоцінити факт чужої культури з урахуванням нового сприйняття культурної й мовної картин світу, що його оточують.

Студенти усвідомлюють особливості обох культур унаслідок самостійної когнітивної діяльності: підвищується їхня мотивація до учіння, посилюється позитивне ставлення до культури іспанськомовних країн і до міжкультурного спілкування.

З-поміж дидактичних засобів реалізації технології навчання студентів іспанської мови «Діалог культур» виокремлю кроссенс і культурний асимілятор.

Асоціативна головоломка нового покоління кроссенс поєднує в собі найкращі якості низки інтелектуальних розваг, таких як головоломка, загадка, ребус. Це асоціативний ланцюжок із 9-ти зображень, розміщених у такий спосіб, що кожне зображення пов'язане з попереднім, а центральне зображення – квадрат 5 змістовно об'єднує всі інші зображення.

Розгадується кроссенс зверху донизу, зліва направо і завершується на центральному п'ятому квадраті. Починати можна як з першого, так і будь-якого відомого студентам зображення.

Студентам першого (бакалаврського) освітнього рівня Київського національного лінгвістичного університету (спеціальність 014 Середня освіта, спеціалізація 014.024 Іспанська мова і література) на IV курсі пропоную вибіркову дисципліну «Методика формування у школярів іспанськомовної лінгвосоціокультурної компетентності». При ознайомленні студентів зі змістовим модулем «Las fiestas en el mundo hispanohablante» (Свята в іспанськомовному світі) спираюся на авторський однойменний мультимедійний наочний посібник [2].

У культурах іспанськомовних країн та України знаходжу аналоги народних свят, традицій тощо. Так, для порівняння традицій святкування Дня Святого Миколая та El Día de los Reyes Magos (Дня Волхвів) розробила план-конспект уроку іспанської мови [3].

На прикладі укладеного кроссенсу «Діалог культур – сучасна технологія навчання іспанської мови» пропоную студентам порівняти два схожих явища в народній культурі Мексики (el alebrije – різнобарвні фігурки фантастичних тварин) та рідній культурі (фантастичні персонажі полотен Марії Приймаченко): I квадрат – зображення Мексики на карті світу; II квадрат – контур міста Оахака; III квадрат – світлина Педро Лінареса Лопеса; IV квадрат – el alebrije; V квадрат – зображення України на карті Європи; VI квадрат – світлина Марії Приймаченко; VII квадрат – одне з полотен Марії Приймаченко; VIII квадрат – зображення ювілейних монет до 100-річчя з дня народження Марії Приймаченко.

Культурний асимілятор є коротким описом взаємодії представників двох чітко розмежованих культур, у процесі перебігу якої вони стикаються з певною проблемою. Кожну історію супроводжують чотири варіанти її розв'язання та рекомендація обрати найприйнятніший варіант, до кожного з яких пропонується інтерпретація відповідей, лише одна з яких є правильною.

Будучи студенткою IV курсу факультету романської філології та перекладу Київського національного лінгвістичного університету (спеціальність 014 Середня освіта, спеціалізація 014.024 Іспанська мова

і література), М. В. темою курсової роботи з методики навчання іспанської мови в закладах загальної середньої освіти обрала «Формування в учнів 5-го класу іспанськомовної лінгвосоціокультурної компетентності засобом культурного асимілятора». У 2019/2020 навчальному році робота виборола призове місце (<http://bihych.knlu.edu.ua/Bakalavr.htm>) у другому турі всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Романські мови, методика викладання романо-германських мов, романо-германські літератури». Також після апробації культурних асиміляторів на позакласних заходах з іспанської мови під час педагогічної практики в спеціалізованій школі № 64 м. Києва була опублікована стаття «Культурний асимілятор як сучасний засіб формування у школярів іспаномовної лінгвосоціокультурної компетентності» [4].

Отже, вважаю кроссенс і культурний асимілятор потужними дидактичними засобами реалізації сучасної технології навчання студентів іспанської мови «Діалог культур», яку викладачі іспанської й інших іноземних мов реалізують у контексті міжкультурного підходу.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаю у розробленні інших засобів реалізації технології навчання студентів іспанської мови «Діалог культур».

Список використаних джерел:

1. Бігич О. Б. Кроссенс як візуальна опора для навчання іноземних мов і культур // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії»: Збірник тез доповідей. Кропивницький, 2022. – С. 139-142.

2. Бігич О. Б. Мультимедійний наочний посібник як засіб формування у студентів-філологів лінгвосоціокультурної компетентності // Інновації в освіті: сучасні підходи до професійного розвитку вчителів іноземних мов: Матеріали УІ міжнародної науково-практичної конференції. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2018. – С. 48-51.

3. Бігич О. Б. Навчання іспанської мови школярів у контексті культурологічного підходу (тема «Las Navidades») // Іноземні мови. – 2015. – № 1. – С. 3-10.

4. Веприцька М., Горшарук А. Культурний асимілятор як сучасний засіб формування у школярів іспаномовної лінгвосоціокультурної компетентності // Іноземні мови. – 2020. – № 3. – С. 31-34.

5. Хребтова В. В. Впровадження міжкультурного навчання засобами іноземних мов у вищих навчальних закладах // XIV Міжнародна наукова

інтернет-конференція Advanced Technologies of Science and Education: Електронний ресурс. – Режим доступу <http://intkonf.org/hrebtova-vv-vprovadzheniya-mizhkulturnogo-navchannya-zasobami-inozemnih-mov-u-vischih-navchalnih-zakladah/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-93>

Білоконенко Л. А.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови,
Криворізький державний педагогічний університет*

РЕДАКТОРСЬКІ ПРОФЕСІЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Український видавничий ринок донедавна швидко розвивався. За результатами дослідження Британської Ради (при підтримці Українського інституту книги) визнано, що в Україні у 2019 році було видано 24 416 назв, з них 18 142 – українською мовою, 7 895 – навчальних книг. З 2014 року кількість назв щороку збільшувалася. У 2019 році було надруковано 61 мільйон примірників, з них 52,5 мільйони – українською. Майже 80% видавництва мають у каталогах перекладні книги (англійська 67%, французька 38%, німецька 34%, польська 27%). Серед основних видавців – «Ранок», «Клуб сімейного дозвілля», «Віват» та «Фоліо» (усі Харків), «Видавництво Старого Лева» (Львів), «КМ Books» (Київ), «Богдан» (Тернопіль). За останні роки на ринок вийшло кілька нових видавців: «The Foundation of Fairy Tales» (2014), «BookChef» (2015), «IST» (2017), «Art Nation» (2017) [1]. Тож книжкова культура навіть в епоху інформаційних технологій залишається затребуваною, хоч і зазнає значних змін через нові способи комунікації та потреби читачів. Тому успішна робота сучасного книжкового ринку має вимоги щодо готовності редакторів до складної професійної діяльності в галузі видавничої справи й редагування. Перехід української видавничо-поліграфічної галузі на ринкові засади розвитку збільшив попит на фахівців із редагування.

Сучасне суспільство ґрунтоване на культурному різноманітті в різних сферах, і редактори, яких готують наші ЗВО, повинні набувати компетентностей, що відповідають сьгоднішнім глобальним вимірам. Фахівці зобов'язані ефективно взаємодіяти всередині полікультурного

соціуму для розв'язання професійних завдань. Ці виклики є об'єктивними, адже Україна живе в реаліях полікультурної різноманітності. І ми впевнені, що вітчизняні ЗВО є вповні конкурентними, оскільки державна політика передбачає переосмислення наявних та створення нових цілісних знань у здобувачів редакторських професій.

Професійно важливою рисою редактора стає міжкультурна компетентність, системний підхід у вивченні якої ґрунтований на педагогічних, філологічних, соціальних, культурологічних та ін. аспектах [2; 3; 4]. У науковому полі різні види компетентностей розглядають за сприяння методологічного підходу, який названо компетентнісним. Проте питання взаємодії певних рівнів, компонентів міжкультурної компетентності, розгляд перспективних напрямів вироблення є актуальним, і формування міжкультурної компетентності в різних професійних групах відбувається неоднаково. Цілком імовірно, що в молоді, яка знаходиться на етапі включення в майбутню професійну діяльність, активна в соціальних комунікаціях, цей процес більш динамічний. Знання іноземних мов, уміння встановлювати та підтримувати ефективні міжкультурні контакти скеровують до високих результатів спільної діяльності та є значущою ознакою професійної придатності, навіть важливішою за професійну кваліфікацію.

Тракуємо комунікативну компетентність як систему внутрішніх ресурсів, моделі побудови результативної комунікації в певних ситуаціях міжособистісної (між ними й професійної) взаємодії. Також акцентуємо на здатності особи до трансформації власної мовної поведінки, до відповідної реакції на проблеми та перспективи. У площині нашої теми – це знання та вміння, які необхідні для ефективного зв'язку з іншими, у культурному плані, людьми. Вагомість цієї компетентності унаочнена в переліку компетентностей освітніх програм для здобувачів ВО спеціальностей 035 Філологія, 061 Журналістика, 014 Середня освіта, які головно отримують відповідну кваліфікацію для роботи редактором.

Дисципліни, які актуалізують програмні результати навчання майбутніх редакторів і відбивають тенденції розвитку спеціальності, потребують різних видів робіт для становлення міжкультурної компетентності, що відповідають загальнокультурному рівню, оскільки основним програмним результатом є загальний розвиток міжкультурної компетентності, а не підготовка здобувачів до взаємодії із представниками певної культури. Ми орієнтуємося на цю мету, викладаючи курс «Редагування освітніх видань та лінгвістика тексту»

для студентів спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Наша система певних видів робіт для осмислення теоретичних понять і практичного засвоєння курсу акцентує на самоусвідомленні особи як представника своєї культури, на практичних навичках аналізувати культурні відмінності для ефективного міжкультурного контакту, а саме: опрацювання й коментування наукової літератури, проведення науково-навчальних дискусій, обговорення питань із наукових джерел, підготовка індивідуальних завдань. Такі форми реалізують принцип активності студентів шляхом включення до навчання елементів дослідження, знайомство з культурою іншої країни за допомогою емоційно забарвленої діяльності, розгляд умовної міжкультурної ситуації.

Методи й форми роботи, що вможливають вивчення, прогнозування чи коригування поведінки людей, які належать до різних культур, широко представлені в дидактиці. Поміж них ефективними вважаємо ті, які не подають факти з реального життя, а передбачають їх осмислення, генеруючи наявні знання й навички, зокрема, дискусії, аналіз ситуацій, ділові ігри. Для міжкультурної компетентності це означає розвиток можливості поважати думку партнера, сенситивності, емпатії, довіри. Наведемо приклади завдань.

1. Ознайомтеся з кодексом етики наукових публікацій «Українського журналу інформаційних технологій» Національного університету «Львівська політехніка» (<https://cutt.ly/6MDDe9G>) та висловіть власні міркування щодо значущості етичних зобов'язань редактора та автора. Порівняйте з Professional Editorial Standards, Canada (<https://cutt.ly/dMDFsVJ>, с. 1–4). Зверніть увагу на розділ A. The Fundamentals of Editing щодо обов'язків професійних редакторів.

2. Схарактеризуйте принципи професійної етики в діяльності редактора, етичні обов'язки автора та рецензента (*видання на вибір*). Чи є відмінності у процесі рецензування українського видання та вимоги до рецензента «Journal of Language and Linguistic Studies» (About the Journal, <https://cutt.ly/lMDBrf2>)?

3. Прочитайте анотацію до статті (Hrushko S. Sprachlicher code der wahrnehmung des wissenschaftlichen textes im kommunikationsakt des autors und empfängers. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : Лінгвістичні науки. Одеса, 2020. № 31. С. 102–117. <http://surl.li/cuvth>). Поясніть, чому діяльності автора й реципієнта на різних етапах сприйнятті наукового тексту є різними. Перекладіть українською мовою та відредагуйте цей фрагмент статті.

4. Прочитайте фрагмент статті (Подлевська Н. В. Мовно-комунікативні особливості функціонування етикетних форм в українській та польській мовах. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2020. Вип. 20. С. 33–40, <https://cutt.ly/XMFrBHW>). Виокремте нову інформацію про етикетні правила в польській мові, порівняйте з українськими етикетними нормами. Письмово прокоментуйте явище небажаної інтерференції, поясніть причини помилок у полікультурному середовищі. Здійсніть редакторський аналіз власного тексту.

5. Здійсніть редакторську інтерпретацію тексту Водозлазька С. А. Видавнича справа США як мотиватор східноєвропейських інновацій. *Поліграфія і видавнича справа*. 2012. 2 (58). С. 39–45 (<https://cutt.ly/jMFryi3>, *фрагмент стаття на вибір, 2000–2300 знаків*). Визначте межі редакторського втручання в авторський текст. Поясніть, від чого залежить успішність книги в США.

З позиції компетентнісного підходу продуктивним є ігрове моделювання, що вможливорює найбільш ефективну форму навчання – ділову гру. Ділова гра за умови використання студентами іноземної (переважно англійської) мови актуалізує їхні знання. Проте професійне спілкування стає бажаним лише в контексті ситуації (навіть умовної) майбутньої діяльності. Відтак імітаційне моделювання відтворює певні обставини, у яких здобувачі ВО постають як носії затребуваної ролі – редактор, а професійна комунікативна взаємодія передбачає сценарій гри та рольові завдання.

Зокрема, ділова гра «Презентація видавництва» припускає творчу групу роботу задля підготовки та проведення ділової презентації англійською мовою. Групам необхідно враховувати особливості сприйняття усної та візуальної інформації, структурувати тексти виступів за визначеними ролями, адаптувати тексти до різних аудиторій, відповідати на запитання. Чи ділова гра «Зустріч з іноземними партнерами», під час якої розвиваються вміння, необхідні майбутнім редакторам як менеджерам. В основі ділової гри – економічне обґрунтування ефективності співпраці з іноземним видавництвом, підбір текстів для перекладу та творчої групи для створення видавничого оригіналу, оцінка результативності майбутнього видання тощо. Ділові ігри позитивно впливають на прагнення послуговуватися іноземною мовою для ширшого професійного спілкування. Ігровий характер діяльності студентів уможливорює ситуативне породження пізнавальної мотивації та використання іноземної мови не тільки як інструмента спілкування, а і як засобу розв’язання професійних питань.

Отже, формування міжкультурної компетентності майбутнього редактора буде успішним, якщо студенти мають знання та вміння, які дають їм змогу розв'язувати професійні завдання у просторі полікультурної взаємодії, занурюють у ціннісно-смыслову площину діалогу культур. Майбутні фахівці в редакційно-видавничій сфері усвідомлюють значущість єднання культур, і з тим формується їх позитивне ставлення, готовність до продуктивної участі в міжкультурній комунікації. Тож очевидною є потреба розробки певних форм роботи, які акцентують на культурних особливостях задля ефективних професійних міжкультурних зв'язків. Цим вимогам відповідають запропоновані нами завдання, що можуть бути ґрунтовані на інших фактичних джерелах або навчальних ділових іграх. Однак будь-які обрані чи то форми, чи то методи навчання будуть придатні лише за умови, що здобувачі активно включені в професійну ситуацію, залучені до практичних дій та мотивують свою поведінку.

Список використаних джерел:

1. Видавнича галузь України: огляд сектора. Заключний звіт 2020 року. The British Council; Український інститут книги. 2020. <https://cutt.ly/jMk5LKA>
2. Гаркавенко Ю. С. Мас-медійні джерела гетеростереотипізації України: комунікаційний аспект: автореф. дис. ... канд. наук : 27.00.01. Дніпро, 2019.18 с.
3. Моцар М. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання: дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.04. Київ, 2018. 22 с.
4. Фурман А. В. Соціальна культура. *Психологія і суспільство*. 2015. № 1. С. 26–36.

Гоян В. В.

*доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
завідувач кафедри кіно– і телемистецтва,
Інститут журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Гоян О. Я.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри телебачення і радіомовлення,
Інститут журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ЖУРНАЛІСТСЬКІ СТАНДАРТИ DEUTSCHE WELLE В ОНЛАЙН-МЕДІАПРОЄКТАХ СТУДЕНТІВ КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Стартовими для знайомства студентів-журналістів зі стандартами роботи DW стали лекції інтендантів Deutsche Welle, які були організовані в Інституті журналістики КНУ імені Тараса Шевченка під час офіційних візитів до України керівників міжнародної телерадіокомпанії. Іntenдант DW Дітер Вайріх у лекції «Етика і журналістика» (4 травня 2000 року) наголосив, що «...в умовах глобалізації, у світі, який окремо взятій людині важко охопити у всій його повноті, і за умов, коли ця дійсність може доноситись до свідомості людей здебільшого лише через мас-медіа, на журналістів покладається функція надання інформативних послуг. Вони, можливо, навіть більшою мірою, аніж перекладачі, виконують функцію посередника у висвітленні складних за змістом подій, тобто їх витлумаченні, вони коментують ходу часу, формують плюралізм думок і волевиявлення» [1]. Цю тезу розвинув пізніше й інтендант DW Ерік Беттерман у лекції «Мас-медіа у демократичному суспільстві під час виборів» (11 жовтня 2007 року). Зокрема, він зазначив, що «...політика повинна перебувати під пильним оком інформованої громадськості. Перш за все, особлива відповідальність лягає на засоби масової інформації. Журналісти – це ті, хто повідомляє про розвиток подій у політиці, економіці та суспільстві. Як незалежні, нейтральні спостерігачі вони враховують, як правило, всі суспільно важливі події та думки. Однак, вони можуть виконувати цю справу добре тільки в тому разі, коли також захищають правопорядок держави від впливу політиків чи босів економіки» [2].

Міжнародний мовець DW, що майже 70 років висвітлює життя різних національних і мовно-культурних спільнот, демонструючи приклад міжкультурної толерантності в діалозі культур, є також платформою освітніх медіаініціатив. Зокрема, це і тренінги, організовані DW для партнерів, українських телерадіокомпаній, в яких взяли участь також студенти КНУ імені Тараса Шевченка. Серед тем, наприклад: «Deutsche Welle: новий корпоративний дизайн, нові позиції на ринку мас-медіа» (2012 рік), «DW в Україні – стале партнерство і розвиток. Нові тенденції на медіаринку України: досвід ТБ» (2016 рік), «DW в Україні – стале партнерство і розвиток. Практика, компетенція, мотивація: ринок журналістської освіти в Україні» (2018 рік), «DW в Україні – стале партнерство і розвиток. Не вір, а перевір: шість інструментів фактчекінгу» (2019 рік). Також варто згадати зустріч керівника української редакції DW Бернда Йогана зі студентами Інституту жуоналістики 29 вересня 2010 року, яка мала назву «Україна стала ближчою до Європи».

Отримані знання та досвід комунікації з колегами DW допомогли авторам цього дослідження реалізувати низку студентських навчально-виробничих онлайн-медіапроектів, які спиралися на базові журналістські стандарти DW, серед яких: баланс думок, точок зору; достовірність, точність, повнота, оперативність; відокремлення фактів від коментарів; перевірка фактів (фактчекінг); незалежність автора та редакції; справедливість, прозорість, доказовість; суспільний інтерес та право на приватність; підзвітність (перед аудиторією); якісна зйомка та якісний звук. Одним із актуальних журналістських стандартів, яким керуються журналісти DW і який виник завдяки інтернету, є мобільність, що продукує такі уміння, як: працювати дистанційно, комунікувати онлайн та бути готовим постійно вчитися, опановувати нові медіатехнології. Цей стандарт отримав виняткове значення протягом 2020-2022 років (в час світової пандемії та воєнного стану в Україні), коли освітній процес в Україні був переведений в дистанційний режим.

Для студентів кафедри телебачення і радіомовлення та кафедри кіно– і телемистецтва обов'язковими є знання творчо-технологічного процесу виробництва аудіовізуального продукту, а також професійних стандартів. Обидві кафедри ефективно використовують години практичних занять для розробки мистецьких та медійних аудіовізуальних онлайн-проектів, зокрема, й таких, що базуються на журналістських стандартах Deutsche Welle.

Насамперед слід згадати студентську радіостанцію «Campus Radio Ukraine», започатковану кафедрою телебачення і радіомовлення у 2010 році, яка транслює навчальні програми студентів Інституту журналістики та інших журналістських шкіл України й на базі якої

проводяться тренінги й майстер-класи від митців, журналістів, медіаменеджерів та медіаекспертів. З початку мовлення радіостанції понад півтисячі студентів отримали сертифікати учасників з підписами відомих професіоналів телерадіобізнесу та дипломи Всеукраїнського фестивалю телерадіопрограм «Студентський МКС».

Ще одним медіамайданчиком став онлайн-телеканал «Студент-TV» (створено 2011 року), наповнений різножанровими навчальними телепроектами, в яких студенти апробують базові стандарти журналістики; творчими кваліфікаційними бакалаврськими роботами студентів кафедри телебачення і радіомовлення та кафедри кіно– і телемистецтва; випусками інформаційної телепрограми «Новини Університету Шевченка». «Студент-TV» – центр творчих експериментів, де студенти напрацьовують розуміння редакційної політики, корпоративної культури, міжкультурної комунікації.

У цьому контексті цінним є приклад DW, що дотримується класичних стандартів європейської журналістики в творенні екранного діалогу, філігранному використанні вербальних і візуальних компонентів комунікації, показі відмінностей, що відтінюють інакшість, притаманну окремим народам, й прагненні окреслити спільності. Студентське радіо і телебачення, як і професійні телерадіокомпанії, намагається гуртувати аудиторію навколо актуальних проблем, притаманних молоді. Всі студенти різні, але відкритий діалог дозволяє молоді дізнаватися більше один про одного, говорити відвертіше про своє життя і показувати його таким, яким його бачать і відчують саме студенти.

Телерадіопрограма «Новини Університету Шевченка», яку курують кафедри телебачення і радіомовлення та кіно– і телемистецтва, спирається на європейські стандарти виробництва інформаційного продукту. Ексклюзивом цієї програми є оригінальний контент: студенти, які опановують журналістський фах, аудіовізуальне мистецтво та виробництво, розповідають у своїх репортажах, інтерв'ю та інформаційних повідомленнях виключно про університетські події. Окрім того, студенти в такий спосіб виконують «домашку» – практичні завдання, які передбачені у програмах фахових дисциплін. А ще студенти можуть спробувати себе в різних професіях: майбутні телерадіоведучі намагаються самі знімати і монтувати матеріал; звукорежисери, режисери та оператори – працювати у кадрі, а майбутні журналісти – продюсувати телепроект, верстати випуск, координувати дії команди. Студенти відтреновують навички роботи в творчій телевізійній групі, здобуваючи і бали, і досвід.

Усі творчі, технологічні, виробничі етапи чітко корелюються з професійними стандартами: вибір та розробка теми, пошук інформації

та героїв сюжету, зйомка, перегляд матеріалу, відбір синхронів, написання та редагування тексту, начитка, монтаж, титрування. Важливим аспектом є також рецензування й обговорення матеріалів. І тут також задіяні «лекала» професійних мовців, зокрема, DW, що є помічним для формування професійного смаку й конструктивного мислення.

Останній випуск програми «Новини Університету Шевченка», створеної на базі інститутської телерадіостудії, вийшов буквально напередодні оголошеного в Україні локдауну – на початку березня 2020 року. Пандемія змінила стиль життя, роботи й навчання. Обидві кафедри шукали можливості коректно скерувати творчу енергію студентства. І це вдалося за рахунок організації оригінальних мережеских проєктів. Сотні різноформатних та різножанрових аудіовізуальних творів були реалізовані у проєктах #МійХештег, на Telegram-каналі кафедри телебачення і радіомовлення, #instалаяця_ктм, на платформі Instagram кафедри кіно– і телемистецтва та багатьох інших. Автори цієї статті проаналізували освітню стратегію, розроблену кафедрами під час пандемії, й зробили висновок, що «використання комбінованих онлайн платформ та максимально гнучке пристосування до навчальних потреб багатофункціональних мобільних пристроїв дозволяє виконувати практичні завдання у домашніх умовах, а не лише на базі університетських навчальних кіно-, телерадіостудій та монтажно-режисерських комплексів» [3]. Важливим аргументом для оптимізації навчального процесу стало прагнення студентів вчитися фаху, опановувати класичні жанри і стандарти професії, нові технології та мистецькі прийоми.

Мотивація досягати успіху у професії тримає в тонусі наше студентство і зараз, під час війни. Про це свідчать творчі кваліфікаційні бакалаврські роботи, які студенти творчих кафедр телебачення і радіомовлення та кіно– і телемистецтва підготували та успішно захистили в умовах війни. Різноманітні та різноматичні бакалаврські, створені нашими студентами у воєнний час – про життя, мужність, незламність українців. Тему війни обрали і студенти журналісти: «Біженці поневолі» (автор та ведуча Марія Білостоцька), «Народження пісні. Війна» (автор та ведуча Марта Рак), «Щит від куль ворога» (автор та ведуча Марія Алетдінова), «Вкрадене життя» (автор та ведуча Ольга Тетеріна); й студенти-митці: «День, який змінив життя» (автор та ведуча Мар'яна Петрівська), «Шерлок та інші» (сценарист та режисер Марія Єрохіна), «Буча: поствійна» (автор та ведучий Назар Войтенков), «Я бачив смерть» (сценарист та режисер Єгор Грядовкін), «Майбутнє в долоні» (автор та ведуча Олеся Повар) та інші.

У своїх телерадіопрограмах і документальних фільмах автори чітко дотримувалися професійних стандартів, на які спираються провідні компанії, що створюють подібний контент, зокрема DW. Десять років тому на заняттях з фаху ми зі студентами на прикладі ефірних робіт колег-документалістів розглядали моделі, як правдиво і, водночас, тактовно, розкривати у сюжетах непрості теми, показувати біль, страх, відчай... і чому не слід залишати глядача із сум'яттям.

Наші студенти сьогодні вчать між повітряними тривогами та вимкненнями електрики з надією. Опановують теорію і практику свого фаху, етичні норми та професійні стандарти, використовуючи для цього всі доступні джерела та онлайн-інструменти. Студенти прагматично використовують час, бо мають що розповісти глядачам і слухачам, і хочуть це зробити професійно.

Список використаних джерел:

1. Телерадіоосвіта в Україні: історія однієї кафедри. Зб. наук. Праць / ред.-упоряд. О.Я. Гоян; за заг.редакцією В.В. Різуна. – Київ: Інститут журналістики; Телерадіоклуб – Веселка, 2015. – 144 с.
2. Там же.
3. Management Priorities of Audiovisual Student Projects during the COVID-crisis / International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET) Vol 16(No 10 (2021)):35

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-95>

Дерев'яно С. П.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології,
Національний університет «Чернігівський колегіум
імені Т. Г. Шевченка»*

АКАДЕМІЧНІ ПРОГРАМИ КОГНІТИВІСТИКИ У ЄВРОПІ

Сучасна когнітивістика уявляє собою міждисциплінарний науковий напрям, що поєднує в собі когнітивну психологію, когнітивну лінгвістику, когнітивну етологію, когнітивну антропологію, нейробіологію, експериментальну психологію пізнання, штучний інтелект. На сьогодні проблемне поле когнітивістики значно розширене у зв'язку з підвищенням автоматизації та комп'ютеризації

повсякденного життя, посилення ролі засобів масової інформації для формування поведінки людей. З кожним днем на сучасному ринку праці все більш затребуваним стає фахівець, який має сформовані аналітичні здібності, базові навички управління інформаційними системами, обізнаний щодо використання комп'ютерних технологій у праці – тобто виявляє основні вміння та компетенції, пов'язані з розвитком сучасної когнітивістики.

Мета даної роботи: визначити основні напрями розвитку когнітивної науки та охарактеризувати проблемні питання когнітивістики. Для досягнення поставленої мети було проаналізовано академічні програми з когнітивних наук ведучих закладів освіти різних європейських країн (Великобританії, Франції, Німеччини).

Великобританія. Найбільш потужні центри розвитку когнітивістики в цій країні – Університет Сассексу та Піттсбурзький університет. Проблемне поле когнітивістики у Сассекському університеті здебільшого стосується нейронауки (нейронні ланцюги, нейробіологічні механізми) [1]. У Піттсбурзькому університеті вивчення когнітивної науки зорієнтоване на такі галузі як когнітивна психологія (основні напрями досліджень – навчання і пам'ять; увага і виконавчий контроль, соціальні процеси в пізнанні; пізнавальні процеси творчості) та когнітивна нейронаука (досліджуються нейронні основи когнітивних процесів, включаючи навчання та пам'ять, мову та мислення, сприйняття, увагу та афект) [2].

Франція. Ступінь магістра когнітивної науки у Франції можна отримати в Екс-Марсельському університеті. Основний предмет вивчення – об'єднання даних лінгвістики, неврології, психології, медицини та інформатики для розуміння та моделювання функціонування мови. Метою є створення загальної моделі функціонування мови. Наріжні проблеми, які розглядаються сьогодні французькими дослідниками: чи впливають лінгвістичні моделі на нейролінгвістичні моделі; чи має мова жестове походження; нейрофізіологічне і когнітивне підґрунтя розмовних взаємодій; машинне навчання та нейронаука [3].

Німеччина. Ольденбурзький університет, Рурський університет Бохум – найбільш відомі центри розвитку когнітивної науки у Німеччині. В Ольденбурзькому університеті здійснюється поглиблена підготовка з когнітивної нейронауки та нейропсихології. Дослідницька діяльність охоплює найсучасніші теми когнітивістики, такі як мобільна ЕЕГ, обчислювальна нейронаука та фармако-нейровізуалізація тощо. Різні найсучасніші нейронаукові інструменти та психологічні лабораторії доступні для отримання практичного досвіду в магнітно-

резонансній томографії, магнітоенцефалографії, електроенцефалографії високої щільності, транскраніальній магнітній та електричній стимуляції та психофізиці [4]. У Рурському університеті Бохум функціонує Міжнародна вища школа нейронаук, організовано міждисциплінарний спільний дослідницький центр 874 «Інтеграція та репрезентація сенсорних процесів». Метою Центру спільних досліджень є реалізація стратегії системної нейронауки для прояснення ключових аспектів сенсорної обробки даних. Основне питання цього проекту стосується того, як сенсорні сигнали генерують нейронні карти та призводять до складної поведінки та формування пам'яті [5].

Отже, основними напрямками сучасної когнітивної науки є когнітивна нейронаука та нейропсихологія; проблемні питання когнітивістики пов'язані з вивченням нейромеханізмів функціонування мови, нейрофізіологічних і когнітивних основ розмовних взаємодій, сенсорної обробки даних.

Перспективи подальших досліджень з даного питання вбачаємо у порівняльному аналізі тематичного поля когнітивістики в академічних програмах інших країн світу Європи, Америки, Азії.

Список використаних джерел:

1. University of Sussex. Centre for Cognitive Science (COGS). URL: <https://www.sussex.ac.uk/cogs/teaching>. (Дата звернення: 22.11.2022).
2. University of Pittsburgh. Cognitive Program. URL: <https://www.sussex.ac.uk/cogs/teaching>. (Дата звернення: 22.11.2022).
3. ILCB (Institute of Language, Communication and the Brain). URL: <https://www.ilcb.fr/>. (Дата звернення: 22.11.2022).
4. Universität Oldenburg. Neurocognitive Psychology. URL: <https://uol.de/en/psychology/master/course-overview>. (Дата звернення: 22.11.2022).
5. RUB. Ruhr-Universität Bochum. SFB 874. URL: <https://www.sfb874.ruhr-uni-bochum.de/en/about-us/>. (Дата звернення: 22.11.2022).

Динікова Л. Ш.

кандидат культурології, доцент,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МІЖЕТНІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ДжЕРЕЛО ВЗАЄМОЗБАГАЧЕННЯ КУЛЬТУР

Основою суспільства є комунікація. Поняття соціальної комунікації полісемантичне. Вона розглядається як процес становлення соціальних зв'язків; як механізм передачі смислів; як рух смислів у соціальному часі та просторі; як основа процесу суспільного обміну; як взаємообмін не лише смислами, а і як речовий та енергетичний обмін; як обмін, який породжує взаємозв'язок і загальність. Але в будь-якому випадку комунікація уявляється як процес взаємодії, тим самим наголошується на діалогічності її природи.

Поняття діалогу у сучасних онтологічних теоріях комунікації використовується на позначення особливого рівня комунікативного процесу, на якому відбувається злиття особистостей учасників комунікації. Діалогова комунікація найбільшою мірою відповідає соціально-психологічній природі людей, і тому вона приносить найбільше задоволення її учасникам. Діалогічність є органічно властивим природі будь-якої культури імпульсом, який відображається у «специфічних формах етнічної самоідентифікації суб'єктів культури на межі різних культурних традицій» [1, 58].

Поняття «діалогічність» уперше було введено М. Бахтіним на позначення внутрішньо притаманної слову «відкритої установки на слухача», «спрямованості на майбутню відповідь, яку воно передбачає і будується відповідно до неї» [2, 93]. Ураховуючи, що слово (текст) як основа існування думки є головним носієм культури, поняття «діалогічність» можна поширити на культурні процеси в цілому і конкретизувати їх на прикладі національного типу культури.

Багато наукових праць присвячено вивченню проблем діалогу культур, яким забезпечується співіснування в суспільстві різних етнічно-культурних спільнот: Н. Алексахіна, І. Дяченко, А. Гусейнов, Ю. Платонов, В. Білецький, В. Гассій, Л. Герасіна, Г. Клімова, В. Малеев, Є. Подольська, В. Собкін, О. Філіппова, А. Харчева, Б. Поршнев, Л. Почебут, В. Павленко, М. Пірен, І. Ващенко, Н. Хазратова, А. Тойнбі, Л. Вітгенштайн, А. Тешфел, Дж. Тернер, Дж. Фінні, Г. Алмонд, З. Бауман, А.Р. Біруні, Е. Макгроу, Дж. Мейер, Ф. Хейдер, Дж. Пассерон та ін.

Актуальним є вивчення можливих способів інтеграції етнічних груп через їх включення в систему соціальних відносин завдяки комунікативним процесам. Адже у процесі комунікації відбувається залучення не лише до культури своєї народності, а й до загальнонаціональної, загальнолюдської культури, що забезпечує певну цілісність соціальних й етнічних груп й обумовлює характер їхніх взаємовідносин. Така ситуація обумовлює роль і значення формування діалогу культур в поліетнічному суспільстві, який стає необхідною умовою існування останнього.

Вивчення життя етнічних спільнот і проблем їх взаємодії між собою в межах однієї держави призвело до появи в західній науці наприкінці 60-х рр. ХХ ст. поняття «культурний плюралізм». В основі цього поняття лежить тезис про можливість співіснування в суспільстві різноманітних соціокультурних об'єднань, що конституційно закріплено правом для етнічних спільнот на реалізацію своєї культурної самобутності.

На практиці це означає культурне взаємозбагачення при збереженні прикметних рис свого етносу: мови, традицій, індивідуальної та групової самоідентифікації. Така інтеграція культурних систем етнічних груп у межах однієї держави стає можливою завдяки комунікативним ресурсам. Водночас комунікація як така здатна бути основою як взаємодії, так і диференціації соціальних груп [5, 204]. Тобто як і будь-яка створена людиною конструкція, комунікація виконує одну із двох основних функцій: сприяє або забезпечує можливість подальшої діяльності або ж перешкоджає діяльності, обмежує її.

В епоху глобалізації, яка безпосередньо впливає на соціально-культурний аспект буття, особливої ваги набула комунікація між представниками різних культур, оскільки вирішення будь-яких питань відбувається через комунікацію та сприйняття партнера, а також через налаштованість на продукт, результат комунікації. Оскільки культура забезпечує людину зразками мислення, бачення, розуміння та інтерпретації світу, то дедалі актуальнішим стає соціокультурний вимір глобалізації.

Соціокультурна комунікація у науковій літературі розглядається як «процес взаємодії між суб'єктами соціокультурної діяльності (індивідами, групами, організаціями тощо) з метою відтворення, зберігання і створення різноманітних культурних програм, що визначають обличчя конкретного типу культури» [3, 337]. У цьому контексті комунікацію можна розглядати як базовий механізм культурної динаміки, який уможливило формування соціальних відносин, керування життєдіяльністю людей, наповнення і передачу соціального досвіду. Відповідно, роль комунікації в інтеграційних процесах поліетнічного суспільства беззаперечна. Саме завдяки

активній чи пасивній комунікації народів різних країн були сформовані сучасні культури.

Механізм взаємодії культури й комунікації обумовлений двома основними тенденціями. Перша тенденція пов'язана з динамікою внутрішніх структур культури, і цей процес не є ізольованим. Друга тенденція пов'язана із зовнішніми чинниками, які впливають на розвиток внутрішніх структур культури. При цьому культура не є пасивною сферою зовнішніх впливів – культуру народу можна розглядати і як внутрішній розвиток, і як результат зовнішнього впливу.

У міжкультурній комунікації виокремлюють сфери макрокультури та мікрокультури. На Землі існують великі території, структурно й органічно об'єднані в одну соціальну систему з власними культурними традиціями. Наприклад, можна говорити про американську культуру, азіатську культуру, африканську культуру тощо. А також, безперечно, європейську. Переважно ці типи культури виокремлюють за континентальною ознакою, і завдяки своїй масштабності вони отримали назву макрокультур. Між макрокультурами існують глобальні відмінності, які відображаються на їх взаємній комунікації. У цьому випадку міжкультурна комунікація відбувається незалежно від статусу її учасників, у горизонтальній площині.

Багато людей всередині цих макрокультур входять до певних суспільних груп, які мають свої культурні відмінності, що дає змогу зі структурної точки зору говорити про мікрокультури у складі макрокультури. Кожна мікрокультура водночас має риси схожості та відмінності з материнською культурою. Материнська «культура відрізняється від мікрокультури різною етнічною, релігійною приналежністю, географічним розміщенням, економічним становищем, статевовіковими характеристиками, сімейним станом і соціальним статусом їх членів» [4]. Тобто мікрокультурою є культури різних соціальних груп всередині одного суспільства, тому зв'язок між мікрокультурами здійснюється всередині суспільства і є вертикальним.

Всередині кожної сфери міжкультурна комунікація відбувається на різних рівнях. Можна виокремити декілька видів міжкультурної комунікації на мікрорівні:

- контркультурна комунікація;
- комунікація серед соціальних класів і груп;
- комунікація між представниками різних демографічних груп;
- комунікація між міським і сільськими жителями;
- релігійна комунікація;
- комунікація в діловій культурі;
- міжетнічна комунікація.

Міжетнічна комунікація являє собою спілкування між етнічними групами, які, передаючи свою культурну спадщину від покоління до

покоління, зберігають свою ідентичність серед домінуючої культури. Отже, спільне існування в межах одного суспільства природно призводить до взаємозбагачення цих етнічних груп і обміну культурними досягненнями. Така взаємодія культурних систем різних етносів забезпечує їх здатність до інтеграції через комунікативні ресурси, а форми комунікативної взаємодії суттєво визначають характер соціальних відносин.

Список використаних джерел:

1. Україна як місце діалогу культур : лекція // Нові підходи до історичної освіти в умовах багатокультурного середовища: Навч. модуль / К.О. Баханов, С.С. Баханова, Є.В. Більченко та ін. – Режим доступу: <http://history.novadoba.org.ua/theory/data/2.pdf>

2. Бахтін М.М. Слово в романі / М.М. Бахтін // Питання літератури й естетики. Дослідження різних років. – М. : Худ. літ-ра, 1975. – С. 72-233.

3. Американська соціологія. Перспективи, проблеми, методи / За ред. Г.В. Осипова. – М.: Прогрес, 1972. – 392 с.

4. Денисова І.В. Типи міжкультурних комунікацій / І.В. Денисова, А.П. Еременко // Студентський науковий форум : матер. IV Міжнар. студ. електронної наукової конф., 15 лютого – 31 березня 2012. – Режим доступу: <http://www.rae.ru/forum2012/273/1603>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-97>

Ishchenko T.

*Senior teacher, International relations, social and humanities chair,
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

Nikitina I.

*Senior teacher, International relations, social and humanities chair,
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

CHALLENGES OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

We all live in a very fragile world. We all have differences in culture, history, traditions, etc. We are all different and unique. Sometimes it is hard to understand each other and one can be easily offended by incidental misunderstanding and these wounds are not so easy to heal. Understanding intercultural varieties is of utmost importance in any

sphere of our communication thus it is not surprising that intercultural understanding and communication are the top priorities for international businesses today [2].

Intercultural communication means first of all cultural background, that is not only language knowledge. You cannot say that you are cultural aware if you know a foreign language. It also implies the knowledge of customs and traditions, long history of the nation, mental peculiarities and religious points, i.e. all issues that are interrelated.

People have to communicate with each other to reach their goals. It is impossible to live in a society and not to socialize. But how can we understand each other if we belong to different cultures? Intercultural communication essentially means communication across different cultural boundaries. Scientists created many intercultural communication theories to facilitate our efforts in this sphere and to overcome intercultural barriers. Thus, we can choose among a number of them, e.g. social science approach, interpretive approach, dialectical approach, critical approach [2].

There are definite advantages of being multicultural or intercultural-aware. It is intercultural communication that should help us to avoid international, intercultural and ethnic conflicts, to enrich our own knowledge of the surrounding world and finally benefit in business and even advance in domestic and international politics. However to achieve this, we have to know subtle cultural social conventions which differ not only from region to region (Asian countries vs Western countries), but also one and the same place may share the same or similar cultural history (European countries).

There are certain common barriers and challenges in intercultural communication.

1) *Language obstacle*. English is the best example of international language, being the second state language in many countries. Still people have different fluency levels and it may hamper the communication. However, poor accent is not the great problem. People may feel just uncomfortable while communicating and sharing their thoughts and ideas. We may have more problems with insufficient thesaurus when people lack words to express their thoughts or ideas in a clear way.

2) *Non-verbal communication*. Each country has its own set of rules (beliefs, values, phobias, bans or taboos etc) that is common for all citizens and is usually taken for granted. But in the process of intercultural communication we meet lots of people with their own «set» which might differ from our own. So, if we break these rules with or without intention the very communication is to be over. One of the brightest examples is the language of gestures that is really of great importance today. Countries of so called «high-context» and «low-context» percept cultural messages in a

different ways (for examples exchange of business cards, body language such as hand-shakes, greetings, ways of expressing emotions etc) and prefer to use implicit and explicit messages. Carol Goman also points out sequential vs. synchronic, affective vs. neutral ways of communication [1].

3) *Ethnocentrism*. More often than not we face with unwillingness of people to integrate into another society and percept the ideas and cultural norms of the host. Nowadays it is common to state that intercultural communication is one of the greatest goals if we want to survive and live in a happy world. But in reality we face with great challenges of migration of millions of refugees that causes lots of problematic issues. They move from one place to another for different reasons. Refugees tend to settle in their ethnic communities where it is easier to survive but there is no necessity to learn the language of the particular country that sheltered them or cultural peculiarities and traditions or laws. They tend to live according to their thousand-year traditions not taking into account the rules and customs of the host.

4) *Incompetency*. Lots of people are just unaware of cultural code of the others. It also may lead to barriers while socializing.

In any situation when «east' meets «west» cultural discrepancies and even clashes are inevitable. This often happens due to the reasons we mentioned above. These challenges seem to be serious, but there are still reasons to hope. We can improve our communication skills by implementing some of these simple rules. First of all we have to be tolerant to others, respect the traditions and customs of the countries we are dealing with, be open-minded and ready to learn something new. We have to understand each other and whatever the situation may be try to break the ice and always find something we have in common.

References:

1. Carol Kinsey Goman. Communicating Across Cultures. URL: <https://www.amanet.org/articles/communicating-across-cultures>

2. What is intercultural communication. URL: <https://ehlion.com/magazine/intercultural-communication/>

Карпюк І. В.

*здобувачка другої вищої освіти соціально-правового факультету,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*

Гальчич І. П.

*викладач кафедри соціальної політики,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В умовах глобалізації сучасного світу й інформатизації суспільства розширюються можливості комунікації як між окремими індивідами, так і цілими культурами. Так, стрімка активізація міжнародних і міжнаціональних контактів спонукає дедалі більшу кількість українців долати перешкоди не лише власне мовного, але й культурно-ментального бар'єрів між представниками різних етнічних культур (наприклад, європейською чи латиноамериканською). З іншого боку, міжкультурна комунікація передбачає спілкування людей, які не обов'язково повинні належати до різних національних лінгвокультурних спільнот, адже і всередині однієї культури виокремлюють мікро- або субкультури, де також мають місце культурно специфічні смисли, а представники цих субкультур (наприклад, територіальної, регіональної, вікової, статевої та ін.) по-різному сприймають світ. Культурний поліморфізм втілюється також і в безлічі способів життя, культивованих різними соціальними групами. Таким чином, люди з відмінних соціальних або культурних середовищ, орієнтуючись на звичні для них правила і норми взаємодії, стандарти способу життя, потрапивши в інше соціокультурне середовище, можуть відчувати як внутрішній психологічний дискомфорт, так і проблеми в регуляції своєї поведінки, тобто проблеми міжкультурної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що феномен міжкультурної комунікації вивчали багато зарубіжних дослідників, зокрема М. Беннет, Р. Вайсмен, В. Гудайкенст, Ф. Джант, Д. Клоф, Р. Портер, Л. Самовар, Р. Сколлон, С. Сколлон, В. Хат, Е. Холл та ін.

В Україні, як і в інших поліетнічних країнах, де проживають представники різних етносів і культур, актуалізується проблема соціальної роботи з цими категоріями осіб. Високий рівень безробіття, бідності, дискримінація, які притаманні зазначеним групам,

посилюються конфліктами, кризовими явищами в міжкультурному середовищі.

Фахівці соціальної працівники покликані забезпечувати рівність прав і свобод людей незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних переконань, статі, етнічного та соціального походження, сприяти здійсненню громадянами своїх етнокультурних прав, запобігати міжетнічним конфліктам, утверджувати міжетнічну злагоду в суспільстві, протидіяти будь-яким проявам ксенофобії, розпалюванню расової, національної, етнічної, релігійної ворожнечі тощо [3, 184].

Становлення України як незалежної держави та її входження у Європейську та світову спільноту відбувається на фоні процесів глобалізації, яка створює передумови для зростання міжетнічної взаємодії представників різних народів та культур. Країни та народи активно співпрацюють та взаємодіють в усіх сферах життя на різних стадіях – від особистісного спілкування до міжнародних переговорів на вищих рівнях, використовуючи останні досягнення інформаційних технологій. Суспільство уже давно не стоїть перед дилемою – брати участь у нових міжнародних відносинах чи не брати, адже інтернаціональні стосунки уже давно змінили свої риси, а переформування соціальних, культурних, економічних та політичних умов розвитку світу встановлює нові правила гри для всіх учасників світового співіснування без винятку.

Результатом цього є актуалізація факторів, які дозволяють досягти ефективної міжкультурної взаємодії. Серед таких факторів перш за все слід виділити розуміння проявів іншої культури, визнання іншої культурної самотності, уміння налагоджувати діалогічні відносини та йти на розумний компроміс з іншими людьми.

Соціальний працівник з метою налагодження успішної цілеспрямованої соціальної діяльності в процесі міжкультурної комунікації повинен оволодіти і низкою культурних моделей (зразків, схем), технологій і символічних об'єктів, а також умінням використовувати їх знання в повсякденній практичній діяльності. Працюючи з клієнтами, соціальний працівник може постати перед необхідністю надати їм допомогу в налагодженні ефективних контактів із представниками різних культур чи субкультур (у випадку переїзду, еміграції, зміни роботи тощо), а також і сам відчувати труднощі міжкультурної комунікації, спілкуючись з індивідами, що належать до різних соціокультурних середовищ.

Це пов'язано з тим, що процес комунікації між представниками однієї культури/субкультури відбувається через повідомлення (слова, міміку, жести, пози, елементи одягу тощо), які притаманні їхній культурі, а тому й зрозумілі.

Професійним самовдосконаленням повинен зайнятися і фахівець, який навпаки надмірно загострює свою увагу на культурних, регіональних, мовленнєвих, статусних чи інших соціокультурних особливостях клієнтів, адже це також може загострити переживання клієнтом своєї «чужинності», викликавши труднощі адаптації в новому соціокультурному середовищі [4, 25].

Проблема міжкультурної комунікації в процесі євроінтеграції фахівців соціальної сфери діяльності є надзвичайно важливим показником професійної компетентності, та означає сформованість полікультурної особистості, здатної засвоїти та практично використовувати необмежений спектр компетенцій, знань, умінь, соціокультурну грамотність та науковий світогляд для ефективного вирішення актуальних проблем в сучасному полікультурному соціальному середовищі.

Фахівець соціальної сфери в умовах багатонаціонального українського суспільства має бути підготовленим до міжкультурної взаємодії та спілкування в полікультурному соціальному середовищі, бути компетентним та ефективним у міжкультурній комунікації в сучасних євроінтеграційних процесах. Соціальні працівники мають забезпечувати рівність прав і свобод людей, сприяти здійсненню громадянами своїх етнокультурних прав, сприяти злагоді в суспільстві, запобігати міжетнічним конфліктам. Тому міжкультурна компетентність визнається як одна з важливих професійних вимог до сучасних фахівців соціальної сфери [1, 12]. Володіння міжкультурною компетентністю є основою досягнення успіху в між- культурній взаємодії та ефективному виконанні своїх професійних обов'язків.

Отже, Україна вирізняється культурним різноманіттям, населенню якого притаманні проблеми дискримінації, конфлікти, асиміляція тощо. Це вимагає професійного втручання з боку фахівця соціальної сфери, які володіють високим рівнем міжкультурної компетентності. Міжкультурна комунікація передбачає застосування всього арсеналу знань, умінь та навичок надання допомоги індивідам, групам, громадам, які належать до різних етносів і культур.

Список використаних джерел:

1. Атрощенко Т. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців: зарубіжний досвід. Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Вип. 2(39). С. 11–14.
2. Браніцька Т. Р. Конфліктологічна культура фахівців соціономічних професій: технологія формування: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. 462 с.

3. Поліщук В.А. Підготовка майбутніх соціальних працівників США до вивчення полікультурного середовища як складова формування міжкультурної компетентності. Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Вип. 2(39). С. 183-185.

4. Козак А. В. Феноменологія міжкультурної комунікації: теоретичні аспекти / А. В. Козак // «Педагогічні науки». Педагогічна наука: теорія, історія, інноваційні технології: зб. наук. праць, № 6(8). – Суми, 2010. – С. 23–27.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-99>

Ковальова Т. В.

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри журналістики та філології,
Сумський державний університет*

РЕКЛАМА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК ЧИННИК ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БРЕНДІВ

Сьогодні в умовах повномасштабної війни в Україні бренди втрачають ринки й аудиторію, навіть вимушені змінювати виробництво. Переміщення ринків збуту в Україні або ж просування на світові ринки – це один із виходів із ситуації, що склалася. Варто зауважити, що в час російсько-української війни українським контентом цікавляться у світі значно більше, ніж до цього, тому й наші національні виробники є досить популярними та затребуваними серед міжнародних споживачів. Такі засоби комунікації, як соціальні мережі та месенджери, українському виробнику забезпечують, по-перше, можливість захоплення нових європейських ринків збуту, по-друге, збереження постійних клієнтів і продовження комунікації з ними. Отже, виникла необхідність модернізувати рекламну комунікацію зі споживачем, аби не загубити потенційних клієнтів. Це засвідчує *актуальність* обраної теми.

Використання реклами в соціальних мережах досліджували Гринкевич С., Сорокіна Ж., Сітарчук М. [2], Кітченко О., Приходько Є. [3], Підлісна О., Виборнов А. [5], Романова А., Андрушкевич З., Вальков О. [6]. Науковці окреслили теоретичні аспекти проблеми, однак не вивченими є питання євроінтеграції українських брендів в умовах російсько-української війни.

Мета – визначення тенденцій формування рекламного повідомлення в соціальних мережах з огляду на можливості інтеграції українських брендів на європейський ринок в умовах сучасних реалій.

Актуальним сьогодні трендом просування національних брендів є налагодження комунікації з цільовою аудиторією в соціальних мережах. На разі точно не можна спрогнозувати і визначити, куди може мігрувати споживач завтра, де він буде отримувати інформацію, рекламу. Вихід на європейські ринки – це реальна можливість прибутковості українського виробника за рахунок притоку коштів, яких у європейського середнього споживача більше, ніж у середнього споживача в Україні сьогодні. Проте виробники повинні критично осмислювати, куди і що вони намагаються продати, адже українські споживачі значно відрізняються від інших, наприклад європейських. Зрозуміло, що значна частина українців вимушено мігрувала за кордон, однак це не означає, що лише на них має орієнтуватися виробник, створюючи рекламний контент.

Сьогодні Україна є впізнаною у світі, звідси українські товари та послуги також викликають цікавість іноземних споживачів. Таким чином, українські бренди мають значну можливість цим скористатися, аби захопити й утвердитися на європейському ринку і збільшити кількість потенційних покупців.

Боєнко О. Ю., Янчук Т. В. стверджують, що «в сучасних умовах ведення бізнесу інтернет-реклама в маркетинговій комунікаційній політиці підприємства – це вже не тренд, а швидше необхідність» [1, с. 37]. Значимим чинником у цьому процесі комунікації також є приділення більшої уваги локальному таргетингу. Як влучно зазначають Гринкевич С., Сорокіна Ж., Сітарчук М., таргетингова реклама «зосереджена на конкретних рисах, інтересах та вподобаннях споживача» [2, с. 118]. Сьогодні ж українці є мігруючими споживачами, адже багато хто уже повернувся додому із інших країн, куди вимушені були переїхати від початку повномасштабного вторгнення.

Отже, в умовах російсько-української війни таке вимушене переміщення споживачької аудиторії вимагає переосмислення щодо використання «старих» інструментів інформування та просування того чи іншого товару або послуги.

Пріоритетне завдання – розробити єдине ключове комунікаційне повідомлення і транслювати його так часто, як може це забезпечити виробник. За таких кризових обставин покупець не має багато часу на ознайомлення з інформацією, тому за 1-2 с. сприйняття повідомлення він має отримати максимум фактів. Сьогоднішні споживачі активно користуються багатьма соціальними мережами та месенджерами, щоб швидко зібрати інформацію з різних джерел і зупинитися на важливому. Тому, по-перше, не можна розглядати лише ті платформи, що є найпоширенішими в Україні, слід звертатися і до тих, якими

користуються в європейській країнах. По-друге, важливо розуміти, які ж дані знають про виробника користувачі, а також виробники реклами, на якій платформі це розміщується. Також зауважимо, що більшість компаній не завжди дбають про вдале комунікаційне повідомлення, аби забезпечити впізнаваність в інформаційному просторі України, Європи зокрема. У ситуації, що склалася, також не можна забувати, що й фахівці таргетологи не встигають відстежувати цільову аудиторію, аналізувати її поведінку, тому орієнтація тільки на сегмент потенційних зацікавлених клієнтів сьогодні не працює на повну.

Таким чином, необхідно по-особливому підходити до творення візуального та вербального контенту інформаційного рекламного повідомлення для соціальних мереж та месенджерів, щоб задовольнити потреби потенційних європейських клієнтів. У рекламі, що презентується в соціальних мережах та месенджерах, важливим аспектом є вдале поєднання різного контенту, який взаємодоповнюється. Візуальний контент є фоном такого повідомлення, а вербальний – несе змістове навантаження. Таким чином, візуально-вербальне інформування про бренд чи товар/послугу має більший вплив на споживача, аніж тільки текстове чи графічне рішення.

Сучасний споживач є візуалом із кліповим мисленням, відтак ключове комунікативне повідомлення має зачепити його. Соціальні мережі, як ефективний майданчик для поширення рекламних повідомлень, орієнтованих на різнонаціональних споживачів, уможливають комбінування коротких відео, фотоколажів, інфографіки, тексту тощо в одне комунікативне рекламне повідомлення, що здатне захопити значну цільову аудиторію не лише через можливість швидкого поширення інформації, а й через репости великої кількості користувачів, коментарі, лайки. Це забезпечує великі перегляди. Українські дослідники реклами Костинець Ю., Колесник Б. звертають увагу на те, «що завдяки соцмережам клієнти можуть залишати як позитивні, так і негативні відгуки про товар або послугу, тим самим даючи швидкий зворотний зв'язок та можливість усунути недоліки в роботі чи продукті» [4. с. 89]. Також не варто применшувати значення месенджерів щодо географії представлення реклами про бренд у Європі. На разі більшість поширень інформаційних повідомлень виконують чат-боти, що значно знижує витрати на рекламу. Таке поширення є, найперше, доречним для бізнесів, які мають широкую аудиторію. Позитивним є те, що чат-бот працює цілодобово, забезпечуючи доступ до комунікації 24/7.

Чат-бот є дуже комунікативним інструментом реакції на сторіс у соціальних мережах чи месенджерах. Однак слід пам'ятати, що необхідно змінювати бонуси, сегментувати контент, щоб він не повторювався. Також можна активно залучати інфлюенсерів. Згадка в

сторіс за бонус також може забезпечувати збільшення кількості нових підписників. Фідбек від кількох постійних клієнтів дозволить зрозуміти доцільність такого поширення комунікативних повідомлень.

Сьогодні вкрай важливо оцінювати інформацію критично і не зупинятися комунікувати з аудиторією, адже у цьому перевага бренду щодо роботи в умовах війни. Соцмережі – це двосторонній канал комунікації, отже, слід бути приземленим до реальності, в якій зараз перебуває споживач, створюючи і поширюючи рекламний контент бренду. У цій комунікації виробник повинен відчувати кожного споживача; розуміти, що для нього комфорт саме зараз; які в нього інтереси, адже в декого вони значно змінилися; підлаштовуватися саме під його запити. Іншим важливим чинником є прозорість бренду, особливо, коли говориться про донати або співпрацю з рф. Компанія має відкрито звітувати про свою роботу, це збільшує рівень довіри європейської аудиторії до українського бренду.

Висновки. Отже, в умовах російсько-української війни соціальні мережі та месенджери стали міцним майданчиком для відкритої і швидкої комунікації виробника зі споживачем, а також забезпечили можливість ефективної інтеграції українських брендів в європейські країни. Однак варто пам'ятати, що євроінтеграція українського бізнесу це не лише про продажі, але й про світогляд, зокрема нетерпимість до корупції, рівність прав і можливостей усіх споживачів, повага, гідність, закон для усіх. Звідси і має бути представлення на європейському ринку безпечних українських продуктів, якісних товарів, відкритих українських виробників. Також наголосимо, що контент поширеного в соціальних мережах чи месенджерах рекламного повідомлення повинен бути правдивим, а сам виробник – завжди готовий, по-перше, відкрито надати будь-яку інформацію про товар чи послугу на запит споживача і, по-друге, нести відповідальність за це.

Список використаних джерел:

1. Босенко О. Ю., Янчук Т. В. Деякі особливості застосування різновидів інтернет-реклами в маркетинговій комунікаційній політиці підприємства. *Маркетинг і цифрові технології* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 29–30 вересня 2022 р. Одеса : ТЕС, 2022. С. 33–37. URL : https://mdt-opu.com.ua/files/download/2022/Tezy_2022.pdf#page=33

2. Гринкевич С. С., Сорокіна Ж. Д., Сітарчук М. А. Таргетована реклама у соціальних мережах: її популярність та ефективність. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип. 17. Т. 2. С. 115–123. URL : <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/aprde/article/view/5582/5908>

3. Кітченко О. М., Приходько Є. Г. Використання інструментів маркетингових комунікацій з ціллю просування брендів в соціальних мережах. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/106.pdf

4. Костинець Ю. В., Колесник Б. О. Порівняння засобів збільшення власної аудиторії бренду у соціальних мережах. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2022. № 2 (7). С. 86–104. URL : <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/19894>

5. Підлісна О. А., Виборнов А. О. Аналіз тенденцій застосування реклами у соціальних мережах. *Економічний вісник*. 2021. № 4. С. 166–174. URL : https://ev.nmu.org.ua/docs/2021/4/EV20214_166-174.pdf

6. Романова А. В., Андрушкевич З. М., Вальков О. Б. Таргетована реклама як ефективний спосіб просування в соціальних мережах. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 5. С. 207–210. URL : <http://78.152.183.36/bitstream/123456789/8503/1/23.pdf>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-100>

Myhovich R. Ya.

third-year cadet,

*Institute for the Training of Specialists for National Police,
Lviv State University of Internal Affairs*

Zapoticzna R. A.

PhD in Economics,

*Assistant Professor at the Department of Foreign Languages and Culture
of Professional Communication,
Lviv State University of Internal Affairs*

INTERCULTURAL COMMUNICATION TRAINING OF LAW ENFORCEMENT OFFICERS IN THE USA

Community Oriented Policing has advanced the development of community relationships with law enforcement agencies during the past 30 years. Organizations that emphasize these connections have helped to lower crime and resolve disputes. However, because of recent civil unrest in the United States, public perceptions of police enforcement have deteriorated. Within the American societies, multiculturalism is growing quickly. The lack of leadership from across cultures has contributed to an increase in societal

conflict. It is becoming more and more important for law enforcement agencies to provide annual continuing education in how to connect and communicate effectively with people from different backgrounds. Partnerships between organizations and educational institutions open up the possibility of yearly training in cross-cultural leadership. Law enforcement professionals benefit from possibilities for increased professional self-regulation, decision-making, problem-solving, and accurate analysis of many probable outcomes when they get annual continuing education in critical thinking. Annual continuing education that emphasizes interpersonal skills opens doors for better communication, improved community links, and increased potential for hostile event de-escalation.

The public's perception of police enforcement is evolving. The rise of multiculturalism has made law enforcement officials' tasks in their communities more difficult. If officers are trained to properly communicate with the varied individuals of their communities, events may de-escalate. Substantive training is insufficient given the burgeoning multicultural population in the US.

The demand for training law enforcement personnel in «soft» skill competencies has increased as a result of societal developments. Law enforcement needs the additional skills and educational opportunities to build these competencies as the roles of police organizations change from being only community partners and advocates to also encompass these roles. Interpersonal communication, decision-making abilities, and problem-solving techniques are just a few of the soft skills required in community policing. In addition to maintaining social order, law enforcement is expected to be proactive, develop relationships with the community, solve problems efficiently, and access resources. Education in critical thinking and interpersonal communication skills will allow officers the ability to de-escalate and improve decision-making by challenging officers to question their assumptions and biases [1, p. 260].

It is crucial for both present and future police personnel to use effective communication strategies. Daily interactions between police officers and the public can be improved with the use of the right communication tools. This leads me to my research question: «How can effective communication strategies help law enforcement professionals and the communities they serve mend the torn bridge?».

Any organization may benefit greatly from conflict and de-escalation communication, and law enforcement is no exception. Though there are numerous conflict and de-escalation programs like CIT and crisis negotiation, we have learnt via the literature study and role-play training module that these are just two. Through appropriate de-escalation techniques, such as knowing when to speak to folks, how to address the power imbalance while dealing with the community, and many other things, these programs are intended to

assist officers use less non-lethal and lethal force. Although there hasn't been any in-depth research on the long-term use of the material by police officers, it can be difficult to assess the efficacy of existing conflict and de-escalation communication training programs. Law enforcement and civilian officials have also voiced opposition, arguing that changing how police is carried out may make the job much riskier for personnel. Any training program created for police officers could be made or broken by engaging qualified communication professionals who are familiar with the field of law enforcement [2].

To sum up, the United States fast changing society as a result of multiculturalism necessitates that law enforcement take on the role of community issue solvers. Therefore, these modern demands must be reflected in the law enforcement officer training program. Officers should now be required to complete academy instruction with a focus on critical thinking and interpersonal communication skills in order to increase community and officer safety. For all ongoing law enforcement certification requirements, annual education requirements that emphasize problem solving should be mandatory. Through the already established Community Oriented Policing strategy, this new curriculum may be created, made available, and promoted in collaboration with educational institutions.

References:

1. Sereni-Massinger, C., WoodImproving, T. Law Enforcement Cross Cultural Competencies through Continued Education. Journal of Education and Learning. Vol. 5, No. 2. 2016. P. 258-264.
2. Zheng, D. Conflict communication in law enforcement. 2021. Available at: <https://cornerstone.lib.mnsu.edu/etds/1106/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-101>

Погоріла А. І.

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри практики англійської мови і методики її навчання,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка*

ЕВФЕМІЗМИ У АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Актуальність роботи зумовлена сучасними соціально-політичними процесами англomовної лінгвокультури, у яких політкоректна мова

політичного дискурсу посідає центральне місце. Потреба у вивченні характеристик евфемізмів у політичному дискурсі також зумовлена можливістю їх використання як засобів впливу на суспільну свідомість та спотворення сприйняття інформації.

Мета дослідження полягає у виявленні функціональних аспектів евфемізмів у політичному дискурсі.

Невід'ємною частиною лексичного складу мови є евфемізми, які відображають мовленнєві явища в лінгвістичному та історичному розвитку. Суспільне життя нерозривно пов'язане із політичною діяльністю, оскільки відображає явища суспільного буття, які потребують прихованого змісту, з метою попередження конфліктів, уникнення грубих та невічливих висловлювань тощо. За твердженням Ю. Швечкової, «політичні евфемізми є одним з найкращих інструментів реалізації комунікативних стратегій і тактик. Адже саме завдяки ним можливо максимально уникнути будь-якої дискримінації, забезпечити ефективну мовленнєву співпрацю учасників комунікативного акту, врегулювати суперечки, вплинути на думку суспільства» (3, с. 129).

У кожному суспільстві існують етичні норми та правила, яких потрібно дотримуватися, саме тому людина має остерігатися вживання певних виразів та мовних висловлювань, адже вони можуть образити адресата. Використання евфемізмів пов'язане з бажанням уникнення грубих та непристойних висловів, які не допускаються встановленими порядками та нормами поведінки суспільства.

Американські мовознавці Девід та Роджер Джонсон окреслюють поняття «політичний дискурс» як «формальний обмін аргументованими думками щодо вибору аргументованих варіантів за допомогою яких вирішиться соціальна проблема» (4, с. 317). Дослідження політичного дискурсу не обмежується аналізом особливостей політичних текстів, дебатів. Дослідників цікавлять мовні засоби за допомогою яких політики впливають на думку громадськості та здійснюють контроль над нею. Розділяємо бачення О. Герус, що «в межах англомовного політичного дискурсу текст політичної промови – найефективніший вид публічного виступу серед інших жанрів (урядові обговорення, парламентські дебати, створення партійних програм тощо)» (1, с. 32). Промову дослідники вважають інструментом для повідомлення та поширення інформації політичним діячем з метою отримання підтримки у адресата і, здійснюється за допомогою маніпуляцій, а саме широкого використання евфемізмів.

Політичні евфемізми у науковій літературі дослідниками окреслюються маскувальною функцією, яка ретушує реальність до невпізнання, що, відповідно спотворює дійсність. Соціальний устрій

суспільства, моральні норми, накладають обмеження на використання певних слів та словосполучень, які можуть нести образливе чи принижуюче значення, тому мовець здійснює евфемістичну заміну, щоб толерантно донести думку до адресата. Промови політичних діячів рясніють евфемістичними висловлюваннями спрямованими на позитивне, некритичне сприйняття аудиторією адресатів.

Серед розмаїття класифікацій функцій евфемізмів складно обрати лише одну з них під час здійснення дослідження. Дотримуємося класифікації В. Великороди, яка виокремлює елевативну, конспіративну, дистортивну, вуалітивну, кооперативну та превентивну функції.

Досліджено, що явище евфемії є поширеним у мові політиків, оскільки як результат вторинної номінації евфемізм може створювати новий покращений смисл і завуалювати будь-яке негативне явище та може бути одним із засобів маніпулювання свідомістю.

Суспільне призначення політичного дискурсу полягає в тому, щоб навіяти адресатам необхідність «політично правильних» дій та оцінок. Тобто, метою політичного дискурсу є не опис, а створення ґрунту для переконання адресатів, спонукання до дії. Мова політичного дискурсу насичена символами, а успіх і ефективність визначається тим, наскільки ці символи співзвучні з масовою свідомістю (2, с. 57). Тобто мова є основним засобом політичних лідерів, вони направляють мислення слухачів у потрібне для них русло та підводять адресатів до потрібного їм висновку. Політики ретельно працюють над своєю мовою, адже тривалість їхнього служіння народу залежить від їхнього вміння переконувати людей в тому, що вони надають велику послугу для них та ще й працюють на волонтерських засадах. Мова – це не тільки засіб спілкування, а й засіб насадження ідеології, створення ілюзій, засіб впливу та маніпуляції.

Політичний дискурс, поряд із рекламним, найбільш придатний для того, щоб прикрашати дійсність і приховувати справжній стан справ, оскільки ті комунікативні завдання, які стоять перед політиками, неможливо вирішити, використовуючи лише прямі номінації, без натяків, недомовленостей, завуалювання. Основна мета адресанта при евфемізації свого мовлення в політичних і соціальних відносинах – це прагнення уникати комунікативних конфліктів і невдач, не створювати у співрозмовника відчуття комунікативного дискомфорту.

Отже, до політичного дискурсу можна зарахувати публічні виступи політиків, заяви політиків, політичних оглядачів та коментаторів, публікації у ЗМІ, матеріали спеціалізованих видань, що мають справу з різними аспектами політики. Враховується, перш за все, те, що

основною функцією політичного дискурсу є функція впливу за допомогою мовлення, а лінгвістів цікавить те, які мовні та мовленнєві засоби використовуються для нав'язування політичних уявлень. Самою своєю суттю політичний дискурс є когнітивним, тобто таким, що має справу з передачею знань, з оперуванням знаннями особливого роду і, головне, зі створенням нових знань. Саме тому явище евфемії є таким поширеним у мові політиків, адже евфемізм як результат вторинної номінації може створювати новий покращений смисл. Для будь-якого політика є необхідним правильно розташувати, компоновати мовні одиниці, отож політичні евфемізми відіграють вагомую роль у правильному конструюванні політичного мовлення відповідно до прагматичних настанов комунікації.

Висновки: дана розвідка засвідчила, що евфемізми у політичному дискурсі володіють значним функціонально-прагматичним потенціалом. Їхнє використання допомагає уникнути непорозумінь. Використовуючи їх у мовленні, мовець може толерантно уникнути конфліктні ситуації та ефективно вести масову комунікацію.

Список використаних джерел:

1. Герус О.С., Кулик А.В. Особливості функціонування евфемізмів та сленгізмів у сучасному англomовному дискурсі. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2018. Том 29(68). N 4. С. 31–36.
2. Петренко І. І. Політичний дискурс: зміст, особливості, функції. Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. К., 2010. № 100. С. 54–57.
3. Швечкова Ю. Політичні евфемізми як засіб реалізації комунікативних стратегій і тактик у політичному дискурсі (на матеріалі промов Терези Мей). Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 35, том 6, 2021. С. 129–133.
4. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2000). Civil political discourse in a democracy: The contribution of psychology. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 6(4), 291–317. https://doi.org/10.1207/S15327949PAC0604_01(дата звернення: 14.09.2022).

Світлик Н. М.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри Античності,
Середньовіччя та історії України домодерної доби,
Ужгородський національний університет*

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ДОСВІД ЗАКАРПАТТЯ

Україна як важлива геополітична держава на європейському континенті є невід'ємною складовою нової системи європейських і глобальних зв'язків та відносин. Істотними чинниками зростання міжнародного значення України є її надзвичайно сприятливе географічне розташування – у самому центрі Європи. Завдяки цьому наша держава є повноправним учасником широкої взаємодії культур і цивілізацій у сучасному світі. З моменту проголошення незалежності Україна намагається сприяти подоланню геополітичних і культурних бар'єрів, створенню умов для глобальної взаємодії культур і цивілізацій, формуванню демократичного світового устрою. Наша держава зробила свідомий вибір на користь загальноєвропейської інтеграції, що стало основним орієнтиром країни як у зовнішній політиці, так і у внутрішніх перетвореннях.

Важливим аспектом євроінтеграції України залишається міжкультурна комунікація всередині країни, особливо, що стосується національних меншин. В цьому аспекті Закарпаття як мультикультурний регіон та водночас прикордонна територія, відіграє вирішальну роль. З відродженням державної незалежності України центральним та місцевим органам влади, громадським діячам, представникам етнічних груп вдалося сформувати належні умови оптимального розвитку етнокультурних процесів на основі забезпечення прав українців та національних меншин, які відповідають міжнародно-визнаним стандартам.

Національні меншини, які традиційно мешкають в Україні, разом з українцями розбудовують сучасну європейську демократичну державу. Варто зауважити, що в Україні постійно вдосконалюється законодавство та створюються механізми для реалізації задекларованих демократичних принципів і засад державної етнонаціональної регіональної політики. Цьому також сприяє партнерство України з відповідними міжнародними організаціями – ООН, ОБСЄ, Радою Європи. За оцінками цих авторитетних міжнародних організацій, українське законодавство щодо

захисту прав національних меншин відповідає принциповим засадам і основним вимогам міжнародно-правових стандартів у цій сфері [2, с. 593].

Міжкультурна багатостороння комунікація між усіма етнічними спільнотами на Закарпатті, їхній політичний статус, розвиток матеріальної і духовної культури в багатьох аспектах постали як результат двосторонніх міжетнічних відносин українців з угорцями, чехами, словаками, румунами, а з іншого боку як результат політики держав, до складу яких входив край протягом своєї багатотисячолітньої історії. Щодо сучасного стану етнонаціонального розвитку регіону, то сьогодні характерними є процеси прискорення етнічної ідентифікації суб'єктів міжетнічної взаємодії, провідна роль політичної, національної та конфесійної еліти в цьому процесі [9, с. 187].

Міжкультурна комунікація між етнічними групами, а також забезпечення прав національних меншин на Закарпатті проходить в кількох сферах. По-перше, йдеться про забезпечення можливості обирати і бути обраним на всіх рівнях влади в області, адже політична участь у суспільстві є важливим проявом та способом виявлення суспільних інтересів нацменшин. На Закарпатті найбільш політично активною була і залишається угорська нацменшина. До того ж в області ведеться постійний моніторинг політичної активності всіх етнічних груп, як для забезпечення їх ефективності, так і для уникнення правопорушень.

По-друге, доступ до освітніх послуг всіх груп національних меншин. Закарпаттю належить першість у сфері забезпечення мовно-культурних прав, тут створено мережу освітніх і культурно-мистецьких закладів для задоволення потреб етнічних груп. В області, крім україномовних, функціонують 118 загальноосвітніх навчальних закладів із навчання мовами етнічних меншин, зокрема, 66 – угорською, 12 – румунською, 2 – російською, 1 – українсько-словацькою, 31 – українською та угорською, 2 – українською, румунською. Водночас діють 5 ліцеїв з угорською мовою навчання приватної форми власності. Для нечисленних меншин відкрито недільні школи з ромською, єврейською, польською мовами навчання. У 90 дошкільних закладах Закарпаття виховання ведеться мовами національних меншин: у 70 – угорською; 1 – російською; 2 – румунською; 17 – декількома мовами [7].

Важливу роль в процесі міжкультурної комунікації відіграє Ужгородський національний університет, який забезпечує доступ до освіти представникам всіх національних меншин краю і України. Ужгородський національний університет на сьогодні є чи не єдиним в Україні вищим навчальним закладом, в якому представники національних меншин складають вступні іспити рідною мовою (угорською, румунською, словацькою). В університеті функціонують

угорське, румунське, словацьке, німецьке відділення філологічного факультету. В 2004 р. за ініціативи культурно-просвітницького товариства «Романі Яг» в університеті відкрито першу в Україні кафедру ромології. Серед головних предметів кафедри – історія, культура та традиції ромів. Кафедра стала науково-методичним центром підготовки кваліфікованих викладачів для недільних ромських шкіл [4, с. 391].

На базі історичного факультету університету з 2006 року працювала кафедра угорської історії та європейської інтеграції. А в 2008 р створено окремий факультет з угорською мовою навчання, згідно з міжурядовою угодою, яка була прийнята на засіданні українсько-угорської змішаної комісії та за сприяння громадського фонду Угорщини «Рідний край». Згодом він перетворився Україно-угорський навчальний інститут, який активно працює і нині, проводячи і наукову роботу, і забезпечує підготовку студентів з спеціальностей: угорської філології, історії Угорщини та євроінтеграції інтеграції та фізико-математичних дисциплін.

По-третє, забезпечення міжкультурної комунікації проводиться через існування різного роду культурно-освітніх товариств, періодичних видань, тощо. Для злагодженої роботи та максимально ефективної роботи таких організацій, в 1999 році в Ужгороді створено Центр культур національних меншин Закарпаття, який є державним культурно-інформаційним, організаційно-методичним та консультативним закладом. Його діяльність спрямована на реалізацію державної політики у сфері задоволення етнокультурних потреб національних меншин, відродження, збереження і розвитку в області їхніх культур, мов, звичаїв та традицій. Також в області діє цілий ряд культурно-освітніх товариств різних етнічних груп населення.

Товариство угорської культури Закарпаття, Національно-культурне товариство румун Закарпаття «Драгош воде», Закарпатське культурно-просвітнє товариство ромів «Романі Яг», Товариство угорськомовних євреїв Закарпаття, Закарпатська обласна іудейська громада, Товариство польської культури Закарпаття ім. Гневи Волосевич, Товариство вірменської культури Закарпаття «Арарат», Закарпатське товариство чеської культури – це далеко не повний перелік культурно-освітніх товариств нацменшин на Закарпатті. Їх злагоджена і ефективна діяльність є важливим чинником міжкультурної комунікації в краї на шляху євроінтеграційних процесів в Україні.

Разом з тим на шляху євроінтеграції України стоїть безліч проблем, як внутрішніх так і зовнішніх. Найважливішою серед них є сучасна війна, розв'язана Росією в Україні, яка не тільки перервала традиції мирної міжкультурної взаємодії всередині країни, а й всіма методами намагається перешкодити Україні стати рівноправним членом ЄС. Вже після анексії Російською Федерацією Криму в 2014 р. і розгортання нею війни на сході України, для нашої країни надзвичайно важливе значення має дієва підтримка світовою громадськістю, зокрема Європейським

Союзом та окремими країнами – членами ЄС задля боротьби за державний суверенітет, територіальну цілісність і реалізацію європейського вибору України.

Стабілізація демократичного політичного режиму, завершення війни та успішне проведення реформ в Україні залишаються критично важливими насамперед для сусідніх центральноєвропейських держав, які належать до Вишеградської групи, – Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії. Хоча РФ і намагається використовувати там своїх політичних лобістів, аби дискредитувати ідею неможливості існування стабільних демократичних політичних режимів у країнах Центрально-Східної Європи без демократичної України [2, с.17]. Особливо сильним цей вплив відчутний в сусідній Угорщині, що визначає її теперішню політику на міжнародній арені. Та попри певне напруження, ситуація навколо міжкультурної співпраці між українцями і угорськими нацменшинами на Закарпатті не припиняється, а деяких випадках навіть активізується.

Отже, міжкультурна комунікація в Україні, на прикладі Закарпаття, попри окремі перешкоди, активно триває. Успіхи етнополітичних меншин області слід пов'язувати з розбудовою національної шкільної системи, діяльністю національно-культурних товариств Закарпаття, культурно-пропагандистськими заходами, святами, тощо. А діяльність першого в Україні Центру культур національних меншин Закарпаття засвідчила активний поступ модернізованого етнокультурного діалогу етнічних груп краю. Разом з тим проблемними реаліями залишаються окремі питання співпраці, як от, наприклад, забезпечення україномовною літературою, наповненість бібліотечних фондів мовами окремих національних меншин Закарпаття, тощо. Всі ці недоліки слід буде усувати будуючи демократичну європейську країну після перемоги у війні з Росією.

Список використаних джерел:

1. Біла С. Карпатський євро регіон як чинник європейської інтеграції України / Світлана Біла, Валентина Романова // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 3 (28). – С. 78–88.
2. Віднянський С. В. Українсько-угорські відносини: проблемні питання та роль історичної науки / С. В. Віднянський // Стратегічні пріоритети. – 2018. – № 1. – С. 16-25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2018_1_6
3. Закарпаття в етнополітичному вимірі. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2008.
4. Лойко Л. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність / Л. Лойко. – К.: Фоліант, 2005.

5. Мигович І. Закарпатський соціум: етнологічний аспект / І. Мигович, М. Макара. – Ужгород: Патент, 2000.

6. Мітряєва С. Міжнаціональні аспекти консолідації українського суспільства (регіональна модель): Монографія / С. Мітряєва. – К. – Ужгород: Національний інститут стратегічних досліджень (Закарпатська філія), 2001.

7. Національні меншини Закарпаття: цифри і факти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattya.net.ua/News/64717-Nacionalnimenshynu-Zakarpattya-cyfr-y-i-fakty>

8. Національні меншини України у ХХ столітті: політико-правовий аспект. – К., 2000.

9. Шутанич Н. Етнонаціональна політика України: досвід Закарпаття / Наталія Шутанич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://centerkultur.xtreemhost.com/archives/1419>.

10. Яроменко М. Сучасний етап міжкультурної комунікації на Закарпатті // ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України. Наукові записки. Вип. 4-5 (72-73). – С. 185-197.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-281-7-103>

Севрук І. І.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія Національної гвардії України*

Соколовська Ю. В.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія Національної гвардії України*

Чупрінова Н. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія Національної гвардії України*

«РІВНІСТЬ» ЯК ЦІННІСТЬ ТА КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ У СИЛОВИХ СТРУКТУРАХ УКРАЇНИ

Сучасне демократичне суспільство конститується системою базових цінностей, що утворюють його смислове підґрунтя, формуючи,

зокрема, єдиний європейський соціокультурний простір. У формуванні європейських країн принципово важливу роль відіграли цінності Закону, Права, Порядку. Вищою цінністю є Людина. Рівність прав та можливостей людини проголошується як підґрунтя усіх соціальних практик. У XXI столітті Рівність постає: і як правова норма, і як морально-етична цінність, і як основа забезпечення загального процвітання та добробуту людства [2].

Україна, що позиціонує себе як належну до європейського кола країн, в такому разі, має не тільки задекларувати, а й реалізувати (у різноманітних соціальних та професійних практиках) ті цінності, що стали системоутворюючими для Європейської цивілізації. І якщо рівність – як ідея та принцип – чітко закріплена Конституцією (ст. 21, 24, 52....) [1] та визнається – як ідея та цінність – майже усіма громадянами України, то суспільні практики, нажаль, й досі не демонструють належного рівня реалізації цієї ідеї. Розриви, породжені нерівністю, дестабілізують практично усі сфери суспільного життя. Економічна нерівність з граничною поляризацією суспільства, нерівність у політичній, соціальній, культурній сферах тощо, з відповідними вибухонебезпечними проблемами, – все це демонструє наявний розрив між визнанням рівності як цінності та ідеї та її практичним втіленням у національних контекстах.

Те, що ми спостерігаємо у силових структурах України на сьогодні, – це значний спротив навіть самій ідеї рівності. З особливою гостротою це унаочнюється у різноманітних комунікативних практиках, в першу чергу, управлінських. У силових структурах, які є ієрархічно побудованими, ідея рівності сприймається як зазіхання на фундаментальні для військових принципи – єдиноначальності, субординації та підпорядкування.

Опитування, які проводились авторами декілька років поспіль, починаючи з 2014-2015 навчального року, серед курсантів та слухачів магістратури Національної академії Національної гвардії України, продемонстрували наступне. Було поставлено два запитання. На перше питання – «у чому проявляється нерівність військових?» – і курсанти, і слухачі, навіть не замислюючись, надавали чисельні і вірні відповіді (посада, звання, влада тощо). Питання – «у чому проявляється рівність військових?» – викликало повне нерозуміння. Лише останні два роки дещо змінили картину. І така позиція є типовою, в цілому, для усіх складових сектору безпеки та оборони України.

На думку авторів, складності реалізації ідеї рівності у комунікативних практиках силових структурах України обумовлено декількома факторами.

По-перше. Відсутність вмонтованих у повсякденні практики таких цінностей, як рівність, повага до людської особистості, її честі та гідності, дозволяють діагностувати і силові структури, і суспільство в цілому, як такі, що знаходяться на стадії «недомодерну» [3].

По-друге. Залишки тоталітарного минулого, крім усього іншого, обертаються звичкою до подвійних стандартів та подвійної моралі. За таких умов Закон та Право втрачають однозначність в інтерпретації та використанні згідно формули «закон для одних є писаним, а для інших – ні». Ідея рівності та її практичне втілення принципово спотворюються.

По-третє. Приналежність до силових структур та, відповідно, влада у межах посадових обов'язків, посилюють ризики використання закону та права в корисних цілях, породжуючи корупцію та патерналізм. В таких контекстах інтерпретація рівності може набути суто суб'єктивного забарвлення, що посилюється притаманним силовим структурам принципом єдиноначальності.

Крім того, і це – четвертий фактор, – силові структури традиційно є «закритими» (в силу режиму «таємності» та корпоративності) і, відповідно, достатньо інертними. Усі зміни, що відбуваються в суспільстві, незалежно від того чи вони є швидкими, чи повільними, – у силових структурах проходять ще складніше та повільніше.

У такій ситуації очевидною стає потреба змін і ментальності військових, і відповідних змін щодо реалізації ідеї рівності у практиках, зокрема, комунікативних, сектору безпеки та оборони України. Це стосується, в першу чергу, формування комунікативної культури військових, але і формування елементарної обізнаності військових, і формування сприятливого середовища, і створення системи чутливих комунікацій та практик управління, які в цілому, орієнтуються на рівність як базову цінність демократичного суспільства та його силових структур.

Які ми бачимо можливі шляхи додання визначених проблем?

По-перше. Безумовно, величезну роль у формуванні ментальності військових може і має відіграти система освіти, що має набути ознак безперервної, принципово важливою складовою якої має стати етична освіта військових. Етичне знання здатне здолати укорінені у свідомості стереотипи, які спотворюють зміст та сенс базових демократичних цінностей, зокрема, щодо ототожнення демократії із свавіллям та хаосом, розуміння військовими рівності як порушення принципу єдиноначальності та субординації.

Великою є відповідальність тих, хто впроваджує у навчальний процес ідею рівності. Не має значення – чи то буде військова людина, чи цивільна, чоловік чи жінка. Важливо те, що за людиною мають стояти: переконання та реалізація ідеї рівності у життєвих практиках та у

професійній діяльності. Це має бути комунікативна культура, що базується на ідеї рівності. Це має бути певний персональний життєвий досвід, персональна позиція, яка викликає повагу аудиторії, бажання слухати і співпрацювати. Людина має бути здатною сформуванати конструктивний діалог з урахуванням специфіки аудиторії. І тут важливими є не кількісні, а якісні показники.

По-друге. Змінити будь-яку систему з її усталеними стереотипами та моделями поведінки та управління зсередини вкрай важко, або неможливо. Отже, агентами демократичних змін у силових структурах можуть/мають стати радше «зовнішні» агенти – носії демократичного досвіду та відповідних комунікативних практик. Такими можуть бути й самі військові, що набули персонального досвіду реалізації ідеї рівності у силових структурах розвинутих демократичних країн. Різноманітні громадські та волонтерські рухи та організації, що взаємодіють з силовими структурами, демонструють можливість практичного втілення ідеї рівності.

І третє, вкрай важливим на думку авторів, є впровадження у силових структурах ідеї та практик відповідальності як взаємної відповідальності, що передбачає не тільки звітність підлеглих перед начальником/керівником/командиром (що презентує авторитарні моделі управління, притаманні тоталітарним режимам), а й звітність/відповідальність начальника/керівника/командира перед підлеглими (що власне й презентує ідею рівності та демократичну модель управління). Саме взаємна відповідальність слугує підґрунтям управлінських практик, орієнтованих на рівність як базову цінність.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 08.02.2022)

2. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года. Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН A/RES/70/1 от 25 сентября 2015 года. URL: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiXu4XU8c31AhVsoosKHWG1CDYQFjAAegQIARAB&url=https%3A%2F%2Fwww.un.org%2Fru%2Fga%2F70%2Fdocs%2F70res1.shtml&usg=AOvVaw3dlwsGcUT3dut28dH1LYVd>

3. Фуко М. Наглядати і карати: народження в'язниці. К.: Основи. 1998. 392 с.

Ткач А. А.

*викладач кафедри музичного мистецтва,
Київський національний університет культури і мистецтва*

УКРАЇНСЬКЕ ФОЛЬКЛОРНЕ МИСТЕЦТВО В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Український фольклор є частиною національної культурної спадщини. В умовах повномасштабної війни актуалізується питання збереження вітчизняного культурного надбання, адже воно є підґрунтям для формування нації. Це може відбуватись як шляхом циркуляції фольклору в українському просторі, так і через популяризацію українського мистецтва в країнах Європи. Саме тому актуальним питанням є аналіз ролі українського фольклорного мистецтва в сучасних умовах, визначення стану його розвитку та циркуляції.

Музичний фольклор України наразі представлений у різних формах. Це й виконання традиційного фольклору колективами, що орієнтовані на збереження автентичної манери. Також наявне звернення до фольклору серед композиторів, які використовують його в якості тематичного матеріалу для творів академічної традиції. Ще однією формою звучання фольклору є його трансляція у вигляді хороших та камерно-вокальних (чи камерно-інструментальних) обробок, які виконуються як в народній, так і академічній манері. Проте ці формати здебільшого мають не надто високий рівень циркуляції в медіа. Натомість більший слухацький інтерес здобувають спроби синтезування фольклорного матеріалу з різними стилями неакадемічної музики – рок, поп-музикою, електронікою. Вони є такими, що мають велику слухацьку аудиторію, в них перетинаються шари музичної культури, що мають складну генезу. Ймовірно саме тому кожен може віднайти щось співзвучне його смакам в такого типу синтетичних утвореннях. Вкрай важливим є те, що і сам фольклор, і музичні напрямки, які спираються на його інтонаційно-ритмічні та ладові особливості розвиваються повсякчас. Вони стають невід’ємною частиною культури сьогодення. «Фольклор є тією частиною культури, яка формується повсякчас і не має сприйматися лише як компонент традиційного давноминулого цивілізаційного пласта. Одночасно побутує і традиційна спадщина минулих віків, і фольклор повсякденних мовленнєвих ситуацій» (2, с. 146).

Зауважимо, що в умовах, коли західноєвропейська спільнота відкрита для української культури та мистецтва, адже багато музичних діячів та творчих колективів наразі здійснюють гастролі за межами України чи вимушено опинилась закордоном, виникають передумови до значної популяризації фольклору у всіх формах його репрезентації. Процес євроінтеграції, який наразі відбувається надзвичайно швидкими темпами, дозволяє створити умови для просування української традиційної музики в європейському просторі та її інтеграції з іншими музичними напрямками. Саме мистецька мова дозволяє усунути ряд бар'єрів, віднайти спільне у культурі іншого народу та водночас відзначити її своєрідність. «Кроскультурне спілкування у художньому просторі культури надає людям можливість обмінватися художньо-культурними змістами, смислами. Художня культура першою руйнує хибні ставлення одного народу до іншого» (1, с. 6). Комунікація, що здійснюється за допомогою мистецтва, дозволяє розширювати кордони певних стилів та формувати різні феномени.

Перспективним напрямком, що сформувався упродовж останніх десятиліть, є world music, що базується на поєднанні фольклору та різних стилів, в тому числі й електроніки. Його представником є такий вітчизняний гурт, як «ДахаБраха», учасники якого майстерно поєднують український фольклор з елементами різних сучасних стилів. На думку вітчизняних дослідників, подібний синтез має вкрай перспективне значення, адже дозволяє доносити фольклор у популярній формі. Це автоматично збільшує можливість його сприйняття аудиторією. Для гурту характерне звернення до окремих елементів пісенного фольклору України, а також до цитування архаїчних зразків, що мають поширення у центральному регіоні. «Однією з важливих особливостей гурту «ДахаБраха» є їх яскравий національний український колорит, що, як вже відмічалось, проявляється на різних рівнях. Це і зовнішні фактори, як візуальне оформлення – українське народне вбрання, так і внутрішні – використання народного мелосу, текстів, ладів, ритмів, прийомів голосоведіння та ін.. До того ж, музичний матеріал, які залучають у своїх композиціях музиканти – це автентичні пісні, які вони збирали здебільшого в центральному регіоні України» (3, с. 91). Гурт «ДахаБраха» вже давно зарекомендував себе на європейській сцені, його гастролі проходять з незмінним успіхом і виявляють відкритість публіки до фольклорно забарвленого продукту.

Не менш цікавим та перспективним є синтез фольклору з таким напрямком, як хіп-хоп. Зокрема показовим є успіх реп-гурту «Kalush Orchestra» на Пісенному конкурсі Євробачення в 2022 році. Їх композиція «Стефанія» містила типове для хіп-хоп композиції

ритмізоване промовляння тексту, яке припадало на заспів. Проте від перших звуків вступу, які містили елементи приспіву, наявне використання народних інструментальних награвань, а також співу в народній манері. Зокрема фольклорні риси простежуються і через застосування народного духового інструменту (денцівки), й поєднання ритму, інтонацій типових поспівок у гуцульському ладі, що притаманні усній творчості українців. Учасники змогли синтезувати все це із типовими хіп-хоп семплами та танцювальною ритмікою, що не полишають байдужими аудиторію.

Звісно, що перемога гурту була й способом підтримки європейської публікою українського народу на його шляху до свободи, незалежності. Але й до цього була помітною тенденція зростання інтересу до етнічно забарвленого продукту. Серед колективів та виконавців, які приймали участь у конкурсі Євробачення, завжди присутнім був такий тип контенту, що демонстрував подібну тенденцію. Зокрема саме серед українських виконавців, які приймали участь у відборі для участі у конкурсі, була практика використання фольклору. Причому хоча рівень його застосування був різним, проте неодмінним було прагнення надати творам етнічного забарвлення. Це було і в композиції «1944» Джамали, з якою вона перемогла на конкурсі, й у пісні «Шум» гурту «Go-A» (з нею вони приймали участь у Євробаченні у 2021 році), й у творах співака КНАУАТ. Ряд з них можна віднести до фолктроніки. «Успішні приклади поєднання фольклору та електроніки наявні у творчості таких виконавців як Опука, «Go-A», «Гуляйгород GG», КНАУАТ. У межах фолктроніки доречно виділити два типи залучення фольклору» (2, с.147). Композиції цих виконавців в повній мірі відповідають запитам європейської аудиторії, популярні в Україні та створюють підґрунтя для зростання інтересу до фольклору.

Висновки. Євроінтеграційні процеси, які проявляються на всіх рівнях сучасної культури України, супроводжуються імплементацією різних сфер. Зокрема наявне активне задіяння українських культурних діячів у мистецьких заходах, що транслюються в країнах Європи. Це й участь у концертах, фестивалях та конкурсах, найбільш потужним та широковідомим з яких є Пісенний конкурс Євробачення. Простежується практика створення музичного продукту, який містить фольклорні елементи. Таким чином відбувається поширення етнічної культури України в європейському просторі. Цей процес супроводжується зміною слухацьких смаків, яка обумовлена потребою відмови від уніфікованого та узагальненого музичного продукту. Адже набагато більшу популярність здобуває той музичний контент, який містить щось оригінально-неповторне, поєднане із чимось пізнаваним. Саме таким є

синтез фольклору та хіп-хопу, фольклору та поп-музики, який породжує такі напрямки, як фолкелектроніка, world music та інші. Завдяки українським виконавцям відбувається поширення українського фольклору, що у більш популярному обрамленні стає надбанням не лише вітчизняної публіки, а й європейської спільноти.

Список використаних джерел:

1. Карпова Л.О. Кроскультурні комунікації в художньому просторі культури. *Українська культура: перспективи євроінтеграції. Інноваційні процеси в сучасній культурі* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практич. конф., м. Київ, 7–8 квітня 2016 р. Київ : КНУКіМ, 2016. Ч. I. С. 55-57.
2. Ткач А. Глобалізаційні процеси та їхній вплив на український музичний фольклор. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*, 2022. № 46. С. 145–149. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.46.2022.258628>
3. Тормахова В. М. Характерні особливості стилю World music крізь призму творчості гурту «ДахаБраха». *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2016. № 1. С. 89-92.

НОТАТКИ

МАТЕРІАЛИ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ
В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО
ДІАЛОГУ: СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ**

Частина 3

25–26 листопада 2022 року

м. Одеса, Україна

Підписано до друку 05.12.2022. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 21,16. Тираж 100. Замовлення № 1222-032.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»

79000, м. Львів, вул. Технічна, 1

87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44

Телефон: +38 (050) 658 08 23

E-mail: editor@liha-pres.eu

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6423 від 04.10.2018 р.